

Каталог

Показчик книжок	2
<i>Роман Корогодський. Культура книжки</i>	343
Показчик авторів	349

На шмуцтитулах і обкладинці
використано малюнки
Ділявера Сейтапгієва до книжки
Василя Голобородька
«Українські птахи в українському краєвиді»

2020

Замовити вподобане видання можна
телефоном (067)–708–15–60
чи електронною поштою order@acta.com.ua

Приватним замовникам «Акта» висилає замовлення
Укрпоштою або Новою поштою накладною платою.
Дякуємо.

Покажчик книжок

Студії з природничих наук

Ахиезер Наум Ильич Избранные труды по теории функций и математической физике.....	9
I. D. Chueshov Introduction to the Theory of Infinite-Dimensional Dissipative Systems.....	13
Чушов Игорь Дмитриевич Введение в теорию бесконечномерных диссипативных систем.....	14
Марченко Владимир Александрович Введение в теорию обратных задач спектрального анализа.....	15
Косевич Арнольд Маркович Механіка кристалічної ґратки.....	17
М. Глобус, Б. Гринёв Неорганические скнтилляторы.....	22

Економіка

Ричард Познер Економічний аналіз права.....	25
Фрідріх А. Гаск Індивідуалізм та економічний порядок.....	34

Юридичні студії

Майкл Готфредсон , Тревіс Герші Загальна теорія злочину.....	39
Ричард Познер Проблеми юриспруденції.....	43
Оксана Книженко Теоретичні засади встановлення санкцій у кримінальному праві.....	48
Оксана Нестеренко Інформація в Україні: право на доступ.....	50

Філософія

Джон Локк Розвідка про людське розуміння.....	52
Ернест Гелнер Розум і культура.....	55
Іван Цехмістро Голістична філософія науки.....	59

Публіцистика

Владимир Жаботинский Избранное.....	65
Томас Фрідман Світ плаский!.....	68
Томас Фрідман Розжарений, плаский, велелюдний.....	71
Томас Фрідман Люстро для нації.....	72
Віталій Портников Публіцистична трилогія: «Богородиця у синагозі», «Тюрма для янголів», «Дзвони Майдану».....	73

Футурологія

Елвін **Тоффлер** Нова парадигма влади. Знання, багатство й сила 74

Студії з соціології

Браян **Вілсон** Соціологія релігії 76
Сергій **Крижний** Цивільний колабораціонізм... 79

Історичні студії

Лариса **Прицак** Основні міжнародні договори Богдана Хмельницького
1648–1657 рр. 83
Лариса **Прицак** Із досліджень про державу Богдана Хмельницького
1648–1657 рр. Статті і матеріали 88
Максим **Яременко** Соціальна історія освіти й освіченості в Україні XVIII ст. 90
Микола **Сумцов** Слобожане 94
Володимир **Потульницький** Дипломатія Павла Скоропадського 97
Анджей С. **Ковальчик** Пан Петлюра? 101
Богдан **Гудь** З історії етносоціальних конфліктів... 102
Сергій **Крижний** Цивільний колабораціонізм... (див. с. 68)
Наталя **Шліхта** Історія радянського суспільства 104
Юрій **Ранюк** Лабораторія #1. Історія ядерної фізики в Україні 107

Історія сучасної України

Архієпископ Ігор **Ісіченко** “Ми просто йшли...”. Спогади 113
Віталій **Портников** Публіцистична трилогія (див. с. 73)

Історія церкви, релігієзнавство

Браян **Вілсон** Соціологія релігії (див. с. 76)
Архієпископ Ігор **Ісіченко** Монашество Давнього Єгипту 118
Архієпископ Ігор **Ісіченко** Загальна церковна історія 120
Архієпископ Ігор **Ісіченко** Історія Христової Церкви в Україні 123
Наталя **Шліхта** Церква тих, хто вижив... 128
Українська перспектива літературної творчості о. Петра Скарги 134
Преподобний Нестор Печерський в історії української культури 136
Святі Борис і Гліб у національній культурі та суспільній думці: 138
Культуротворча місія Почаївського василіяньського монастиря 140
 Сміхова культура старої України 142
Слово. Символ. Ритуал 144
Архієпископ Ігор **Ісіченко** “Ми просто йшли...”. Спогади (див. с. 113)

Студії з мовознавства, літературознавства та історії літератури

Юрій **Шевельов** Історична фонологія української мови 149
Дмитро **Наливайко** Компаративістика й історія літератури 153
Українське бароко 155
Григорій **Сивокінь** Давні українські поетики 157
«Слово о полку Ігоревім» та його поетичні переклади й переспіви
в українській літературі 158
Леонід **Ушкалов** З історії української літератури XVII–XVIII століть 162
Леонід **Ушкалов** Українське барокове богомислення. Сім етюдів
про Григорія Сковороду 164

Н Назар Федорак Вінець і вирій українського бароко. Сім наближень до Григорія Сковороди	166
Барокова поезія Слобожанщини	169
Архієпископ Ігор Ісиченко Аскетична література Київської Русі	176
Архієпископ Ігор Ісиченко Кисво-Печерський патерик	178
Архієпископ Ігор Ісиченко Духовні виміри барокового тексту	180
Архієпископ Ігор Ісиченко Війна барокових метафор	183
Н Архієпископ Мелетій Смотрицький Апологія паломництва до східних країв	186
Дмитро Чижевський Український літературний барок: нариси	194
Дмитро Чижевський Філософія Г. С. Сковороди	196
Юрій Барабаш “Коли забуду тебе, Єрусалиме...” Гоголь і Шевченко. Порівняльно-типологічні студії	198
Марко Павлишин Ольга Кобилянська: прочитання	200
Александр Ф'ют Зустрічі з Іншим	204
Анатолій Дністровий Автономія Орфея	209
Ярослав Поліщук Із дискурсів і дискусій	211
Ярослав Поліщук Пейзажі людини	213
Микола Рябчук Каміння й Сізіф	215
Два століття сквородіяни. Бібліографічний довідник	217

Студії з культурології та культурної політики

Джон Сторі Теорія культури та масова культура	218
Іван Саратов Іван Сірко	221
Сучасне мистецтво. Науковий збірник. Вип. 1–5	222
Париж: українські сезони	232

Музичні й театральні студії

Лінії. Перехрестя. Акценти: Композитор Леонід Грабовський	239
Марина Нестьєва Музыка Валентина Сильвестрова	245
Марина Нестьєва Каждый текст ожидает интерпретации	248
Роман Черкашин , Юлія Фоміна Ми—березильці	250
Марина Черкашина-Губаренко Оперний театр у мінливому часопросторі	254
Валерій Панасюк Художнє та нехудожнє в системі театральних комунікацій	258

Музичні твори

Пісенний фольклор Харківщини	261
Олександр Щетинський Узнай себе	264
Віталій Губаренко Concerto grosso	266

Перекладознавчі студії

Ольга Лучук Пантелеймон Куліш і Микола Лукаш: перехресні стежки перекладачів	268
Хист і Глузд: теорія і практика перекладу	272

Сходознавчі студії

Роман Москаль І цзін: вступ до іцзінознавства	276
--	-----

Педагогічні студії

Пауло Фрайре Вчителі як працівники культури. Листи до тих, хто насмілився вчити	279
Луїза Столл , Дін Фінк Нова парадигма навчання або Як змінити наші школи	281
Василь Сухомлинський Серце віддаю дітям	288
Педагогические апокрифы. Этюды о В. А. Сухомлинском	292

Листування

Омелян Прицак і Юрій Луцький . Листування	301
Юрій Луцький і Богдан Рубчак ; Юрій Луцький і Юрій Тарнавський	302
 Юрій Шевельов і Юрій Луцький . Листування	303

Біографічні студії

Михайлина Коцюбинська Книга Споминів	305
Григорій Гусейнов Станційні пасторалі. Сповідь дитинства	308
Архиепископ Ігор Ісченко “Ми просто йшли...”. Спогади (див. с. 113)	

Художні твори

Віталій Портников Евора	309
Оксана Забужко Вибрана проза	311

Захист інтелектуальної власності

Серюгина Алла Сергеевна Експертиза промышленной интеллектуальной собственности и заявка на изобретение	337
---	-----

Серійні видання:

Класика української науки

Юрій Шевельов Історична фонологія української мови (див. с.149)	
Ахизер Наум Ильич Избранные труды по теории функций и математической физике (див. с.9)	

Університетські лекції

I. D. Chueshov Introduction to the Theory of Infinite-Dimensional Dissipative Systems (див. с.13)	
Чушов Игорь Дмитриевич Введение в теорию бесконечномерных диссипативных систем (див. с.14)	
Марченко Владимир Александрович Введение в теорию обратных задач спектрального анализа (див. с.15)	
Косевич Арнольд Маркович Механіка кристалічної ґратки (див. с.17)	
Іван Цехмістро Голістична філософія науки (див. с.59)	
Наталя Шліхта Історія радянського суспільства (див. с.104)	
Дмитро Наливайко Компаративістика й історія літератури (див. с.153)	

Харківська школа

- Юрій **Барабаш** “Коли забуду тебе, Єрусалиме...”
Гоголь і Шевченко. Порівняльно-типологічні студії (див. с. 198)
- Григорій **Сивокінь** Давні українські поетики (див. с. 157)
- Леонід **Ушкалов** З історії української літератури
XVII–XVIII століть (див. с. 162)
- Леонід **Ушкалов** Українське барокове богомислення. Сім етюдів
про Григорія Сковороду (див. с. 164)
- Архиепископ Ігор **Ісіченко** Аскетична література Київської Руси (див. с. 176)

Львівська школа

- Назар **Федорак** Вінець і вирій українського бароко. Сім наближень до Григорія
Сковороди (див. с. 166)

Ars poetica

- Віталій **Портников** Евора (див. с. 309)
- Оксана **Забужко** Вибрана проза (див. с. 311)
- Назар **Федорак** Земляне тіло 312
- Василь **Голобородько** Українські птахи в українському краєвиді 314
- Ростислав **Мельників** Подорож рівноденням 319
- Оксана **Забужко** Новий закон Архімеда. Вибрані вірші 324
- Оксана **Мардус** Дім за узгір'ям грому 326
- Іван **Андрусяк** Дерева і води 329

Ахиезер Наум Ильич

Избранные труды по теории функций и математической физике

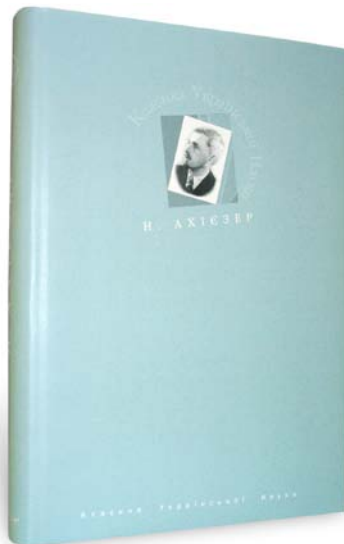
Серия «Классика украинської науки»

Том 1.

352 стор., 165*240 мм
ISBN 966-7021-21-1

Том 2.

460 стор., 165*240 мм
ISBN 966-7021-37-8

9

В книгу вошли научные труды известного математика, развивающие теорию полиномов, наименее уклоняющихся от нуля, созданную П. Л. Чебышевым, Е. И. Золотаревым, А. А. Марковым. Автором найден общий вид полинома наименьшего уклонения с заданными тремя старшими коэффициентами.

Во второй том избранных трудов Н. И. Ахиезера вошли работы, посвященные приближениям непрерывных на всей оси функций полиномами или целыми функциями экспоненциального типа, и некоторые другие работы по теории приближений и математической физике.

Особое место занимает цикл работ по теории ортогональных полиномов на системе интервалов и их континуальных аналогов. Эти работы легли в основу целого направления в теории вполне интегрируемых нелинейных уравнений.

Книга предназначена для математиков, физиков-теоретиков.

Предисловие	9
1. О некоторых функциях, наименее уклоняющихся от нуля в заданных интервалах.	13
Введение	14
ГЛАВА I. Задачи Чебышева и Золотарева	16
ГЛАВА II. О минимальном уклонении функций в двух отдельных интервалах	33
ГЛАВА III. Задача В. Маркова	47
ГЛАВА IV. О минимальном уклонении полиномов с фиксированными тремя первыми коэффициентами	55
ГЛАВА V. Некоторые свойства автоморфных функций типа Шоттки	80
2. О полиномах, наименее уклоняющихся от нуля	104
3. Об экстремальных свойствах некоторых дробных функций	112
4. Асимптотическое решение одной задачи о полиномах наименьшего уклонения	117
5. Об одной экстремальной проблеме Чебышева	122
6. Об асимптотических свойствах некоторых полиномов	129
7. Об асимптотическом значении погрешности наилучшего приближения некоторых дробей полиномами	132
8. Об одной минимум-проблеме теории функций и о числе корней алгебраического уравнения, которые лежат внутри единичного круга	135
9. Об асимптотическом значении погрешности наилучшего приближения рациональных функций полиномами.	152
10. О некоторых функциях, наименее уклоняющихся от нуля в двух заданных интервалах	165
ГЛАВА I. Общие теоремы о полиномах наименьшего уклонения в двух интервалах	166
ГЛАВА II. Вывод некоторых вспомогательных формул и теорем.	176
ГЛАВА III. Об одном классе целых рациональных функций	189
ГЛАВА IV. Об асимптотическом поведении величины m_n	201
ГЛАВА V. Асимптотическое поведение величины $m_n[s_l(x)]$	215
ГЛАВА VI. Об асимптотическом поведении величины $m_n[s(x)]$	234
ГЛАВА VII. Об асимптотическом значении погрешности наилучшего приближения на \mathcal{E} некоторых аналитических функций полиномами	240
ГЛАВА VIII. О параметрическом представлении чебышевского полинома $t_n(x)$ для \mathcal{E} при любом конечном n	256

11. Замечания об экстремальных свойствах некоторых дробей, связанных с преобразованием эллиптических функций.	269
12. О целых функциях конечной степени, наименее уклоняющихся от нуля	278
13. Об одном семействе целых функций конечной степени и одной чебышевской задаче	302
14. О наилучшем взвешенном приближении на всей оси посредством целых функций конечной степени	313
15. Экстремальные свойства целых функций экспоненциального типа.	319

СОДЕРЖАНИЕ II тома

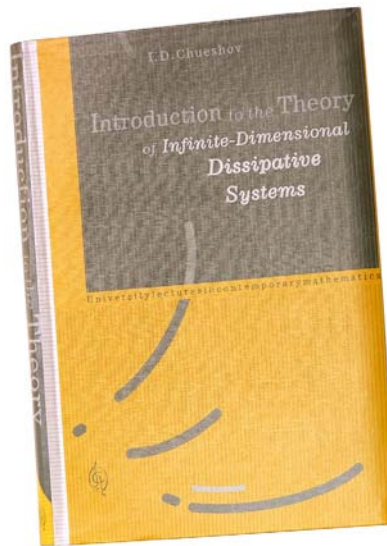
1. Об одном применении неравенства Г. Бора и Ж. Фавара (совместно с Б. М. Левитаном)	9
2. О наилучшем приближении тригонометрическими суммами дифференцируемых периодических функций (совместно с М. Г. Крейном)	14
3. О наилучшем приближении одного класса непрерывных периодических функций	20
4. Об интерполировании целых трансцендентных функций конечной степени	24
5. Об интерполировании целых трансцендентных функций конечной степени (совместно с Б. Я. Левиным)	30
6. О целых трансцендентных функциях конечной степени, имеющих майоранту на последовательности вещественных точек	57
7. О слабо весовых функциях	71
8. О взвешенном приближении непрерывных функций многочленами на всей числовой оси	77
9. Обобщение неравенства С. Н. Бернштейна для производных от целых функций (совместно с Б. Я. Левиным)	128
10. О полиномах, ортогональных на дуге окружности	180
11. Об ортогональных многочленах на нескольких интервалах	187
12. К теории ортогональных многочленов на нескольких интервалах (совместно с Ю. Я. Томчуком)	193
13. Континуальные аналоги ортогональных многочленов на системе интервалов	199
14. Континуальный аналог многочленов, ортогональных на дуге окружности.	205
15. Континуальный аналог некоторых теорем о теплицевых матрицах	212
16. Ортогональные многочлены на системе интервалов и их континуальные аналоги.	237
17. О континуальных аналогах многочленов, ортогональных на окружности (совместно с А. М. Рыбалко)	244
18. Об одном неопределенном уравнении чебышевского типа в задачах построения ортогональных систем	273

19. О некоторых формулах обращения сингулярных интегралов	291
20. Об одном обобщении преобразования Фурье и теоремы Винер-Палей	332
21. К задаче о диффракции электромагнитных волн у кругового отверстия в плоском экране (совместно с А. Н. Ахиезером)	314
22. К теории спаренных интегральных уравнений.	321
23. Эффективное граничное условие на поверхности раздела мультиплицирующей и замедляющей сред (совместно с А. И. Ахиезером и Г. Я. Любарским)	355
24. Об обращении некоторых сингулярных интегралов (совместно с В. А. Щербиной)	366
25. О некоторых формулах обращения.	376
26. Об одном уравнении Штурма–Лиувилля на полуоси	383
27. Об уравнении Лямэ	396
28. К спектральной теории уравнения Ламе.	414
29. О сепаратно аналитических функциях многих переменных и теоремах об “острие клина” (совместно с Л. И. Ронкиным)	423
30. О сепаратно аналитических функциях многих переменных (совместно с Л. И. Ронкиным)	442
31. Некоторые обратные задачи спектрального анализа, связанные с гиперэллиптическими интегралами	453
32. О построении потока, обтекающего тонкий профиль	497
33. Проблема моментов А. А. Маркова относительно любого числа интервалов	503
34. О взвешенном приближении многочленами непрерывных на всей числовой оси функций (совместно с К. И. Бабенко)	514

I. D. Chueshov

Introduction to the Theory of Infinite-Dimensional Dissipative Systems

english edition

420 стор., 165*240 мм
ISBN 966-7021-64-5

13

This book provides an exhaustive introduction to the scope of main ideas and methods of the theory of infinite-dimensional dissipative dynamical systems which has been rapidly developing in recent years. In the examples systems generated by nonlinear partial differential equations arising in the different problems of modern mechanics of continua are considered. The main goal of the book is to help the reader to master the basic strategies used in the study of infinite-dimensional dissipative systems and to qualify him/her for an independent scientific research in the given branch. Experts in nonlinear dynamics will find many fundamental facts in the convenient and practical form in this book.

The core of the book is composed of the courses given by the author at the Department of Mechanics and Mathematics at Kharkov University during a number of years. This book contains a large number of exercises which make the main text more complete. It is sufficient to know the fundamentals of functional analysis and ordinary differential equations to read the book.

«The book is clearly and nicely written and printed. It supplies a lot of information presented at the level acceptable for graduate students of mathematics, physicists and engineers interested in asymptotic analysis of dissipative systems. It may be especially useful for specialists wanting to prepare a lecture for graduate students. Not being overloaded with technicalities, it presents the beauty of the asymptotic theory of evolutionary equations. Working in Hilbert spaces (of Sobolev type) and restricting the space dimension in examples (usually to 1 or 2), the author is able to present the basic ideas and techniques in a simple way suitable for beginners.»

Mathematical Reviews 2001,
from the review of Russian edition

Чуешов Игорь Дмитриевич

Введение в теорию бесконечномерных диссипативных систем

14

Серия «Университетські лекції»

436 стор., 165*240 мм
ISBN 966-7021-23-8

В книге дается исчерпывающее введение в круг основных идей и методов бурно развивающейся в последние годы теории бесконечномерных диссипативных динамических систем. В качестве примеров рассматриваются системы, порождаемые нелинейными уравнениями в частных производных, возникающими в различных задачах современной механики сплошных сред. Главная цель книги — помочь читателям овладеть основными стратегиями, применяющимися при изучении бесконечномерных диссипативных систем, и подготовить их к самостоятельной исследовательской работе в данной области. Специалисты по нелинейной динамике найдут в ней систематическое изложение многих фундаментальных фактов в форме, удобной для работы.

Ядро книги составили материалы специальных курсов, читавшихся автором на мехмате Харьковского университета на протяжении ряда лет. Она снабжена большим количеством упражнений, существенно дополняющих основной текст. Для ее чтения достаточно знакомства с основами функционального анализа и теории обыкновенных дифференциальных уравнений.

СОДЕРЖАНИЕ

- Основные понятия теории бесконечномерных динамических систем
- Асимптотическое поведение решений некоторого класса полулинейных параболических уравнений
- Инерциальные многообразия
- Задача о нелинейных колебаниях пластины в сверхзвуковом потоке газа
- Теория функционалов, однозначно определяющих асимптотическую динамику
- Гомоклинический хаос в бесконечномерных системах

Марченко Владимир Александрович

Введение в теорию обратных задач спектрального анализа

Серія «Університетські лекції»

144 стор., 165*240 мм
ISBN 966-7021-91-2

15

В книге рассмотрены все главные задачи для трехдиагональных матриц. Их формулировки и методы решения обобщаются на трехдиагональные матрицы бесконечного порядка и на обыкновенные дифференциальные операторы второго порядка.

Эти задачи возникли в физике в первой половине прошлого века прежде всего для дифференциальных операторов. Однако много раньше в теории ортогональных полиномов в других терминах были сформулированы и решены подобные задачи.

Интерес к обратным задачам значительно возрос после открытия их связи с нелинейными уравнениями, которая позволила решить некоторые нелинейные задачи математической физики. Именно эти неожиданные приложения определяют сегодня важность обратных задач.

Первоначальная задача нахождения упругих сил, действующих в колебательной системе, по ее спектральным данным пока не нашла достаточно широких приложений. В общем случае систем с N степенями свободы (см. §9) неизвестно как выбрать спектральные данные, при которых обратная задача однозначно разрешима, но не переопределена.

В рассмотренных нами задачах выбор спектральных данных первоначально определялся наглядными физическими соображениями и только в процессе их решения возникли другие спектральные данные, прежде всего спектральные функции, имеющие чисто математическое происхождение. Естественность и целесообразность их введения обусловлена тем, что колебания струн описываются одномерными конечноразностными или дифференциальными операторами. Проблема выбора наиболее удобных спектральных данных в общем случае остается открытой.

Марченко В. А.

**Введение в теорию
обратных задач
спектрального анализа**

- §1 Колебания нагруженной струны
- §2 Спектр и собственные векторы трехдиагональных матриц
- §3 Колебания однородной струны
- §4 Спектральная функция трехдиагональной матрицы
- §5 Процесс ортогонализации Шмидта-Сонина
- §6 Построение трехдиагональной матрицы с заданной спектральной функцией
- §7 Построение трехдиагональных матриц по двум спектрам
- §8 Методы решения обратных задач
- §9 Малые колебания систем с конечным числом степеней свободы
- §10 Обратная задача спектрального анализа для периодических матриц
- §11 Обратная задача рассеяния
 - Постановка задачи
 - Основные уравнения обратных задач рассеяния
 - Характеристические свойства данных рассеяния

Косевич Арнольд Маркович

Механіка кристалічної ґратки

Серія «Університетські лекції»

306 стор., 165*240 мм
ISBN 978-966-7021-97-9

17

ПЕРЕДМОВА

Фізика твердого тіла — це той великий розділ фізики, в якому результати фундаментальних досліджень найщільніше пов'язані з їхнім застосуваннями у практичній діяльності людини...

Зовсім недавно під матеріалознавством як прикладною наукою розуміли дослідження, розробку технології створення та теоретичний опис переважно конструкційних матеріалів, які мають певні пружні, пластичні та міцнісні властивості. Саме на це були спрямовані зусилля багатьох поколінь учених та інженерів, які працювали у фізиці твердого тіла. Утім приблизно із середини минулого століття природні матеріали, головним чином кристали, все частіше розглядаються з іншого погляду — як готовий прилад. Такий підхід було покладено в основу мініатюризації різних електронних та оптичних пристроїв. Проте, щоб судити про властивості кристала-приладу, треба не лише мати уявлення про його структуру, а й знати які фізичні процеси та яким чином можуть відбуватися у кристалах. Відповіді на це питання надає вивчення фізики кристалів, а це й робить її (фізику) науковою основою сучасного матеріалознавства. Процеси, що мають місце у кристалі, розгортаються на фоні кристалічної ґратки, втягуючи її в рух або випробовуючи їхню реакцію. І хоча механічний рух атомів — найпростіший вияв динаміки кристалів, реакція ґратки на різноманітні фізичні впливи є однією з найбільш універсальних властивостей твердих тіл. Це означає, що не можна обійтися без теорії динамічних властивостей кристалічної ґратки, послідовно викладаючи фізику твердого тіла.

Динаміка кристалічної ґратки — це розділ механіки твердого тіла, присвячений вивченню внутрішніх рухів кристала з урахуванням дискретності його атомної структури. Він включає в себе класичну та квантову механіку коливальних рухів атомів ув ідеальному кристалі, динаміку дефектів кристалічної ґратки, теорію взаємодії кристала з проникаючим випромінюванням, опис фізичних механізмів пластичності та міцності кристалічних тіл.

Основи динаміки кристалічної ґратки в її сучасному вигляді закладено М. Борном та Т. Карманом на початку ХХ ст. ... Значний внесок у динамічну теорію кристалів належить академіку І. М. Ліфшицю. Під час роботи в Харківському фізико-технічному інституті АН України та Харківському державному університеті І. М. Ліфшиць виконав кілька циклів досліджень, які суттєво вплинули на сучасний стан теорії кристалів. Ось головні з них.

1. Теорія локальних коливань, що виникають у присутності точкових та протяжних дефектів ...
2. Теорія гармонічних коливань анізотропних кристалів...
3. Теорія квантових кристалів...

Деякі із зазначених нових напрямків теорії твердого тіла відображені у книзі. Викладено чи порушено також проблеми, які виникли в теорії кристалів у другій половині минулого століття, але стали вже традиційними — це дислокаційна теорія та нелінійна динаміка у вигляді її найбільш яскравих проявів — динамічних солітонів. Нарешті, не можна лишити поза увагою поширення та перенос результатів, методів розрахунку, образів та навіть мови теорії кристалічної ґратки, на вивчення властивостей інших фізичних систем, подібних до кристала лише наявністю просторової періодичності, але з періодами зовсім інших порядків величини.

Мова йде про опис електромагнітних та звукових коливань у так званих надґратках. Надґратка — це макроскопічна структура, яка складається із блоків двох чи більшого числа однорідних діелектриків або пружних середовищ, що періодично повторюються у просторі. В таких системах частотні спектри електромагнітних чи звукових коливань набувають властивостей, які неможливі у відповідних однорідних середовищах: вони стають багатозонними з певним чергуванням дозволених та заборонених частотних інтервалів (смуг). Схожість спектрів частот, а відтак, і зумовлених особливостями цього спектра явищ у діелектричних надґратках з такими ж у кристалі породила назву “фотонні кристали”, яка вийшла в сучасну наукову літературу. Назва віддзеркалює ту обставину, що кванти електромагнітного поля (фотони) поводяться в діелектричних надґратках аналогічно до квантів коливань кристала (фононів) — у кристалічній ґратці. Не обійшлося і без невдалих спроб вигадати аналогічну назву для акустичної надґратки — її іноді називають “фононним кристалом”.

У цій книзі автор намагався по змозі просто, без особливої деталізації конкретних ситуацій, викласти основи фізики кристалічних ґрат. Найбільш докладно обговорено теоретичні положення, на які, на думку автора передовсім слід звернути увагу, вивчаючи механіку кристалів. Для спрощення кількісного опису фізичних явищ у ряді розділів книжки використано найпростішу (скалярну) модель кристала. Ця модель, не порушуючи загальності якісних висновків, дозволяє провести до кінця практично всі викладки.

Книжку створено на основі спеціального курсу, який протягом багатьох років автор читав студентам Харківського національного університету. Цим на значну міру визначено вимоги до рівня підготовки читача: передбачається його знайомство із загальними курсами фізики та математики в обсязі програм фізичних та інженерно-фізичних факультетів вищих навчальних закладів.

ЗМІСТ

- 13 Трансляційна симетрія
- 15 Решітка Браве
- 17 Обернена ґратка
- 20 Оператор трансляції, його власні значення та власні функції
Задачі 22

1. Геометрія кристалічної ґратки

Класична динаміка кристалічних ґраток

2. Коливання простих ґраток

- 27 Рівняння малих коливань
- 33 Закон дисперсії стаціонарних коливань
- 36 Власні коливання кристала
- 37 Аналіз закону дисперсії
- 40 Спектр значень квазіхвильового вектора
- 41 Нормальні координати коливань кристала
Задачі 44

3. Коливання складної ґратки

- 46 Оптичні коливання
- 50 Загальний аналіз коливань складних ґраток
- 55 Молекулярні кристали

4. Довгохвильові коливання та перехід до теорії пружності

- 60 Рівняння для полів зміщень
- 64 Виведення рівнянь теорії пружності
- 67 Основні поняття та рівняння механіки суцільного середовища
- 70 Коливання йонного кристала

5. Характеристики спектрів власних частот кристала та пружної надґратки

- 77 Поверхні сталої частоти
- 81 Розподіл коливань за частотами
- 83 Аналіз густини коливань
- 88 Залежність густини коливань від вимірності кристала
- 94 Заборонені зони частот та відповідні їм динамічні стани
- 96 Акустика пружних надґраток. Фононні кристали
- 98 Спектр власних частот пружної надґратки
- 101 Проста модель пружної НГ та обчислення частот її власних коливань
- 106 Фотонні кристали
Задачі 108

Квантова механіка кристала

20

Косевич А. М.

Механіка
кристалічної ґратки

6. Квантування коливань кристала

- 111 Зображення чисел заповнення
- 116 Фонони
- 118 Квантування поля пружних деформацій
- 121 Ангармонізм коливань кристала та взаємодія фононів
- 124 Ефективний гамільтоніан взаємодії фононів та процеси розпаду

7. Основи термодинаміки та кінетики фононного газу

- 129 Рівноважна густина фононів у кристалі
- 132 Середня енергія фононів та теплоємність кристала
- 136 Рівняння руху фононів та кінетичне рівняння
- 138 Частоти зіткнень фононів за низьких температур
- 142 Теплопровідність кристалічної ґратки за низьких температур
- 145 Другий звук у кристалах
- 147 Середньоквадратичне зміщення атома та умова стійкості кристалічного стану
- 150 Квантові кристали

Функції Гріна в теорії твердого тіла

8. Функція Гріна рівняння коливань

- 157 Функція Гріна як резольвента
 - 161 Загаяна та випереджувальна функції Гріна
 - 163 Квантовомеханічне визначення функції Гріна
 - 165 Асимптотика функції Гріна на великих відстанях
- Задачі 173*

9. Зв'язок густини коливальних станів з функцією Гріна

- 174 Уявна частина функції Гріна за збіжних аргументів
- 176 Обчислення густини станів неоднорідної системи
- 177 Спектр власних частот та функція Гріна рівнянь коливань з узагальненою кінетичною енергією

Дефекти кристалічної ґратки

10. Точкові дефекти

- 181 Локальні коливання поблизу ізольованого дефекту
 - 187 Розсіяння пружних хвиль на точковому дефекті
 - 190 Концентраційні ефекти в динаміці кристала з точковими дефектами
 - 192 Функція Гріна для кристала з точковими дефектами
 - 198 Рівняння самоузгодження та його аналіз
 - 200 Деформація густини коливань кристала під впливом дефектів
 - 202 Квазилокальні коливання
 - 207 Можливість перебудови спектра довгохвильових коливань кристала
- Задачі 210*

11. Міграція точкових дефектів у кристалі

- 211 Моделі точкових дефектів
- 213 Дефекти у квантових кристалах
- 217 Механізми класичної дифузії та квантова дифузія дефектонів
- 220 Модель Френкеля–Конторової для краудіона
та синус-рівняння Гордона
- 224 Солітон як частинка в кристалі
- 228 Гармонічні коливання кристала, що вміщує краудіон (*kink*)
- 230 Квантовий рух краудіона

12. Теорія дефектів кристалічної ґратки у континуальному наближенні

- 233 Точковий дефект у теорії пружності
- 240 Дислокація у кристалі
- 242 Дислокації в теорії пружності
- 245 Ковзання та переповзання дислокації
- 248 Дисклинації
- 251 Дисклинації та дислокації
Задачі 253

13. Локалізація коливань біля протяжних дефектів

- 254 Коливання кристала з одновимірною (лінійною) неоднорідністю
- 258 Локалізація малих коливань у пружному полі гвинтової дислокації
- 261 Частота локальних коливань за наявності
двовимірного (плоского) дефекту

14. Пружні поля дислокацій у кристалі

- 266 Рівняння рівноваги пружного середовища з дислокаціями
- 270 Дія поля напруг на дислокацію
- 273 Поля та взаємодія прямолінійних дислокацій
- 280 Модель Паєрлса
- 284 Дальній порядок у дислокованому кристалі
Задачі 288

15. Динаміка дислокацій в кристалі

- 289 Пружне поле рухомих дислокацій
- 292 Дислокації — носії пластичності
- 295 Енергія та ефективна маса дислокації, що рухається
- 298 Рівняння руху дислокації

Показчик 303

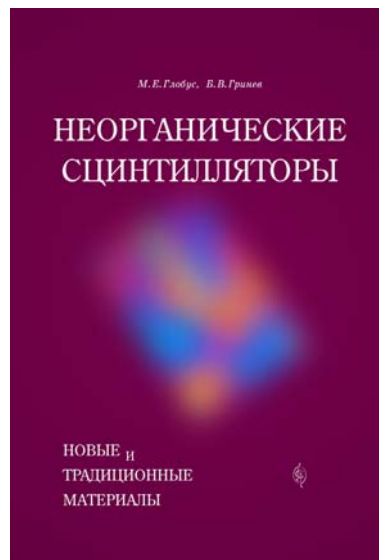
Марина Глобус, Борис Гринёв

Неорганические сцинтилляторы

Новые и традиционные материалы

22

408 стор., 165*240 мм
ISBN 966-7021-22-X

Монография посвящена неорганическим сцинтилляционным кристаллам и состоит из трех частей. В первой части охарактеризованы новые сцинтилляторы (в частности, на основе лютеция), сочетающие высокую эффективность регистрации, большой световой выход и быстродействие. Для ряда кристаллов сравниваются спектрометрические характеристики, измеренные с фотоумножителем и лавинным фотодиодом. Наряду с объемными кристаллами, рассматриваются тонкие монокристаллические пленки на основе активированных оксидных кристаллов для радиоизотопного и биологического мониторинга. Во второй части, посвященной широко используемым сцинтилляторам (NaI(Tl), CsI(Tl), BGO, PbWO₄ и др.), более подробно анализируются сцинтилляционные свойства и определяющие их электронные процессы. Рассмотрение проводится с учетом новых перспективных применений этих кристаллов в физике высоких энергий (сцинтилляционные модули для электромагнитных калориметров) и в ядерной медицине (позиционночувствительная диагностическая аппаратура). Эксплуатационные характеристики этих кристаллов рассчитаны, сравнены с экспериментом и представлены в таблицах как функции формы, размеров, оптических параметров и степени шероховатости отражающей поверхности (часть III).

Ричард Познер

Економічний аналіз права

Переклад з англійської
Сергія Савченка

Серія «Перекладацькі проекти»

25

984 стор., 160*230 мм
ISBN13 978-966-7021-60-X

У розвідці Ричарда А. Познера все законодавство Сполучених Штатів Америки, країни, що в ній, як прийнято вважати, найпослідовніше виконуються нормативні акти та захищаються права людини, аналізується на ґрунті економічних відносин. Закон у будь-якій галузі права тут трактується не як захист неподатної справедливості, а як суто економічний механізм.

Досить незвичним для вітчизняного читача, можливо, виглядатиме англо-американська практика погляду на юриспруденцію крізь призму прецеденту. А особливий інтерес мають викликати, зважаючи на українські суспільні трансформації, дослідження права власності (і, зокрема, інтелектуальної власності), контрактного права (серед іншого, тут, звісно, й сакраментально-суперечлива концепція шлюбу як контракту), адекватності карних заходів кримінального права, законодавства з монополії, комунальних послуг, трудових відносин, громадського транспорту тощо.

«Економічний аналіз права» Ричарда А. Познера являє собою добрий матеріал для засвоєння й аналізу світового юридичного досвіду. А такий аналіз як ніколи важливий під час формування нової правової системи та нових суспільних інститутів.

ПРО АВТОРА

Ричард Познер (н. 1939 р. , Нью-Йорк) — видатний американський юрист, суддя, викладач, науковець, аналітик, консультант з питань права. Працював секретарем у Верховному Суді США, був помічником комісара Філіпа Елмана (Федеральна комісія з питань торгівлі), асистентом Тергуда Маршалла — заступника міністра юстиції США, головним радником при спеціально створеній президентом Джонсоном групі з питань комунікаційної політики, брав участь у роботі Національного бюро економічних досліджень, спеціальної групи з питань конкуренції та продуктивності, ради видавців Чиказького університету, викладав право у Стенфорді.

Від 1981 до 2017 р. Р. Познер обіймав посаду окружного судді апеляційного суду 7-го округу (Чикаго). Найбільш цитований науковець у галузі права ХХ століття.

ЗМІСТ

Зі скарбниці світового досвіду: економічний аналіз американського права (Кучерявенко М.П.)
Передмова

ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРАВА: ВСТУП

Розділ 1

Природа економічного обґрунтування

- 1.1. Зasadничі поняття
- 1.2. Цінність, корисність, ефективність
- 1.3. Реалізм економічних припущень
- 1.4. Нераціональність та надмірна раціональність.
Зв'язок з теорією ігор

Розділ 2

Економічний підхід до права

- 2.1. Історія питання
- 2.2. Позитивний та нормативний економічний аналіз права
- 2.3. Критика економічного підходу

ЗАГАЛЬНЕ ПРАВО

Розділ 3

Власність

- 3.1. Економічна теорія прав власності: статичний та динамічний аспекти
- 3.2. Труднощі, що супроводжують надання й забезпечення прав власності
- 3.3. Інтелектуальна власність: патенти, авторські права, торговельні марки, комерційні таємниці та право на недоторканість приватного життя
- 3.4. Права власності у праві та в економіці: частота мовлення й аукціонний продаж діапазонів
- 3.5. Права на використання ресурсів у майбутньому
- 3.6. Несумісні використання ресурсів
- 3.7. Порушення права володіння та право держави на відчуження приватної власності

- 3.8. Два підходи до забруднення довкілля: джерело незручностей та сервітут
- 3.9. Інші способи проблем із несумісного використання землі. Різниця між правами власності та правами, обговореними в контракті, а також між судовими заборонами й рішеннями про відшкодування збитків
- 3.10. Мастки як взірць спільного володіння
- 3.11. Труднощі, пов'язані з передачею прав власності
- 3.12. Дистрибутивні ефекти від передачі прав
- 3.13. Громадська земля

Розділ 4

Контракти: права та засоби їхнього захисту

- 4.1. Процес обміну та економічні функції контрактного права
- 4.2. Зустрічне задоволення
- 4.3. Укладання контракту. Взаємна згода й односторонній контракт
- 4.4. Обопільна помилка
- 4.5. Контракти як страховка. Нездійсненність і подібні поняття. Тлумачення страхових контрактів
- 4.6. Шахрайство
- 4.7. Примус, ринкова влада й незаконний контракт
- 4.8. Ґрунтовні принципи правового захисту від ламання контракту
- 4.9. Непрямі збитки
- 4.10. Штрафи, заздалегідь оцінені збитки та конфіскація майна внаслідок розривання контракту
- 4.11. Примусове виконання контракту
- 4.12. Самодопомога, умови контракту й реальне виконання
- 4.13. Неявний контракт

Розділ 5

Шлюбне право та правові норми, що регулюють сферу статевих відносин

- 5.1. Теорія домашнього виробництва
- 5.2. Одруження й розлучення
- 5.3. Наслідки розлучення
- 5.4. Правовий захист дітей
- 5.5. Сурогатне материнство
- 5.6. Право та кількість населення
- 5.7. Навіщо потрібно регулювати статеві відносини?

Розділ 6

Цивільне право

- 6.1. Економіка нещасливих пригод та формула Генда для обчислення відповідальності за необережність
- 6.2. Правовий стандарт раціональності людської поведінки
- 6.3. Звичай як аргумент захисту
- 6.4. Вина потрепілого: зустрічна провина, відносна необережність, прийняття ризику та відповідальність порушника прав власності
- 6.5. Обов'язкова відповідальність
- 6.6. Відповідальність за якість продукції
- 6.7. Причинова зумовленість та передбачуваність
- 6.8. Спільні цивільні правопорушення, розподіл відповідальності, звільнення від відповідальності. Відповідальність за дії іншої особи (зокрема за дії найманого працівника). Сексуальне домагання
- 6.9. Порятунки: відповідальність супроти відшкодування збитків
- 6.10. Функція компенсації збитків від делікту

- 6.11. Компенсація збитків, пов'язаних з утратою спроможності заробляти гроші
- 6.12. Компенсація за біль та страждання, проблема оцінки людського життя й ризик присудження завищеної компенсації
- 6.13. Правило про додаткові вигоди (додаткове джерело доходу)
- 6.14. Необережність, страхування відповідальності та страхування від нещасливих пригод. Обов'язкова компенсація шкоди від ДТП
- 6.15. Умисні делікти
- 6.16. Дифамація
- 6.17. Відповідальність правонаступника

Розділ 7

Карне право

- 7.1. Економічна природа та функції карного права
- 7.2. Оптимальний рівень карних санкцій
- 7.3. Запобігання злочину. Відповідальність за вчинення кількох злочинів. Замах на злочин і злочинна змова. Пособництво та співучасть. Рецидивізм і підбурювання на злочин
- 7.4. Злочинний замір
- 7.5. Нерозсудлива поведінка, халатність та обов'язкова відповідальність
- 7.6. Примушування до скоєння злочину та крайня необхідність як пом'якшувальні обставини
- 7.7. Запобіжні заходи, вжиті потерпілим. Зв'язок із провокуванням злочину потерпілим та законами про продаж і використання зброї
- 7.8. Економіка організованої злочинності
- 7.9. Війна з наркотиками

Розділ 8

Загальне право, історія права та правознавство

- 8.1. Неявна економічна логіка загального права
- 8.2. Загальне право, економічне зростання та історія права
- 8.3. Право та норми поведінки
- 8.4. Моральний зміст загального права
- 8.5. Моральна форма закону

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ

Розділ 9

Теорія монополії

- 9.1. Монопольна ціна та продукція монополії
- 9.2. Вплив зміни вартості або попиту на монопольну ціну
- 9.3. Монополія і теорія ефективності
- 9.4. Цінова дискримінація
- 9.5. Інші перешкоди монополізації: боротьба за ринок, товари тривалого вжитку, вихід нових конкурентів на ринок

Розділ 10

Антимонопольне законодавство

- 10.1. Картели й антитрестівський закон Шермана
- 10.2. Напівлегальні горизонтальні угоди: угоди щодо патентів та "всеохопні ліцензії" АСКАП (Американського товариства з охорони авторських прав композиторів, письменників та видавців) й компанії "Бродкаст М'юзік Інкорпорейтед"
- 10.3. Установлення мінімальних роздрібних цін

- 10.4. Злиття фірм, що призводять до утворення монополій або олігополій
- 10.5. Монопольна влада
- 10.6. Визначення ринку та його частини, що належить фірмі
- 10.7. Потенційна конкуренція
- 10.8. Хижацька цінова політика
- 10.9. Демпінг та питання вільної торгівлі
- 10.10. Перекриття каналів для збуту продукції, продаж “з навантаженням”, бар’єри для виходу на ринок
- 10.11. Бойкоти та їхній зв’язок з монополією
- 10.12. Антитрестівські справи та компенсація збитків

Розділ 11

Регулювання трудових стосунків

- 11.1. Особливе ставлення права до трудових монополій
- 11.2. Економічна логіка Закону про трудові відносини у США
- 11.3. Профспілки і продуктивність праці
- 11.4. Вільне працевлаштування
- 11.5. Праця й антитрестівське законодавство
- 11.6. Установлення мінімального рівня зарплатні та подібні законодавчі заходи, спрямовані на захист працівників
- 11.7. Расова, статевая й вікова дискримінація на робочому місці
- 11.8. Федеральне пенсійне законодавство США

Розділ 12

Регулювання сфери комунальних послуг та громадського транспорту

- 12.1. Природна монополія
- 12.2. Контроль над рівнем прибутковості та проблема визначення “розумного” рівня доходності
- 12.3. Інші проблеми, зумовлені спробами обмежити прибутки комунальних підприємств
- 12.4. Регулювання системи стимулів
- 12.5. Регулювання структури тарифів та виходу на ринок
- 12.6. Платне телебачення
- 12.7. Оподаткування через регулювання (внутрішнє або перехресне субсидування)
- 12.8. Попит на регулювання

Розділ 13

Вибір між державним регулюванням і загальним правом

- 13.1. Оптимальний рівень регулювання
- 13.2. Новий погляд на обман споживачів
- 13.3. Обов’язкове розкриття інформації
- 13.4. Охорона здоров’я і техніка безпеки
- 13.5. Ще раз про забруднення довкілля
- 13.6. “Податок” на придбання тари
- 13.7. Кабельне телебачення: проблеми авторських прав та місцевої монополії

Розділ 14

**Корпорації, забезпечене й незабезпечене кредитування,
банкрутство**

- 14.1. Природа комерційної фірми
- 14.2. Різновиди фірм
- 14.3. Корпорація як стандартний контракт
- 14.4. Борг корпорації та забезпечений борг
- 14.5. Банкрутство — особисте та корпоративне
- 14.6. Скасування обмеженої відповідальності
- 14.7. Відокремлення права власності від контролю
- 14.8. Передача контролю над корпорацією
- 14.9. Корпоративне витискання й конкуренція за м'якість
- 14.10. Інсайдерні операції з цінними паперами
- 14.11. Свобода дій менеджерів та відповідальність корпорації перед суспільством
- 14.12. Корпоративна злочинність
- 14.13. Корпорація закритого типу
- 14.14. Ще раз про регулювання сфери комунальних послуг

30

Ричард Познер

Економічний аналіз
права

Розділ 15

Фінансові ринки

- 15.1. Структура портфеля акцій
- 15.2. Диверсифікація, використання кредитів та співвідношення обсягів боргу і власного капіталу
- 15.3. Чому корпорації купують страховку?
- 15.4. Сортування акцій і гіпотеза ефективного ринку
- 15.5. Ринок цінних паперів та монополія
- 15.6. Закони про вкладання коштів у довірчу власність і ринкові фонди
- 15.7. Соціальні вкладення довірчих власників
- 15.8. Регулювання ринку цінних паперів
- 15.9. Регулювання банківської сфери та криза ощадно-кредитних компаній

ПРАВО ТА РОЗПОДІЛ ДОХОДУ Й БАГАТСТВ

Розділ 16

Нерівномірність доходів, справедливий розподіл та бідність

- 16.1. Вимірювання нерівномірності
- 16.2. Чи є нерівність неефективною?
- 16.3. Контрактна теорія дистрибутивної справедливості та її достосування до соціального забезпечення
- 16.4. Витрати через бідність та обмеження приватної добродійності
- 16.5. Незареєстровані переведення грошей проти пільг у негрошовій формі
- 16.6. Перерозподіл багатства за правилами визначення відповідальності: упровадження житлових стандартів
- 16.7. Необмежені пільги в негрошовій формі

Розділ 17

Оподаткування

- 17.1. Оподаткування та ефективність
- 17.2. Військова повинність
- 17.3. Акцизні податки

- 17.4. Податки на нерухомість
- 17.5. Оподаткування доходів корпорацій
- 17.6. Оподаткування особистого доходу: вступ
- 17.7. Визначення доходу
- 17.8. Пільги щодо прибуткового податку
- 17.9. Особливе ставлення закону до доходів з капіталу
- 17.10. Прогресивні податки

Розділ 18

Передача багатства у випадку смерті

- 18.1. Податки на смерть і на дарування
- 18.2. Спадкоємці-вбивці
- 18.3. Мертва рука
- 18.4. Доктрина найближчого можливого варіанту (cy pres)
- 18.5. Стимули добродійних організацій
- 18.6. Умови передачі власності до приватного трасту. Траст, у якому передбачені гарантії проти марнотратства бенефіціанта
- 18.7. Удовина частка

СУДОВИЙ ПРОЦЕС

VI

Розділ 19

Ринок, система змагальності в суді та законодавчий процес як способи розподілу ресурсів

- 19.1. Порівняння розподілу ресурсів за допомогою ринку та юридичної системи
- 19.2. Порівняння розподілу ресурсів за допомогою судової та законодавчої систем
- 19.3. Економічна теорія законодавства
- 19.4. Як регулюють фінансування виборчих кампаній та обмежують термін перебування на посаді
- 19.5. Тлумачення законодавчих актів у світі, де політику визначають групи інтересів
- 19.6. Незалежна судова політика і вплив груп інтересів
- 19.7. Що максималізують судді?

Розділ 20

Процес утворення правових норм

- 20.1. Сукупність прецедентів як капітал
- 20.2. Утворення прецедентів
- 20.3. Вироблення законодавчих актів: чіткі правила й довільні стандарти
- 20.4. Сила прецеденту

Розділ 21

Цивільний та кримінальний процес

- 21.1. Економічні цілі судового процесу. Належна правова процедура та правила збирання доказів
- 21.2. Вартість помилки в цивільних справах
- 21.3. Тлумачення сумнівів на користь обвинувачуваного
- 21.4. Попереднє судове рішення. Попередня судова заборона, декларативне рішення та консультативні висновки
- 21.5. Уладнати суперечку поза стінами суду чи розпочати судовий процес? Норми цивільного процесу й еволюція загального права
- 21.6. Ще раз про правила відповідальності

- 21.7. Переговори щодо визнання провини, реформа карного процесу й теза про марність
- 21.8. Витрати на судовий процес і пошуки ефективної процедури
- 21.9. Приступ до заходів правового захисту — відрядна оплата за послуги правників, колективні позови, звільнення від судових витрат та правило 11
- 21.10. Правило 68 й одностороннє відшкодування судових збитків
- 21.11. Принцип неприпустимості повторного розгляду справи та принцип преюдиції
- 21.12. Зволікання з розглядом справ та проблема завантаженості судів
- 21.13. Присяжні та судді арбітражних судів
- 21.14. Апеляції
- 21.15. Вибір законодавства
- 21.16. Забагато юристів? Забагато судових процесів?

Розділ 22

Правозастосування й адміністративний процес

- 22.1. Державне і приватне впровадження закону: як досягти компромісу
- 22.2. Охорона закону урядом супроти приватного правозастосування: позитивні наслідки
- 22.3. Добір урядовою установою справ для розгляду
- 22.4. Структура адміністративного органу
- 22.5. Дії адміністративних органів
- 22.6. Судовий контроль над діяльністю адміністративного органу

КОНСТИТУЦІЯ ТА ФЕДЕРАЛЬНА СИСТЕМА США**VII**

Розділ 23

Природа й функції конституції

- 23.1. Економіка конституціоналізму: вступ
- 23.2. Принцип поділу влади
- 23.3. Захист прав
- 23.4. Аналіз раціональності

Розділ 24

Економічно виправдана належна процедура

- 24.1. Вільне укладання контрактів як конституційний принцип
- 24.2. Повернення до принципу економічної належної процедури. Бідняки як клас, що його захищає конституція
- 24.3. Права споживачів та державних найманців згідно з принципами належної процедури

Розділ 25

Економіка федералізму

- 25.1. Розподіл відповідальності між федеральним урядом і штатами США
- 25.2. Федеральні суди та впровадження закону федеральним урядом
- 25.3. Штати й оподаткування: акцизні податки

- 25.4. Штати й оподаткування: податки на нерухомість і на корпоративний прибуток
- 25.5. Обмеження, що їх належна процедура накладає на особисту підсудність
- 25.6. Міжбасейнове переміщення річкової води
- 25.7. Експорт бідності
- 25.8. Ще раз про суперечності в законодавстві та про забруднення довкілля
- 25.9. Право на торгівлю

Розділ 26

Расова дискримінація

- 26.1. Схильність до дискримінації
- 26.2. Сегрегація у школах
- 26.3. Вимоги щодо дій держави
- 26.4. Закони проти дискримінації
- 26.5. Обернена дискримінація

Розділ 27

Захист вільного ринку ідей та релігії

- 27.1. Економічні засади свободи слова
- 27.2. Межі діяльності, що її захищає конституція: заклик до протиправних дій, погрози, дифамація, непристойність та спалення прапора
- 27.3. Попередня цензура й обмеження поглядів
- 27.4. Регулювання телебачення та радіомовлення
- 27.5. Оманлива реклама та зв'язок між політичними й економічними правами
- 27.6. Економіка свободи віросповідання

Розділ 28

Обшуки, вилучення доказів та допити

- 28.1. Ще раз про право на недоторканість приватного життя
- 28.2. Засоби правового захисту, що їх надає четверта поправка
- 28.3. Загадка самообмови та зізнань, отриманих за допомогою сили

Показчик справ

Показчик авторів

Предметний показчик

Ричард Познер

Економічний аналіз
права

Фрідріх А. Гаєк

Індивідуалізм та економічний порядок

Переклад з англійської

34

Серія «Перекладацькі проекти»

420 стор., 125*165 мм
ISBN 966-7021-36-X

На перший погляд може видатися, що зібрані в цій книзі розвідки охоплюють велике розмаїття тем. Однак, сподіваюся, читач швидко відкриє, що в більшості з них розглянуто проблеми, щільно пов'язані між собою. У той час, як їх діапазон варіює від обговорення питань етики до методів суспільних наук і від проблем економічної політики до чистої економічної теорії, в більшості есеїв ці питання витлумачені як різні аспекти тієї самої чільної думки. Цей зв'язок найлегше помітити в перших шістьох розвідках. Три наступних присвячені проблемі соціалістичного розрахунку і їх можна розглядати як практичне достосування тих самих думок до конкретної проблеми, хоча, укладаючи ці розвідки, я ще не дивився на них під таким кутом зору. Тільки три останні есея пов'язані з дещо відмінними моментами теорії чи політики; але, позаяк я вважаю, що проблеми, яким вони присвячені, у майбутньому обговорюватимуться більше, ніж це було в минулому, то й скористався нагодою зробити їх досяжними у зручнішій формі.

Оскільки нещодавно я надрукував більш доступну працю, присвячену деяким проблемам з числа обговорюваних наразі, мені слід відверто попередити читача, що ця збірка не призначена для широкого вжитку. Тільки декілька зібраних тут розвідок (розділи I, VI та, можливо, IV й V) у певному розумінні можуть бути розглянуті в якості доповнення до того попереднього нариса, присвяченого практичним висновкам певного гатунку, котрі я, спокусившись почуттям нагальності, надрукував під назвою *The road to Serfdom*. Решта ж писань, безумовно, орієнтована на колеґ-учених і має технічну природу. Всі вони є фрагментами, наслідками, що виникли з прагнення до віддаленої мети, якій нині мають слугувати замість готового виробу. Мабуть, слід додати, що до своєї нинішньої книги я не включив двох серій статей: "Scientism and the Study of Society" та "Counterrevolution of Science", хоча вони й мають стосунк до тих моїх нещодавніх публікацій у цій царині, з якими пов'язана більшість нижченаведених есеїв. Наразі поневажені статті

складатимуть частину більшого і систематичнішого твору; а втім, відповідно, їх можна знайти в томах часопису *Economica* за 1941–45 та 1940 роки.

Я дякую редакторам часописів *American Economic Review*, *Economica*, *Economic Journal*, *Ethics* та *New commonwealth Quarterly* за дозвіл передрукувати статті, які вперше з'явилися в цих виданнях, та компанії *George Routledge & Sons, Ltd.* (Лондон) за дозвіл включити дві розвідки, що раніше були подані до тому *Collectivist Economic Planning* й надруковані в 1935 році.

Ф. А. Гаєк

Лондонська школа економіки

ЗМІСТ

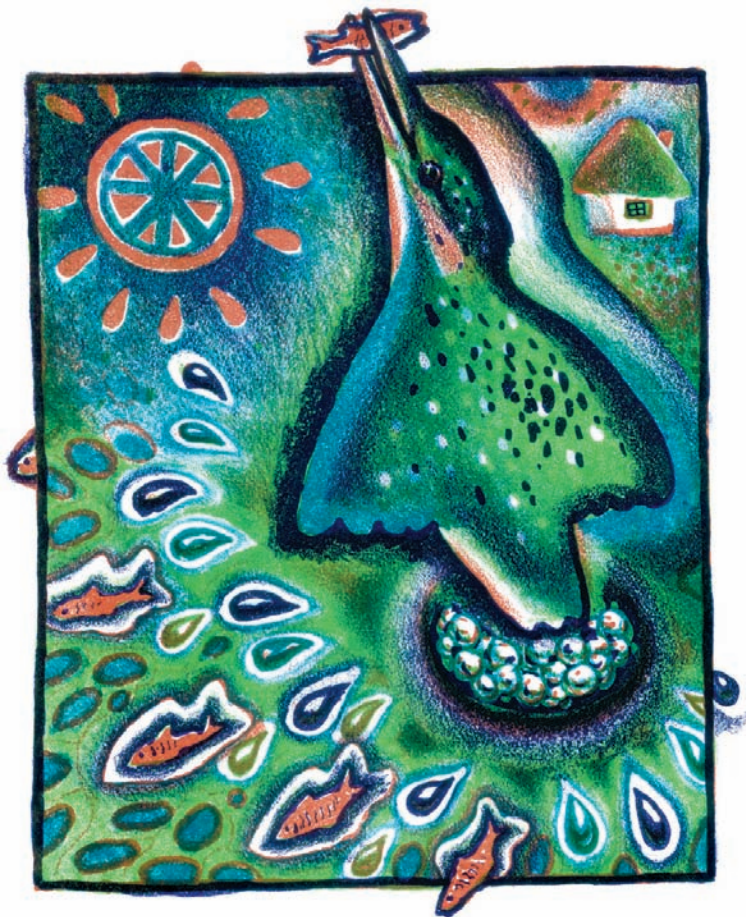
35

Передмова

Фрідріх А. Гаєк
Індивідуалізм та
економічний порядок

- I. Індивідуалізм: істинний та хибний
- II. Економіка і знання
- III. Факти суспільних наук
- IV. Використання знання в суспільстві
- V. Змагання — що це значить
- VI. “Вільне” підприємництво та змагальний порядок
- VII. Соціалістичний розрахунок I: природа й історія проблеми
- VIII. Соціалістичний розрахунок II: стан обговорення (1935)
- IX. Соціалістичний розрахунок III: змагальне “рішення”
- X. Валюта товарного резерву
- XI. Ефект Рікардо
- XII. Економічні умови міждержавного федералізму

Список осіб, що згадуються в збірці

Майкл Готтфредсон,
Тревіс Герші

Загальна теорія злочину

Переклад з англійської
Наталки Бордукової

Серія «Перекладацькі проекти»

39

314 стор., 165*240 мм
ISBN 966-7021-32-7

Існує не так багато тем, важливіших за встановлення засад суспільного й політичного ладу, цікавіших за питання про людську природу та практичніших, ніж з'ясування суті злочинства й насильства. Сучасна кримінологія мусить відповісти на цілу низку питань: чому більшість злочинів скоюють чоловіки, підлітки та представники етнічних меншин; яким чином на кількість правопорушень серед неповнолітніх впливає школа; якою мірою діти стають злочинцями завдяки друзям; чи можна зменшити число злочинів, якщо забезпечити населення різними видами праці; чому в одній державі кількість скоюваних злочинів більша, ніж в іншій; чи пояснення "білокомірцевих" злочинів потребує окремої теорії; чи існують так звані "злочинні організації", тощо. На всі ці питання «Загальна теорія злочину» дає відповіді, що відбігають від традиційних міркувань учених та правоохоронців. Розвідка не обмежується вузькими фаховими рамцями; вона корисна для окреслення чільних принципів розумної суспільної політики, спрямованої на боротьбу зі злочинами.

Книжка розрахована на практичних працівників та науковців, студентів юридичних, психологічних, соціологічних спеціальностей, на широкий читацький загал, небайдужий до теми боротьби зі злочинністю.

До українського читача

Нам було надзвичайно приємно довідатися про переклад нашої книги українською мовою з кількох причин. По-перше, україномовне населення складає значну й поважну частину від світового читацького загалу. По-друге, українська й англійська мови посутньо відрізняються одна від одної. По-третє, переклад передбачає певне порозуміння та згоду з думками, висловленими у книзі, що перекладається.

Багато кримінологів гадають, що теорії злочину, придатні для однієї культури, не можуть бути чинні на ґрунті іншої. Наша ж теорія ґрунтується на протилежному принципі: ми припускаємо, що причини злочину всюди є однаковими. Якщо висловлені нами припущення справедливі також для вашого суспільства (а ми в цьому впевнені), цей принцип матиме додаткову підтримку.

Поза сумнівом, «Загальна теорія злочину» не претендує на легке прочитання будь-якою мовою, однак, хотілося б сподіватися, що вона вам сподобається.

Майкл Р. Готтфредсон
Тревіс Герші.

ЗМІСТ

ЧАСТИНА І

ЗЛОЧИН

1. <i>Класична теорія та поняття злочину</i>	24
Сучасна версія класичної концепції злочину	25
Висновки	35
2. <i>Природа злочину</i>	37
Характеристичні риси звичайного злочину	38
Умови, необхідні для скоєння злочину	44
Проникнення до житла (берглари)	46
Пограбування	51
Убивство	54
Угон автомобілів	57
Звальтування	58
“Білокомірцеві” злочини	61
Розтрата	61
Наркотики й алкоголь	63
Випадки, що теоретично дорівнюють злочинам	65
Різниця між злочинами	65

ЗЛОЧИННІСТЬ

3. Біологічний позитивізм	70
Джерела біологічного позитивізму	70
Сучасний біологічний позитивізм	76
Висновки	84
4. Психологічний, економічний і соціологічний позитивізм ..	87
Психологічний позитивізм	87
Позитивізм в економіці	95
Соціологічний позитивізм	99
Висновки	106
5. Природа злочинності. Недостатня саморегуляція ...	108
Саморегуляція (контроль над собою) та альтернативні поняття .	110
Складники саморегуляції	112
Різноманітні вияви слабкої саморегуляції	114
Причини саморегуляції	118
Дитяче виховання та саморегуляція. Сім'я	120
Виховання дітей, школа та саморегуляція	129
Особистісні прикмети і злочинність	132
Альтернативні теорії злочинності	135
Природа людини та суспільство	141
Емпірична перевірка нашої гіпотези щодо злочину і злочинності	142
Висновки	144

Майкл Готтфредсон,
Тревiс Герші

Загальна теорія злочину

41

ВИКОРИСТАННЯ ТЕОРІЇ

6. Злочин та індивідуальні властивості — вік, стать, расова приналежність	146
Інваріантність вікового впливу	147
Стать і злочин	168
Расова або етнічна приналежність та злочин	174
7. Соціальні наслідки слабкої саморегуляції	179
Група рівних	179
Школа	184
Праця	188
Шлюб і сім'я	190
Висновки	192
8. Культура і злочин	194
Позитивістська концепція злочину	194
Порівняльна кримінологія	196
Достосування концепцій злочину й саморегуляції до різних культур	200
Висновки	204
9. "Білокомірцеві" злочини	205
Джерела поняття про "білокомірцеві" злочини	206
Наявна теорія "білокомірцевих" злочинів	207
Зв'язок між типами злочинів та типами злочинців	215
Достосування загальної теорії до "білокомірцевих" злочинів ...	216

“Білокомірцевий” злочин та індивідуальні відмінності	220
Вартість поняття про “білокомірцеві” правопорушення для теорії злочину	222
Підсумок	226
10. Організація і злочин	227
Банда	231
Злочинні організації	235
Висновки	239

ЧАСТИНА ІV

ДОСЛІДЖЕННЯ І ПОЛІТИКА

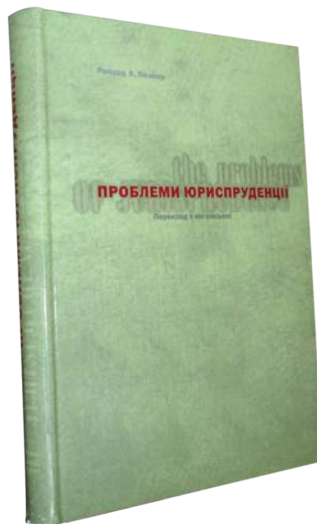
11. Дослідницький проект і вимірювання	242
Ідеальний проект дослідження	242
Злочин і дослідницький проект	243
Саморегуляція та дослідницький проект	244
Перші повздовжні (лонгitudні) дослідження	246
Причинний порядок	248
Злочин: розповсюдженість, сфера дії, участь, частість	266
Дослідницький проект і теорія злочину	276
Висновки	279
12. Значення загальної теорії злочину для суспільної політики	282
Сучасний інтерес до ув'язнення злочинців	285
Професійний злочинець	292
Перевиховання	295
Поліція	297
Контроль над зброєю	299
Зменшення злочинів у вільному суспільстві	300
Висновки	300
Бібліографія	303
Алфавітний покажчик	316
Про авторів книги	325

Ричард Познер

Проблеми юриспруденції

Чи існують правдиві відповіді
на юридичні питання?

Переклад з англійської
Сергія Савченка

Серія «Перекладацькі проекти»

43

448 стор., 160*230 мм
ISBN13 978-966-7021-49-9

ПЕРЕДМОВА

Під “юриспруденцією”, або ж “правознавством”, я маю на увазі найфундаментальнішу, найзагальнішу, суто теоретичну площину аналізу соціального явища, що його звать правом. Здебільшого вона має справу з проблемами та використовує кути зору, що є далекими від повсякденних інтересів людей, які практично працюють у сфері права; ці проблеми не можна розв’язати, пославшись на традиційні джерела юридичної інформації, а кути зору — звести до правових понять або умовиводів. Чимало проблем юриспруденції не обмежені понятійними, часовими або національними рамцями.

“Філософією” ми називаємо аналіз засадничих питань розгляданої галузі, а відтак, традиційна дефініція юриспруденції як філософії права, або ж як достосування філософії до права, на позір є слушною. Проблеми юриспруденції включають у себе й такі: чи є (і якщо так, то в якому сенсі) поняття “правосуддя” об’єктивним (детермінованим, безособовим) та самостійним, або ж воно є політичним й особистісним; якою має бути та якою насправді є роль судді; яке місце в праві посідають суспільні науки та філософія моралі (етика); якою є роль традиції у праві; чи можна зробити право наукою; чи прогресує право; в чому полягає проблематика тлумачення юридичних текстів.

Усе це — приклади того, що можна позначити “оптовими” проблемами юриспруденції, в такий спосіб відокремивши їх від проблем “роздрібних” — приміром, питань, чи слід заборонити аборти та скасувати вищу міру покарання або чи варто покласти цивільну відповідальність на особу, котра не врятувала незнайомця від нещастя. Роздрібні проблеми заслуговують на не меншу увагу, ніж оптові, їх навіть не можна назвати менш фундаментальними: річ лише в тому, що вони є вужчими. Межа між цими двома ґатунками проблем є нечіткою та й неважливою, і в цій книзі ми часто її перетинатимемо — наприклад, у п’ятому розділі розглядаючи, який умонастрій потрібен для того, щоб покласти на особу карну відповідальність, і різницю між добровільними та вимушеними зізнання-

ми; у шостому — проблему юридичного доказу; у дев'ятому — політичну програму, спрямовану проти наслідків расової дискримінації; в одинадцятому — аборти; у п'ятнадцятому — свободу слова. Однак я висловлю думку, що для вирішення роздрібних проблем юриспруденції філософія важить менше, ніж для розв'язання оптових (див. останній підрозділ розділу 11).

Чільні інструменти, які я використовую, розбираючи як оптові, так і роздрібні проблеми юриспруденції, — це інструменти аналітичної філософії, котра вивчає “нормативні проблеми, пов'язані з причинами та умовиводами” (L. Jonathan Cohen, «The Dialogue of Reason: An Analysis of Analytical Philosophy», стор. 11, 1986). Хоча в моєму аналізі фігурують також етика та політична філософія, я приділяю головну увагу аналітичному підходу й у такий спосіб підношу питання об'єктивності права до рангу центрального. Я хотів би від самого початку дати читачу зрозуміти, що я — не творець, а споживач філософії. Я не прагну конкурувати з професійними філософами або ставати на чийсь сторону у філософських дискусіях — замість цього я лише переорюю філософію в пошуках думок, корисних для права. Утім, іноді це вимагає від мене, щоб я дав зрозуміти, котру з альтернативних філософських позицій стосовно якогось питання вважаю переконливішою.

Єство мого підходу до проблем юриспруденції можна було б виразити за допомогою епітафії, що її ірландський поет Уільям Батлер Єтс просив вирізати на його могильній плиті:

“Оглядав холодним оком
Життя та смерть.
Вершнику, проїжджай!”

“Холодне око” Єтса означало не байдужість або ворожість, адже в «Диких лебедях у Кулі» ми можемо прочитати про лебедів, які “Пара за парою / Плескалися в холодних / Дружелюбних водах або забиралися вгору”. Йдеться про холод неупередженості — холодну голову, але палке серце, як у рядках з вірша «Рибалка»:

“До того, як зістарюся,
Я напишу йому вірша,
Може, холодного й палкого,
Як схід сонця”.

Я намагатимуся розглянути проблеми правознавства з неупередженістю, про яку писав Єтс, тобто без непотрібних пієтету та лицемірства, котрі так часто характеризують дискусії щодо права. Я — прибічник такої юриспруденції, котра критично ставиться до формалізму, до букви закону, котра несе на собі відбиток правового реалізму, проте позбавлена лівого політичного ухилу, що характеризує цю та деякі інші юридичні течії. Потрібною я вважаю юриспруденцію, котра, подібно до правового реалізму, ґрунтована на філософії прагматизму (хоча не лише на ній), однак, на відміну від деяких різновидів правового реалізму, прагне розвіяти міфи про право і при цьому не очорнити його, не скласти враження, що закон — це щось лиховісне.

Я намагався зробити вступну частину якомога простішою, використати мінімальну кількість юридичної та філософської термінології. Не існує причин, через які чудова наука юриспруденція має бути власністю виключно купки юристів-теоретиків, котрі в ній спеціалізуються. Нею мають цікавитися всі правники та сту-

денти, що вивчають право, а також дедалі більша кількість філософів, економістів, політологів, соціологів, психологів та істориків, не байдужих до права та правосуддя. Оскільки ця книга присвячена не науці юриспруденції, а проблемам, з якими вона зіштовхується, то читачеві не варто шукати в ній викладу всіх принципів класичної юриспруденції. Я також не стверджую, що торкнувся всіх проблем правознавства — хоча їх кількість є достатньою для того, щоб дати мені право назвати книгу саме так. Утім, іноді я торкаюся певних питань лише мимохідь, і, либонь, неявною назвою книги слід уважати таку: “Мій особистий погляд на проблеми юриспруденції”.

ЗМІСТ

Передмова	5
Вступ: Народження права та розвиток юриспруденції	9
Джерела права та юриспруденції	12
Коротка історія юриспруденції	16
Вступний опис книги	31
ЕПІСТЕМОЛОГІЯ ПРАВА	
Розділ 1	
ПРАВО ЯК ЛОГІКА, НОРМИ ТА НАУКА	43
Силогізм та інші методи логіки	43
Правила, стандарти та свобода дій	47
Наукове спостереження	66
Розділ 2	
ЮРИДИЧНІ УМОВИВОДИ ЯК ПРАКТИЧНІ	75
Що таке практичний розум?	75
Авторитет	82
Умовиводи за аналогією	90
Уваги до юридичної освіти	101
Розділ 3	
ІНШІ ЗАСТОСУВАННЯ ПРАКТИЧНОГО РОЗУМУ В ПРАВІ	104
Тлумачення	104
Раціональність зв'язку між цілями та засобами	108
Підсвідоме знання	111
Перевірка часом	115
Розділ 4	
ЛЕГІТИМНІСТЬ СУДОВОГО РІШЕННЯ	126
Проблема раціонального упередження	126
Згода	128
Політичний курс у порівнянні з родоводом як підстава для рішень суду	132
Як змінюються уявлення суддів?	151
Критична теорія права	155

ОНТОЛОГІЯ ПРАВА

Розділ	5		
		ОНТОЛОГІЯ, РОЗУМ І БІГЕВІОРИЗМ	162
		Онтологічний скептицизм	162
		Психічні й інші метафізичні сутності в праві	168
		Бігевіоризм і погляди суддів на свою професію	186
Розділ	6		
		ЧИ ІСНУЮТЬ ПРАВДИВІ ВІДПОВІДІ НА ЮРИДИЧНІ ПИТАННЯ?	196
		Правові питання	196
		Проблема факту	202
Розділ	7		
		ЩО ТАКЕ ЗАКОН, І НАВІЩО СТАВИТИ ЦЕ ПИТАННЯ?	217
		Чи є право сукупністю норм та принципів, гатунком діяльності або й тим, і тим?	217
		Голмс, Ніцше та прагматизм	236

ЩЕ РАЗ ПРО ТЛУМАЧЕННЯ

Розділ	8		
		ЗАГАЛЬНЕ ПРАВО ПОРІВНЯНО ДО СТАТУТНОГО	242
Розділ	9		
		ОБ'ЄКТИВНІСТЬ У ТЛУМАЧЕННІ ЗАКОНОДАВЧИХ АКТІВ	256
		Оманливість чіткого значення	256
		У пошуках теорії тлумачення	263
		Недетерміновані справи в галузі статутного права	272
Розділ	10		
		ЯК ВИРІШУВАТИ СПРАВИ З ЦАРИНИ СТАТУТНОГО Й КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА	280
		Чи взагалі можливе спілкування як передача інформації?	287
		За межами тлумачення	293
		Аналіз політики і прагматизму на конкретному прикладі	296

МАТЕРІАЛЬНЕ ПРАВОСУДДЯ

Розділ	11		
		КОРИГУВАЛЬНЕ, КАРАЛЬНЕ, ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ТА ДИСТРИБУТИВНЕ ПРАВОСУДДЯ	306
		Коригувальне правосуддя та влада закону	306
		Думки щодо карального правосуддя та прав	323
		Формальне правосуддя	325
		Дистрибутивне правосуддя	327
		Що філософія моралі може запропонувати праву?	341
Розділ	12		
		ЕКОНОМІЧНИЙ ПІДХІД ДО ПИТАНЬ ПРАВА	346
		Підхід	346
		Критика позитивної теорії	355
		Критика нормативної теорії	367
		Ще раз про загальне право	380

Розділ	13		
		ЛІТЕРАТУРНИЙ, ФЕМІНІСТИЧНИЙ І КОМУНІТАРНИЙ	
		ПОГЛЯДИ НА ЮРИСПРУДЕНЦІЮ	385
		Право й література	385
		Природне право	
		та феміністичне уявлення про правознавство	396
		Комунітарний погляд на правознавство	405

ЮРИСПРУДЕНЦІЯ, ПОЗБАВЛЕНА БУДЬ-ЯКОГО ПІДҐРУНТЯ

Розділ	14		
		НЕОТРАДИЦІОНАЛІЗМ	414
		Занепад права як автономної дисципліни	414
		Відповідь неотрадиціоналістів	423
Розділ	15		
		МАНІФЕСТ ПРАГМАТИКА	443
		Іменний та предметний покажчик	458

Оксана Книженко

Теоретичні засади встановлення санкцій у кримінальному праві

48

384 стор., 160*230 мм
978-966-8917-62-2

Зміст

ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ САНКЦІЙ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ

1

1.1.	Поняття санкцій у кримінальному праві	15
1.2.	Види кримінально-правових санкцій	56
1.3.	Взаємозалежність і взаємообумовленість санкцій та заходів (форм) кримінально-правового впливу	82

ПРИНЦИПИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА ТА ЇХНІЙ ВПЛИВ НА КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ САНКЦІЇ

2

2.1.	Поняття принципів кримінального права та їхня система	101
2.2.	Урахування принципів кримінального права у процесі визначення меж кримінально-правових санкцій	123
2.3.	Співвідношення принципів кримінального права з принципами конструювання кримінально-правових санкцій	155

ПРОБЛЕМА УРАХУВАННЯ ЦІЛЕЙ ПОКАРАННЯ ПІД ЧАС ВСТАНОВЛЕННЯ САНКЦІЙ

3

3.1.	Визначення цілей покарання в законодавстві, в доктрині кримінального права та їхня еволюція	179
3.2.	Кара: її прояв у кримінально-правових санкціях	201
3.3.	Виправлення як мета покарання та її вплив на кримінально-правові санкції	213
3.4.	Загальна і спеціальна превенція та її значення для встановлення кримінально-правових санкцій	223

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ ЯК ПІДҐРУНТЯ ДО ВСТАНОВЛЕННЯ САНКЦІЙ

4.1.	Поняття диференціації відповідальності у кримінальному праві	238
4.2.	Співвідношення диференціації та індивідуалізації відповідальності у кримінальному праві	261
4.3.	Урахування диференціації та індивідуалізації відповідальності під час установлення кримінально-правових санкцій	279

ЮРИДИЧНА КОНСТРУКЦІЯ ЯК ЗАСІБ ЮРИДИЧНОЇ ТЕХНІКИ ВСТАНОВЛЕННЯ (ПОБУДОВИ) КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ САНКЦІЙ

5.1.	Кримінально-правова санкція як юридична конструкція	289
5.2.	Поняття “побудова санкцій” і чинники, які впливають на їх побудову	301
5.3.	Прийоми та правила юридичної техніки, які застосовуються під час конструювання кримінально-правових санкцій	327

Оксана Книженко

Теоретичні засади
встановлення санкцій
у кримінальному праві

У монографії на теоретичному рівні висвітлено питання, пов'язані з конструюванням кримінально-правових санкцій. Обґрунтовується, що до теоретичних засад установлення санкцій у кримінальному праві належать учення про санкції у праві, принципи кримінального права, мета заходів кримінально-правового впливу, диференціація та індивідуалізація відповідальності у кримінальному праві, юридична конструкція як засіб юридичної техніки.

Зважаючи на сучасні тенденції розвитку кримінального права, значну увагу приділено аналізу поняття санкцій у кримінальному праві, їх видів, розкрито урахування аксіологічного аспекту під час установлення кримінально-правових санкцій. Особлива увага приділяється теоретичному аналізу принципів і правил установлення санкцій у кримінальному праві.

Окрім того, розглянуто питання про диференціацію відповідальності як підґрунтя конструювання кримінально-правових санкцій, висвітлено її відмінність від індивідуалізації. Доведено, що юридична конструкція є засобом юридичної техніки встановлення (побудови) кримінально-правових санкцій. Розкрито поняття “побудова санкцій” та чинники, які впливають на їх побудову. Охарактеризовано прийоми і правила юридичної техніки, які застосовуються під час конструювання кримінально-правових санкцій.

Видання розраховане на науковців, викладачів, студентів вищих навчальних закладів освіти, котрі навчаються за спеціальністю “Правознавство”, суддів і працівників правоохоронних органів, а також на читачів, які цікавляться кримінальним правом.

Оксана Нестеренко

Інформація в Україні: право на доступ

50

308 стр., 160*230 мм
978-966-8917-50-9

Зміст

ПРАВО НА ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ: РЕТРОСПЕКТИВНИЙ ПОГЛЯД

1.1.	Історія утвердження в правових системах країн світу	17
1.2.	Історія утвердження на міжнародному рівні.
Міжнародно-правові стандарти	56
1.3.	Історія утвердження в сучасній Україні	63
1.4.	Деякі загальні міркування	81

ПРАВО НА ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ — ДЕЯКІ ТЕОРЕТИЧНІ УТОЧНЕННЯ ТА ПРАКТИЧНІ ПОРАДИ

2.1.	З'ясування сутності та змісту
права на доступ до інформації	83
2.2.	Співвідношення понять: “право на інформацію”,
“свобода інформації”, “право на доступ до інформації”,
“право на звернення”	89
2.3.	Способи реалізації права на доступ до інформації	103
2.4.	Що означає публічна інформація?	114
2.5.	Суспільно необхідна інформація	118
2.6.	Обмеження реалізації права чи порушення —
у чому різниця?	128

СВОБОДА ІНФОРМАЦІЇ ТА ПРАВО НА ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ У ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

3.1.	Принципи свободи інформації
та інформаційної безпеки в Конституції України	147
3.2.	Новели правового регулювання	172

СТАН ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ У СВІТЛІ РЕФОРМ

4.1.	Стан виконання суб'єктами владних повноважень вимог Закону України «Про доступ до публічної інформації»	182
4.2.	Право на доступ до інформації та судова практика	188
4.3.	Стан забезпечення доступу журналістів на засідання суб'єктів владних повноважень	190

ПРАВО НА ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ: УТВЕРДЖЕННЯ ЧЕРЕЗ ЗАХИСТ

5.1.	У пошуках досконалої інституційної моделі охорони та захисту права на доступ до інформації	195
5.2.	Неурядові правозахисні організації	227

Оксана Нестеренко
Інформація в Україні:
право на доступ

Замість висновків	246
Бібліографія	250

Додатки

1.	Критерії законності віднесення публічної інформації до інформації з обмеженим доступом	278
2.	Рекомендації щодо практичного застосування категорії “суспільно необхідна інформація”	280
3.	Рекомендації щодо вдосконалення законодавства у сфері доступу до публічної інформації	284
4.	Література та корисні посилання для медіа-юристів та державних службовців	298

Показчик законодавчих актів і нормативних документів	300
Про автора	307

Джон Локк

Розвідка про людське розуміння

Переклад з англійської
Наталки Бордукової

52

Серія «Перекладацькі проекти»

Книга 1.

152 стор., 125*165 мм
ISBN13 978-966-7021-41-3

Книга 2.

608 стор., 125*165 мм
ISBN13 978-966-7021-42-1

Книга 3.

248 стор., 125*165 мм
ISBN13 978-966-7021-43-Х

Книга 4.

394 стор., 125*165 мм
ISBN13 978-966-7021-44-8

Книга 1. «Про неприродженість принципів та ідей» ЗМІСТ

	Присвята	7
	Лист до читача	11
	Вступ	27
I	Немає природжених умоглядних принципів	36
II	Про брак природжених практичних принципів	70
III	Інші роздуми про умоглядні та практичні природжені принципи	110
	Іменний та предметний покажчик	145

Книга 2. «Про ідеї»
ЗМІСТ

I	Про ідеї навзагал та про їхнє походження	5
II	Про прості ідеї	34
III	Про прості ідеї відчуття	38
IV	Ідея щільності	42
V	Про прості ідеї від різних чуттів	51
VI	Про прості ідеї рефлексії	52
VII	Про прості ідеї відчуття та рефлексії	54
VIII	Деякі подальші міркування щодо наших простих ідей відчуття	62
IX	Про сприйняття	83
X	Про утримання ідей	96
XI	Про розрізнення та інші дії ума	107
XII	Про складні ідеї	122
XIII	Про складні ідеї простих модусів, щонайперше про прості модуси ідей простору	129
XIV	Про ідею тривалості та її прості модуси	158
XV	Про розглянуті разом ідеї тривалості й розповсюженості	188
XVI	Ідея числа	204
XVII	Про безконечність	213
XVIII	Інші прості модуси	241
XIX	Про модуси мислення	247
XX	Про модуси задоволення та страждання	252
XXI	Про здібність і силу	262
XXII	Про змішані модуси	360
XXIII	Про наші складні ідеї субстанцій	374
XXIV	Про сукупність ідей субстанцій	417
XXV	Про стосунки	420
XXVI	Про причину й наслідок та про інші стосунки	431
XXVII	Про тотожність і відмінність	439
XXVIII	Про інші стосунки	480
XXIX	Про ясні й невиразні, чіткі та плутані ідеї	504
XXX	Про дійсні й фантастичні ідеї	523
XXXI	Про адекватні й неадекватні ідеї	529
XXXII	Про правдиві та хибні ідеї	548
XXXIII	Про асоціацію ідей	570
	Іменний та предметний покажчик	586

Книга 3. «Про слова»

ЗМІСТ

I	Про слова або про мову взагалі	5
II	Про значення слів	10
III	Про загальні терміни	18
IV	Про імена простих ідей	40
V	Про імена змішаних модусів та стосунків	56
VI	Про імена субстанцій	75
VII	Про слова-частки	135
VIII	Про абстрактні й конкретні терміни	141
IX	Про ганджі слів	145
X	Про зловживання словами	172
XI	Про ліки на вищезгадані ганджі та зловживання словами	207
	Іменний та предметний покажчик	236

54

Джон Локк

Розвідка

про людське розуміння

Книга 4. «Про знання і ймовірність»

ЗМІСТ

I	Про пізнання взагалі	5
II	Про ступені нашого пізнання	16
III	Про міру людського знання	32
IV	Про дійсність знання	75
V	Про правду загалом	97
VI	Про загальні положення, їхню слушність і достеменність	108
VII	Про максими	131
VIII	Про положення із нікчемним змістом	165
IX	Про неодмінність нашого знання про існування	183
X	Про наше пізнання Божого існування	186
XI	Про наше знання щодо існування інших речей	208
XII	Про збагачення нашого знання	225
XIII	Деякі подальші завваги щодо нашого пізнання	245
XIV	Про судження	250
XV	Про ймовірність	255
XVI	Про ступені згоди	263
XVII	Про розум	284
XVIII	Про віру, розум та їхні відмінні царини	324
XIX	Про релігійний шал	340
XX	Про хибну згоду й помилкові присуди	360
XXI	Про розподіл наук	385
	Іменний та предметний покажчик	389

Ернест Гелнер

Розум і культура.

Історична роль раціональності
і раціоналізму

Переклад з англійської
Сергія Савченка

Серія «Перекладацькі проекти»

298 стор., 130*175 мм
ISBN13 978-966-7021-81-2

55

“У неуттвa чимало форм, і всі вони дуже небезпечні”

Роберт Мур

Розвідка, яка є виразно образним, багатим на красиві порівняння та напрочуд цікавим викладом британського філософа, зводить воедино філософські, історичні й соціологічні погляди на раціональність та намагається кинути світло на питання, що лежать у підґрунті відповідних дебатів у різноманітних дисциплінах.

Гелнер ставить перед нами текстуальну fiction-драму, виказуючи стурбованість інтелектуала за долю людства.

Від того, чи може розум претендувати на унікальний, панівний статус, вищий від усіх інших форм керівництва, вповні залежить і людська та суспільна особистість, і обґрунтованість моральних та політичних ідей. Слідуючи за логікою Гелнера можна припустити: ми спостерігаємо зараз творіння нової цивілізації на основі іншого консенсусу, на основі іншої раціональності. Ця раціональність, скажімо, припускає, що на поведінку й думки людини можуть впливати сили та чинники, які ми на даний момент не враховуємо для їх пояснення чи обґрунтування.

Автор виступає за певне бачення ідеалу розуму. Гелнер не вважає, що в сьогоdnішньому світі розум зазнав поразки, та що існує влада більш потужніша за розум. Картина, намальована британським філософом,— красива, цікава й велична.

Ця книжка для багатьох своїх читачів напевно виявиться джерелом не лише нового погляду на минуле, а й надії на майбутнє.

ОГЛАВ

	Передмова до англійського видання	8
	Слова подяки	12
1.	РОЗУМ І КУЛЬТУРА	15
	15 Прокляття звичаю й прикладу	
	31 Розум проти культури	
	40 Відсутній статут	
	44 Копернікова контрреволюція	
	52 Висновки	
2.	КОРЕНІ ІМПУЛЬСУ	54
	54 Коло замикається	
	65 Розв'язка	
	66 Декарт проти Дюркгайма	
	70 Вибірний імпульс, або Дюркгайм і Вебер	
	86 Раціональний розум у раціональному світі	
3.	КОНФРОНТАЦІЇ РОЗУМУ	90
	90 Вступ	
	114 Образ розуму	
4.	ЗЕМНІ ВОРОГИ РОЗУМУ	116
	116 Дух історії	
	129 Темні боги проти Розуму	
	145 Терапевтичний ірраціоналізм	
5.	ХВОРОБИ РОЗУМУ	151
	151 Природа пожирає Розум	
	153 Повернення первозданної гармонії	
	155 Гармонія чи нескінченна блокада?	
	158 Старий-новий супротивник	
	159 Немічність Розуму	
	162 Обґрунтування висновків	
6.	ТЕЧІЇ ПРОТИЛЕЖНОГО НАПРЯМКУ	171
	171 Абсолютизм повергається в пошуках прагматичного підґрунтя	
	176 Незалежність культури	
	188 Творчість через обмеження	
	195 Про зради і зрадників	
	200 Перелік ударів по розуму	
7.	РАЦІОНАЛЬНІСТЬ ЯК СПОСІБ ЖИТТЯ	205
	209 Економіка номер один: виробництво	
	215 Економіка номер два: споживання	
	220 Пізнання	
	222 Культура	
	228 Влада й політика	
	231 Різноманітність раціонального досвіду	
8.	ПРОМЕТЕЙ РОЗГУБЛЕНИЙ	235
	235 Утрата автономії	
	244 Трансцендентність і релятивізм	
	248 Раціоналізм та емпіризм як партнери	
	256 Розум проти пристрасті	
9.	РЕЗЮМЕ	262
	Література	273
	Предметно-іменний покажчик	277

У західних країнах Ернест Гелнер добре відомий як соціолог, філософ і соціальний антрополог. З 1962 року він був професором філософії в Лондонській економічній школі, професором соціальної антропології в Кембріджському університеті. Перелік його оприлюднених праць включає в себе такі книги:

- «Диявол у модерній філософії»
(The Devil in Modern Philosophy, 1974),
- «Мусульманське суспільство» (Muslim Society, 1981),
- «Нації та націоналізм» (Nations and Nationalism, 1983),
- «Психоаналітичний рух»
(Psychoanalytic Movement, 1985),
- «Поняття спорідненості» (The Concept of Kinship, 1986),
- «Держава й суспільство в радянській думці»
(State and Society in Soviet Thought, 1988) та
- «Рало, меч і книга» (Plough, Sword and Book, 1988).

Ернест Гелнер
Розум і культура.

ПЕРЕДМОВА ДО АНГЛІЙСЬКОГО ВИДАННЯ

У неуцтва чимало форм, і всі вони дуже небезпечні. У дев'ятнадцятому та двадцятому століттях зусилля людства на значну міру були спрямовані на звільнення самих себе від традиційного, забобонного підходу до великих питань (а також від помилок у питаннях малих, на яких великі, власне кажучи, і ґрунтовані) — люди намагалися зробити це, перевизначивши царини знання та вишталтувавши в кожній з них спеціальну методу, що була би слушною для розробки того чи того питання. Такі зусилля дали незчисленні плоди, проте довелося й дещо за це сплатити. Щойно кожна нова галузь розробила спеціальну лексику, котра дозволяла прудко та достеменно посылатися на свій власний, швидко зростаючий запас ідей і відкриттів, і щойно виникла потреба в підвищенні кваліфікації фахівців, відразу же власна вченість відгородила теоретиків не лише від людства взагалі, а й від винаходів, що з'явилися в інших царинах — ба навіть від інших частин їхньої власної “парафії”. Така ізоляція зменшує не лише корисність, а й розумність їхньої праці — значні зусилля доводиться витратити тільки на подолання невеличких недоліків, таких очевидних спеціалісту, що працює “в сусідньому відділі”, — хоча всю цю енергію можна би спрямувати на ліквідацію тих вад, що їх було би значно легше розгледіти, кинувши погляд з віддаленішої перспективи. Марк Блок помітив у поглядах багатьох істориків таку суперечність: “коли питання стоїть у тому, аби встановити, чи дійсно люди колись зробили те чи те, історики чомусь нездатні виявляти значну старанність.

Якщо ж вони переходять до підстав для цього вчинку, то звичайно вдовольняються найпростішою видимістю, як правило, ґрунтованою на одній з тих сентенцій банальної психології, про які навіть не можна сказати, що вони є істиною на більшу чи меншу міру, ніж їхні протилежності”. Коли ж історик заглядає в щілину того паркану, що огорожує його сферу діяльності, він бачить там своїх сусідів (скажімо, із царини літератури чи соціології), котрі так само ввічливо покладаються на історичні банальності, що є найвими, застарілими або надто спрощують дійсність.

Cogito ergo sum. Якщо в модерного світу є початок, він розташований саме тут. “Ера Розуму” скинула з п’єдесталу авторитети в релігії й політиці та заклала підвалини для суспільства, ґрунтованого на, здається, безмежному збільшенні багатства через систематичне збагнення та використання природи. Учинивши так, вона рішуче розірвала із традиційним світом — включаючи не лише своє власне минуле, а й ті частини сучасного світу, що не отримали своєї частки зиску від Прогресу Європи,— і при цьому наділила нас і ліками, котрі дали нам змогу жити досить заможно, і хворобами, що їх ми не спромоглися вилікувати.

“Я мислю, а відтак, існую”,— ці слова Декарта знає кожен учень, проте не так-то й легко зрозуміти, чому та як вони змінили світ. Це питання призначене не лише історикам чи філософам, адже природа й межі раціонального дослідження розташовані в осередді математики та фізики, соціології та психології — усіх природничих і суспільних наук. Це питання має цікавити не тільки теоретиків й інтелектуалів, бо від того, чи може розум претендувати на унікальний, панівний статус, вищий від усіх інших форм керівництва, вповні залежать і людська та суспільна особистість, і обґрунтованість моральних та політичних дій. Ернест Гелнер цілком міг задовольнитися тим, що описав би той вибір, котрий Декарт уважав за такий важливий,— між незалежністю розуму та претензіями культури, тобто всієї людської, а не лише генетичної спадщини. Цього було б цілком достатньо, щоб написати надзвичайно важливу книгу — адже та дилема визначила наступні три століття західної думки,— але він пішов далі. Він запропонував сміливе й потужне розв’язання останньої та найболючішої проблеми, що її розум, здається, ставить перед своїми сучасними оборонцями: чи є сам розум лишень ще одним ґатунком ірраціональної віри. Як наслідок, ця книжка для багатьох своїх читачів напевно виявиться джерелом не лише нового погляду на минуле, а й нової надії на майбутнє.

Іван Цехмістро

Голістична філософія науки

Серія «Університетські лекції»

286 стор., 160*240 мм
ISBN 966-7021-65-3

59

Ця книга має подвійне призначення. З одного боку, вона являє собою узагальнення новітніх досягнень у галузі дослідження засад науки. З другого боку — вона виконана в жанрі навчального посібника.

Звернення до ідеї цілісності виявляється дуже плідним задля усвідомлення на одній концептуальній основі фундаментальних філософських проблем у засадах не тільки математики, фізики, але також психології, біології, кібернетики, космології та інших наук про людину й природу. Водночас цей підхід дозволяє дати нове тлумачення таким усталеним темам філософської науки, як реальність та свідомість, час і простір, причинність тощо. Однак найбільш важливим є те, що узагальнення всього різноманітного й усталеного наукового матеріалу на ґрунті ідеї цілісності дозволяє підступитися, зрештою, до центральної філософської проблеми — проблеми духовності. Вихід на проблему духовності в новітній культурі та її переосмислення у світлі сьогочасних засад науки відкриває нові можливості для трансформації гуманітарної освіти й рецепції всього спектра ідей сучасної науки та філософії.

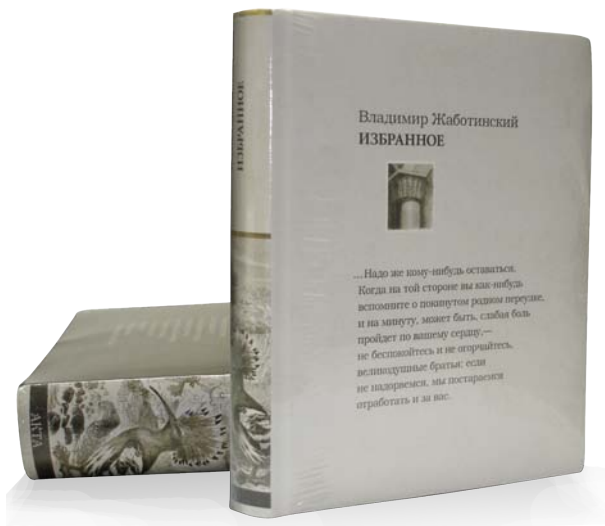
	Передмова.....	9
I.	Вступ: “...sine ulla religione”	13
	1. Альбер Камю: «Сторонній»	16
	2. Метафізичний сторонній	18
	3. Сторонній і смерть	23
	4. На порозі нової духовності	26
	5. Призначення філософії	31
	Питання для самоконтролю	35
II.	Засади математики. Універсум не є множина.....	37
	1. Парадокси теорії множин та їх епістемологічний зміст.....	39
	2. Континуум-проблема	50
	2.1 Головоломки Зенона Елейського	50
	2.2 Три погляди на континуум.....	56
	2.3 Континуум-проблема в теорії множин	58
	2.4 Нерозв’язність континуум-гіпотези	59
	2.5 П. Коен: континуум-гіпотеза вочевидь хибна. Континуум як цілісність	63
	2.6 Теореми Геделя про неповноту формальних систем і континуум-проблема	68
	2.7 Статус ірраціонального числа	72
	3. Реляційний голізм	77
	4. Гевристична цінність ідеї цілісності	78
	Питання для самоконтролю	82
III.	Засади фізики. Універсум як цілісність	83
	1. “Найважливіша величина всієї теоретичної фізики”.....	86
	1.1 Формування поняття дії	87
	1.2 Принцип найменшої дії	90
	1.3 Квант дії	95
	2. Квант дії та принцип стаціонарності дії	101
	3. Чому природа розумна? (Чому в природі існують закони?)	105
	Питання для самоконтролю	109

IV.	Реляційний голізм як основа інтерпретації квантової механіки	111
	1. Релятивізація поняття множини в описі фізичної реальності.	114
	1.1 Релятивізація понять як джерело розвитку пізнання ..	114
	1.2 Що може означати відмова від універсальності й абсолютності поняття множини в описі природи? ..	115
	1.3 Стала Планка та співвідношення невизначеностей Гайзенберга як конкретні прояви фізично-змістовної відмови від абсолютності поняття множини в описі природи.	117
	2. Структура квантової “системи”	119
	3. Редукція хвильової функції: голістична інтерпретація	120
	4. Найславетніший парадокс: несилова кореляція в поведінці квантових систем	123
	5. Концепція ансамблів в інтерпретації квантової механіки. .	133
	6. Природа обмінної взаємодії.	136
	7. Абстрактна сутність проблем у засадах фізики	141
	8. Принцип доповняльності.	148
	9. Імплікативно-логічна природа квантових кореляцій.	152
	9.1 Загальний реляційний підхід	153
	9.2 Природа ймовірностей у квантовій механіці	156
	9.3 Квантовий голізм як теорія імплікативних структур ймовірностей у квантових системах.	159
	9.4 Квантовий голізм і багатосвітова інтерпретація квантової механіки	164
	Висновки	167
	Питання для самоконтролю	169
V.	Космологічна проблема	171
	1. Дві концепції простору та часу	173
	2. Релятивістські космологічні моделі та проблема безконечності світу	179
	3. Відносність метричного опису реальності: чи може метричний опис фізичної реальності бути вичерпним та універсальним?	181
	4. Фізична реальність — не тільки речовина й випромінювання	183
	5. Квантове народження Всесвіту “з нічого”. Семантичний аспект	187
	6. Передфізика.	192
	Питання для самоконтролю	200

VI.	Природа свідомості: голістичний погляд	201
1.	Операціональна теорія формування структур мислення та свідомості	203
1.1	Концепція інтелекту Жана Піаже	203
1.2	Ідеальне: основні етапи формування інтелекту та відповідні їм логіко-алгебраїчні структури систем операцій	209
1.3	Питання, що залишаються без відповіді в концепції Жана Піаже	223
2.	Ідеальне та матеріальне.	228
2.1	Термодинамічна модель інформаційних процесів	231
2.2	“Термодинаміка” процесу мислення	235
2.3	Узагальнення термодинамічного парадокса мислення: неможливість “множинних” механізмів мислення.	246
3.	Mind-Body Problem. Феномен цілісності як пристановище духа	252
3.1	Свідомість як реальний, але нередукований до фізико-хімічних явищ процес у мозку	256
3.2	АПР-кореляції в синаптичних переходах у мозку як можливе підґрунтя появи свідомості.	257
	Питання для самоконтролю	263
VII.	Закінчення: культурологічні наслідки сучасного розвитку засад науки.	265
	Бібліографія	271
	Термінологічний словник.	275

Владимир Жаботинский
Избранное

432 стр., 137*173 мм
 978-966-8917-52-3

65

В настоящий сборник вошли наброски и заметки о еврейском вопросе и близких к нему проблемах, составленные в разное время и для разных аудиторий. Здесь имеются и такие очерки, в которых собраны выводы долгого и кропотливого изучения, имеются и отрывки лирического характера, и полемика, и публичные речи. Но в этом разнородном материале есть одна общая черта: каждая строка была рождена в атмосфере борьбы, каждое слово было откликом на боевой вызов. Отсюда нервность тона, преобладание темперамента.

... В такой книге не может не быть отдельных противоречий. Далеко не каждая строка в ней с идеальной точностью отражает теперешний взгляд автора на те или иные вопросы. Но в общем и целом в этой книге сказано именно то, что автор хотел сказать.

Владимир Жаботинский. СПб. 1912

О национальном воспитании	9
В траурные дни	32
Еврейская крамола	41
Ваш Новый год	54
Из ухаба в ухаб	62
О "евреях и русской литературе"	75
Четыре статьи о "чириковском инциденте"	86
Nomo homini lupus	120
Не верю	136
Право и сила	148
Поляки и евреи	165
Курии	181
Наше бытовое явление	197
Обмен комплиментов	215
Вместо апологии	232
Фальсификация школы	245
О языках и прочем	259
Урок юбилея Шевченко	274
Странное явление	287
На ложном пути	294
Мракобес	313
Четыре сына	327
Сионизм и Палестина	341

Указатель имен 425 Указатель топонимов 428

Дом на Еврейской

Небольшой особняк, с которого начинается в Одессе улица Еврейская, в другой стране и в других политических условиях давно мог бы стать если не музеем, то местом благодарности и памяти об одном из немногих реалистов, когда-либо живших на просторах Российской империи. Но, поскольку мы и сами, уже без всякой империи, продолжаем жить в вымышленных реалиях, для нас это просто дом. Дом Жаботинского.

66

Владимир Жаботинский
Избранное

Что заставило этого человека — блестящего публициста и неординарного писателя, любимца публики и наставника ищущей себя в творчестве молодежи, посмотреть на вещи реально? Кишиневский погром? Врожденное чувство справедливости? Само время, дававшее такой шанс каждому — вот только не каждый сумел этим шансом воспользоваться? Как бы то ни было, а Жаботинский был одним из первых, кто понимал, что его народу нужна страна и кто был готов за эту страну бороться. Одним из первых, кто понимал, что бороться — это не только проводить конгрессы и даже не только возделывать землю. Бороться это еще и сражаться — и это касалось не только земли обетованной, но и безопасности евреев в изгнании. Одним из первых, кто понимал что рано или поздно социалистическую иллюзию в еврейском государственном строительстве заменит жесткая логика рынка и к этому нужно готовиться. Одним из первых, кто отдавал себе отчет, что с арабскими соседями у возвращающихся домой евреев может еще получиться сосуществование, но уж точно не любовь. Одним из первых, кто предвидел не просто крах империи, но и появление на ее руинах украинского государства. Одним из немногих, кто не видел в этом трагедии, а скорее естественное поступательное движение истории — со всеми ее кровавыми вывертами. Логика уважения к праву евреев на свою страну диктовала ему уважение к такому же праву украинцев — тому, кто никогда внутри себя не соприкасался с такой логикой, этого просто не понять.

Можно восхищаться блестящим стилем Жаботинского и его универсальностью — как это делал один из его учеников и друзей Корней Чуковский. Можно поражаться его готовности рисковать и политическому инстинкту, покорившему одного из его последователей, будущего израильского премьера Менахема Бегина. Можно пытаться привлечь его в союзники собственных мыслей и даже собственных планов, как сделал это Симон Петлюра. И все же для меня книга, которую вы держите в руках, ценна не этими возможностями, не стилем, не парадоксальностью и четкостью мышления. Она ценна прежде всего своим реализмом — реализмом, которого всем нам так не хватает.

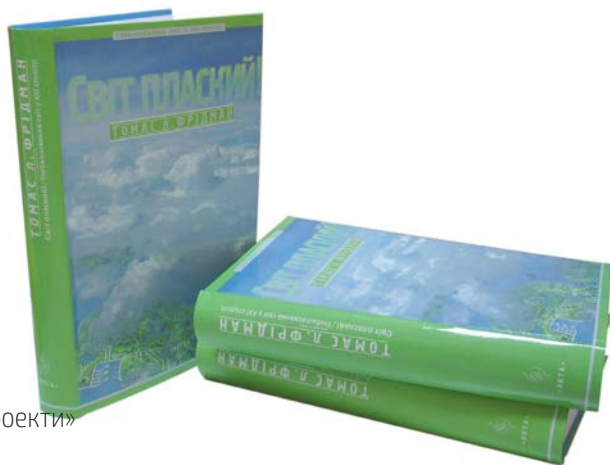
Виталий Портников

Томас Фрідман

СВІТ ПЛАСКИЙ!

глобалізований світ
у XXI столітті

Переклад з англійської
Марічки Руденко

68

Серія «Перекладацькі проекти»

680 стор., 130*195 мм
ISBN 978-966-8917-33-2

ВСТУП ДО ТРЕТЬОГО ВИДАННЯ

Навіщо завдавати собі клопоту написанням другої, розширеної і доповненої, версії книжки *Плаский світ* лише через рік після появи першого розширеного видання і за два роки по оприлюдненні оригіналу? Відповім дуже стисло: тому що я міг і мусив. Саме завдяки потужним технологічним силам, докладно описаним у цій книзі, зросла індустрія видавництва й зараз відносно легко переробити цілу розвідку. Це я мав на увазі, сказавши, що можу. Причин, чому я мушу, є вчетверо більше. По-перше, сили, які роблять світ пласким, не зупинилися, коли у квітні 2005 року з'явилося перше видання цієї книжки, і я хотів надалі відстежувати їх і включити до своїх загальних міркувань. По-друге, я хотів дати відповідь на одне із запитань, яке найчастіше ставили мені батьки, поки я мандрував країною, розповідаючи про свою книжку: “Чудово, містере Фрідман, дякуємо Вам за розповідь, що світ плаский — але що мені тепер казати моїм дітям?” У другому виданні я додав досить багато матеріалів про те, якою має бути “правильна” освіта, аби середній клас міг знаходити нові сфери зайнятості, і ще дещо я додав у цьому третьому виданні. По-третє, я отримав чимало вдумливих і корисних коментарів від читачів і оглядачів, тож я хотів включити найкращі з них до книжки. І нарешті, у третьому виданні я додав два нові розділи, присвячені темам, котрі не були цілком зрозумілими мені раніше, а тепер видаються надзвичайно важливими. Один розділ стосується того, як бути політично та соціально активним у пласкому світі. Другий присвячений загрозливішому явищу — як здобути і зберегти репутацію в світі, де всі ми стаємо видавцями, а отже, публічними фігурами.

Ця книжка дала поштовх до написання низки доморощених статей — варіацій на тему “Світ не є пласким”. Вони викликають

*Вступ до третього видання***Як світ став пласким**

1		Поки я спав	2
2		Десять чинників сплюснення світу	
		перший 09.11.89	51
		другий 09.08.95	59
		третій Управління робочими потоками	77
		четвертий Вивантаження	94
		п'ятий Аутсорсинг	128
		шостий Офшоринг	140
		сьомий Мережі постачання	154
		восьмий Інсорсинг	172
		дев'ятий Інфо-порядкування	182
		десятий Стероїди	191
3		Потрійне поєднання	206
4		Усеохопне залагодження	239

Америка і плаский світ

5		Америка і вільна торгівля	268
6		Недоторканні	283
7		Належне начиння	313
8		Безмовна криза	342
9		Це не перевірка	380

Країни, що розвиваються, і плаский світ

10		Гваделупська Діва	410
-----------	--	-------------------	-----

Компанії та плаский світ

11		Як компанії дають собі раду	446
-----------	--	-----------------------------	-----

Ви та плаский світ

12		Глобалізація локального	482
13		Якщо щось не відбувається, це тому, що ти сам цього не робиш	494
14		Що сталося б, якби ми мали слух, як у собаки?	521

Геополітика та плаский світ

15		Неплаский світ	540
16		Деллівська теорія попередження конфліктів	590

Завершення: творча уява

17		9 листопада проти 11 вересня	618
-----------	--	------------------------------	-----

		Іменний показчик	651
		Предметний показчик	664

Томас Фрідман

СВІТ ПЛАСКИЙ!глобалізований світ у XXI
столітті

у мене дві реакції: 1 Серйозно? 2 Коли ви обираєте велику метафору на кшталт “плаский світ”, ви певною мірою поступаетеся науковою точністю заради кращої зрозумілості пояснення. Звісно ж, світ не є пласким. Утім, так само він і не круглий. Я став використовувати це просте поняття пласкості, щоб описати, як щоразу більше людей можуть працювати, грати, конкурувати, зав’язувати контакти і співпрацювати з рівними собі як ніколи раніше — а саме це зараз відбувається в світі — аби дійсно допомогати тим, котрі намагаються зрозуміти сутність впливу усіх новітніх технологічних змін. Я не тільки не перепрошую за це, а й уважаю, що з кожним роком дедалі кориснішим стає пояснювати все, що відбувається, у простий спосіб. Коли застосовую слово “плаский”, я не маю і ніколи не мав на увазі “рівний” (як “рівні заробітки”). Йдеться про сплюснення, бо вирівнювальні сили нині змушують щоразу більше осіб працювати інтенсивніше, швидше, глибше й дешевше, ніж будь-коли раніше, і саме сплюснювальна сила — та зрівнювальна можливість, надає усе поважнішій кількості осіб засоби й можливість устанавлювати контакт, конкурувати і співробітничати. На мою думку, вирівнювання поля для гри є найважливішою річчю, яка наразі відбувається у світі, і ті, кого опанувало бажання вивчати глобалізацію за торгівельною статистикою, або як суто економічний феномен, і не вбачати в ній процесу, що впливає на геть усе: від особистих повноважень до культури організації ієрархічних інституцій — не помічають сутності цієї зміни.

Колись я припиню писати цю книжку. А зараз я просто радий нагоді й далі ділитися тим, чого я навчаюся — і тішуся, що сплюснення світу робить це легшим, аніж будь-коли.

Томас Л. Фрідман

Вашингтон
Квітень 2007

Томас Фрідман

Розжарений, плаский, велелюдний

Чому світ потребує зеленої
революції,
і як нам скерувати власне майбутнє

Переклад з англійської
Марічки Руденко

Серія «Перекладацькі проекти»

694 стор., 130*195 мм
ISBN 978-966-8917-57-8

71

ОГЛАВ ○

Як Ринок і Природа зайшли у глухий кут

Чому Citibank, банки Ісландії
і льодовики Антарктики розтанули одночасно 6
Покоління Перетворення 42

Де ми є

Сьогодні перший день д.е.к.
Погода на сьогодні: перегріто,
пласко й велелюдно 58
Викапані ми, або Забагато американців 88
Повний бак від диктаторів 121
Глобальна недовіра. 170
Час Ноя 216
Енергетична бідність 235
Зелений — це новий державний колір Америки . . 256

Наш поступ

Енергетичний Інтернет:
Коли ІТ (інформаційні технології)
зустрічається
з ЕТ(енергетичними технологіями) 326
Кам'яний вік скінчився не тому,
що людство вичерпало каміння 365
Бути зеленим – ТО марудна справа 414
Мільйон Ноїв, мільйон ковчегів 468
Перевершити “Аль-Каїду”
на екологічному фронті
(або “Придбай один та отримай чотири
у подарунок”) 499

Китай

Чи може червоний Китай стати зеленим? 540

Америка

До Китаю на день, та не на довше 586
Демократичний Китай чи бананова республіка? . . 633

Слова вдячності

Томас Фрідман

Люстро для нації

Як Америка загубилася
у власноруч винайденому світі,
і як їй знову стати собою

Переклад з англійської
Марічки Руденко

72

Серія «Перекладацькі проекти»

472 стор., 130*195 мм
ISBN 978-966-8917-58-5

ОГЛАВ ○

Передмова | В Америці — перерва між таймами

Діагноз

- 1 | Якщо щось помітите, кажіть 2
- 2 | Нехтування власних проблем 15
- 3 | Ми ігноруємо власну історію 39

Освітній виклик

- 4 | Вище неба 62
- 5 | Потрібна допомога 102
- 6 | Домашня робота x 2 = американська мрія 126
- 7 | Доба посередностей минула 169

Війна проти математики й фізики

- 8 | “Ви нам зобов’язані” 202
- 9 | Війна проти математики (і майбутнього) 207
- 10 | Війна з фізикою та інші захопливі штуки 236

Політична поразка

- 11 | Жахливі дворічки 274
- 12 | Хай би що ви запропонували, я — проти 308
- 13 | Знецінення 350

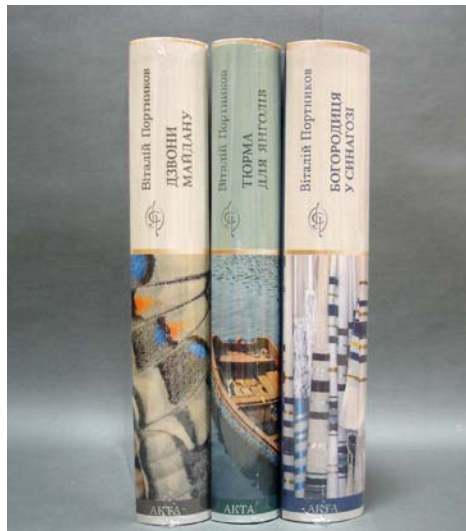
Знову відкриваючи Америку

- 14 | Вони просто не знають 374
- 15 | Шокова терапія 415
- 16 | Знову відкриваючи Америку 441

Подяки

Віталій Портников

Богородиця у синагозі Тюрма для янголів Дзвони Майдану

656+488+516 стор., 137*173

мм

978-966-8917-36-3

978-966-8917-47-9

978-966-8917-29-5

73

Публіцистична трилогія Віталія Портникова («Богородиця у синагозі», «Тюрма для янголів» і «Дзвони Майдану») охоплює значний хронологічний період сучасної історії України.

Перша книжка — авторські колонки у тижневику «Дзеркало тижня». У колумністиці Портникова відбито сім політичних років в Україні — від вересня 2000 до серпня 2006 рр. Автору щастить у такому вкрай малому форматі надати читачеві поважну інформацію, розвинути сюжет, навести несподівані зіставлення, запропонувати своє осмислення історичних подій чи епізодів сучасності.

«Тюрма для янголів» є продовженням «Богородиці у синагозі» і охоплює тексти, написані упродовж вересня 2006-го — серпня–вересня 2011 рр. Це радше особистий щоденник — погляд на українські реалії “зсередини”: адже більша частина книги написана саме в Києві. Власне, тюрма для янголів — то ніби образ сучасної України, позаяк у нашій країні того часу люди з добрими намірами, свіжими ідеями були ніби “закорковані”, мушили повсякчас продиратися через постсовєтський побут, людське несприйняття, стереотипи тощо. А втім, автор певен: “Щоби розвиватися, Людина має дивитися на світ небайдужими очима”.

Закінченням трилогії є «Дзвони Майдану». Тексти цієї книжки обіймають період від осені 2011 до початку 2018 рр. Окремим блоком, який дійсно можна вважати щоденником Майдану, подано тексти, написані під час Революції Гідності.

Трилогія Портникова є правдивою історією незалежної України на тлі загальносвітового контексту, хоча, мовити б, його есії мають радше стратегічний, ніж тактичний характер і присвячені вічним загальнолюдським питанням, тобто тому, що є актуальним завжди й скрізь.

Елвін Тоффлер

Нова парадигма влади. Знання, багатство й сила

Переклад з англійської
Наталки Бордукової

ЕЛВІН ТОФФЛЕР

74

Серія «Перекладацькі проекти»

688 стор., 130*190 мм
ISBN 966-7021-48-3

«Нова парадигма влади» представляє собою дивне сполучення наукового дослідження і майже детективного сюжету, що нестримно розгортається на тлі щоразу нових фантастичних обривів майбутнього в такій, здавалося би, буденній царині, як виробництво, кошти (звичайні гроші, електронні гроші, інфогроші), технології, економіка в цілому, політика, культура тощо, та перш за все — влада, влада, влада, що кожного разу постає новою у своїх іпостасях — від влади кулака і влади гаманця до інфовлади.

Це книжка про владу, про нову систему творення багатства. Вона оповідає про силу, багатство і знання та про їхню роль у нашому житті. У ній ідеться про нові стежки до влади, що їх відкриває світ, зазнаючи великих зрушень. Настає світанок ери преображення влади. Ми живемо в часи, коли руйнується вся структура влади, на котрій тримався світ. Ця руйнація відбувається на кожному рівні людського суспільства, розвалюються всесвітні структури влади.

Автор порушує проблему трансформації механізмів і самої філософії влади за нових цивілізаційних умов. Він показує реагування влади на ті чи ті явища, що зароджуються, здійснюючи певний «виклик», і як це впливає на реорганізацію владних інститутів, демонтує їх усталені принципи.

Книжка перекладена майже трьома десятками мов світу, має докладні бібліографію, іменний та предметний покажчики.

<i>Частина I. Новий сенс влади</i>	17
1. Ера преображення влади	19
2. Сила, гроші та розум	30
<i>Частина II. Життя в надсимволічній економіці</i>	41
3. Поза епохою Блиску	43
4. Сила: складник якудзи	55
5. Багатство: Морган, Мілкен та інші	66
6. Знання: багатство в символах	83
7. Матеріал-ismo!	94
8. Остаточний замітник	111
<i>Частина III. Інформаційні війни</i>	121
9. Битва біля кас	123
10. Екстраінтелект	136
11. Влада мережі	150
12. Війна поширюється	163
13. Поліція думки	176
14. Тотальна інформаційна війна	191
<i>Частина IV. Влада у гнучко-тривкій фірмі</i>	203
15. Розвал картотечної шафи	205
16. Гнучко-тривка організація	223
17. Вагажки племені й корпоративні комісари	235
18. Автономний працівник	252
19. Мозаїка влади	267
Кода. Нова система творення багатства	284
<i>Частина V. Нова парадигма влади в політиці</i>	293
20. Вирішальні десятиліття	295
21. Партія-невидимка	310
22. Інфотактика	320
23. Метатактика	335
24. Ринок для шпигунів	354
25. Інформаційний порядок денний	383
26. Творці образу	397
27. Згубність ЗМІ	415
28. "Екранна" генерація	429
Кода. Туга за новим Середньовіччям	444
<i>Частина VI. Планетарне преображення влади</i>	463
29. Усесвітній "З-чинник"	465
30. Швидкі й повільні	471
31. Зіткнення соціалізму з майбутнім	490
32. Влада рівноваги	501
33. Тріади: Токіо-Берлін-Вашингтон	508
34. Світові гладіатори	543
Кода. Свобода, порядок та випадковість	556
Підсумки	561
Примітки	565
Подяка	607
Бібліографія	609
Іменний та предметний покажчик	631

Елвін Тоффлер

Нова парадигма влади.
Знання, багатство й сила

Браян Вілсон

Соціологія релігії

Переклад з англійської
Марини Хорольської

76

Серія «Перекладацькі проекти»

344 стор., 125*165 мм
ISBN13 978-966-7021-54-5

ПЕРЕДМОВА ДО АНГЛІЙСЬКОГО ВИДАННЯ

Так само, як інші соціальні та природничі науки, соціологія є продуктом західної цивілізації. Але коли природничі науки, особливо економічна теорія з її вузькою спрямованістю до нормативної раціональності, легко перемагали культурні комплекси й упередження, пов'язані з умовами їхнього виникнення та раннього розвитку, соціології було значно важче переступити соціальний контекст, у якому вона розвивалася. Соціологія, мовити б, заразилася своїм власним предметом, припущеннями й перспективами суспільств, де їй було покладено початок і де потім розвивалося так зване суспільствознавство. Її узагальнення зазвичай стосувалися західних суспільств, а світогляд посутньо залежав від культур, у рамках яких практикували самі соціологи. Навіть у тих випадках, коли з антропології до цієї дисципліни вливалася нова тема, соціологи занадто часто відштовхувалися від теоретичних засад, що були сформульовані у вченні про племінні суспільства, з лише незначними модифікаціями, до яких удавалися, аби пристосувати відмінності в масштабах і складності до розвинутих західних соціальних систем. Іншим моделям суспільної організації доводилося чекати, аж поки соціологи не звернуть на них належної уваги. Тематична спрямованість до абстрактних, універсальних засад призвела до передчасного й поверхового оптимізму стосовно міри, на яку соціологія, виступаючи суспільним еквівалентом фізики, спроможна оприявнювати універсальну теорію високого рівня. Однак її позиція була неабияк підірвана тією обставиною, що соціологічні поняття завдячували саме західним культурам, а оскільки соціологія все ще плекає

початкові ідеали, їй так і не вдалося подолати цю обумовленість.

Проте, незважаючи на такі очевидні обмеження, посилення впливу західної науки й технологій на незахідні нації поступово призвело до зменшення значущості культурного полону соціолога. У технічному, економічному та організаційному сенсах світ поступово європеїзується, і хоча це відразу не призводить до виникнення моделей соціальних відносин або соціальних структур, які відповідають моделям Заходу, західні віяння за посередництвом таких дисциплін, технік і їхнього застосування різноманітними способами все більше впливають на соціальне життя в усьому світі. Соціолог має усвідомлювати та бути зацікавленим у тих відмінностях, які продовжують існувати, але він піддається потайному, хоча й не завжди певному, сподіванню, що людські суспільства на почасті подібний кшталт усе більше будуть, зрештою, дотримуватися тих самих імперативів. Поступово та в міру того, як соціологи починали це усвідомлювати й наслідком цього відчувати певну незручність, обмеженість соціології культурою, принаймні на позір, утрачає вагу.

Однак соціологу релігії, якщо він узагалі займався релігійними явищами, котрі мають місце за межами західного християнства, доведеться гостріше усвідомити радикальні відмінності між суспільствами світу. Релігія зберігає відбиток тривалих культурних імперативів і глибоко закладених зв'язків, навіть якщо йдеться про релігії, що їх зазвичай називають “новими”, наприклад, про такі, які стали помітними в усьому світі за останні три десятиріччя. Фундаментальні поняття соціології релігії від початку пов'язані з християнським богослів'ям, і їх застосування для релігій нехристиянського світу завжди було проблематичним. Лише поволі та й то дуже нерівно соціологи визнали і почали долати труднощі, пов'язані з наданням нової форми концептуальним системам, аби узгодити їх з іншими світовими релігіями. Типові для теоретиків пошуки універсальних узагальнень виявилися, так би мовити, щонайменше передчасною вправою, виконаною з надмірним ентузіазмом, аби дійти багатонадійного розуміння предмета з позицій загальної соціологічної перспективи. Я глибоко вірю в те, що обіцянки були чесними, а задля їхнього справджування докладалися чималі зусилля,— але навряд чи це можливо на рівні абстрактної метатеорії, яка охоплювала б увесь світ.

Окреслені проблеми зустрічалися мені й раніше, але справді глибокого їх усвідомлення я дійшов щойно тоді, коли 1979 року мене запросили прочитати декілька лекцій на ці теми в Токіо. Саме ті лекції й покладено в основу книги. Зайве говорити, що мою академічну аудиторію складала чоловіки та жінки, чії культура й релігійні засади докорінно відрізнялися від культури й релігійних засад будьякої західної аудиторії, яка могла б зібратися, аби прослухати лекції із соціології релігії. Я відчував нагальну потребу переосмислити головні поняття та спробувати допасувати предмет до цілком іншого релігійного середовища. Я вдячний моїм слухачам за їхнє терпіння, гострі запитання й завжди м'які, але водночас обґрунтовані критичні зауваження стосовно того, що я говорив. Мої лекції були прочитані за підтримки Східного інституту філософії та Університету міста Сока (виняток становить лише остан-

ній есей цієї книги, створений на тему лекції, яку я читав у різних місцях, подаючи її завжди трішки поіншому). Користуючись нагодою, хочу подякувати зпоміж інших панові Руїчі Гото зі Східного інституту філософії за організацію лекцій і цінні зауваження щодо них, а також панові Казуо Такамацу, Президенту Університету міста Сока за його доброту та люб'язність, проявлені під час організації моїх виступів в Університеті міста Сока. Окремо висловлюю подяку панові Тсуйоші Накано, який переклав ці лекції японською та впродовж своєї роботи над перекладом дуже допоміг мені, звертаючи мою увагу на суперечності й незрозумілості в тексті. Звісно, я мав би згадати й іще чимало людей.

ЗМІСТ

Передмова

- I. Соціологія релігії як наука
- II. Функції релігії в сучасному суспільстві
- III. Культура та релігія: Схід і Захід
- IV. Соціологія сект
- V. Нові релігійні рухи: точки перетину та контрасти
- VI. Секуляризація та її негативні наслідки

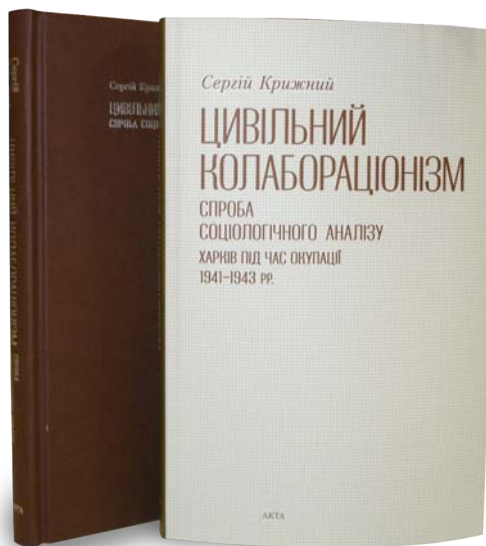
Показчик авторів

Предметний показчик

Сергій Крижний

Цивільний колабораціонізм:

спроба соціологічного аналізу
(Харків під час окупації
1941–1943 рр.)

220 стор., 147*230 мм
ISBN 978-966-8917-81-3

79

Що вважати за співпрацю з ворогом?

Як можна уникнути такої співпраці, коли окупаційні війська перебувають у твоєму місті чи селі впродовж двох–трьох років?

Чи може вижити цивільне населення без лояльного ставлення до озброєного ворога?

Хто є більшим колаборантом — людина, котра працює на заводі, щоб якимось прогородувати себе, і ремонтує загарбникові танки, чи спекулянт, який формально не працює на окупантів, але заробляє на народному горі під час окупації величезні статки?

Уперше у вітчизняній соціології явище цивільного колабораціонізму під час воєнної окупації стало об'єктом дослідження.

У цій розвідці розроблено методологію дослідження над явищем цивільного колабораціонізму, проведено історико-соціологічний аналіз відповідних подій у підокупаційному місті (на прикладі м. Харкова під час Другої світової війни) і умов, які сприяли тим чи тим проявам цього феномену.

Вступ 7

Розділ 1 Теоретико-соціологічні засади дослідження колабораціонізму як соціального явища

§1 Явище колабораціонізму під час Другої світової війни: міра розробленості проблеми 19

§2 Концептуальні засади дослідження цивільного колабораціонізму в межах соціології повсякденності..... 52

Розділ 2 Методологія історико-соціологічного дослідження підкупаційної повсякденності та цивільного колабораціонізму

§1 Історико-соціологічний метод у дослідженні соціальних явищ минулого..... 83

§2 Застосування біографічного методу в історико-соціологічному дослідженні над цивільним колабораціонізмом у період окупації..... 101

Розділ 3 Емпіричне дослідження явища цивільного колабораціонізму як практики повсякдення у період окупації міста Харкова

§1 Щодення міста напередодні окупації та чинники виникнення масової паніки серед населення 119

§2 Типологізація попереднього досвіду різних верств населення як чинник сприйняття окупантів харківською спільнотою в перші дні окупації..... 130

§3 Руйнація умов повсякденного життя і знищення відчуття “себе як удома” в умовах установа “нового порядку”..... 138

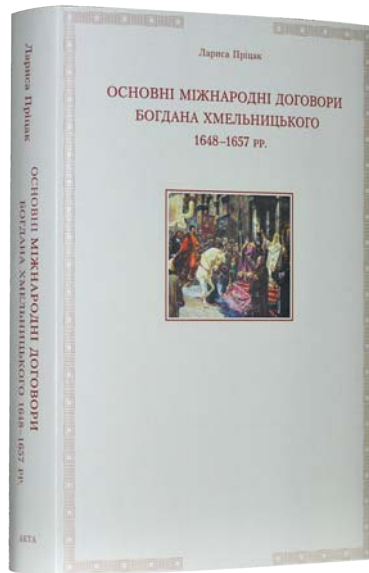
§4 Практики виживання населення в умовах голоду, холоду та страху на першому етапі окупації..... 153

§5 Форми цивільного колабораціонізму частини населення в умовах екстраординарного повсякдення 172

Лариса Пріцак

Основні міжнародні договори Богдана Хмельницького 1648–1657 рр.

496 стор., 147*230 мм
ISBN 966-7021-70-X

83

У книзі на підставі маловідомих джерел досліджуються основні міжнародні договори Богдана Хмельницького — з Іслам Гіреєм III у березні 1648 р., Зборівський договір 1649 р., з султаном Османської імперії Мегмедом IV у 1650–1651 рр., Чигиринсько-Московський (т. зв. Переяславський) договір 1654 р. Широко висвітлюється зміст формули “під високу руку” як вияв української ментальності середини XVII ст. Вперше в історіографії чітко розрізняються церемоніальний і юридичний аспекти договору 1654 р. Останній договір за життя Великого Гетьмана — це шведсько-козацький, який був підписаний Іваном Виговським. Обґрунтовуються нові погляди на зв'язки держави Богдана Хмельницького з Кримським ханством, Османською імперією, Польщею, Московським царством, Швецією.

ЗМІСТ

Скорочення	13
Передмова. <i>Омельян Пріцак</i>	15
Вступ	45

ЧАСТИНА ПЕРША

ДОГОВІР БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО З ІСЛАМ ГІРЕЄМ III У БЕРЕЗНІ 1648 Р.

роздл I. Проблеми козацько-татарського договору

- §1. Єдина можливість Богдана Хмельницького вийти на міжнародну політичну арену 53
- §2. Причини укладання козацько-татарського договору 54

РОЗДІЛ II. Реконструкція договору

- §1. Спроба реконструювати основні статті договору . . . 57
- §2. Реконструкція преамбули і самого договору 59
- §3. Дожиттєва вірність козацько-татарському договору 60

ЧАСТИНА ДРУГА

ЗБОРІВСЬКИЙ ДОГОВІР 1649 р.

РОЗДІЛ I. Проблеми Зборівського договору 1649 р.

- §1. Генеза Зборівського договору: договір з Іслам Гіреєм III 1648 р. 67
- §2. Хто були договірні сторони Зборівського договору? 71
- §3. Кримська версія Зборівського договору 1649 р. 74
- §4. Польська версія Зборівського договору 1649 р. 75

РОЗДІЛ II. Три помилкові тези в українській історіографії в оцінці Зборівського договору 1649 р.

- §1. Перша теза — суттєва різниця між пунктами «Вимог Війська Запорозького» і «Декларацією ласки» 80
- §2. Богдан Хмельницький пішов на великі поступки польській стороні, передусім “була обкраєна козацька територія” 84
- §3. Друга теза — Богдан Хмельницький не використав своєї перемоги над Польщею, не добився визволення від кріпацтва і не виборов національної державної самостійності 89
- §4. Третя теза — так звана “зрада хана” 94

РОЗДІЛ III. Оцінка позиції кримського хана

- §1. Кримський хан як гарант миру Зборівського договору 100
- §2. Кардаш-казаги 104

РОЗДІЛ IV. Програма Богдана Хмельницького у 1649 р.

- §1. Самодержець руський 114
- §2. Творення Богданом Хмельницьким держави Князівство Русь у 1649 р. 117
- §3. Кого не задовольняв Зборівський договір? 121

ЧАСТИНА ТРЕТЯ

ОСМАНСЬКО-КОЗАЦЬКИЙ ДОГОВІР 1650–1651 рр.

розділ I. Документи та дії Богдана Хмельницького

- §1. Специфіка укладання договору 1650–1651 рр. 127
- §2. Чотири листи Богдана Хмельницького Мегмеду IV . 129
- §3. Генеза османського протекторату: договір Іслам Гірея III з Богданом Хмельницьким від березня 1648 р. і османсько-козацький договір з Чорноморською конвенцією від липня 1648 р. 131
- §4. Невислана Грамота Мегмеда IV від 10 серпня 1650 р. Богдану Хмельницькому та причини її невислання 132

розділ II. Пакет османських документів, що підтверджують османський протекторат над Військом Запорозьким

- §1. Грамота Мегмеда IV про протекторат над Богданом Хмельницьким з усім Військом Запорозьким 137
- §2. Лист великого візира Мелек Агмед Паші Богдану Хмельницькому 140
- §3. Лист Мегмеда IV Іслам Гірею III 141

розділ III. Спроба реконструкції османського *‘ahd-nāme* 1651 р.

- §1. Лист Богдана Хмельницького Мегмеду IV з кінця листопада – початку грудня 1655 р. 142
- §2. Порівняльний матеріал двох османських *‘ahd-nāme*, один — для гетьмана Петра Дорошенка 1669 р., другий — для гетьмана Пилипа Орлика 1711 р. . . . 143
- §3. Загальний погляд на характер османсько-козацьких договорів Гетьманської доби 146

ЧАСТИНА ЧЕТВЕРТА

ФОРМУЛА “ПІД ВИСОКУ РУКУ”

розділ I. Московська формула “служба” у порівнянні з польською

- §1. Як розуміли формулу “служба” в Московській державі? 151
- §2. Польська формула “служба” у порівнянні з московською 155

розділ II. Формула “під високу руку” як український варіант православного інтернаціоналізму XVII ст.

- §1. Православний інтернаціоналізм у дії 157
- §2. Український варіант православного інтернаціоналізму XVII ст. 161

Лариса Прицак

Основні міжнародні договори Богдана Хмельницького 1648–1657 рр.

- §3. 1620 рік — переломний в інтелектуальній історії України і Східної Європи 172
- §4. Православний інтернаціоналізм і протидія йому малоросійського патріотизму 185
- §5. Коли виникла ідея “високої руки” в Україні? 198

РОЗДІЛ III. Українська версія концепції “під високу руку”

- ВСТУПНІ ЗАУВАГИ.** Проблема об’єднання двох держав у системі досвіду всесвітньої історії 203
- §1. Джерело концепції “під високу руку” 207
 - §2. Формула “під високу руку” як вияв української ментальності середини XVII ст. 213
 - §3. Договір ізраїльського народу з Богом, “під високу руку” якому вони піддалися, як зразок для ідеології Козацької держави 216
 - §4. Хто подав Б. Хмельницькому ідею концепції “під високу руку”? 217
 - §5. Реалізація концепції “високої руки” Богданом Хмельницьким у закордонних зносинах з Олексієм Михайловичем 223

ЧАСТИНА П’ЯТА

ДВА ОСНОВНІ АСПЕКТИ ЧИГИРИНСЬКО-МОСКОВСЬКОГО (ТАК ЗВАНОВО ПЕРЕЯСЛАВСЬКОГО) ДОГОВОРУ 1654 р.

РОЗДІЛ I. Релігійно-церемоніальний аспект так званого Переяславського договору 1654 р.

- §1. Царське посольство кн. Репніна до Польщі у 1653 р. . . 231
- §2. Земський Собор 1653 р. 234
- §3. Переяславська Рада 8 січня 1654 р. 236

РОЗДІЛ II. Юридичний аспект так званого Переяславського договору 1654 р.

- §1. Дві Грамоти Б. Хмельницького Олексію Михайловичу від 17 лютого 1654 р. 249
- §2. Проблема оригінальності так званих «Статей Б. Хмельницького» 252
- §3. Чим відрізняється уряд воєводи у Польщі і Московському царстві? 265
- §4. Як московські воєводи реалізували свою діяльність в Україні 268

§5. Чигиринсько-Московський (Переяславський) договір і його особливе місце в історії Східної Європи	271
---	-----

РОЗДІЛ III. Епілог

§1. Перший українсько-шведський договір	272
§2. Загальна оцінка міжнародних договорів гетьмана Богдана Хмельницького	284
§3. Висновки	288

ДОДАТКИ

Додаток №1. Пакет копії оригіналу татарської версії Зборівського договору 1649 р., укладеного поміж кримським ханом Іслам Гіреєм III і польським коро- лем Яном Казимиром	305
--	-----

Додаток №2. Кримські Ярлики до польського короля Яна Казимира і великого коронного канцлера, перекладені з турецької на польську мову Др. Абдулою Зігні Сойсалем	308
---	-----

Додатки №3, 4. <i>Наказные памяти</i> царя московским боярам воеводам кн.: Ф. С. Куракину, Ф. Ф. Волкон- скому и дьяку А. Немирову, несущим службу за границей в Украине, и <i>Отписки</i> вышеназванных бояр в Посольский приказ с апреля 1654 г. до октября 1656 г.	315
---	-----

Примітки	401
Бібліографія	458
Показчик імен і назв	469
Показчик проблем	488
Резюме англійською мовою	490

Лариса Прицак

Основні
міжнародні договори
Богдана Хмельницького
1648–1657 рр.

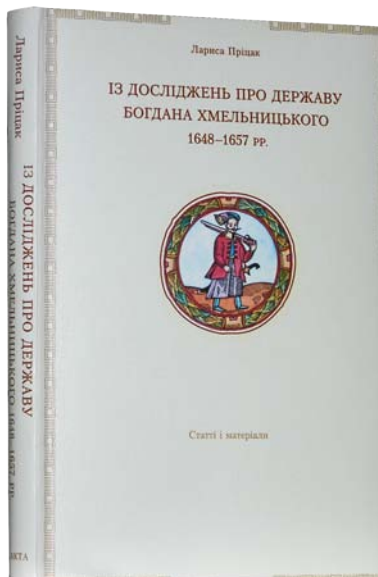
Лариса Прицак

Із досліджень про державу Богдана Хмельницького 1648–1657 рр.

Статті і матеріали

88

280 стор., 147*230 мм
ISBN 966-7021-71-8

У книзі вміщено статті і матеріали Лариси Прицак, присвячені дослідженню держави Богдана Хмельницького. На першому плані — висвітлення міжнародної політики Великого Гетьмана, його договори і взаємини з Московською державою, Османською Портою, Кримським ханством, Польщею, Молдавією, Швецією.

ЗМІСТ

Передмова. *Омелян Прицак*

Вступ автора

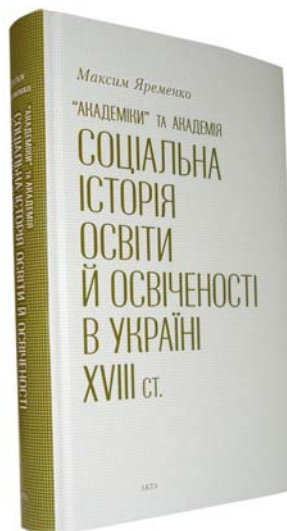
1620 рік — переломний в інтелектуальній історії України і Східної Європи	15
Березневий договір 1648 р. Богдана Хмельницького з Іслам Гіреєм III	32
Перша спроба Війська Запорозького укласти договір з Османською Портою у липні 1648 р.	38
“Зрада хана”	43
Кардаш-казаги	48
Проблеми двох статей Г. Кунакова	59
Кого не задовольняв Зборівський договір 1649 р.?	71
Перший похід Богдана Хмельницького на Молдавію	75
Невислана Грамота турецького султана Мегмеда IV від 10 серпня 1650 р. гетьману Богдану Хмельницькому та причини її невислання	92

Грамота Мегмеда IV про протекторат над Богданом Хмельницьким з усім Військом Запорозьким	99
Православний інтернаціоналізм XVII ст. в дії	105
Формула “Високої руки” як вияв української ментальності середини XVII ст.	113
Невідома стаття Михайла Грушевського «К истории Переяславской Рады 1654 года»	121
Два основні аспекти Чигиринсько-Московського договору 1654 р.	137
Чим відрізнявся уряд воеводи у Польщі і в Московському царстві?	153
До питання молдавської політики Богдана Хмельницького	166
Неопублікований лист В. Лупула як джерело історії України	195
Перший українсько-шведський договір	215
Богдан Хмельницький і селянство	228
Титулування Богдана Хмельницького 1648–1649 рр.	234
Титулування Богдана Хмельницького 1655–1657 рр.	242
Зовнішньополітична діяльність Б. Хмельницького в останні роки гетьманування (1655–1657)	256
Показчик імен і назв	267

Максим Яременко

"Академіки" та Академія

Соціальна історія освіти й освіченості в Україні XVIII ст.

90

534 стор., 147*230 мм
ISBN 978-966-8917-65-3

Цю книжку присвячено українській ранньомодерній освітній культурі. У ній автор аналізує склад студентів Києво-Могилянської академії у XVIII ст. і моделює “колективний портрет” “студіозів”; осмислює феномен та особливості тогочасного шкільництва і соціальне замовлення на освіту й освітні стратегії різних соціальних груп. У дослідженні також детально розглянуто постійні контакти формально поділених державними і конфесійними кордонами українців обох берегів Дніпра й успішність двох варіантів конфесійного будівництва: унійного — у сфері формування ексклюзивної унійної ідентичності, православної — у сфері освітнього дисциплінування духовництва. Монографія характеризується повнотою джерельної бази, широкими порівняннями з річесполитськими, західноєвропейськими та російськими освітніми практиками, а також новаторським комплексним підходом до інтерпретації аналізованих проблем.

ЗМІСТ

Передмова	9
Перелік скорочень	11
Вступ	15
РОЗДІЛ 1 КОЛЕКТИВНА “ФОТОГРАФІЯ”	
КИЇВСЬКИХ СТУДЕНТІВ 1737–1738 рр.	
Станове походження	51
“Киевская академия, по назначению своему для духовенства...”?	53
Вікові характеристики	60
Успішність спудеїв	66
Географія походження	69
“Чинник міста”	77
Чисельність студентів: багато чи мало?	90

РОЗДІЛ 2 КОЗАЦТВО В АКАДЕМІЇ

§1	Загальна характеристика спудеїв-козаків	
	Зміна складу.....	127
	Географія походження.....	131
	“Закордонні” козаки.....	136
	Вікові характеристики й успішність.....	138
§2	Яких козаків діти навчалися в Києво-Могилянській академії?	
	Антропонімія вихованців Академії XVIII ст. і соціальна ідентифікація студентів.....	140
	Сини “сильних світу” й “рядових”.....	154
§3	“Ради души”, на “дому честь и похвалу” та “в ползу отчєства и в прислугу государственную”	
	Спонуки до навчання козацької старшини.....	173
	Старшинські плани “доброго вєспитания”.....	195
	Могилянська реакція.....	208
	Освіта рядового козацтва.....	221

РОЗДІЛ 3 РІЧПОСПОЛИТСЬКА ШЛЯХТА-СПУДЕЇ

§1	“Уродзоні” “поляки”: хто і звідки	229
§2	Втеча від унії, бажання “православнє обучатись” чи “в Россій, вѣчне жить”? Ще раз про полонізацію та зв’язки попри державні кордони	239

РОЗДІЛ 4 “СТУДІОЗИ”-МІЩАНИ

§1	Характеристика міщанського контингенту в Академії	263
	Зміна складу.....	264
	Географічне походження.....	265
	Вік та успішність.....	271
	Соціальна градація.....	273
§2	Чи потрібна міщанам освіта?	282

РОЗДІЛ 5 ПОСПОЛИТІ В АКАДЕМІЇ

§1	Походження, вік та успішність	299
§2	Посполиті “академіки”: селяни чи міщани?	303
§3	Навчатися чи не навчатися? Про “освітні стратегії” простолоду Гетьманщини у XVIII ст.	
	Аргументи на користь любові до знань.....	310
	Ціна дяківської науки або про доступність елементарної освіти.....	312
	“Школярі”.....	324
	Вертаючись до початку: чи були посполиті письменними й потребували освіти?.....	332

РОЗДІЛ 6 ВИХОВАНЦІ З РОДИН ДУХІВНИЦТВА

§1	“Портрет” студентів і крокування поповичів щаблями академічної науки.....	357
§2	“Подобасть быти пастырю разумну, оучительну”: спонуки до студій дітей духівництва.....	368
§3	Успіхи й невдачі “освітнього дисциплінування” парафіяльного духівництва Київської митрополії..	378
	Загальні дані.....	381
	“Центр” – “периферія”.....	384
	“Керівники” – “підлеглі”.....	385
	Село – “місто”.....	390
	Виборність і освітній рівень.....	396
§4	Демографія, економіка та традиція проти конфесійного дисциплінування: навчання дітей “закордонного” духівництва.....	401

92

Максим Яременко

“Академіки” та Академія
Соціальна історія освіти
й освіченості
в Україні XVIII ст.

Таблиці

1.1.	Типи населених пунктів, з яких походили київські студенти 1737–1738 рр.....	80
1.2.	Типи населених пунктів, з яких походили київські “академіки” з родин духівництва 1777 р.....	82
1.3.	Типи населених пунктів, з яких походили переяславські колегіанти 1766 р.....	83
2.1.	Зміна студентського козацького контингенту у 1737–1738 рр...	130
2.2.	Географія походження студентів із козацького стану.....	134
2.3.	Успішність студентів-козаків.....	139
2.4.	Закінчення прізвищевих назв могилянських студентів.....	144
2.5.	Статус батьків вихованців-козаків із Гетьманщини.....	158
2.6.	Статус батьків вихованців-козаків зі Слобожанщини.....	167
3.1.	Чисельність річпосполитської шляхти по школах.....	230
3.2.	Географія походження студентів-шляхтичів.....	230
4.1.	Зміна міщанського спудейського контингенту.....	265
4.2.	Проблемні ідентифікації студентів.....	266
4.3.	Географія походження студентів із міщан.....	268
4.4.	Успішність спудеїв-міщан.....	272
5.1.	Зміна контингенту студентів-посполитих.....	299
5.2.	Зміна у складі студентів-посполитих.....	300
5.3.	Географія походження студентів із посполитих.....	301
5.4.	Успішність синів посполитих.....	302
6.1.	Географія походження студентів із духівництва.....	359
6.2.	Успішність спудеїв із родин духівництва.....	362
6.3.	Географія походження студентів із духівництва 1777 р.....	364
6.4.	Успішність спудеїв із родин духівництва 1777 р.....	365
6.5.	Змінність контингенту студентів із родин духівництва.....	366
6.6.	Освіта парафіяльного духівництва.....	382
6.7.	Освіта парафіяльного духівництва протопопських центрів.....	386
6.8.	Освіта міського і сільського духівництва.....	391
6.9.	Співвідношення між рівнем освіти та складом парафій у протопопіях.....	392

Додатки

1	Станове походження студентів 1737 р.....	442
2	Станове походження студентів 1738 р.....	443
3	Статистичні дані про походження києво-могилянських студентів	444
4	Вікові характеристики студентів 1737 р.....	446
5	Вікові характеристики студентів 1738 р.....	447
6	Вікові характеристики вихованців Переяславського колегіуму (1744 р.)	448
7	Успішність спудеїв 1737 р.....	449
8	Успішність спудеїв 1738 р.....	451
9	Географія походження студентів.....	452
10	Вікові характеристики студентів із козацького стану 1737 р....	456
11	Вікові характеристики студентів із козацького стану 1738 р....	457
12	Вікові характеристики студентів із міщанського стану 1737 р..	458
13	Вікові характеристики студентів із міщанського стану 1738 р..	459
14	Вікові характеристики студентів-посполитих 1737 р.....	460
15	Вікові характеристики студентів-посполитих 1738 р.....	461
16	Вікові характеристики студентів із родин духівництва 1737 р..	462
17	Вікові характеристики студентів із родин духівництва 1738 р..	463
18	Вікові характеристики студентів із родин духівництва 1777 р..	464
19	Письменність “малоросійських” міщан 1760-х рр. (за здатністю власноруч засвідчити накази до Законодавчої комісії).....	465

Микола Сумцов

Слобожане

Історико-етнографічна розвідка

94

282 стор., 125*185 мм
ISBN 966-7021-47-5

Історико-етнографічна розвідка «Слобожане», перше видання якої датується 1918 роком, уже давно стала бібліографічною рідкістю. Це зумовлює важливість її нинішнього виходу у світ. Микола Сумцов лишився в історії як етнограф світового масштабу, відоміший за кордоном, ніж на Батьківщині.

На фоні виданої в ті самі революційні роки «Історії Слобідської України» Дмитра Багалія, що була перевидана й повернена до широкого читацького кола ще у перші роки Незалежності, книга Сумцова вирізняється не меншою глибиною та ґрунтовністю дослідження, але більшою публіцистичністю, есеїстичністю. Сумцов не лише вивчає історію і культуру краю, а й робить із одержаного матеріалу публіцистичні висновки, актуальні й донині. Науковість не заважає книзі «Слобожане» по-своєму бути белетристикою, просто цікавою для прочитання. А жвавість та індивідуалізм у викладі матеріалу робить твір справжньою пам'яткою української мови початку ХХ століття.

У розвідці Сумцов значну увагу приділив цікавим деталям народного життя, зазвичай ігнорованим поважними історичними працями. Відображені максимально об'єктивно, без нездорового надмірного замилювання й ідеалізації, дрібниці, іноді просто цікаві, іноді викривальні чи кумедні (як-от матеріали з цілком офіційних судів над відьмами в кінці ХІХ століття або список витрат на весілля), допомагають краще відтворити картину культурного, політичного й економічного життя Слобожанщини в минулому, характерні етнопсихологічні риси її населення та передумови багатьох теперішніх процесів.

Передмова	7
1. Початок Слобожанщини	11
2. Відозви про слобожан	21
3. Поділ громадянства	33
4. Хліборобство й промисловість	55
5. Торгівля. Ярмарки. Шибай-котолупи	79
6. Від колиски до могили	87
7. Будні й свята	101
8. Оселя	115
9. Одежа	127
10. Їжа й напої	133
11. Громадське хвилювання	141
12. Світогляд. Забобони	149
13. Пияцтво	161
14. Лихі години. Хвороби. Ліки	169
15. Наука й мистецтво	181
16. Преса. Театр	197
17. Діячі слобідського фольклору	205
18. Етнографічний музей в Харкові	219
19. Церковні музеї в Харкові	223
20. Короткі додатки:	229
Відозва Льовщина 1816 р.	
Перші мешканці в Харкові в 1655 р.	
Людність в 1788 і 1859 роках	
Ціни на живність у Харкові в 1732 р.	
Газети на Слобожанщині в 1869 р.	
Грамотність на Слобожанщині в 1913 р.	

Промислові дрібниці:

- а) До цукроварних звичаїв.
- б) До бджільництва.
- в) До огородництва.
- г) До дрібних виробів на Слобожанщині.
- д) Щодо чумацтва.

Зміна мови і звичаїв на Основі

Проти вечерниць

Слобожанська страва у Степ. Олександрова

Весільна комора в 1842 р.

Охтирський бовван Купала 1769 р.

Слобожанський дяк по Кореницькому

Показчик іменнів і речей 241

Микола Сумцов (1854–1922) був багатообдарованою людиною. Він відомий як славетний фольклорист, етнограф, літературознавець, мовознавець, історик, мистецтвознавець, бібліограф, музеєзнавець, педагог, публіцист. «Слобожане» — це історично-етнографічна розвідка, яка була видана у 1918 р. і з того часу не перевидавалася.

“Український народ вступає в нове політичне життя в часи великого занепаду своєї культури, що особливо відбилось на безграмотности народу, того самого народу, який два с половиною віки тому назад до єдності з Москвою освітою своєю дивував чужинців, який для самої Московщини ціле століття постачав письменників, вчених і мистецьких майстрів”.

“Преса — велика сила, але не видно, щоб слободські новочасні діячі про неї дуже піклувались. Для того, щоб газету поставити міцно, бракує матеріяльних засобів і ще більше бракує єднання”.

“Світогляд народа виявляється не тільки з величезної безлічи його пісень, казок, прислів'їв, а також в його мистецтві, в різьбярстві, в будівлях, в орнаменті, в вишивках та мережках, наріпті в його звичаях, в почуттях і розумінні правничім що правда і що кривда, прикладаючи їх до окремої особи, до громадянства, до держави”.

(М.Сумцов. Слобожане)

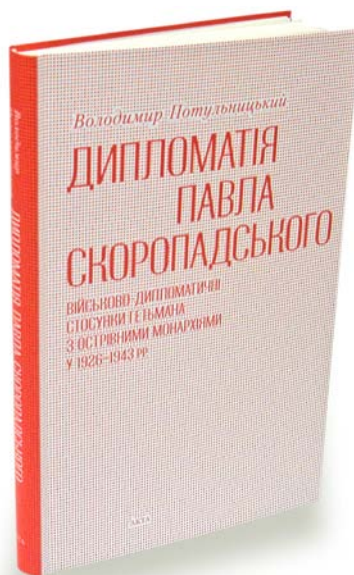
“Коли думаю про творчість Сумцова, Потебні, то не можу бути об'єктивним: без найпроникливішого, найгрунтовнішого занурення в бездонну криницю знань цих світочів української науки, культури, без вивчення і творчого засвоєння їхніх безмежних осягів, без запровадження цих знань на усіх щаблях інституювання України національна духовність не здатна бути повноцінною, українці не усвідомлять своєї національної ідентичности”.

Роман Корогодський

Володимир Потульницький

Дипломатія Павла Скоропадського

Військово-дипломатичні стосунки
гетьмана з острівними монархіями
у 1926–1943 рр.

312 стор., 147*230 мм
ISBN 978-966-8917-64-6

97

Використовуючи ненадруковані архівні матеріали, еміграційну періодику й надруковані джерела з українських і зарубіжних архівів та бібліотек, автор розкриває особливості співпраці українських монархістів на чолі з гетьманом України Павлом Скоропадським на теренах міжвоєнних Великої Британії, Німеччини і маріонеткової держави Маньчжоу-го з представниками японських та британських військово-політичних і дипломатичних кіл. Особливості співпраці, яка вирізнялася великою конспіративністю, висвітлено на тлі широких політичних планів кожної з трьох сторін, а також Третього Рейху. Автор визначає місце й роль української монархічної еміграції у тогочасних політичних стосунках.

Унікальну практичну цінність має інформація з особистого щоденника гетьмана Павла Скоропадського, що її вперше введено до наукового обігу.

ЗМІСТ

ЧАСТИНА 1

ПАВЛО СКОРОПАДСЬКИЙ ТА ОСТРІВНІ МОНАРХІЇ В КОНТЕКСТІ ІДЕОЛОГІЇ УКРАЇНСЬКОГО МОНАРХІЗМУ

Розділ 1 Взаємозв'язок ідеології, політики й науки в українській монархічній традиції XX століття: досвід і уроки	21
§1 Постановня ідеології українського монархізму у XX столітті та його специфіка	22
§2 Місце ідеології українського монархізму, розробленої Вячеславом Липинським, у типологічній структурі ідеології як багаторівневого політичного винаходу і феномену	27

§3 Ідеологія українського традиційного консерватизму в баченні Павла Скоропадського та її відмінність від ідеології “правого спектра” Вячеслава Липинського	32
Висновки	37
Розділ 2 Роль і місце острівних монархій у науковій та політичній спадщині ідеологів Другого Гетьманату	39
§1 Забезпечення взаємозв’язку ідеології, політики і науки в теорії та практиці українського монархізму	40
§2 Бачення Англії та Японії в контексті історіософії й політології українського традиційного консерватизму	46
Висновки	56
ЧАСТИНА 2	
ПАВЛО СКОРОПАДСЬКИЙ І ДИПЛОМАТИЧНІ СТОСУНКИ З ЯПОНСЬКОЮ ІМПЕРІЄЮ	
Розділ 3 Легалізація гетьманського руху на території Німеччини й чинники започаткування політичних відносин між гетьманом та Японською імперією	61
§1 Гетьманська перспектива в контексті німецької політики реваншу і пошуку союзників на базі “схожості органічного розвитку”	61
§2 Чинники визначення гетьманом Скоропадським власної політики щодо Японської імперії	71
Висновки	78
Розділ 4 Владна політика Японської імперії в 1926–1943 роках: еволюція курсу від владного дуумвірату Танака–Сідехара до авторитаризму генерала Тодзьо Хідекі	81
Висновки	93
Розділ 5 Перший (ознайомчий) етап налагодження взаємин гетьмана Павла Скоропадського з військовими дипломатами Японії (1928–1929 рр.)	96
Висновки	106
Розділ 6 Другий (підготовчий) етап взаємин гетьмана Павла Скоропадського з військовими дипломатами Японії (1931–1941 рр.)	109
§1 Розгортання гетьманського руху в Маньчжурії у загальному контексті планів Японії на Далекому Сході в 1931–1937 рр.	110
§2 Два урядування принца Коноє Фумімаро як фундамент до переведення політики Японії щодо гетьманської України з підготовчого у конструктивне русло взаємодії	118
Висновки	127

Розділ 7 Третій (діловий) етап співпраці гетьмана Павла Скоропадського з імперськими колами острівної тихоокеанської монархії у 1941–1943 рр.	130
Висновки	144

Розділ 8 Згорання стосунків Павла Скоропадського з військово-дипломатичними колами Японської імперії 1943 р. та його причини	145
Висновки	158

ЧАСТИНА 3

ПАВЛО СКОРОПАДСЬКИЙ ТА ДИПЛОМАТИЧНІ СТОСУНКИ З КОРОЛІВСТВОМ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ І ПІВНІЧНОЇ ІРЛАНДІЇ

99

Розділ 9 Підготовка Павлом Скоропадським підґрунтя до започаткування власних політичних стосунків з королівством Великої Британії та Північної Ірландії у 1926–1931 рр.	163
--	-----

Висновки	177
----------------	-----

Розділ 10 Політична діяльність українських монархістів у Великій Британії в 1931–1939 рр.	179
--	-----

Висновки	193
----------------	-----

Розділ 11 Проблема України у британській науковій та політичній ретроспективі міжвоєнної доби в контексті вироблення ставлення до гетьманської проблеми	195
--	-----

§1 Основні етапи дослідження британськими науковцями й аналітиками проблеми історії України.....	195
--	-----

§2 Гетьманська Україна у плюралістичному баченні британської політики і дипломатії.....	203
---	-----

Висновки	210
----------------	-----

Розділ 12 Підготовка гетьманом для переїзду до Англії Данила Скоропадського та інкорпорація гетьманича до справ консервативно-гетьманського руху у Великій Британії в 1939–1943 рр.	213
--	-----

Висновки	232
----------------	-----

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	233
-------------------------	-----

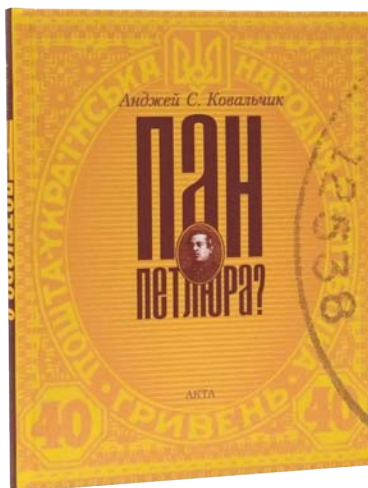
ДОДАТКИ

Вячеслав Липинський про Англію як про політичний феномен і приклад для наслідування гетьманцями. (Бачення мислителем Альбіону в «Листах до братів-хліборобів» і у особистих листах до окремих респондентів).....	245
Осип Назарук про Японію та про Англію, як про острівні монархії в ролі можливих політичних партнерів для гетьманської України.....	260
Осип Назарук про Норвезьку реставрацію 1905 р., як про аналог для встановлення гетьманської держави в Україні.....	263
В'ячеслав Липинський про вузлові питання гетьманської ідеології.....	266
Розуміння гетьманської ідеології гетьманом Павлом Скоропадським.....	276
Бачення гетьманської ідеології гетьманичем Данилом Скоропадським у 1937–1938 рр.	282

Анджей С. Ковальчик

Пан Петлюра?

Переклад з польської
Марії Гудь

Серія «Перекладацькі проекти»

196 стор., 137*173 мм
ISBN 978-966-8917-43-1

101

Чому Шльома Шварцбард у травні 1926 р. в Парижі вбив отамана Симона Петлюру і чому французький суд визнав його невинним? Ця книжка зважає позиції та аргументи героїв тих подій з різних кутів зору, нічого не вирішуючи і не виносячи вироків. Вона є радше заохоченням іще раз осмислити справу та замислитися, бо тіні тутешніх героїв усе ще живі поміж нас і в нас самих.

ОГЛАВ

Микола Рябчук.

Спокута метафізичних провин 5

ПАН ПЕТЛЮРА?

Rue Racine — Вулиця Расін 25

Козаки 49

Від Лисянки до Умані 59

Ізраїлеві, старшому братові... 75

Не знаю 102

Чи знаєте Ви, пане, історію
Йова? 128

Добровольці 148

Стемповський 166

Богдан Гудь.

Слово на захист отамана 177

Богдан Гудь

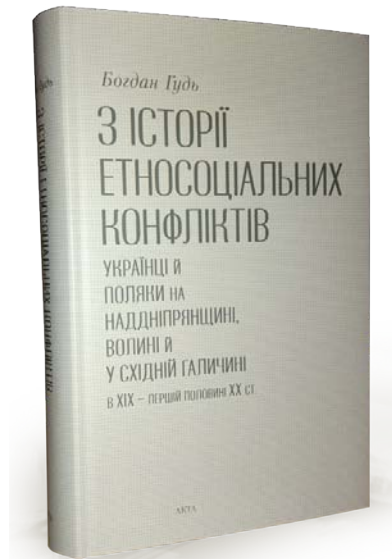
З історії етносоціальних конфліктів

Українці й поляки
на Наддніпрянщині, Волині
й у Східній Галичині
в XIX – першій половині XX ст.

Авторизований переклад з польської: Андрій Павлишин

102

480 стор., 147*230 мм
ISBN 978-966-8917-22-6

Автор фахово й аргументовано висвітлює економічні, релігійні та етнічні чинники українсько-польських конфліктів на теренах Наддніпрянщини, Волині й Східної Галичини у дев'ятнадцятому й першій половині двадцятого століть. Надто важливими для розуміння проблеми є розділи, що охоплюють період 1918–45 років. Читачам, котрі звикли до текстів, що подають польсько-українські конфлікти у чорно-білих кольорах, ця розвідка не видаватиметься легким і втішним читвом. Підсилені щедро долученими архівними матеріалами та зіперті на ґрунтовні наукові розвідки авторські висновки важко ігнорувати.

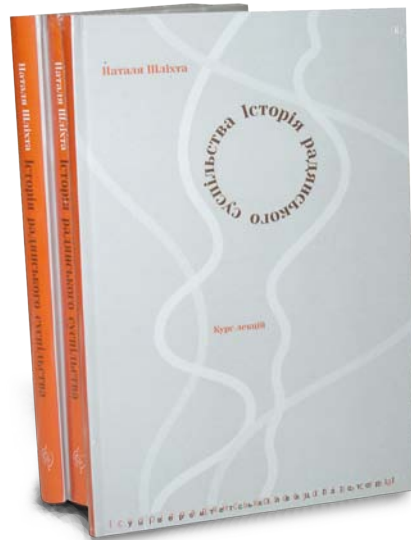
Монографія призначена для наукових працівників, викладачів закладів вищої освіти, учителів, студентів, усіх тих, хто цікавиться історією українсько-польських відносин

ЗМІСТ

Перелік скорочень	9
Слово до читача	11
ВСТУП	15
РОЗДІЛ I	
“СУМНО ПОЛЯКОВІ ПИСАТИ ПРО ЦЕ...”	33
РОЗДІЛ II	
ПІД ЗНАКОМ ДВОГОЛОВОГО ОРЛА	107
РОЗДІЛ III	
ВІД БУНТІВ ДО “ВЕЛИКОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЖАКЕРІЇ”	193
РОЗДІЛ IV	
ВОГНЕМ І.. СОКИРОЮ	247
РОЗДІЛ V	
ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКИЙ ВУЗОЛ	309
РОЗДІЛ VI	
КРИВАВІ РОКИ ВІЙНИ	363
ВИСНОВКИ	411
Бібліографія	421
Показчик імен	472

Наталя Шліхта

Історія радянського суспільства

104

Серія «Університетські лекції»

252 стор., 165*240 мм
ISBN 978-966-8917-68-4

Навчальний посібник «Історія радянського суспільства. Курс лекцій» пропонує критичний погляд на неполітичну історію держави, в якій заполітизованим був кожен аспект життя й поняття “партія” і “держава” стали тотожними. Видання ознайомлює з основними характеристиками радянської повсякденності, охоплюючи найширше коло тем: від офіційного ідеалу радянської людини і методів її виховання до щоденного опору в СРСР. Довідково-методологічний апарат, критично дібрана розгорнута бібліографія до кожної з тем дають змогу додатково використовувати посібник і як довідково-бібліографічне видання. Посібник пропонує методичний супровід однієї з циклу професійно-орієнтованих дисциплін, включених до навчального плану за напрямом підготовки 6.020302 “Історія” освітньо-кваліфікаційного рівня “Бакалавр” у Національному університеті «Києво-Могилянська академія».

Оглав

Передмова до другого видання 6

Основні засади курсу

1 Теоретичні й методологічні засади. Історіографія і джерельна база. Хронологія

- 12 Історико-антропологічний підхід
- 15 Західна історіографія радянської історії
- 21 Пострадянська історіографія
- 23 Джерела для історико-антропологічного дослідження.
Джерела для дослідження радянського суспільства
- 25 Хронологія
Завдання для самоконтролю 26

Формування “нової людини”. Радянський спосіб життя

2 Офіційне бачення радянського суспільства і “нової людини”. Радянська ідентичність

- 30 Поняття ідентичності. Політика творення ідентичності
- 31 Радянська політика творення ідентичності
- 34 Радянськість і релігія
- 37 Радянська й національна ідентичності.
Радянськість і російськість
- 39 “Ми” й “вони”. Образ ворога як інструмент політики
творення ідентичності
Завдання для самоконтролю 44

3 Виховання радянської людини (I): Творення нового “духу”

- 46 “Пропагандистська держава”
- 47 Освіта (Атеїстичне виховання /
Уроки історії. Історична наука в СРСР)
- 55 Преса
- 56 Радіо
- 58 Телебачення
- 60 “Новояз”: мова як інструмент творення нової спільноти
- 62 Кіно
- 65 Художня література
- 67 Візуальні засоби впливу
Завдання для самоконтролю 68

4 Виховання радянської людини (II): Творення нового “тіла”

- 70 Тілесність “нової людини”
- 71 Фізкультура в системі виховання. Великий спорт
- 76 Роль праці. Трудові колективи
Завдання для самоконтролю 78

5 Політична релігія у житті радянської людини

- 80 Легітимація влади
- 81 Концепції політичної релігії, світської релігії, громадянської
релігії
- 83 Марксизм як релігія
- 84 Радянська обрядовість (Календарні свята. Масові святкування
/ Обряди життєвого циклу)
- 92 Радянський пантеон
Завдання для самоконтролю 92

Повсякденне життя в радянській державі

6 Соціальна структура радянського суспільства: Теорія і практика

- 96 Категорія “клас”. Підходи до дослідження соціальної
стратифікації радянського суспільства
- 98 Еволюція класової політики партії. Класи “безкласового”
суспільства
- 102 “Класи” “двокласового” суспільства. Номенклатура
Завдання для самоконтролю 108

7 Повсякденне життя: соціально-економічний та соціальний виміри

- 110 Економіка дефіциту. Розподіл. Черга
- 114 Рівень життя. Споживчий кошик. Соціальне забезпечення
- 118 Житлова проблема
- 121 Сім'я. Місце і роль жінки
- Висновки 122
- Завдання для самоконтролю 123

8 Організація дозвілля (втеча з-під контролю?)

- 126 Радянські концепції “дозвілля”, “вільний час”
- 128 Резервуар і структура вільного часу
- 130 Культурний відпочинок (Сільський клуб / Кіно / Телебачення / Естрада / Книжки)
- 138 Рекреативний відпочинок. Туризм 138
- Висновки 141
- Завдання для самоконтролю 142

106

Наталія Шліхта

Історія радянського суспільства

Опір і виживання радянських громадян

9 “Стратегії підкорених” радянських громадян.

Повсякденний опір у політичній сфері

- 146 Теоретичні засади дослідження “стратегій підкорених” (Концепції Джеймса Скотта та Шейли Фіцпатрик)
- 150 Джерела задля дослідження “стратегій підкорених”
- 152 Нонконформістські настрої різних груп населення (Друга половина 1920-х – 1930-ті рр. / Повоєнні роки / Середина 1950-х – 1980-ті рр.)
- Висновки 161
- Завдання для самоконтролю 162

10 Позаполітичний нонконформізм, економічне виживання

- 164 Сміх
- 166 Музика
- 171 Молодіжна субкультура
- 175 Економічне виживання
- Висновок 176
- Завдання для самоконтролю 178

11 Повсякденний опір: релігійний вимір

(на прикладі Українського екзархату Російської Православної Церкви)

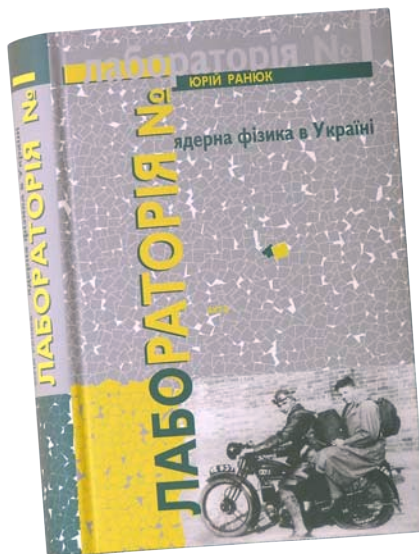
- 180 Дискримінаційний контекст
- 182 Позиція Московського Патріархату. Ідентичність Церкви
- 184 Способи організації. Форми протесту
- 192 “Возз'єднання” українських греко-католиків із РПЦ (Народна релігійність. Віряни / Духівництво / Єпископат)
- Завдання для самоконтролю 200

Юрій Ранюк

Лабораторія #1. Історія ядерної фізики в Україні

Видання друге, виправлене й
доповнене

580 стор., 130*200 мм
978-966-7021-93-6

107

В центрі уваги автора Харківський фізико-технічний інститут, заснований 1928 року, де саме й сталося знамените розщеплення і де в 1946–1956 здійснювала секретні ядерні розробки “Лабораторія № 1”. Харківським ученим з пріоритетом 1940 року було видано у сорок шостому й авторське свідоцтво про винахід ядерної бомби.

Згадуючи жахливу Чорнобильську катастрофу, колишні та нинішні перипетії “ядерних перегонів” і загрози, ними провоковані, важко не погодитися з тим, що від адекватного незамуленого розуміння й свідомого ставлення до “ядерного питання” сьогодні залежить дуже багато. Книжка Юрія Ранюка, oprіч своїх суто пізнавальних достоїнств, здатна послужитися саме такому розумінню й усвідомленню.

ЧАСТИНА ПЕРША. ДЖЕРЕЛА

108

Юрій Ранюк

Лабораторія #1.
Історія ядерної фізики
в Україні

I.	ПРО ТЕ, ЯК ПОСТАЛА НАУКА ПРО ЯДРО	
	Відкриття рентгенівського випромінювання	16
	Іван Пулюй	18
	Відкриття радіоактивності	20
	Дослідження радіоактивності в Україні до революції	25
	Микола Пильчиков	28
	Здійснення мрії алхіміків про перетворення елементів	30
	Приборкувачі блискавок	36
	Зруйнування атомного ядра	38
II.	УКРАЇНСЬКИЙ ФІЗИКО-ТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ	
	Наукова імперія Абрама Йоффе	43
	Фізика в Україні по революції	56
	Мушкетери	64
	Ленінградський науковий десант	73
	Фізико-механічний факультет	90
III.	ВИСОКОВОЛЬТНА БРИГАДА	
	З чого почалася ядерна фізика в Україні?	93
	Гучний успіх, його оцінки та наслідки	100
	Олександр Лейпунський	111
	Кирило Синельников	125
	Антон Вальтер	133
	Георгій Латишев	141
IV.	ANNUS MIRABILIS	
	Відкриття нейтрона	144
	Так з чого ж складається атомне ядро?	148
	Позитивно заряджений електрон	149
V.	ТРОХИ ІСТОРІЇ	
	Історія журналу «Совфіз»	151
	Над листами Едні Альфредівни	161
	Теоретичні конференції	179
	Дмитро Іваненко	184
	Лев Ландау	186
	Олександр Ахієзер	191
	Віктор Вайскопф	196
VI.	ЯДЕРНА АРТИЛЕРІЯ	
	Наукове життя	198
	Яким шляхом іти?	199
	Трансформатор Тесла та генератор Маркса	202
	Розрядна трубка	206
	Генератори постійної напруги	207
	Генератор Ван де Граафа	210
	Найбільший у світі	213
	Лабораторія ударних напруг	219
	Фрідріх Ланге	221

VII.	ШТУРМ ЯДРА	
	Нова наука	232
	Ядерні реакції із зарядженими частинками	234
	Відкриття штучної радіоактивності	237
	Нейтронна фізика в Римі	239
	...і в Харкові	243
	Поділ атомного ядра	247
	Дослідження поділу ядра в Харкові	256
	Всесоюзні конференції з проблем атомного ядра	258
	Деякі статистичні дані	267
VIII.	ХТО ДОСЛІДЖУВАВ ЯДРО В УКРАЇНІ?	
	Персоналії	271
	Ігор Курчатов	283
	Фрідріх Гоутерманс	286
	Перелік захищених до війни дисертацій	291
IX.	ЛИХОЛІПТЯ	
	Вступне слово	292
	Упровадження режиму	294
	Конфронтація	298
	Арешти в інституті	303
	Протокол допиту	310
	Підсумки	312
	Доля публікацій	313
	Післямова	317
ЧАСТИНА ДРУГА. УРАНОВА ПРОБЛЕМА		
X.	ЯДЕРНА ТА УРАНОВА КОМІСІЇ	
	Академія наук і розстановка сил	324
	Ядерна комісія	326
	Кілька документів	328
	Як це відбувалося на Заході	332
	Володимир Вернадський	337
	Уранова проблема	341
	Група Курчатова	362
	Що думали про це в Харкові?	365
XI.	СВІДОЦТВО ПРО ВИНАХІД АТОМНОЇ БОМБИ	
	Як це було	370
	Два інтерв'ю з Володимиром Шпінелем	384
	Віктор Маслов	390
	Володимир Шпінель	390
	Зі спогадів	392
XII.	РЕАКТОР І БОМБА	
	Кілька попередніх зауважень	397
	Лабораторія №2	401
	Бомба і розвідка	410
	Спеціальний комітет і ПГУ	417
	Атомна промисловість	499

XIII. ЛАБОРАТОРІЯ № 1

Попередні зауваження	430
Війна й евакуація	432
Лабораторія № 4	436
Синельников і Курчатов	443
УФТІ: 1944–1945 роки	450
Організація Лабораторії № 1	453
Режим 460	
Ще одна чистка	464
Фізико-технічний факультет ХДУ	465

XIV. ПЕРШІ ЗАВДАННЯ

Ядерні константи	471
Термоядерні реакції	477
Вакуумні насоси	482
Сектор Петухова	485
Лабораторія № 7	490

XV. ЯДЕРНІ МОНСТРИ

Зенітна установка	494
Історія одного проекту	502
Фабрика плутонію	521
І знову променева зброя	523
Харків–Стенфорд. Великі перегони	524
Яків Файнберг	528
Графік спорудження прискорювачів	532

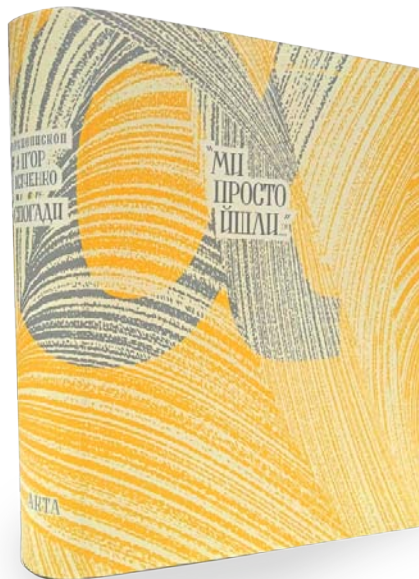
XVI. ЗАКЛЮЧНЕ СЛОВО КИРИЛА СИНЕЛЬНИКОВА

Післямова	543
Література	550
Іменний покажчик	565
Перелік фотографій	577
Реєстр умовних скорочень	581

Архиепископ Ігор Ісіченко

“Ми просто йшли...”. Спогади

608 стор., 170*230 мм
ISBN 978-966-8917-27-1

113

30 років зустрічей

Із Юрієм Ісіченком я познайомився в минулому столітті. Це був інший час. Змінилися швидкість, темп. Тепер світ має вигляд цілком інший.

...
Юрій Ісіченко, однак, вже й тоді плыв проти течії. З-під його пера вийшла не лише солідна дисертація «Києво-Печерський патерик в історико-літературному процесі XVI–XVIII ст. на Україні», а й ціла низка статей про період українського літературного бароко, популярно кажучи, могилянської доби. Ця література і втягувала автора в тематику української сакральної культури і церковної історії.

...
Юрій Ісіченко зумів неупереджено підходити до тематики, яка за часів його навчання як студента й пошукача примітизувалася комуністичними постулятами. Згодом, протягом наступних трьох десятиліть, він стає одним з найбільш плідних інтерпретаторів давньої української літератури, церковної історії, духовності та культури.

...
Спогади Ігора Ісіченка будуть цікаві тим, хто вивчає недавню історію України та Советського Союзу – останні роки останньої імперії. Адже високий рівень рефлексії – щодо себе й оточення – допомагає побачити тектонічні зміни через життя однієї конкретної людини.

Ми бачимо і жертви, і помилки.

У спогадах часто вловлюємо дві глибокі туги – за науковим і монашим життям. Його мова і спосіб висловлювання змінюється, коли він говорить про наукове життя й монастирі, в яких побував і молився. Необхідну бюрократію і єпископські обов'язки, як і громадську активність, він прийняв з відповідальності, бо більше нікому було, але дві його безсумнівні любові, до яких він постійно повертається, – академія та монаший подвиг.

Для сучасних церковних істориків ці спогади містять складні описи нещодавньої православної історії України – історії розколів і втрат. Автор намагається бути максимально щирим, не прикрашає дійсність і не шукає евфемізмів. Не одна сцена ріже до болю.

...

Завдяки своєму нонконформізму, що проявився ще з захоплення непопулярною науковою темою, своєму прагненню завжди належати до “гідної меншости” та готовності до жертви, завдяки безустанному збиранню спільноти однодумців, бажанню без страху починати з малого і не шукати “успіху” владика Ігор може сказати подібно до клясика: “У нас нема зерна неправди за собою”.

Для нас є честю й відповідальністю сьогодні стояти з ним на цьому шляху, в його досвіді впізнавати себе чи навпаки, заперечувати і дистанціюватись, а таким чином ліпше розуміти та відчувати власний шлях. У будь-якому разі не залишатися байдужими, молитись одне за одного, за Україну, за її Церкву.

Єпископ *Борис Гудзяк*,
президент Українського Католицького Університету

ОГЛАВ

Єпископ *Борис Гудзяк*. 30 років зустрічей (11)

Вступне слово (17)

Дитинство

Башкирія (20)
Балаклія (21)
Природа (23)
Батько (24)
Мати (28)
Дідусь (30)
Бабуся (34)
Друзі (40)
Сестра (43)
Домашній простір (43)

Школа

Перша вчителька (48)
Друзі (50)
Час змін (52)
Відкриття ідентичности (54)
«Смерічка» (61)
«Спадщина» і що було потім (62)

Навчання в університеті

Невдалий початок (68)
Лісоцех (69)
Праця в друкарні (71)
Вступні іспити (73)

Факультет на Гоголя 7 (74)
 Колгосп (76)
 Наш курс (79)
 Викладачі (84)
 Гуртожиток (93)
 Моє навчання (99)
 Духовне формування (105)

Недовге вчителювання

Розподіл (112)
 Балаклійська середня школа №6 (113)
 Вечірня школа (114)
 Втеча зі школи (115)

Викладання

Лекційні курси (118)
 Фольклорна практика (126)
 Пошук житла й гуртожиток (129)
 Колеги (132)
 Учні (135)
 Києво-Могилянська академія (140)

Наукова праця

Початок (144)
 Кандидатська дисертація (144)
 Бароко (149)
 Докторська дисертація (159)
 Духовність ранньомодерної літератури (167)

Громадська робота

Імпульси “Солідарности” (172)
 Фонд культури (175)
 Літературний музей (177)
 «Спадщина» (179)
 Товариство української мови (181)
 Народний Рух України (183)
 “Професійні українці” (189)
 Харківське православне братство (190)
 Всеукраїнське братство апостола Андрія Первозваного (195)
 Львівське братство (208)
 Політична правиця (215)

Церква Патріярха Мстислава

Перші відомості (228)
 Перші харківські ініціативи (229)
 Хрест пам'яті жертвам Голодомору (230)
 Митрополит Філарет про УАПЦ (230) Харківські владики РПЦ (232)

Помісний собор УАПЦ (235)
 Успенська парафія Харкова та її драма (236)
 Київські владика й отці (243)
 Петропавлівська парафія Львова (259)
 Патріярх Мстислав (263)
 Іоано-Богословська парафія (272)
 Утворення УПЦ-КП (278)
 Боротьба за збереження УАПЦ (284)

Харківсько-Полтавська єпархія

Перші громади (294)
 Єпархіяльний собор 1992 р. (299)
 Єпископ Роман Попенко (300)
 Монаший постриг (302)
 Дияконське рукоположення (305)
 Ієрейське рукоположення (306)
 Настоятельство (308)
 Архиєрейське рукоположення (312)
 Архиєрейське середовище (319)
 Боротьба за легалізацію УАПЦ (324)
 Свідки історії (328)

Парафії

Каплиця в Русі (332) Свято-Дмитрівська
 парафія (333) Іоано-Богословська парафія (339) Введенська
 парафія Мерефи (340) Свято-Миколаївська парафія
 с. Циркуни (341) Свято-Андріївська парафія
 Слов'янська (343) Парафія свт. Афанасія Лубенського
 (Всіх святих) Лубен (344) Свято-Юріївська парафія Полтави (346)

Клир

О. Віталій Зубак (351) О. Олег Кучер (354) О. Сергій Підтягин (356)
 О. Василь Крупа (358) О. Дмитро Котерлин (359)
 О. Олег Козубов (360) О. Михайло Миронов (361)
 О. Ярема Вережак (363) О. Леонід Даниленко (364) О. Ігор
 Литвин (366) О. Юрій Бублик (367) О. Станіслав Шинкаренко (368)
 О. Станіслав Аштраф'ян (369) О. Дмитро Романків (370)
 О. Олег Усов (371) О. Павло Куц (372) О. Володимир Офіленко (372)
 Нереалізовані покликання (373) “Гастролери” (377)

Колегія Патріярха Мстислава

Утворення (383) Юридичне оформлення (385) Викладачі (385)

Перші контакти з УГКЦ

Харківські активісти (387) Львівська інтелігенція (388)
 Долаючи бар'єри (389) Отець Михайло Димид (393)
 Владика Борис Гудзяк (394) Катакомбні владика (395)
 Єпископ Софрон Мудрий (400) Патріярх Любомир Гузар (402)

Патріарх Дмитрій

Шлях до священства (406) Служіння в РПЦ (408)
Покликання до предстоятельства (410) Монаший постриг (412)
Обрання та інтронізація (413) Побут на Теремках (416)
Візитації Харківсько-Полтавської єпархії (418)
Патріарх у Патріярхії (420) Поїздка до Сполучених
Штатів (424) Важкий 1999 рік (426) Авантюра з “УАПЦ-КП” (430)
Подолання розколу (435)

Помісний собор 1997 р. (441)

Мєфодій Кудряков (446) Макарій Малетич (447)
Андрій Абрамчук (449) Роман Балащук (450)
Іоан Модзалевський (452) Яків Макаруч (454)

Патріярхія

Черкаська єпархія (462) Центр візантиністики і патрології (464)
Святослав Заставський (465) О. Валерій Копійка (468)
Андрій Вовкунович (469) Євген Сверстюк і «Наша віра» (469)
Наталія Стависька (472) Дмитро Поляков (473)

Міжнародні контакти

Франція (475) Румунія (481) Німеччина (485) Польща (485)
Сполучені Штати Америки (486)

Відхід Патріярха Дмитрія (487)

Похорон (489) Призначення місцеблюстителя (490)
Помісний собор (494)

Розкол

Руйнування проекту виходу з канонічної ізоляції (497)
Провісники розколу (501) Розрив стався (505)
Помаранчева революція (511) Захоплення Патріярхії (513)

Розширення Харківсько-Полтавської єпархії

Прийняття парафій із Центральної та Південної України (520)
Канів-Костянець (523) Реєстрація нового статуту (525)
Відвідини монастирів (528) Прощі до Зарваниці (537)

Зарубіжні поїздки

Єгипет (541) Польща (548) Канада (550) Свята Земля (555)
Сполучені Штати Америки (564) Велика Британія (572)
Іспанія (576) Італія (578) Бельгія (580) Франція (584)

Нова стратегія

Втрата канонічної опіки УПЦ у Сполучених Штатах (587)
Помісний собор 2015 р. (588) Фронда (593) Діялог з УГКЦ (596)

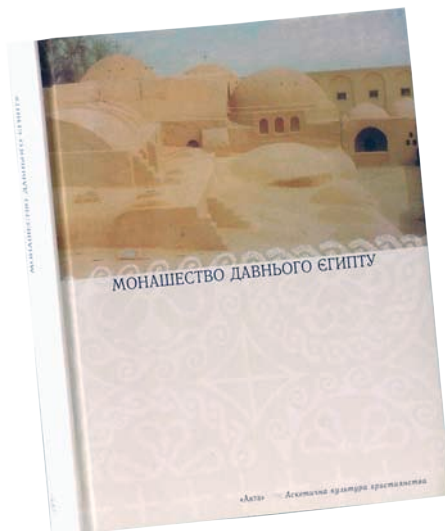
Показчик імен (599)

Архиєпископ Ігор Ісіченко

Монашество Давнього Єгипту

118

248 стор., 135*175 мм
978-966-7021-89-8

“Не повертайся назад від добрих діл, до яких ти приступив (2,10)”

Устав життя на самоті
Б)Устрій внутрішнього життя

Історія зародження та розвитку єгипетського монашества. Спираючись на багатющий джерельний матеріал, автор створює цілу галерею портретів славетних подвижників та подвижниць — Антонія Великого, Павла Препростого, Онуфрія Великого, Меланії Римлянки, Марії Єгипетської та інших,— чий аскетичний досвід справив посутній вплив на християнську духовну традицію від давнини до сьогодні.

Книга надає інформацію про правила монашого життя, Устав життя на самоті, про Патерики та устрій Лаври.

ОГЛАВ

Вступне слово (5)

ЄГИПЕТ ПАТРІАРХІВ

Край Міцраїма (8) Ніл (13) Авраам у Єгипті (16)
Єгипет Йосипа (18) Пасха (21) Релігія Єгипту (26)
Імперія Міцраїма (28) Перське завоювання (35)

“ІЗ ЄГИПТУ ПОКЛИКАВ Я СИНА СВОГО” (Мт. 2: 15)

Свята Родина в Єгипті (42) Ангел пустелі (47)
Спокушання Христа (48) Життя за євангельськими
порадами (50)

ОЛЕКСАНДРІЙСЬКА ЦЕРКВА

Олександрія Єгипетська (56) Юдейська колонія (58)
Терапевти (60) Апостол Марко (61) Патріарша
столиця (66) Олександрійська школа (69) Оріген (71)
Свт. Афанасій Олександрійський (74)

ВІДКРИТТЯ ПУСТЕЛІ

Сахара (79) Дезертир, тобто “пустельник” (82)
Прп. Павло Фівейський (85) Нітрійська гора (87)
Келії (88) Скитська пустеля (88)

Прп. АНТОНІЙ ВЕЛИКИЙ

Історія життя прп. Антонія (90) Апофтегми (102)
Устав (112)

ПУСТЕЛЬНИКИ ФІВАЇДИ

Прп. Павло Препростий (136) Прп. Сисой Великий (140)
Прп. Іоан, пророк і пустельник (143) Прп. Аполлоній (151)
Прп. Онуфрій Великий (153) Прп. Патермуфій (155)
Оксиринхські пустельники (158) Монастир авви
Ісидора (160)

КІНОВІЯ

Прп. Пахомій Великий (162) Прп. Феодор Освячений (162)
Богослужіння в єгипетських монастирях (169)
Правила монашого життя (171)
Короткі настанови прп. Пахомія (173)

ЛАВРИ

Устрій лаври (176) Аммон (178) Прп. Макарій Великий
(180) Прп. Макарій Олександрійський (184)
Прп. Пиор (187)

ЖІНОЧЕ МОНАШЕСТВО

Перші дівствениці (190) Монастирі (192)
Прп. Синклітія (194) Прп. Таїсія (194) Меланія Старша
(196) Прп. Меланія Римлянка (198) Прп. Марія
Єгипетська (199)

ПАТЕРИКИ

Патерики, або отечники (203) «Історія єгипетських
монахів» (205) Прп. Руфін Аквілейський (206)
«Лавсаїк» Палладія Єленопольського (207)
«Луг духовний» Іоана Мосха (208) Прп. Іоан Касян (211)

КОПТСЬКА ЦЕРКВА

Розкол (214) Перське завоювання (217) Арабське
завоювання (218) Копти в ісламському Єгипті (219)
Сучасна Коптська Церква (228)

ГРЕЦЬКИЙ ПРАВОСЛАВНИЙ

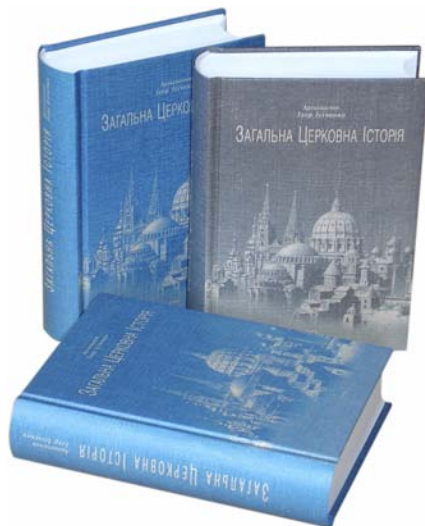
ПАТРІАРХАТ ОЛЕКСАНДРІЇ (232)

Хронологія Олександрійських
православних патріархів (238)

Список літератури (243)

Архиєпископ Ігор Ісіченко

Загальна церковна історія

120

Серія «Університетські лекції»

608 стор., 165*240 мм
ISBN13 978-966-7021-74-X

Чи може історія Церкви бути цікавою, ба навіть захоплюючою?

— Так! — стверджує своєю книжкою архиєпископ Ігор Ісіченко, православний владика й викладач університету з понад тридцятирічним стажем.

Він знайомить читача зі стародавніми цивілізаціями, серед яких у країну нащадків Авраама прийшов Спаситель світу.

Читач бачить, як у часи Римської імперії проливається кров мучеників за віру, як у єгипетських пустелях зароджується монашество, як відбувається становлення богослов'я та церковного права, як оформлюється канон Біблії та правила богослужінь.

Разом з автором читач переживає епоху Вселенських соборів і перетворення багнистих лісів Європи, заселених напівдикими племенами, на багату християнську цивілізацію.

Хрестові походи, навали тюрків, падіння Рима, Єрусалима, Константинополя, відкриття Америки, християнська проповідь в Африці, Індії, Японії, Китаї, спокуси секуляризації, якобінський терор у Франції, експансія большевизму тощо постають епізодами у сповненій важких випробувань апостольській місії Церкви.

Попри поділи та розколи, поширення ересей, міжконфесійні конфлікти, перед читачем виростає Церква як цілість, що мужньо відповідає на виклик світу. Апостольське спадкоємство, єдність навчання й таїнственного життя втілюють стародавні осередки християнства — Рим, Константинополь, Олександрія, Антіохія, Єрусалим. На цьому тлі поступово вирізняється постать Вселенського Патріярха — архиєпископа Константинополя й першого серед православних архиєреїв.

Книжка з церковної історії перетворюється на впровадження читача до реалій Христової Церкви — за православною наукою, містичного Христового Тіла, а з погляду світського історика — чільного складника сучасної західної цивілізації.

Розділ 1. Виникнення Церкви

Цивілізації Стародавнього Сходу
Еллінська цивілізація
Римська імперія
Юдея
Релігія Юдеї
Початки Христової Церкви

Розділ 2. Церква перемагає імперію

Падіння Єрусалима
Устрій ранньої Церкви
Опір Римської імперії
Церковне вчення
Єреси
Початки богослов'я
Перший Вселенський собор (325 р.)
Виникнення монашества
“Ти переміг, Галилеянине...”
Золота доба богослов'я
Христологічні собори V ст.
Стародавні Східні Церкви

Розділ 3. Pax Romana

Новий Рим

Розділ 4. Християнська Європа

Германські завоювання
Новий Рим в обороні імперії
Початок західного монашества
Подолання монофелітства
Навернення народів Заходу
Європа Каролінгів
Навернення Північної Європи
Арабська експансія
Іконоборництво
Навернення слов'ян

Розділ 5. Pax Christiana

Розкол 1054 р.
Початки афонського монашества
Тюркські завоювання
Хрестові походи
Рицарські ордени
Середньовічні єреси
Монаше життя на Заході
Римський престол у боротьбі за владу
Експансія тюрків
Побут і духовне життя Європи
Православні Церкви Сходу

Розділ 6. Секуляризація

Реформація
Контрреформація
Місія
Російський месіанізм
Просвітительство

Розділ 7. Модерний світ

Вселенська Патріархія
Помісні Церкви
Тоталітарні вчення
Антихристиянський терор
Модерні секти
Ісламський фундаменталізм
Католицька Церква
Екуменізм
Православний світ
Новітній секуляризм

Хронологічні таблиці

Константинопольські архиєпископи
Римські імператори

Архиєпископ Ігор Ісіченко

Історія Христової Церкви в Україні

видання п'яте

700 стор., 117*170 мм
ISBN 978-966-8917-60-8

123

Книга подає докладний і місткий огляд історії християнської Церкви в Україні від її виникнення до наших днів. Окремо розглянуто епохи навернення Русі та становлення її Помісної Церкви (“княжа доба”), польсько-литовського панування, поділу України та Київської митрополії, сповідництва й мучеництва часів атеїстичного терору, входження Церкви в нову політичну реальність самостійної Української держави. Церковне життя показано з граничною об’єктивністю в усій складності стосунків різних християнських конфесій і деномінацій. Автор прагне виявити універсальні тенденції розвитку Церкви в Україні як частини єдиної соборної Церкви. Разом з тим він намагається визначити риси української релігійної ідентичності як запоруки тяглости національної церковної традиції. Ураховується широке суспільно-культурне тло релігійних подій, але при цьому зацентровано визначальну роль внутрішньоцерковних чинників.

6 *Розділ 1. КНЯЖА ДОБА****Віра стародавніх українців***

Феномен поганства²⁶ Джерела відомостей про дохристиянські вірування Русі³⁰ Поганські боги³³ Культ³⁸ Міфологія⁴⁴

Хрещення України

Апостоли Христові й Україна⁴⁶ Християнство в Північному Причорномор'ї⁵⁰ Місія рівноап. Кирила та Мефодія⁵⁴ Хрещення князя Аскольда⁵⁷ Хрещення княгині Ольги⁶² Хрещення князя Володимира Великого⁶³ Латинські місії в Україні⁶⁹

Становлення Київської митрополії

Утворення Київської митрополії⁷¹ Перші київські митрополити⁷³ Помісне право Київської митрополії⁷⁷ Візантійський обряд на Русі⁷⁸ Українці на Афоні⁸⁶

Церковне життя Великого князівства Київського

Релігійна політика київських князів⁹¹ Єпархії⁹⁶ Монастирі⁹⁸ Шанування Пресвятої Богородиці¹⁰³ Святі княжої доби¹⁰⁶ Римсько-Католицька та Вірменська Церква в княжій Україні¹¹³

Падіння Києва й утрата митрополичої кафедри

Церква в Заліссі та зруйнування Києва¹¹⁶ Татаро-монгольська навала¹¹⁹ Церква в Золотій Орді¹²² Переїзд київського митрополита на схід¹²⁶ Християнська Церква в Криму¹²⁹

Церква в Галицько-Волинській державі

Князь Данило Галицький¹³³ Утворення Галицької митрополії¹³⁹ Захоплення Галичини поляками¹⁴⁵ Церква на Закарпатті¹⁴⁹ Церква на Буковині¹⁵¹ Католицизм на західноукраїнських землях¹⁵³

Хронологічна таблиця

7 *Розділ 2.*

ПОЛЬСЬКО-ЛИТОВСЬКА ЗАЙМАНЩИНА

Православна Церква у Великому князівстві Литовському

Литовська митрополія¹⁶⁰ Флорентійська унія¹⁷⁰ Відокремлення Московської митрополії¹⁷⁶ Київські митрополити¹⁷⁹ Подвижники віри¹⁸⁵ Інші християнські визнання¹⁸⁷

Українська Церква часів Реформації

Протестантські рухи в Україні¹⁹³ Острозький духовний центр²⁰⁰ Монаше життя²⁰³ Братський рух²⁰⁶ Патріярші відвідини²⁰⁹

Берестейська церковна унія 1596 р.

Контрреформація в Речі Посполитій²¹⁴ Проголошення Московського Патріярхату²¹⁹ Архиерейські собори 1590-х рр.²²⁴ Підписання унії в Римі²²⁸ Берестейські собори 1596 р.²²⁹ Становлення уніятської митрополії²³³ Беатифікація архієпископа Йосафата Кунцевича²³⁶ Василянський чин²³⁸

Відновлення ієрархічного устрою Київської митрополії

Православна Церква після Берестейського собору²⁴¹ Богословська полеміка²⁴³ Братський рух²⁵¹ Патріярх Феофан в Україні²⁵² Митрополит Йов Борецький²⁵⁵ Соборне життя Київської митрополії²⁵⁶ Досвід святости²⁵⁸ Монаше життя²⁶⁰

Митрополит Петро Могила і його доба

Святитель Петро Могила²⁶⁹ Суспільне служіння²⁷² Богослов'я²⁷⁴ Шкільництво²⁸⁷ “Українське бароко”²⁹⁰

Хронологічна таблиця

8 ПОДІЛЕНА ЦЕРКВА *Розділ 3.* В ПОДІЛЕНІЙ УКРАЇНІ

Церква в гетьманській державі

Церковна політика українських гетьманів²⁹⁶ Підпорядкування Київської митрополії Московському Патріярхові³⁰³ Київські митрополити³⁰⁸ Богословські школи³¹² Подвижники віри³¹³ Церква на Слобожанщині³¹⁶

Церковне життя в Речі Посполитій: 1667–1795

Релігійна політика Речі Посполитої³²³ Римсько-Католицька Церква після козаччини³²⁸ Православні громади на Правобережній Україні³²⁹ Уніятська Церква в Речі Посполитій³³⁴

Синодальний період церковного життя (1720–1917)

Релігійна політика російських царів³⁴⁰ Київські митрополити³⁵⁶ Українське духовенство в Російській державі³⁶⁰ Духовна освіта в Україні³⁶⁹ Церковне мистецтво³⁷¹ Досвід сповідання віри і канонізація українських святих³⁷⁵ Старцество³⁷⁸ Переклади Святого Письма³⁸³ Поширення протестантизму³⁸⁷

Буковинська митрополія

Історія утворення Буковинської митрополії³⁹¹ Буковинська митрополія в Австрійській імперії³⁹³ Духовна освіта на Буковині³⁹⁶ Досвід святости³⁹⁸ Буковинська митрополія в складі Румунської Церкви⁴⁰⁰

Греко-Католицька Церква в Австрійській та Російській імперіях

Падіння Речі Посполитої⁴⁰² Скасування унії Катериною II⁴⁰⁴ Нищення уніятської церкви в Росії в XIX ст.⁴⁰⁵ Львівська греко-католицька митрополія⁴¹⁰ Уніятська Церква на Закарпатті⁴¹⁸ Реформа василіянського чернецтва⁴²⁴ Львівський собор 1891 р.⁴²⁷ Нові монаші спільноти⁴²⁹ Місія в країнах поселення⁴³¹

Розділ 4. ЕПОХА МУЧЕНИКІВ, І СПОВІДНИКІВ

126

Архієпископ Ігор Ісіченко
Історія Христової Церкви
в Україні

Православна Церква під час визвольних змагань (1917–1921)

Церковні проблеми в діяльності Центральної Ради⁴³⁸ Всеукраїнська Православна Церковна Рада⁴⁴³ Всеукраїнський Церковний Собор 1918 р.⁴⁴⁵ Міністерство ісповідань Директорії⁴⁵⁰ Українізація церковного життя (1919–1921 рр.)⁴⁵³

Українська Автокефальна Православна Церква: 1921–1930

Всеукраїнський Церковний Собор 1921 р.⁴⁵⁹ Митрополит Василь Липківський⁴⁶³ Стосунки між православними юрисдикціями⁴⁶⁵ Місійне служіння УАПЦ (1921–1930)⁴⁷⁰

Антицерковний терор в ССРСР

Законодавче обмеження релігійного життя⁴⁷³ Переслідування християнських Церков⁴⁷⁹ КП(б)У і Союз воєвничих безбожників⁴⁸⁶ Великий Терор 1929–1939 рр.⁴⁹¹

Українські Церкви в Польщі: міжвоєнний період

Православні українці на території Польської держави⁴⁹⁶ Унормування правного статусу Православної Церкви в Польщі⁴⁹⁸ Томос 1924 р. про надання автокефалії Польській Церкві⁵⁰⁰ Українські спільноти в складі Польської Церкви⁵⁰⁶ Дискримінація Православної Церкви в Польщі⁵¹⁰ УГКЦ у міжвоєнній Польщі⁵¹² Протестантський прозелітизм⁵¹⁶

Українські Церкви в діяспорі: міжвоєнний період

Православні Церкви Північної Америки⁵²⁰ Православні громади Південної Америки⁵²³ Крижевацька єпархія⁵²³ Греко-Католицька Церква в США⁵²⁵ Греко-Католицька Церква в Південній Америці⁵²⁵

Церковне життя в Україні часів війни: 1939–1945

Українські єпархії Польської Православної Церкви після окупації Польщі: 1939–1941⁵²⁸ УГКЦ під час Другої світової війни⁵³² Канонічне завершення процесу відродження УАПЦ⁵³⁵ Автономна Церква в Україні часів війни⁵³⁹ Включення РПЦ до державно-політичного устрою ССРСР⁵⁴²

Українські Церкви в діяспорі: повоєнна доба

Організація церковного життя в таборах переміщених осіб⁵⁴⁶ Українська Католицька Церква в діяспорі по війні⁵⁴⁹ Українська Православна Церква в Канаді⁵⁵⁹ Українські Православні Церкви в США⁵⁶² Соборноправний рух⁵⁶⁶

Доля українських християн на рідних землях: 1944–1991

Церква й советська окупація України⁵⁶⁸ Церковна політика комуністичної влади⁵⁷¹ Московський патріархат⁵⁷⁵ Опозиційні рухив Православній Церкві⁵⁷⁸ УГКЦ в катакомбах⁵⁸⁰ Протестантські визнання в Україні⁵⁹¹ Українські Церкви на землях, переданих країнам-сателітам⁵⁹⁴

Хронологічна таблиця

127

Розділ 5. СУЧАСНЕ ЦЕРКОВНЕ ЖИТТЯ

Церква в часи “перестройки”

Ювілей хрещення Русі-України 1988 р.⁶⁰² Київський екзархат РПЦ⁶⁰⁷ УАПЦ⁶¹¹ УГКЦ⁶²³ Римсько-Католицька Церква⁶²⁵ Інші визнання⁶²⁶

Православна Церква в незалежній Україні: 1991–2013

Релігійна політика уряду⁶²⁹ УПЦ-МП⁶³⁴ УПЦ-КП⁶⁴² УАПЦ⁶⁵⁰ Альтернативне православ'я⁶⁵⁷ Православна спільнота діяспори після проголошення незалежності України⁶⁶⁴

Католицька Церква в незалежній Україні

УГКЦ⁶⁷³ Римсько-Католицька Церква⁶⁸²

Інші релігії та християнські деномінації

Протестантські визнання⁶⁸⁷ Харизматичні рухи⁶⁹⁰ Традиційні нехристиянські визнання⁶⁹¹ Нетрадиційні культи та неорелігії⁷⁰⁰ Неопоганство⁷⁰⁴ Сатанізм⁷⁰⁸

Хронологічна таблиця

Наталя Шліхта

Церква тих, хто вижив

Радянська Україна,
середина 1940-х –
початок 1970-х рр.

128

480 стор., 147*235 мм
ISBN 978-966-8917-42-4

Монографія висвітлює малодосліджене як у вітчизняній, так і зарубіжній історіографії питання з історії Церкви ХХ ст. — життя православної громади в Українській РСР у повоєнні десятиліття, коли її єдиним легальним представником була Російська Православна Церква, суттєвий вплив на неї в національному, обрядовому й організаційному планах формально “возз’єднаних” із РПЦ українських греко-католиків, що спричинив поступову й повільну українізацію й автономізацію Українського екзархату, а також допомагає збагнути, як вижила інституційна релігійність в радянську добу, й чим зумовлюється еклезіальна ситуація в сучасній Україні.

Видання розраховано як на фахівців із проблематики, так і на ширший читацький загал; як на тих, хто цікавиться державно-церковними взаєминами, життям Церкви під комуністичними режимами, так і тих, хто має загальне зацікавлення радянською історією, життям радянського суспільства

Подяки	11
<i>Сергій Плохій.</i>	
Люди, церква, держава: тайни бабусиноного світу	13
Переднє слово	17

ЧАСТИНА 1

ДИКТУЮЧИ УМОВИ ЦЕРКОВНОГО ЖИТТЯ: ПОЛІТИКА ДЕРЖАВНОЇ ТА ЦЕРКОВНОЇ ВЛАДИ	37
--	----

§1	Офіційна політика: від Сталіна до Брежнєва	
	Пізній сталінізм: прагматика проти ідеології	41
	Хрущовська боротьба з релігією та Церквою: тріумф ідеології	50
	Брежнєвська політика: повернення до сталінського прагматизму?	60
§2	Ізолювати Церкву від суспільства	
	Податкова політика	64
	Богословська освіта	69
	Суспільна діяльність Церкви	75
§3	Посередницька роль Ради у справах РПЦ і Ради у справах релігій	
	До визначення ролі Ради в адмініструванні Церкви	80
	“Зовнішнє посередництво” Ради як інструмент ізоляції Церкви	85
	“Внутрішнє посередництво” Ради як засіб інституційної руйнації Церкви	89
	Залежність Церкви від Ради: додаткові штрихи до інтерпретації	93
§4	Церковне життя в Московському Патріархаті з юридичної перспективи	
	“Конкордат” 1943 з погляду офіційної церкви	96
	«Положення про управління РПЦ» 1945 року	97
	Що здійснив Архиєрейський Собор 1961 року?	102
§5	Політична філософія Московського Патріархату в радянську добу	
	Джерела й причини	107
	Конструювання “своєчасної” ідентичності	109

§6	Український екзархат виходить на сцену	
	Український екзархат як об'єкт державної політики	119
	Український екзархат як об'єкт політики церковного керівництва	122
	Український екзархат як виклик московській політиці	126

ЧАСТИНА 2

ЯК ВИЖИТИ ЦЕРКВИ В РАДЯНСЬКІЙ ДЕРЖАВІ 131

§1	Тактика “малих справ” єпископату	135
	Кадрова проблема	136
	Архиерейські служби	146
	Між опором і конформізмом	150
§2	Єпископ на захисті своєї єпархії: два портрети	
	“Бунтівний єпископ” Феодосій (Ковернинський)	154
	Двомислення як тактика: архиєпископ Палладій (Камінський)	160
	Дві стратегії	170
§3	Пастирське служіння: ініціативи знизу проти обмежень згори	
	Таємні обряди та обрядові нововведення	172
	Модифікація обрядів	179
	Обрядові модифікації з погляду офіційної церкви	185
§4	“Практична пристосовуваність” Церкви	
	Критика “церковного пристосування” в офіційній радянській та дисидентській літературі	190
	Утверджуючи зв'язок Церкви і суспільства: символічний вимір	192
	Як єпископат і духовенство стали “асимільаторами”	195
	“Радянське духовенство” й “радянські єпископи”	200
§5	Православні віряни — на захист своїх прав і Церкви (макроісторичне дослідження)	
	Миряни в церковному житті	205
	Петиційні техніки	207
	Практична пристосовуваність	212
	“Антирадянські дії”	217

§6	Православні віряни Чернігова – на захист своїх прав і церкви (мікроісторичне дослідження)	224
	Чернігівський контекст.....	226
	Причини кампанії.....	230
	Риторичні техніки.....	235
	Радикалізація протесту.....	238
	Світські активісти, церковна рада, офіційна церква.....	242
	Наслідки.....	246
	Деякі висновки.....	249

ЧАСТИНА 3

	ЯК ВИЖИВАЛА “ЦЕРКВА В ЦЕРКВІ”	251
--	--------------------------------------	-----

§1	“Возз’єднання” і оправославлення з погляду державної та церковної влади	
	Причини і характер державної акції в Західній Україні.....	255
	Республіканський та обласні уповноважені про державну акцію в Західній Україні.....	263
	“Возз’єднання” й оправославлення в церковних документах.....	270
	“Уніатський чинник” у взаєминах Церкви з державою.....	279
§2	“Возз’єднання” очима “возз’єднаної” громади	
	Мотивація Ініціативної групи.....	284
	Бачення “возз’єднання” Гавриїлом Костельником. “Церква в Церкві”.....	288
	Шлях до “возз’єднання”: образ РПЦ.....	297
	Після “возз’єднання”: ідентичність “Церкви в Церкві”.....	301
§3	Постання і життя “Церкви в Церкві”	
	Легальне існування “у Церкві”.....	308
	Традиційні релігійні практики.....	314
	“Возз’єднане” духівництво (I): мотивація, ідентичність, оманлива покора.....	319
	“Возз’єднане” духівництво (II): між обережним спротивом і подвійним церковним підпорядкуванням.....	327
§4	Православні архиереї “возз’єднаних” єпархій на захисті “своєї власної” Церкви	
	Єпископи Михаїл (Мельник) і Антоній (Пельвецький): “приховані уніати” на чолі православних єпархій ..	334
	Архієпископи Миколай (Юрик), Йосиф (Савраш) і Григорій (Закаляка): між “колаборацією” і “протестом”.....	351
	Заключні спостереження.....	365

§5	Неочікувані наслідки “возз’єднання”	
	Асиміляційний потенціал “возз’єднаної” громади	367
	“Східняки” й “західняки”:	
	“релігійна місія” західних українців	371
	Зміна релігійної ситуації в Українському екзархаті	375
	ЕПІЛОГ	
	На шляху до автономії Українського екзархату	383
	ДОДАТКИ	
	Єпархії та архиєреї в Українському екзархаті (1945–1971) .	391
	Церковна мережа і кадри духовенства в Українському екзархаті у пізньосталінський період	398
	Хрущовський “релігійний неп” в Українському екзархаті .	400
	Хрущовська антирелігійна кампанія (кульмінаційні роки) .	402
	Хрущовська кампанія: закриті (“типові”) церкви за матеріалами “одночасного обліку духовенства, церков і церковної власності” 1961–1962 рр.	403
	Обрядовість в Українському екзархаті (середина 1960-х рр.)	404

ЛЮДИ, ЦЕРКВА, ДЕРЖАВА: ТАЙНИ БАБУСИНОГО СВІТУ

Книжка, яку Ви тримаєте в руках, є одним з перших досліджень з історії церковно-державних взаємин та релігійного життя в Україні, що вповні бере до уваги не тільки надбання української та східно-європейської історіографії, але також є вписаним в історіографію світову, і то не лише проблеми церковно-державних відносин чи історії православної та греко-католицької церков. Виходячи з власного розуміння проблеми, нових архівних знахідок, численних інтерв'ю з учасниками й “самовидцями” подій та процесів, які описано у книзі, Наталя Шліхта йде далі ніж її поважні попередники як на Сході, так і на Заході. Вона підважує спрощенні уявлення про незмінну тоталітарну радянську систему, колаборацію тих, хто належав до толерованих державою церков, та екслюзивне мучеництво інших. У цій інетрпетації з'являються не тільки біле й чорне, але також різноманітність і різнобарв'я сірого: багатьох перехідних форм між полюсами співпраці та супротиву, з яких і складалося життя більшості українських вірян післявоєнної, хрущовської та початку застійної доби. Така увага до втраченого “сірого”, повсякденного у житті ієрархів, священників, вірних і чиновників, які наглядали за ними, дає змогу представити (і, головне, зрозуміти) загублені сьогодні коди їхньої щоденної поведінки та відтворити застосовані ними стратегії виживання.

...Читач має нагоду зрозуміти не тільки стратегії релігійного виживання з боку пересічних вірних, але також ціну вибору, який робили свого часу, щоб зберегти інституційну релігію, українські священники та ієрархи, включно з сучасними церковними лідерами — митрополитами Філаретом (Денисенком) і Володимиром (Сабоданом)— вони, як і багато інших відомих сьогодні осіб, є негероїчними героями цієї студії.

Найцікавішими і, мабуть, найбільш контроверсійними є ті частини кижки, де йдеться про “воз'єднаних”, колишніх греко-католиків, яких влада примусила “повернутися до віри батьків”, тобто православ'я. Вони були прокляті з одного боку, замовчвані з обох боків, однак разом з тим, становили кількісне ядро українського повоєнного православ'я...

Історія церкви без святих та апостатів, представлена в цій праці насправді є історією надзвичайно героїчною. Принаймні, таке враження на мене справила книга та її спроба досягнути церковну повсякденність. Але головна заслуга авторки полягає не в дегероїзації старих героїв чи створенні нових, а в наданні нам змоги краще зрозуміти світ, з яким ми й далі стикаємося в сучасному житті, але чимраз менше розуміємо.

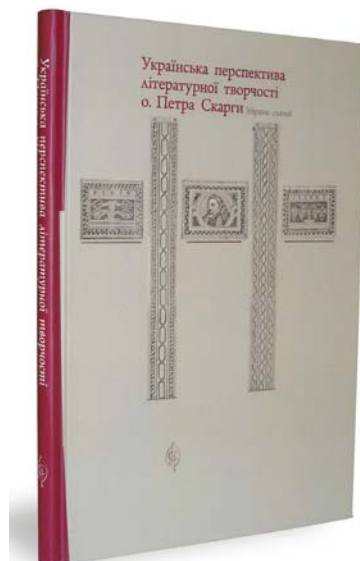
Сергій Плохій

Наталя Шліхта

**Церква тих,
хто вижив**

Українська перспектива літературної творчості о. Петра Скарги

Збірник матеріалів конференції

134

170 стор., 165*240 мм
978-966-8917-61-5

ЗМІСТ

Привітання єпископа Харківського і Запорізького Мар'яна Бучека (Римсько-Католицька Церква).....	5
Привітання архієпископа Харківського і Полтавського Ігоря Ісиченка (Українська Автокефальна Православна Церква).....	7
Привітання Генерального Консула Республіки Польща в Харкові пана Яна Граната.....	9
<i>Michał Kuran</i> Synod brzeski i jego obrona Piotra Skargi — struktura retoryczna i perswazyjność.....	11
<i>Оксана Ніка</i> Ранньобарокові казання і староукраїнська книжна традиція.....	23
<i>Dawid Szymczak</i> Przekształcenia argumentacji <i>via notarum</i> w polemikach ks. Piotra Skargi z prawosławiem i reformacją.....	35
Архієпископ <i>Ігор Ісиченко</i> Трактат о. Петра Скарги ПІ «Про єдність Церкви Божої» як чинник українського літературного життя XVI ст.....	69
<i>Ігор Лосієвський</i> Видання творів о. Пьотра Скарги в колекції стародруків Харківської державної наукової бібліотеки імені В.Г. Короленка.....	78
<i>Наталія Сінкевич</i> Петро Скарга у «Патериконі» Сильвестра Косова – прямі та непрямі посилання на єзуїтського автора в православному наративі першої половини XVII ст.....	95
<i>Сергій Серяков</i> Образ Пьотра Скарги в польській історіографії XIX – XX ст.....	101
<i>Тетяна Шевченко</i> Петро Скарга і князі Острозькі: культурна ідентичність і соціальний статус, або чому не був почутий Скарга?.....	109
<i>Ольга Новик</i> Трансформація барокової метафори «світ-театр» у романтичному письменстві.....	127

<i>Ігор Помазан</i> Традиції західноєвропейської емблематики в українській зоровій поезії доби Бароко	137
<i>Тетяна Левченко-Комісаренко</i> Вплив польської риторичної традиції на творчість українського проповідника другої половини XVII ст. Антонія Радивиловського	144
<i>О. Олексій Бределев, Ті Доля</i> єзуїтських колегій на території України під час Хмельниччини (згідно з «Relatio de caedibus patrum ac fratrum S.I.» о. Яна Зуховича від 1665 р.)	154

Преподобний Нестор Печерський в історії української культури

Збірник матеріалів конференції

136

216 стор., 165*240 мм
978-966-8917-66-0

ЗМІСТ

<i>Микола Сулима</i> Про один письменницький прийом Нестора Літописця	9
<i>Назар Федорак</i> Концепція часу «Повѣсти време()ннихъ лѣтъ» і метафізичні параметри українського середньовічного літописання	14
<i>Катерина Марчук</i> Структурні особливості міфопоетичних оповідей у складі «Повісти временних літ»	22
<i>Ганна Павленко</i> Композиція і традиційні топоси «Читання про Бориса і Гліба» прп. Нестора	32
<i>Оксана Сліпушко</i> Парадигма образу руської святости у «Чтенії о Борисі і Глібі» прп. Нестора	44
<i>Наталія Левченко</i> Мистецтво тлумачення Біблії в творчості Нестора Печерського	53
<i>Юрій Ясіновський</i> Церковна музика за часів літописця Нестора	65
<i>Євген Джиджора</i> Формування культу Бориса і Гліба у старокиївських агіографічних та гімнографічних пам'ятках	76
<i>Юрій Пелешенко</i> Феномен святости в «Житії Михайла Чернігівського»	99
<i>Світлана Шумило</i> Запозичення з богослужбових текстів у проповідях Кирила Туровського (на прикладі проповіді на Великдень)	106
<i>Ігор Лосієвський</i> Текст, сюжети і мотиви «Повісти временних літ» в українському літописному збірнику 1620-х рр. з фондів Харківської державної наукової бібліотеки ім. В.Г. Короленка	114

Архiepіскоп <i>Ігор Ісіченко</i> Культ прп. Нестора Літописця як чинник самоусвідомлення ранньомодерного письменника	138
<i>Ольга Новик</i> Літописні сюжети у творчості Івана Леванди	144
<i>Леонід Ушкалов</i> Мотиви «Повісти временних літ» у творчості Тараса Шевченка	153
<i>Наталія Пелешиенко</i> «На полі смиренному» Валерія Шевчука vs Києво-Печерський патерик: на полі інтерпретаційному	162
<i>Світлана Журавльова</i> Часопросторовий вимір агіографічної поезії свт. Іоана Максимовича	178
<i>Ірина Фаріон</i> Українська історіографія XVII ст.: руськомовна рецепція та мовна компетенція	189
<i>Лілія Терещенко-Кайдан</i> «Ірмолой» Гаврила Головні — взірець особливостей слов'янських вимов	202

Святі Борис і Гліб у національній культурі та суспільній думці:

Досвід 1000-річної присутності
в українській історії

Збірник наукових статей

138

160 стор., 165*240 мм
ISBN: 978-966-8917-79-0

2015 р. минуло тисячоліття з часу мученицької смерти князів-страстотерпців Бориса і Гліба — перших святих, канонізованих у Київській митрополії. Досвід їхньої жертви, принесеної в ім'я запобігання братовбивчій ворожнечі, залишається духовною альтернативою клановим і партійним чварам, згубним для української держави.

Збірник наукових праць об'єднує дослідження, присвячені аналізу жертвовного досвіду святих князів, його рецепції в літературних текстах і науковому дискурсі. Автори, що репрезентують провідні філологічні центри України, виявляють особливості інтерпретації сюжету загибелі Бориса і Гліба в текстах XIII–XX ст. та простежують вплив на ці твори актуальних суспільно-культурних чинників.

Книга адресована всім, хто цікавиться історією української культури та агіографічною спадщиною Київської Русі.

ЗМІСТ

<i>Євген Джиджора</i> Хрестильні імена Бориса і Гліба як форма літературної символізації	5
<i>Наталія Левченко</i> Борисо-глібський сюжет у матриці біблійної герменевтики давньої української літератури	17
<i>Юрій Ясіновський</i> Найдавніші літургійні книги Княжої доби і питання про їх локалізацію	30
<i>Юрій Пелешенко</i> Відгомони творів про Бориса і Гліба в східнослов'янській агіографії XII–XIII ст.	41
<i>Назар Федорак</i> Мотиви борисо-глібського сюжету в Галицько-Волинському літописі	46

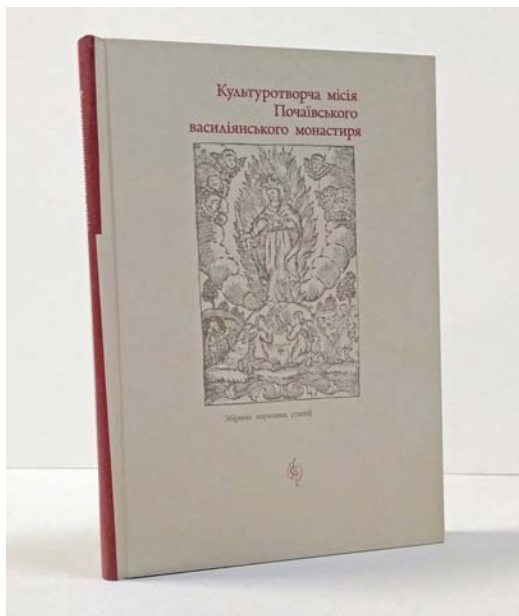
<i>Олена Матушек</i> Борис і Гліб у проповідях Антонія Радивиловського.....	60
<i>Микола Сулима</i> Образи святих Бориса і Гліба в українській поезії XVII–XXI ст.....	68
<i>Світлана Журавльова</i> “Княжат росских не дармо тот клейног, Стефане, носиш”: сарматська теорія родоводу в українській бароковій поезії.....	80
Архиєпископ <i>Ігор Ісиченко</i> Сюжет про Бориса і Гліба в історичній ретроспективі письменства епохи Руїни.....	88
<i>Леонід Ушкалов</i> Образи Бориса і Гліба в театрі часів Бароко.....	94
<i>Ольга Новик</i> Літописний сюжет про Бориса і Гліба та «Страшний звір» Євгена Гребінки: трансформація мотиву братовбивства.....	118
<i>Наталія Пелешенко</i> Духовний подвиг князів Бориса і Гліба в українській літературі XX ст. (на матеріалі поезії Бориса Чичибабіна).....	124
<i>Віра Сулима</i> Твори про святих Бориса і Гліба в історіях української літератури (1887–2014).....	144

Культуротворча місія Почаївського василіянського монастиря

Збірник наукових статей

140

232 стор., 165*240 мм
978-966-8917-31-8

ЗМІСТ

Вступна довідка	5
<i>Юрій Пелешенко.</i> «Слово похвальне трьом отрокам і пророку Даниїлу» Григорія Цамблака зі збірника Почаївської лаври XVI ст.....	8
<i>Віра Сулима.</i> Свята Тройця у книзі «Зерцало богословії» Кирила Транквіліона Ставровецького: прототекст, текст, контекст	38
<i>Архiepиcкoп Ігор Ісiченкo.</i> Преподобний Іов Почаївський у культурному кодi Почаївського василіянського монастиря	51
<i>Наталія Левченко.</i> Шляхи тлумачення Біблії у творах Іова Заліза	62
<i>Іеромонах Пантелеймон Саламаха, ЧСВВ.</i> Друкарня Почаївського монастиря василіянського чину у XVIII та початку XIX ст.....	77
<i>Йoаннa Гeткa.</i> Василіянські руські друковані видання релігійного характеру (Почаїв, XVIII сторіччя) як джерело для дослідження української культури	86
<i>Лeонiд Уишкaлoв.</i> Почаївське видання книги Томи Кемпійського «De Imitatione Christi»	103
<i>Журавльoвa Світлaнa.</i> Пісні до святих із почаївського «Богогласника» в контексті розвитку української агіографічної поезії доби Бароко	118
<i>Олeнa Мaтушeк.</i> Чуда Почаївської Богородиці в літературному дискурсі	129

<i>Олена Руда.</i> Поетична збірка Лазаря Барановича « <i>Zywoty świętych</i> » (1670) та житійні пісні «Богогласника» (1791): компаративний аналіз.....	136
<i>Микола Сулима.</i> Почаївські програми шкільних вистав та їх місце в історії українського театру.....	150
<i>Ігор Помазан.</i> Традиції презентації видавничого проекту в Острозькій Біблії 1581 року та Почаївському «Службнику» 1735 року.....	158
<i>Ігор Лосієвський.</i> Почаївські стародруки у фондах Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка.....	164
<i>Роман Кисельов.</i> Роль почаївського видавничого осередку в історії української літературної мови.....	204
<i>Тетяна Трофименко.</i> Авторські стратегії Яцека Денеля в романі «Магінка Макрина»: від мартирію до авантюрної біографії.....	214
Відомості про авторів.....	230

Сміхова культура старої України

Збірник наукових статей

142

200 стор., 165*240 мм
978-966-8917-93-6

ЗМІСТ

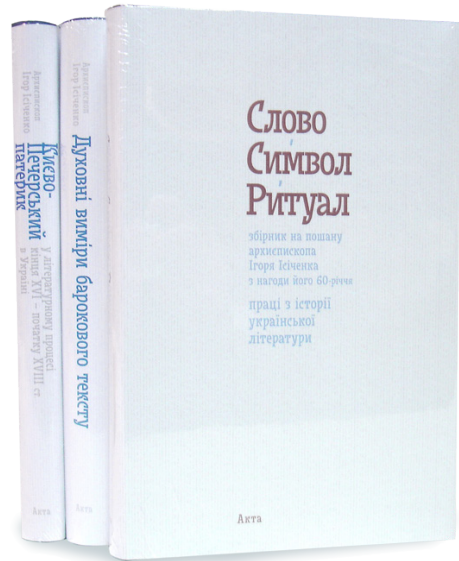
Інтермедії до драми Якуба Гаватовича	7
<i>Михайло Возняк</i> . Інтермедії з драми Якуба Гаватовича	17
<i>Ростислав Семків</i> . Класичні теорії комізму від Аристотеля до Канта	32
<i>Петро Білоус</i> . Проблема комічного в українській середньовічній літературі	39
<i>Юрій Ларін</i> . Іронічні підтексти передмови Захарії Копистенського до лаврського видання Бесіда Іоана Золотоустого на чотирнадцять послань святого апостола Павла	49
<i>Олена Матушек</i> . Засоби комічного в проповідях Лазаря Барановича	56
<i>Йоанна Гетка</i> . Гумор як дидактичний інструмент (на матеріалі друків василіянських типографій XVIII ст.)	64
<i>Геннадій Нога</i> . Сміх в епістолярії Григорія Сковороди: Тексти і контексти	74
<i>Світлана Журавльова</i> . Великодня тема в українській бароковій поезії: від величання до бурлеску	84
<i>Олена Пелешенко</i> . Моделі райського простору в українському низовому бароко	92
<i>Назар Федорак</i> . "Низова" модифікація життєвого канону в «Автобіографії» Ілії Турчиновського	108
<i>Ольга Петренко-Цеунова</i> . Засоби комічного у трагедокомедії «Володимир» Феофана Прокоповича	116
<i>Микола Суцма</i> . Життя України в інтермедіях XVII–XVIII ст. (реальні й комічні інтерпретації)	129

<i>Архиепископ Ігор Ісіченко.</i> "Гібридна війна" на сцені Києво-Могилянської академії (1736–1737 рр.).....	144
<i>Світлана Богданець.</i> Між голодом і обжерством: харчові фабули в літературі українського низового бароко	158
<i>Ігор Помазан.</i> Пародійні ракурси гербового вірша «Доказательства Хама Данилея Кукси потомственні»	169
<i>Наталія Пелешенко.</i> Інтермедії до драми Якуба Гаватовича в романі О. Льченка «Козацькому роду нема переводу, або ж Мамай і чужа молодиця»	176

Слово. Символ. Ритуал

Збірник на пошану
архієпископа Ігоря Ісіченка
з нагоди його 60-річчя

Праці з історії
української літератури

144

308 стор., 147*230 мм
ISBN: 978-966-8917-72-1

Книжка «Слово. Символ. Ритуал» — це збірник наукових статей, що їх можна умовно поділити на кілька тематичних блоків: проблеми українського середньовіччя, інтерпретація барокових текстів; література XIX століття; барокові риси в творчості авторів XX століття.

Для літературознавців, викладачів і студентів вишів, усіх, хто цікавиться давньою українською літературою.

ЗМІСТ

Назар Федорак

Концепція “першоначальної” української літератури
та її метафізичні засади 7

Наталія Пелешенко

Бароко в типологічних концепціях першої половини XX ст.:
Дмитро Чижевський і Віктор Петров (Домонтович) 22

Тетяна Трофименко

Прозові частини «Перла многоцінного»
Кирила Транквіліона Ставроцького:
Авторська інтерпретація християнської есхатології 56

Светлана Шумило

Парадокс как художественное средство в стиле “плетение словес”
(на примере жития Сергия Радонежского) 76

Мирослав Трофимук

«Книги буття українського народу» Миколи Костомарова 97

<i>Олександр Борзенко</i>	
Григорій Квітка і проблема “дамського смаку”.....	112
<i>Ганна Павленко</i>	
Засоби переконання в посланнях Івана Вишенського (на матеріалі «Поради»).....	123
<i>Ігор Набитович</i>	
«Розмова Великої Росії та Малоросії» Семена Дівовича як політико-правовий і культурний феномен: Обґрунтування автономії Гетьманщини-України та її суверенних прав.....	132
<i>Світлана Журавльова</i>	
“Пристрасна аргументація”: Про ампліфікацію в українській панегіричній поезії доби бароко.....	153
<i>Ігор Помазан</i>	
Українські історичні поезії доби Івана Мазепи: Претензії непересічної особистості на суспільне лідерство	163
<i>Лариса Литвин</i>	
«Мандрівка в світі цьому грішного Йоасафа, ігумена Мгарського»: Мегафора духовної мандрівки Йоасафа Горленка	182
<i>Ольга Новик</i>	
Образ корабля у проповідях українських барокових письменників	189
<i>Вікторія Циганенко</i>	
Образ смерті в творчості Климентія Зиновієва.....	201
<i>Леонід Ушкалов</i>	
«Symbola et emblemata selecta» у творчості Григорія Сковороди.....	209
<i>Олена Матушек</i>	
Куп’ятицька ікона Богородиці в українській літературі другої половини XVII століття.....	227
<i>Юрій Пелешенко</i>	
Соціокультурні чинники зародження елементів громадянського суспільства в Україні (друга половина XIV – перша половина XVII ст.).....	236
<i>Петро Білоус</i>	
Середньовічний ритуал у літературі Київської Русі.....	250
Список публікацій архієпископа Ігоря (Ю.А. Ісиченка)	271

Юрій Шевельов

Історична фонологія української мови

Переклад з англійської:
Сергій Вакуленко,
Андрій Даниленко
(розділи 14–28, 49,
53–56)

Серія «Класика української науки»

1068 стор., 165*240 мм
ISBN13 978-966-7021-62-6

149

“Поява «Історичної фонології української мови» Юрія Шевельова — то велике свято мовознавства в Україні”

Януш Рігер, польський славіст

“До кінця 80-х ймення Шевельова належало до заборонених у межах УРСР. Його праці вперто замовчувались. Легально ймення Шевельова з’явилося в материковій українській пресі 1990 року. Однак довелося чекати ще 13 років, поки капітальна праця вченого, *magnum opus* його життя зазвучить рідною мовою.”

“У праці «Історична фонологія української мови» Ю. Шевельов простежує звуковий розвиток української мови від VII століття до нашого часу, аналізує низку звукозмін, що сформували її фонологічні характеристики.”

“Головним здобутком цієї праці є доведена на ґрунті всебічного наукового аналізу формування й розвитку звукової системи української мови концепція її походження безпосередньо із спільнослов’янської мови, час розпаду якої на окремі слов’янські мови дослідник відносить до VI–VII ст. н.е.”

“Книга є неперевершена з погляду методики та прозорості викладу. Вона вражає ясністю стилю. Чітко видно перебіг міркувань, аргументацію за або проти тієї чи тієї гіпотези, ідеї, пояснення. Завдяки цьому читач може виробити власну позицію щодо інтерпретації окремих явищ.”

“Праця Шевельова, яку роками ховали від читача, таки протрувала до нього шлях.”

Януш Рігер, Лариса Масенко,
Оксана Соловей

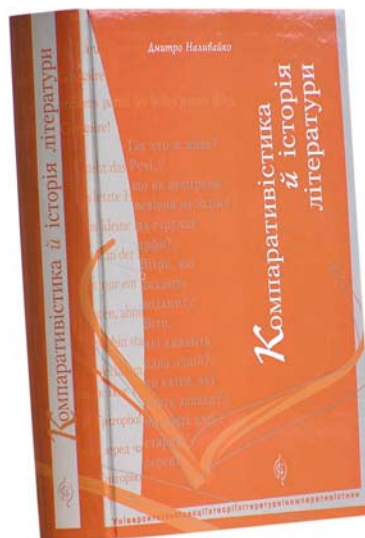
Януш Рігер. Упрводне слово (переклад з польської Вікторії Піддубної)	VII
Сергій Вакуленко. Три сторінці про переклад	X
Зміст	1
Передмова	4
Скорочення	9
Завваги щодо звукової вартості деяких літер і позначок	33
1. Вступні завваги	41
2. Праслов'янська система фонем перед початком формування української мови	71
3. Особливості протоукраїнських діалектів з погляду праслов'янських палаталізаційних процесів	76
4. Скупчення приголосних у протоукраїнських діалектах	104
5. Диференціація довгих і коротких голосних	109
6. Метатеза плинних і повноголос	122
7. Перебудова просодичної системи	141
8. Деназалізація носових голосних	178
9. Континуанти праслов'янських <i>ě</i> (<i>ǣ</i>) та <i>ĩ</i> (> <i>ѣ</i>) після <i>j</i> у середині слова та після середньопіднебінних	192
10. Утрата <i>j</i> на початку слова перед огубленими голосними та її наслідки	215
11. М'якість приголосних перед голосними переднього ряду та її еволюція; ствердіння <i>l'</i> і <i>n'</i>	228
12. Ствердіння <i>r'</i>	250
13. Потракування <i>ř</i>	255
14. Перехід (I) від протоукраїнської до давньоукраїнської доби	266
15. Палаталізація велярних перед <i>y</i>	299
16. Занепад ерів	308
17. Еволюція <i>y</i> , <i>i</i> , <i>ѣ</i> та <i>ѣ</i> в позиції поряд із <i>j</i>	345
18. Еволюція ерів перед сонантом між двома приголосними (сполуки <i>CъSC</i> , <i>CъSC</i>)	366
19. Наслідки занепаду ерів: чергування <i>v</i> : <i>u</i>	378
20. Наслідки занепаду ерів: так званий "новий ять"	388
21. Наслідки занепаду ерів: потракування <i>o</i> у складах перед слабким ером	406
22. Наслідки занепаду ерів: потракування <i>e</i> у складах, за якими йшов слабкий <i>ѣ</i>	412
23. Наслідки занепаду ерів: правила групування приголосних	427

24.	Наслідки занепаду ерів: перехід <i>e</i> в <i>a</i> у звукосполучі <i>ije</i> ~ <i>ъje</i>	438
25.	Спірантизація <i>g</i>	444
26.	Ствердіння губних у позиції перед приголосним та наприкінці слова	458
27.	Потрактування складів із двома верхів'ями звучності	463
28.	Злиття <i>i</i> та <i>y</i>	480
29.	Перехід (II) від давньоукраїнської до ранньосередньоукраїнської доби	489
30.	Огублення <i>l</i>	520
31.	Злиття <i>i</i> та <i>y</i> — частина друга	535
32.	Просунення вперед <i>e</i> з перетворенням його на <i>i</i>	540
33.	Потрактування <i>u</i> ₂ та <i>'ü</i>	559
34.	Протетичні приголосні	568
35.	Упорядкування складобудови: склади з двома верхів'ями звучності	585
36.	Нові закономірності у скупченнях приголосних (середньоукраїнська доба та стислий огляд подальших процесів)	604
37.	Асиміляція у скупченнях приголосний + <i>j</i> (нове подвоєння)	628
38.	Ствердіння губних перед голосними	636
39.	Асиміляція голосних у суміжних складах: <i>o</i> (<i>e</i>) та <i>a</i>	645
40.	Потрактування ненаголошених голосних середнього піднесення: <i>e</i> , <i>y</i> та <i>o</i>	659
41.	Діалектний переголос <i>a</i> > <i>e</i>	689
42.	Ствердіння середньопіднебінних	700
43.	Перехід (III) від ранньосередньоукраїнської до середньоукраїнської доби	710
44.	Усунення складів із двома верхів'ями звучності наприкінці слова	753
45.	Просунення вперед і знеогублення <i>u</i> ₂	760
46.	Розповсюдження звука <i>i</i> на місці <i>'ü</i>	780
47.	М'якість <i>c'</i> та її статус	788
48.	Нові приголосні звуки <i>g</i> , <i>ʒ</i> та <i>f</i> ; розповсюдження звука <i>ʒ</i>	793
49.	Друге ствердіння <i>r'</i> ; дисиміляційні зміни <i>r</i>	809
50.	Зсуви в чергуваннях приголосних	816
51.	Новий <i>o</i> < <i>e</i> після зубних	824
52.	Зсуви та допасування в дистрибуції <i>y</i>	835
53.	Усічення та стягнення	853
54.	Діалектна асимілятивна лабіалізація неогублених голосних	872

55. Зміни в палаталізації приголосних та посилення скупчень приголосних	874
56. Дрібніші та діалектні процеси в системі консонантизму	883
57. Перехід (IV) від середньоукраїнської до пізньосередньоукраїнської та новітньої доби	888
58. Усунення складів із двома верхів'ями звучності в середині слова	914
59. Зсуви в чергуванні <i>o, e: i</i>	918
60. Пересуви в чергуваннях приголосних (частина 2)	935
61. Розмаїті дрібні зміни в системі консонантизму	940
62. Замість підсумків	955
Іменний покажчик	1007
Покажчик українських слів	1011
Предметний покажчик	1042

Дмитро Наливайко

Компаративістика й історія літератури

Серія «Університетські лекції»

153

428 стор., 165*240 мм
ISBN 978-966-8917-06-2

- 3 Вступне слово
- 5 Компаративістика в системі літературознавчих дисциплін
- 43 Чи був Ренесанс в українській літературі?
- 63 Петрарка й Боккаччо в давній українській літературі
- 79 Україна в рецепції гуманістів Відродження
- 116 Українське бароко: типологія і специфіка
- 127 Роксолана в італійській і французькій класичній трагедії XVII ст.
- 138 Мазепа в європейській літературі XVIII–XIX ст.: історія і міф
- 184 Західноєвропейська україніка початку XIX ст.
- 204 Українська народна поезія у Західній Європі епохи романтизму
- 235 Стиль поезії Шевченка і його міжнаціональний контекст
- 274 Національні системи реалістичної літератури XIX ст.
- 301 Українська реалістична література в європейському контексті
- 340 "...А щодо мене, то я — козак". Україна в творчості Меріме

О ГЛАВ

366 Шукаючи єдності зі світом і людьми:
паломництво Рільке в Україну

389 Література

402 Іменний покажчик

411 Згадувані твори

“ Генеральна тема компаративістики – це зустріч “свого” й “іншого” та процеси, що при цьому відбуваються, експлікація того, як “інше” стає “своїм”. У наш час ці процеси набули глобального характеру й незвичайної значущості, що піднімає статус компаративістики і водночас її актуальність у сучасному світі. ”

ЗІ ВСТУПНОГО СЛОВА

Як одна з основних літературознавчих дисциплін, компаративістика склалася в другій половині XIX ст. і зайняла проміжну позицію між двома іншими, основними й “давніми”, дисциплінами – між історією літератури й теорією літератури. Вона пов’язана з ними тим внутрішнім специфічним зв’язком, що властивий утворенням проміжного характеру, і її розвиток від початку і донині позначений “хитаннями”, зміною векторів руху то в бік історії літератури, то в бік теорії. Разом з тим їй притаманні інтенції їх синтезування, в певному розумінні вона є своєрідною метамовою літературознавства. Подібно до багатьох наукових галузей, вона має багатотисячову передісторію, яка бере початок в античності класичної пори, в V – IV ст. до н.е., а можливо й раніше.

В останні десятиліття минулого сторіччя наукова компаративістика переходить в нову стадію розвитку, означену появою нових векторів та інтенцій. ... На теоретико-методологічному рівні її найхарактернішою рисою є фронтальне звернення до концептів та методів сучасного літературознавства й суміжних з ним гуманітарних дисциплін та їх активне застосування.

Зрештою, генеральна тема компаративістики – це зустріч “свого” й “іншого” та процеси, що при цьому відбуваються, експлікація того, як “інше” стає “своїм”. У наш час ці процеси набули глобального характеру й незвичайної значущості, що піднімає статус компаративістики і водночас її актуальність у сучасному світі.

Українське бароко

Том 1, 2

Збірник наукових статей

636+418 стор., 170*230 мм
ISBN 966-7021-39-4
ISBN 966-7021-52-1

155

Бароко як феномен посідає надзвичайно важливе місце в українській культурі, а відтак, привертає дедалі пильнішу увагу дослідників. На тлі зростого інтересу до вивчення бароко це видання має на меті комплексно висвітлити українську барокову культуру, різні її сфери й аспекти, а також її міжнаціональний контекст, зокрема вплив на культури сусідніх народів. У збірнику представлені праці відомих українських учених: історика Я. Ісаєвича, філософів С. Кримського та М. Кашуби, культурологів В. Скуратівського та Є. Пащенка, мистецтвознавців Д. Горбачова, Т. Кара-Васильєвої, В. Овсійчука, В. Чепелика, музикознавців Т. Гусарчук, І. Юдкіна, письменника В. Шевчука, мовознавця В. Німчука, літературознавців В. Кречотня, П. Михеда, Д. Наливайка, М. Сулими, Л. Ушкалова та архієпископа І. Ісіченко.

В окремих розділах книги, що тією чи тією мірою становлять підсумок чималої праці, подано також новий досі невивчений матеріал, свіжі дискурси й інтерпретації. Інші розділи постають першодослідженнями тих питань, що їх лише нещодавно почали студіювати науковці (менталітет українського бароко, його культурна антропология, церковне життя доби, бароко та модернізм тощо).

Збірник являє собою своєрідну синтезу досліджень різноманітних ділянок та аспектів культури українського бароко, зведення їх до спільної синтагми. Саме в цьому й полягає новизна видання, яке не має прецедентів у нашій науці.

ЗМІСТ І ТОМУ

ДМИТРО НАЛИВАЙКО	ФЕНОМЕН УКРАЇНСЬКОГО БАРОКО: ТИПОЛОГІЯ І СПЕЦИФІКА	7
СЕРГІЙ КРИМСЬКИЙ	МЕНТАЛІТЕТ УКРАЇНСЬКОГО БАРОКО	21
ЯРОСЛАВ ІСАЄВИЧ	УКРАЇНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ДОБИ БАРОКО	49
АРХІЄПІСКОП ІГОР ІСІЧЕНКО ..	ЦЕРКОВНЕ ЖИТТЯ УКРАЇНИ ЕПОХИ БАРОКО	83
МАРІЯ КАШУБА	ФІЛОСОФСЬКЕ ПІДҐРУНТЯ УКРАЇНСЬКОГО БАРОКО	175
ДМИТРО НАЛИВАЙКО	ПОЕТИКИ Й РИТОРИКИ ЕПОХИ БАРОКО	217
ЛЕОНІД УШКАЛОВ	УКРАЇНСЬКА БАРОКОВА ПОЕЗІЯ	265
ВОЛОДИМИР КРЕКОТЕНЬ	УКРАЇНСЬКА БАРОКОВА ПРОЗА	331
ВАЛЕРІЙ ШЕВЧУК	ПОЕТИКА БАРОКО В УКРАЇНСЬКИХ ЛІТОПИСАХ	445
МИКОЛА СУЛИМА	УКРАЇНСЬКА БАРОКОВА ДРАМА	469
ВАСИЛЬ НІМЧУК	СТАРОУКРАЇНСЬКА ЛЕКСИКОГРАФІЯ В КОНТЕКСТІ БАРОКО	487
ІГОР ЮДКІН-РІПУН	БАРОКО ТА УКРАЇНСЬКИЙ ФОЛЬКЛОР	525
ВОЛОДИМИР ОВСІЙЧУК	ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКЕ БАРОКОВЕ МАЛЯРСТВО	569

156

ЗМІСТ ІІ ТОМУ

ТЕТЯНА КАРА-ВАСИЛЬЄВА	УКРАЇНСЬКЕ БАРОКО І ЛІТУРГІЙНЕ ШИТВО XVII–XVIII СТОЛІТЬ	7
ТЕТЯНА ГУСАРЧУК	ТРАДИЦІЇ БАРОКО В УКРАЇНСЬКІЙ МУЗИЦІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XVIII СТОРІЧЧЯ	41
РОСТИСЛАВ РАДИШЕВСЬКИЙ	РОЛЬ ПОЛЬСЬКОГО ПОСЕРЕДНИЦТВА У ФОРМУВАННІ УКРАЇНСЬКОЇ БАРОКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ	69
ПАВЛО МИХЕД	УКРАЇНСЬКЕ ЛІТЕРАТУРНЕ БАРОКО ТА РОСІЙСЬКА ЛІТЕРАТУРА XVII–XIX СТОЛІТЬ	123
ЄВГЕН ПАЩЕНКО	УКРАЇНСЬКО-СЕРБСЬКІ ЗВ'ЯЗКИ ПІД ДОБУ БАРОКО	159
ДМИТРО ГОРБАЧОВ	БАРОКО І ФУТУРИЗМ	219
МИКОЛА СУЛИМА	УКРАЇНСЬКА БАРОКОВА ДРАМА ТА ДРАМА 1920-х РОКІВ	253
ВІКТОР ЧЕПЕЛИК	АРХІТЕКТУРА УКРАЇНСЬКОГО НЕОБАРОКО	261
ВАДИМ СКУРАТІВСЬКИЙ	ФЕНОМЕН УКРАЇНСЬКОГО БАРОКО	37

168 стор., 135*195 мм
ISBN 966-7021-61-0

У даній роботі викладаються результати дослідження автором латинських курсів теорії поезії XVII ст., що читалися в Київській колегії (пізніше академії) і вплинули на розвиток української літератури того часу. Подається систематизована характеристика змісту поетик, встановлюється обсяг і спосіб трактування вміщеного ними теоретичного матеріалу. Спростовується традиційна думка про давні українські поетики як про цілковиту схоластику.

Підсумовується також історія вивчення давніх поетик та накреслюються конкретні шляхи дальших досліджень цього цікавого й важливого літературного явища.

ЗМІСТ

Від автора

Чому перевидається ця книга

Давні українські поетики

Вступ

Давні поетики в літературознавстві

Українські шкільні поетики XVII ст.

Загальна поетика

Польський і слов'янський вірш

Прикладна поетика

Курйозний вірш

Висновки

Додатки

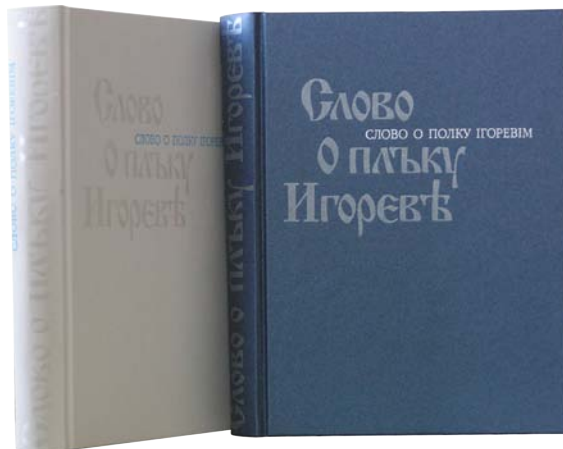
Н. Гудзий. Исследование о старинных украинских

поэтиках

Г. Сивокінь. «Сад поэтический»

Г. Сивокінь. «Схоластика» Феофана Прокоповича

«Слово о полку Ігоревім» та його поетичні переклади й переспіви в українській літературі

158

668 стор., 170*230 мм

ISBN 966-7021-46-7

Пам'ятка світового значення нашої національної культури, яка відтворює події давньої української історії, котрі відбувалися на Київщині, Чернігівщині, Новгород-Сіверщині й Переяславщині.

Книга містить:

- факсимільне відтворення першодруку «Слова» 1800 року;
- Катерининську копію;
- адаптований оригінальний текст, поділений на поетичні рядки;
- оригінальний текст і його ритмічний переклад Л. Махновця, котрий вважається одним із найбільш вдалих;
- двадцять поетичних перекладів і переспівів «Слова» в українській літературі XIX–XX століть;
- вперше зібрані поетичні версії «Слова», створені вченими й митцями діаспори;
- примітки та бібліографічні довідки.

Для повноти історичного контексту читачам пропонується також «Літописна повість про похід Ігоря Світославовича на половців у 1185 р.» і «Родовід руських князів, які згадуються у «Слові...»

Видання, присвячене пам'яті видатного дослідника й пере-

кладача «Слова о полку Ігоревім» Леоніда Махновця підготував член-кореспондент НАН України Олекса Мишанич, видатний знавець давнього українського письменства.

Книжка розрахована як на фахову аудиторію, так і на читачів шкільних та візівських бібліотек.

Видавництво має виробничі можливості враховувати бібліотечну специфіку використання книжок щодо палітурок.

“Світова література знає небагато творів, які б захоплювали нові й нові покоління, перетинали межі країн і материків, здобували все ширшу й гучнішу славу і саме до таких пам’яток належить безсмертне «Слово о полку Ігоревім» — героїчна, сповнена палкої любові до вітчизни, до свого народу пісня — заклик, що лине із сивих віків Київської Русі й гаряче відлунує в наших серцях”

Леонід Махновець

«Слово о полку Ігоревім»
та його поетичні переклади
й переспіви в українській
літературі

ЗМІСТ

Леонід Махновець, Олекса Мишанич. НА СВІТАНКУ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ	11
Ироическая пѣснь о походѣ на половцовъ удѣльнаго князя Новгорода-Сѣверскаго Игоря Святославича. Фотокопія видання 1800 року	39
Слово о полку Игоревѣ Игоря сына Святъславля внука Ольгова. Катерининська копія кінця XVIII століття	97
Слово о полку Ігоревім. Адаптований текст	117
Слово о плъку Игоревѣ, Игоря, сына Святъславля, внука Ольгова. Слово про похід Ігорів, Ігоря, сина Святослава, внука Олега. Ритмічний переклад Леоніда Махновця	129

ПОЕТИЧНІ ПЕРЕКЛАДИ ТА ПЕРЕСПІВИ «СЛОВА»
В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ ХІХ–ХХ СТОЛІТЬ

Тарас Шевченко

Плач Ярославни	167
«В Путивлі-граді вранці-рано...»	169
«З передсвіта до вечора...»	170

Михайло Максимович

Песнь о полку Игореве	171
-----------------------------	-----

Степан Руданський

Ігор — князь Сіверський	197
-------------------------------	-----

Осип-Юрій Федькович

Пісня о поході Ігоря на половців	226
--	-----

Іван Франко

Слово про похід Ігоря	238
-----------------------------	-----

Володимир Кендзерський

Слово о полкові Ігоревому	258
---------------------------------	-----

Панас Мирний

Дума про військо Ігореве	282
--------------------------------	-----

Іван Стешенко

Слово о плъку Игоревѣ	303
-----------------------------	-----

Костянтин Зіньківський

Дума про похід Ігорів (Слово о полку Ігоревім)	323
--	-----

Василь Щурат

Слово про похід Ігоря Святославича	339
--	-----

Микола Чернявський

Слово про похід Ігоря	361
-----------------------------	-----

Святослав Гординський

Слово про Ігорів похід	383
------------------------------	-----

Володимир Свідзінський

Слово про похід Ігорів, Ігоря сина Святослава, внука Олега	402
---	-----

Максим Рильський

Слово про Ігорів похід 421

Леонід Гребінка

Слово про похід Ігорів, Ігоря Святославича,
внука Олегового 440

Наталя Забіла

Слово про Ігорів похід 463

Митрополит Іларіон (Іван Огієнко)

Слово про Ігорів похід 481

Олексій Коваленко

Слово о полку Ігоревім 515

Михайло Кравчук

Слово про Ігорів похід 544

Василь Шевчук

Слово про Ігорів похід 565

Володимир Васьків

Слово о полку Ігоря 580

«Слово о полку Ігоревім»
та його поетичні переклади
й переспіви в українській
літературі

Літописна повість про похід Ігоря Святославовича
на половців у 1185 році.
За Іпатським списком «Літопису Руського».

Переклад Леоніда Махновця 615

Примітки до оригінального тексту

«Слова о полку Ігоревім» 627

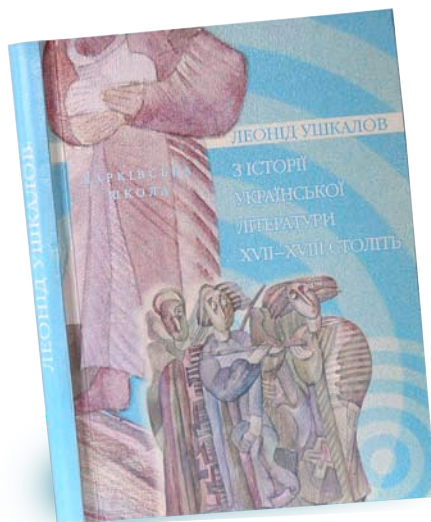
Бібліографічні довідки 657

Родовід руських князів, які згадуються
в «Слові о полку Ігоревім».

Уклав Леонід Махновець 665

Леонід Ушкалов

З історії української літератури XVII–XVIII століть

162

Серія «Харківська Школа»

216 стор., 135*195 мм

ISBN 966-7021-29-7

Роздуми українських інтелектуалістів XVII–XVIII століть над сенсом власного життя та долею Вітчизни, їхні душевні порухи й естетичні уподобання складають “мисленний” сюжет цієї книги, заснованої на багатющому матеріалі київських, чернігівських, почаївських, львівських, віленських, краківських та інших стародруків, частина з яких досі не вивчалася.

Ця книжка, як наукова подія, що сталася, має й матиме своє безсумнівне значення для українського літературознавства.

Предметом дослідження є якраз ті сюжети, які найбільше хвилювали барокових письменників і згадувалися вони не раз, але тут постають особливо виразно з огляду на широке коло авторів. Леонід Ушкалов багато цитує — цитати і є тим основним аргументом, який важко спростувати. Автор надає перевагу методу “прочитання”, щоразу навертаючи до першотексту й даючи можливість прочитати те саме або щось своє, інше. І робить, правду кажучи, неоціненну послугу для того, хто цього хоче, бо “вибрана” лектура значно розширює попередні уявлення про ті чи інші барокові ідеї, повертає їм цілісність і органічність.

Широта охоплення джерел, адекватність їх прочитання, відповідність між предметом дослідження і його методикою складаються на те, щоб відтворити рух засадничих ідей та образів. Взагалі, ця книжка не тільки професійно фундаментальна, але і ідеологічно, історично та, навіть, і політично тенденційна (не в розумінні упередженості, а в плані об’єктивності).

Mundus Symbolicus (замість передмови)	9
“ До тебе взиваю, Ісусе прекрасний ”	10
“ Що є свобода? Добро в ній яке? ”	28
“ Та приміта в Україні, що лежить вона в руїні ”	42
“ Правду Августин співав ”	59
“ Наше життя — мандрівка ”	73
“ Чуття є мовби якісь ворота ”	88
“ Хто посіє в сльозах, пожинатиме в радощах ”	105
“ Бо ж любив він Мудрість Божу ”	121
“ Якщо ім'я Господнє в граматиці буде ”	135
“ З вами на світі, книжки, солодко жити було ”	151
“ Ні Йовіша, ні Марса, ні Сатурна, ні Аполліна ”	167
“ Жовте, блакитне та фіалкове й усякої барви ”	179
“ Жалься, Боже, України, що не вкупі має сини ”	198
Бібліографічна довідка	212

Леонід Ушкалов

**З історії української
літератури XVII–XVIII століть**

Леонід Ушкалов

Українське барокове богомислення. Сім етюдів про Григорія Сковороду

164

Серія «Харківська Школа»

224 стор., 135*195 мм

ISBN 966-7021-35-1

У цій книзі творчість Григорія Сковороди (1722–1794), щонайперше його метода сходження до Бога “ліствицею” творива, розглядається як найвищий злет української духовної традиції доби пізнього бароко.

Книжка може претендувати на роль вінця “стратегії”, бо, присвячена Григорію Сковороді, зводить воедино комплекс бароко від його витоків до проявлення в БОГОМИСЛЕННІ, не тільки в художній творчості, нашого великого філософа, в богомисленні, де “нуртує українське бароко” (с. 217) а тим часом “проізрастає” ціла національна духовна культура з романтиками й Т. Шевченком у нових витоках.

Так, це називається «Українське барокове богомислення», поняття якого “було звичним для українських інтелектуалістів XVII–XVIII століть” (с. 19) і синтезувало в собі філософію, теологію й містику, проявляючись, ясна річ, у всіх галузях творчості, зокрема чи й особливо в творчості художній.

Враження, що Л. Ушкалов чи не напам’ять знає і текстову частину досліджуваного матеріалу, і відповідну фахову літературу про цей матеріал, і те, що далеко навколо нього.

Богомислення як філософія, як світогляд, гранично загострювало проблему людини, божественного і дуже земного чи приземленого в ній. “Положи в умь твоєм испытаніє таково: кто еси ты? откуда? и камо грядеши? Кто еси?” — ставить питання Дм. Туптало, та й не тільки він. “Всяк убо знай себе самого” — це “завдання”, як відомо, стало наскрізним у житті і творчості Григорія Сковороди. І лишається тільки з подивом констатувати, наскільки пильно ставилися давні мислителі й письменники до проблеми ЛЮДИНИ, до загадковостей і таємниць її. Це подивування — одне з істотних вражень по прочитанні рецензованих книжок Л. Ушкалова. Так, ніби не про бароко як літературне явище йдеться, а про концепцію людини — Божого творіння і “Кто еси?”, що стосується тебе самого.

Вступ. Сковорода на тлі старожитнього українського письменства	11
Боже об'явлення	39
Психомахія	63
Timor Dei	91
Theologia exegetica	109
Себепізнання	141
Стиль	161
Риторична "матерія"	185
Замість післямови. Доля українського бароко	209

Леонід Ушкалов
Українське барокове
богомислення.
Сім етюдів
про Григорія Сковороду

Theologia exegetica

Незадовго до смерті, в одному з листів, надісланих зі слобожанської Іванівки до Санкт-Петербурга, Григорій Сковорода писав так: "Нынѣ скитаюся у моего Андрея Ивац[овича] Ковалевскаго. Имам моему монашеству полное упокоение ... Земелька его есть нагорня. Лѣсами, садами, холмами, источниками распещрена. На таком мѣстѣ я родился возлѣ Лубен. Но ничто мнѣ не нужно, как спокойна келія, да наслаждаюся моею невѣстою оною: "Сю возлюбих от юности моя ...". О сладчайшій органе! Едина голубице моя, Бібліе! О, дабы собылося на мнѣ оное! "Давид мелодивно выгравает дивно. На всѣ струны ударяет. Бога выхваляет". На сіе я родился. Для сего ям и пію, да с нею поживу и умру с нею, аминь!"¹.

Назар Федорак

Вінець і вирій українського бароко. Сім наближень до Григорія Сковороди

Малюнки Ільдана Яхіна

166

176 стор., 147*230 мм Серія «Львівська школа»
ISBN 978-966-8917-92-9

Зміст

Від автора (7)

I Людина епохи бароко

- 11 Наближення перше — серцевинне:
“автопортрет” Григорія Сковороди
- 35 Наближення друге — при світлі вогню:
метафора Григорія Сковороди
- 49 Наближення третє — “орнітологічне”:
алегорія Григорія Сковороди
- 69 Наближення четверте — логоцентричне:
“символологія” Григорія Сковороди

II У літературнім макрокосмі

- 85 Наближення п'яте — “індивідуалістично-європейське”:
монтенівська есеїстика і сквородинські трактати
як два методи самопізнання
- 101 Наближення шосте — ландшафтно-метафізичне:
“гори” у барокових “садах” Софронія Почаського
та Григорія Сковороди
- 141 Наближення сьоме — популярно-перспективне:
Григорій Сковорода і шлях української літератури від
бароко до романтизму

Леонід Ушкалов.

“В тіло твоє ввійшли і вийшли” (Леонід Ушкалов) (фрагмент)

Від автора

Назар Федорак
Вінець і вирій
українського бароко.
Сім наближень
до Григорія Сковороди

167

Головна теза цієї книжки *наближень* доволі проста. Вона полягає в тому, що Григорія Сковороду не можна “пізнати” чи “охопити” повністю, “вичерпати” до краю. До нього можна, власне, лише *наближатися*, мріючи спіймати відблиск своєї епохи в його мудрих очах і у творах-діамантах, помережаних безліччю граней. Саме вони — ці грані — й відблискують: по-своєму й по-різному для кожного дослідника і для кожного часу, ба навіть моменту!

Тут запропоновано лише два з безлічі можливих магістральних підходів до осягнення Г. Сковороди: антропологічно-поетикальний, сформований як підрозділ із назвою “*Людина епохи бароко*”, а також історико-літературний, що втілюється в підрозділі “*У літературнім макрокосмі*”.

Назва книжки: “*Вінець і вирій українського бароко*” — апелює до не раз цитованої в різних контекстах метафоричної формули Дмитра Чижевського про те, що українське бароко не дожевірило, а догоріло разом із Г. Сковородою рівним і ясним полум’ям та враз згасло. Тобто йдеться про те, що наш славетний поет і любомудр став водночас і завершувачем яскравої літературної традиції українського бароко, і провісником подальшого руху розвитку українського письменства.

Ну і, звичайно, таке звучання підзаголовка цієї книжки, як “*Сім наближень до Григорія Сковороди*”, негайно викликає в інтелектуальній пам’яті вдумливого читача чи просто шанувальника Сковороди та скворородинства згадку про книгу «Українське барокове богомислення. Сім етюдів про Григорія Сковороду» (Харків: Акта, 2001), що її написав найбільший

сучасний дослідник нашого мандрованого філософа і поета, упорядник «Повної академічної збірки творів» Г. Сковороди (Харків – Едмонтон – Торонто: Майдан; Видавництво Канадського Інституту Українських Студій, 2011) — професор Леонід Ушкалов. На невимовний жаль — уже Світлої пам'яті професор Леонід Ушкалов... Поклики на сторінки при цитуванні його труду — «Повної академічної збірки творів» Григорія Сковороди — в цій моїй книзі подано в дужках одразу в основному тексті (на відміну від підсторінкових бібліографічних указівок на всі інші джерела).

Віддаючи шану видатному науковцеві та сприймаючи за надмірну честь для себе його тепле “замість післямови”, яке він устиг люб'язано написати до цієї книжки — зі сльозами смутку на очах,— із якнайтеплішими споминами діялогізую з ним (утім, звичайно, і не тільки з ним). Очевидно, тут не йдеться про жодну полеміку, “прю” чи “брань” — радше про щось таке, як “Дружескій разговор о Душевном Мирь”, а може, й “о истинном щастии в жизни”...

І запрошуюю до сих *наближень* “разглаголів” усіх добрих людей!

Назар Федорак

Барокова поезія Слобожанщини

антологія

Упорядкування, передмова, примітки
та коментарі Леоніда Ушкалова

169

524 стор., 115*175 мм
ISBN 966-7021-59-9

Антологія містить повні збірки поетичних творів архимандрита Курязького монастиря Онуфрія, славетного харківського “козака-віршувальника” Семена Климовського, широкому загалу, на жаль, знаного лише завдяки пісні «Їхав козак за Дунай» та, природно, Григорія Сковороди — великого українського богослова, філософа й письменника доби пізнього бароко. Також до книжки входять тексти Іллі Филиповича та двох невідомих авторів XVIII століття. Окрім перлин суто поетичних, антологія вирізняється ще й ексклюзивними фаховими коментарями, що належать одному з найбільших дослідників українського літературного бароко проф. Леоніду Ушкалову.

Видання створює цікаву панорамну картину літературного життя старого Харкова та Слобідської України, яке бурхливо розвивалося на тлі загального культурного підйому, становлення і розширення системи тогочасної освіти. І всупереч політичним перипетіям, пов’язаним зі скасуванням автономії краю, закріпаченням, русифікацією, той літературний злет став своєрідним еталоном, що з ним надалі порівнювали кожне вагоме явище вітчизняного письменства. А барокова асиметрична парадигма сприймається відтоді за найпитоміший стиль цілого українського мистецтва. Подібно до того, як сквородинівська “філософія серця” оприявнює саме ество української філософії.

ЇХАВ КОЗАК ЗА ДУНАЙ

Їхав козак за Дунай,
Сила — Дичин, прудай!
Ти, жинку веревчаній,
Неси да гунай.
Посій, плетій, вишаче,
Тямо дігачин плече;
З мого ти мене прощайся —
Тямо гонувай!
— Вилх ручи не лмай,
Вилх очей не старай,
Маме а війни зо славою
К собі дошвай.
— Не колу а вішаче,
Тямо тебе одшаче,
Ти будь здоров, мій милчованій,
А не прощайся!
Спаскує козак на волю
— Зоставляй, жинда!
І гряди, як не агну,
Через три годі.
Тебе ж, жиндо, не забуду,
Козак жин на світі буду.
Вилх умру на війні —
Пильч обо мам!

Леонід Ушкалов. [ПЕРЕДМОВА] ■ 17

АРХИМАНДРИТ ОНУФРІЙ

О ПРИРОЖЕНЮ ЧЕЛОВЪЧЕСКОМ

170

Барокова поезія
Слобожанщини

- Весна ■ 51
 Лѣто ■ 51
 Осѣнь ■ 52
 Зима ■ 52
 “Которого в небѣ зовут Вседержитель...” ■ 53
 “Нешасливая есть минута на свѣтѣ...” ■ 55
 О природѣ челоѣческой визнаніе ■ 56
 О женах беремѣнных ■ 57
 О женской природѣ, еже во отца тварью дочь вдается ■ 59
 “Великіе люди ест нездорови...” ■ 60
 О неделѣ объявленіе ■ 61
 “Так имя написуй матки и своей...” ■ 66
 Объявленіе о прироженю знамен небесных
 12 м[ѣся]цей ■ 67
 О женской природѣ ■ 71
 “Един Бог то свѣдый земных существо...” ■ 73
 “Една тилко з так многих звѣзд в горней сфере...” ■ 74
 О солнцу визнане вѣршо[ва]не ■ 75
 О дневной свѣтлости ■ 77
 Идучи на ложе Призови ймя Боже ■ 78
 О куроглашеніи ■ 79
 О мѣсяцу визнанье ■ 80
 О дванадцяти знаках небесніх описаніе ■ 81
 О седми планетах неб[ес]ных великих визнанье
 вѣршовое ■ 82
 “Для того бо вѣки кругло кладутся...” ■ 84
 “Егда сонце в подземних бывает...” ■ 85
 “Солнцу затмѣна от того бывает...” ■ 86
 “Сонце бо, м[ѣся]ць ходити степенми...” ■ 87
 Бог о всем знает и он справляет ■ 88
 “Знаков небесных двох сих: Водолея...” ■ 89
 “Не налѣгай свое сердце, чловеч...” ■ 90
 О полуденном сне, иже недобре есть в полдень спати ■ 91

СЕМЕН КЛИМОВСЬКИЙ

- Їхав козак за Дунай ■ 95
О правосудію началствующих,
правдѣ и бодрости их ■ 96
О правосудію ■ 96
О правдѣ ■ 114
О бодрости ■ 124
О смире[н]їѣ височайших ■ 129

ІЛЛЯ ФІЛИПОВИЧ

171

Барокова поезія
Слобожанщини

- [Похвальне слово Єпифанію Тихорському] ■ 139

АНОНІМ

- [Ода архієпископу Теоктисту Мочульському] ■ 143

АНОНІМ

- “Ах! Еву не вини, Адаму не пеняй...” ■ 151

ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА

САД БОЖЕСТВЕННЫХ ПѢСНЕЙ,
ПРОЗЯБШІЙ ИЗ ЗЕРН СВЯЩЕННАГО ПИСАНІЯ

- Пѣснь 1-я (“Боится народ сойти гнить во гроб...”) ■ 158
Пѣснь 2-я (“Оставь, о дух мой, вскорѣ всѣ земляныи
мѣста!..”) ■ 162
Пѣснь 3-я (“Весна люба, ах, пришла! Зима люта,
ах, прошла!..”) ■ 164
Пѣснь 4-я (“Ангелы, снижайтесь, ко землѣ
сближайтесь...”) ■ 166
Пѣснь 5-я (“Тайна странна и преславна!..”) ■ 169

- П'єснь 6-я ("Вонми, небо и земля, нынѣ ужаснися!..") ■ 170
 П'єснь 7-я ("Кто ли мене разлучит от любви твоей?..") ■ 172
 П'єснь 8-я ("Объяли вокруг мя раны смертоносны...") ■ 174
 П'єснь 9-я ("Голова всяка свой имѣет смысл...") ■ 176
 П'єснь 10-я ("Всякому городу нрав и права...") ■ 178
 П'єснь 11-я ("Нелзя бездны окіана горстью персти
забросать...") ■ 182
 П'єснь 12-я ("Не пойду в город богатый.
Я буду на полях жить...") ■ 184
 П'єснь 13-я ("Ах поля, поля зелены...") ■ 188
 П'єснь 14-я ("Коликая слава нынѣ?..") ■ 190
 П'єснь 15-я ("Лежиш во гробѣ, празднуеш субботу...") ■ 196
 П'єснь 16-я ("Прошли облака. Радостна дуга сияет...") ■ 198
 П'єснь 17-я ("Вида житія сего я горе...") ■ 200
 П'єснь 18-я ("Ой ты, птичко жолтобоко...") ■ 202
 П'єснь 19-я ("Ах ты, тоска проклята!
О докучлива печаль!..") ■ 204
 П'єснь 20-я ("Кто сердцем чист и душею...") ■ 206
 П'єснь 21-я ("Щастіе, гдѣ ты живеш?
Горлицы, скажите!..") ■ 208
 П'єснь 22-я ("Распрости вдаль взор твой и разумны
лучи...") ■ 212
 П'єснь 23-я ("О дражайше жизни время...") ■ 214
 П'єснь 24-я ("О покою наш небесный! Гдѣ ты скрылся
с наших глаз?..") ■ 218
 25-я п'єснь отходная ("Ѣдеш, хочеш нас оставить?..") ■ 220
 П'єснь 26-я ("Поспѣшай, гостю, поспѣшай...") ■ 222
 П'єснь 27-я ("Вышних наук саде святой...") ■ 226
 П'єснь 28-я ("Возлети на небеса, хоть в Версальскіи
лѣса...") ■ 232
 П'єснь 29-я ("Чолнок мой бури вихр шатает...") ■ 238
 П'єснь 30-я ("Осѣнь нам проходит, а весна прошла...") ■ 242
 Carmen ■ 244
 Мелодія ■ 246
 De libertate ■ 249
 Fabula ("Как только солнце к вечеру запало...") ■ 250
 Fabula de Tantalō ■ 251
 Фабула ("Старичок нѣкій Філарет в пустиннѣ...") ■ 253
 Разговор о премудрости ■ 256
 "Все лице морщищ, печален всегда ты..." ■ 258
 Похвала астрономіи (Ex Ovid[i]o Fast[i]) ■ 259
 O delicati blanda etc. [До Петра Герардія] ■ 260
 In natalem Iesu ■ 263
 Est quaedam maerenti flere voluptas ■ 264
 Quid est virtus? ■ 266
 Epigramma ("Скажи мнѣ кратко мужа мудра дѣло!..") ■ 267
 Similitudines ex Virg[ilio] 2 Aeneid[a]e ■ 268
 "Хоть сначала грѣх приятен..." ■ 270
 Horatii [iber] II, oda X ("Прямо жить будеш,
ниже по глубоком...") ■ 273

- In natalem Basilii Tomarae, pueri 12 annotum ■ 274
 In natalem bilogrodensis episcopi ■ 276
 De sacra caena, seu aeternitate ■ 278
 De umbratica voluptate ■ 284
 De jejunio ■ 286

ВІРШІ З ДІАЛОГІВ ТА ПРИТЧ

Бесѣда, нареченная двое

- “Не то орел, что лѣтает...” ■ 291
 “Сирен лестный окіана!” ■ 292
 “Распространи бодр вѣтрила...” ■ 293
 “Inveni portum Jesum. Caro, munde, valete!” ■ 294
 “Их твердь — одна вода...” ■ 295
 “Чиста птица голубица таков дух имѣет...” ■ 296

Разговор, называемый Алфавит, или Букварь мира

- Пѣсня (“О жизнь безпечна! О драгій покой!..”) ■ 299
 “Inveni portum — Jesum. Caro, munde, valete!” ■ 301
 “Вить тоска вездѣ лѣтает...” ■ 302
 “Бездна дух есть в человѣкѣ...” ■ 303
 Fabula de haedo et lupo tibicine (Басня Есопова) ■ 304

**Брань архистратига Михаила со Сатанюю о сем:
 легко быть благим**

- “Жесток и горок труд...” ■ 309
 “Сніде архангел в Назарет ко Дѣвѣ...” ■ 310
 “О міре, міре, міре украшѣнный!” ■ 311
 Богач, путешествуя, поет пѣснь (“Пусть я во свѣтѣ скверн —
 только бы был богат...”) ■ 313
 Лицемѣры, молящяся, поют (“Боже, возстани,
 что спиши?..”) ■ 314
 Ангелская пѣснь (“Нелзя бездны окіана горстью персти
 забросать...”) ■ 315
 “Древній вѣк был для святцов...” ■ 316
 “Господи, Отче и Боже живота моего!” ■ 317
 “О, Сыне, рожден от Дѣвы...” ■ 318
 [Плачущая неплоды] (“Кто даст мнѣ крилѣ нынѣ?
 Кто даст посребрѣнны?..”) ■ 319
 Пѣснь (“Воньми, небо и земля! Нынѣ ужаснися...”) ■ 321
 Пѣснь побѣдная (“Пой и воспой, коль благ Бог твой!..”) ■ 323
 “Воспоим Господеви! О Боже всеилный!..” ■ 325

Пря бѣсу со Варсавою

- “Когда Израиль почтет над крастели стерву...” ■ 327
 “Кто хоцет в мірѣ жизнь блаженно править...” ■ 328
 “Воля! О несытый ад!..” ■ 329

Благодарный Еродій

- “O quarta luna seminate!..” ■ 331
 “По мосту, мосточку с народом ходи...” ■ 332
 “Будь доволен малым. За многим не гонися...” ■ 333
 “Прошли облака...” ■ 334
 Свиток о благом рожденіи чад ради благочестивых,
 сострастных и здравых родителей ■ 335
 “Соловеечку, свѣтку, свѣтку!..” ■ 336

Убогий Жайворонок

- “Кому меньше в жизни треба...” ■ 339
 “Жри все то, что пред очима...” ■ 340
 “Не то орел, что лѣтает...” ■ 341
 Пѣснь Рождеству Христову о нищетѣ его ■ 342

Діалог. Імя ему — Потоп зміин

- “Не зійдет бо сонце тебѣ...” ■ 347
 “Сонце всю тварь презирает...” ■ 348
 Пѣснь (“Кто даст мнѣ посребренны крила голубины?..”) ■ 349
 “Inveni portum. Satana, caro, munde valete!..” ■ 350
 “Излій на мя, Боже, со небеси росу...” ■ 351
 “Излій на мя, Боже, со небеси росу...” ■ 352
 “Проч уступай, проч!..” ■ 353

ПОЕЗІЇ З ПЕРЕКЛАДІВ

- “Хотя пастушком слыву...” ■ 356
 “Будь всѣ тѣм, что Бог дал, ради...” ■ 357
 “Там у Бога у порога...” ■ 359

ПОЕЗІЇ З ЛИСТІВ

Листи до Михайла Ковалинського

- “Спаси мя, Господи! Яко...” ■ 363
 Αἴνεσις ληνίας ■ 364
 “Si sit vita beata intus, cur, inquis, ad illam...” ■ 370
 “Disce, quid est illud, quod vita beata vocatur...” ■ 372
 “Ista dies summo Michaeli sacra στρωτηγῶ...” ■ 374
 “O vitae uti dulcis, ubi bene conscia mens est!..” ■ 376
 Oda Horatiana (libri II, XVI) “De animi tranquillitate”
 (“Купец покоя [в страхѣ] сладка Бога
 просит...”) ■ 378
 Ἦ σὰρξ κατὰ τοῦ πνεύματος ἐπιθυμεῖ ■ 380
 “O igitur miseros, o terque quaterque misellos!..” ■ 382
 “Аще око твое лукаво” etc. (“Sidere sub pravo,
 si sunt mala tempora lunae...”) ■ 384
 Ἐπίγραμμα (“Ter tribus ut Musis olim Venus
 obvia facta est...”) ■ 386
 “Да не будет бѣгство ваше в зимѣ...” (“Dum fera saevit hiems,
 haud naves nativa solvit...”) ■ 388

- “Nec tibi, mi Michael, scio, res ingrata futura...” ■ 390
“И съд, учаше при брезѣ etc. с корабля” (“Navigat in portu,
procul est cui vita negotiis...”) ■ 392
- “Gaudia pelle...” ■ 395
“Ecce juventa anni! facies nova ridet ubique...” ■ 396
“Ἄλλος ὁ χριστιανὸς δαπανᾷ σῶμα καὶ αἷμα...” ■ 398
“Frustra corpus edit, qui in corpore sistit edendo...” ■ 400
Καθὼς γέγραπται ■ 404
Εἰς τὴν Πεντηκοστήν ■ 406
“Quid mente velox volvis in praesentia?...” ■ 408
“Tres adeo Christi miles sibi conspicit hostes...” ■ 410
“Inveni portum, spes et fortuna valete!” ■ 412
“Beatus ille, qui fugit negotia...” ■ 414
“Haec tua mens si dia facit, nae digna facit se...” ■ 416
“Nempe satellitii dux regi proximus esse...” ■ 418
“In lucem me nocte parens hac edidit olim...” ■ 422
“Nempe, ut ajunt homines, tantum est paradisi
amoenus...” ■ 424
“Ne fabricato dolos, nec sanguine pollue dextram...” ■ 426
“Est ergo vitae consanguinea molestia...” ■ 428
“Nil est quod irascere rebus scilicet...” ■ 430
Бездна бездну призивает ■ 432
Oratio ad Deum in urbem Zacharpolim ■ 434

Листи до Якова Правицького

- “Lateo in cremo; duco ostam pie...” ■ 437
“Omnia praetereunt, sed amor post omnia durat...” ■ 438
“Qui Christum noscit, nihil est, si cetera nescit...” ■ 440
“Жизнь сия есть нам темница...” ■ 442
“Тайновидным херувимам сообразны...” ■ 443
“Corpore sum procul a vobis, at corde propinquus...” ■ 444
Diva columba canit ■ 446
“Inveni kepham. Satana, caro, munde valete!...” ■ 448

Лист до Іоїля

- Бойтєся народ ■ 451

Лист до Гервасія Якубовича

- R[everendissimo] s[acro] s[ancto] in Christo p[at]ri
Gervasio carmen apobaterion ■ 453

Лист до Степана Курдюмова

- “In stadio currunt multi et victoria paucis...” ■ 455

Архиепископ Ігор Ісіченко

Аскетична література Київської Русі

176

Серія «Харківська Школа»

400 стор., 135*195 мм

978-966-7021-85-5

Ця книжка посіла
друге місце у номінації
«Хрестоматія/
Літературознавство»
рейтингу
«Книжка року-2008».

Дослідження, яке пропонує архієпископ Ігор, особливо актуальне, бо воно впливає з всеохопного й цілісного погляду на літературну спадщину Київської Русі і відзначається ґрунтовністю осмислення цієї спадщини.

Джерельна база використана в книзі максимально, враховано навіть “другорядні” тексти. Варто відзначити високий рівень загальної ерудиції автора, блискуче знання як Святого Письма, так і києворуських текстів. Оправданим видається, як для науково-популярного типу видання, багаторазове цитування великих фрагментів літературних пам’яток, включення до корпусу текстів аскетичної літератури Літопису руського у повному обсязі. Залучено значну наукову літературу.

Книга архієпископа Ігоря Ісіченка вражає прозорістю концепції, прекрасним стилем.

ЗМІСТ

Вступ	9
Дискурсивна стратегія аскези	
Християнський аскетизм	31
Ісихія	39
Молитовний дискурс	48
Досвід патристики	120
Ритм церковного уставу	
Монаші устави	151
Монастирі Київської Русі	163
Естетика побуту	186
Сакральний простір	195
Духовна боротьба	
Євангельські чесноти	209
Агіографічні моделі	217
Персоніфікація спокус	221
Християнське лицарство	225
Сакралізація світу	
Провіденційна перспектива історії	245
Єрусалим і Афон	261
Паломництва	272
Пустеля	289
Служіння слова	
Біблія	301
Катехеза	311
Послання	327
Проповідництво	338
Висновки	355
<i>Література</i>	361
<i>Список скорочень</i>	381
<i>Показчик імен</i>	383

Архиепископ Ігор Ісіченко

Києво-Печерський патерик

у літературному процесі
кінця XVI – початку XVIII ст.
в Україні

178

248 стор., 147*230 мм
966-978-966-8917-70-7

У монографії досліджуються основні етапи еволюції тексту Києво-Печерського патерика, відображені в Арсеніївській (1406) та двох Касіянівських (1460 і 1462) редакціях, «Патериконі» Сильвестра Косова (1635), редакції Йосифа Тризни (середина XVII ст.) і «Патерику Печерському» (1661 й пізніші редакції). Зв'язок твору з літературним процесом розглянуто у двох площинах — відбиття в нових редакціях Патерика загальних закономірностей розвитку давньої української словесності та вплив Патерика на інші писемні пам'ятки того часу.

Для літературознавців, викладачів і студентів вишів, усіх, хто цікавиться давньою українською літературою.

ЗМІСТ

Передмова до другого видання	5
Перелік скорочень.....	11
Вступ	13

РОЗДІЛ 1

Києво-Печерський патерик — пам'ятка середньовічної східнослов'янської культури

§1 Візантійський літературний досвід як передумова появи твору	29
§2 На шляху до створення київського монастирського епосу	44
§3 Перші відомі редакції Патерика.....	67

РОЗДІЛ 2

**Засвоєння Києво-Печерського патерика
жанрово-стильовою системою
українського літературного бароко**

- §1 Переосмислення жанрового змісту Патерика
Сильвестром Косовим 83
- §2 Спроба синтезу житійного й історіографічного
жанрів у редакції Йосифа Тризни 105
- §3 «Патерик Печерський» (1661) –
підсумок освоєння жанру українським бароко..... 115
- §4 Вплив Патерика на літературне оточення 128

Архієпископ Ігор Ісіченко

Києво-Печерський
патерик...

179

РОЗДІЛ 3

**Художня мова барокових редакцій
Києво-Печерського патерика**

- §1 Відображення в тексті Патерика
зміни форм художньої комунікації 141
- §2 Емблематичні властивості тексту 157
- §3 Алгоритм художнього мислення
барокових агіографів 170
- §4 Переклад середньовічної образності мовою
культури бароко 184

РОЗДІЛ 4

**Києво-Печерський патерик і культура
сарматського бароко**

- §1 Ідеологія сарматизму
як елемент культури українського бароко 195
- §2 Кореляція ідеалів Патерика
з українською ментальністю 209

Висновки 225

Бібліографія 231

Показчик імен і назв 241

Архиепископ Ігор Ісіченко

Духовні виміри барокового тексту

180

592 стор., 147*230 мм
ISBN 978-966-8917-71-4

«Духовні виміри барокового тексту» — збірка досліджень, які були написані між 1984-м і 2015-м роками. Вона складається з шести розділів, де статті упорядковано тематично, а не хронологічно. Узяті навзагал ці дослідження продовжують проект відомого славіста Дмитра Чижевського.

Автор аналізує твори Івана Вишенського, Касіяна Саковича, Кирила Транквіліона Ставровецького, Сильвестра Косова, Іоанікія Галятовського, Паїсія Величковського, Григорія Сковороди та ін.

Для літературознавців, викладачів і студентів вишів, усіх, хто цікавиться давньою українською літературою.

ЗМІСТ

«Це підпільне бароко...» (Наталія Пилипюк) 7

РОЗДІЛ I

Механізми творення тексту

Кирило-мефодіївські парадигми самоідентифікації української культури	32
У пошуку наративної програми барокового літературного твору	41
Містична перспектива літературного тексту в культурі українського бароко	50
Бароко — мистецький стиль і літературна епоха	54
Київський ареопаг православного Єрусалиму	66
Берестейська унія й українська література XVII століття	86
Православна Контрреформація та розвиток барокової культури України	101

РОЗДІЛ 2

Текст як феномен містичного діалогу

Сакраментальні виміри барокового дискурсу	108
Духовність Ігнатія Лойоли і барокова риторична культура України	115
Літературна спадщина св. Терези Авільської в рецепції православної книжності	142

РОЗДІЛ 3

Текст як феномен полемічного діалогу

о.Петро Скарга і християнський Схід: український вимір	160
Трактат о.Петра Скарги ТІ «О jednotości Kościoła Bożego» як чинник українського літературного життя ХVІ ст.	171
Східна аскеза і бароковий текст: досвід могилянського Києва	180
Феномен свт. Петра Могили: ідентичність і вселенськість у духовному досвіді могилянського Києва.....	192
Полемічна література перед викликом нескінченності	203
Іван Вишенський і Львівське братство: літературні аспекти діалогу.....	215
Історична ретроспектива в багатовимірності барокового полемічного дискурсу (зі спостережень над діалогом о. Лева Крєвзи, ЧСВВ та о. Захарії Копистенського)	229
Сакраментальні виміри християнської етики в трактаті Євсевія Пиміна «Λίθος»	239

Архиепископ Ігор Ісіченко
**Духовні виміри
барокового тексту**

181

РОЗДІЛ 4

Поетика тексту

«Вірші на жалосний погреб гетьмана Сагайдачного» о. Касіяна Саковича та проблема джерел “козацького бароко”	250
«Eхегезіс» Сильвестра Косова (1635): маніфест киево-могилянської Контрреформації?	264
«Перло многоцінне» Кирила Транквіліона Ставровецького як феномен української барокової релігійної культури	282
Досвід християнської святости в українській бароковій сюжеттиці	301
Барокова рецепція персонажів «Киево-Печерського патерика»: Святі-письменники	312
Мучеництво святих Бориса і Гліба — архетипний сюжет українського письменства	326
Аскетична традиція Києво-Печерського монастиря в агіографічному дискурсі свт. Димитрія Туптала	336
Культ прп. Нестора Літописця як чинник самоусвідомлення ранньомодерного письменника	344
Мученицький архетип у житійному просторі Руїни.....	351
Трактат о. Іоанікія Галятовського «Fundamenta»	365

РОЗДІЛ 5

Літературні тенденції

Українська барокова проза в пошуку літературної моделі початків східнослов'янської історії	390
Рим на бароковій мапі Європи (зі спостережень над ідеєю Риму в моделі світу книжників кола митрополита Петра Могили)	412
Риторика й барокове проповідництво в шкільній культурі Києва XVII ст.	419
Біблійні архетипи у художньому світі барокової проповіді	429
«Мир с Богом человекъ» в контексті богослов'я покаяння	437
Чернігівсько-сіверська аскетична традиція та духовні пошуки новочасної України	459
“Василіянське бароко”	468
Сакральний простір «Саду божественних пісень» Григорія Сковороди	497
Онтологія дороги в «Автобіографії» прп. Паїсія Величковського	514

182

Архиєпископ Ігор Ісіченко

**Духовні виміри
барокового тексту**

РОЗДІЛ 6

Бароковий текст у сучасному дискурсі

Давня українська література в духовному світі сучасної людини	522
Літературна спадщина X–XVIII ст. — предмет вивчення і засіб формування сучасного інтелектуала	534

Архиепископ Ігор Ісіченко

Війна барокових метафор

“Камінь” Петра Могили
проти “підзорної труби”
Касіяна Саковича

183

348 стор., 147*230 мм
ISBN 978-966-8917-20-2

Ця книжка посіла перше місце у номінації «Хрестоматія/Літературознавство» рейтингу «Книжка року-2017».

Полемічне протистояння трактатів «Perspectiwa» Касіяна Саковича (1642) і «Λίθος» Євсевія Пиміна (1644), під чийм іменем приховався гурток православних інтелектуалів з оточення митрополита Петра Могили, було одним із найбільш яскравих і певною мірою епатажних епізодів літературного життя України епохи Бароко. Однак досі воно розглядалося лише принагідно, і то виключно в контексті православно-католицької полеміки, як протистояння певних богословських і суспільно-церковних концепцій. Пропонована книга виводить аналіз обох текстів у площину барокового діалогу, в якому змагання ідей набуває яскравої образної форми, обертаючись справжньою війною метафор і вправлінням у дотепності талановитих авторів. Спостереження архієпископа Ігоря Ісіченка над творами будуть цікаві як для літературознавців і богословів, так і для всіх, хто цікавиться історією української культури.

ЗМІСТ

Перелік скорочень5

Вступ7

Діалог Касіяна Саковича та Євсевія Пиміна в літературознавчій інтерпретації

Відкриття Касіяна Саковича.....13

Росія, др. пол. ХІХ ст.....16

Український погляд.....21

З позицій марксизму.....27

У вільному світі.....29

Ювілейні публікації.....33

Сучасний етап.....36

Наратор

Касіян Сакович: шлях пошуків і розчарувань.....41

«Kalendarz stary» (Вільно, 1640).....49

«Sobor kiiowski schizmatycki» (Варшава, 1641).....61

Загадка Євсевія Пиміна.....67

Динаміка назви

Символічний простір титульної сторінки.....76

«Επιλόγιος або Perspectiwa».....80

«Λίθος albo Kamień».....84

Геральдичний пролог

Шренява — переможний герб Любомирських.....88

Хрест — Богові, стріла — ворогам (на герб Бжозовських).....91

Комунікативна перспектива

Адресат «Perspectiwy».....93

Адресат «Λίθος'у».....97

Розширення перспективи

Напучення “грекоруському” читачеві.....101

Метафоричні бар'єри перед “темнохвильною перспективою”.....106

Профетичні конотації Каменя.....111

Реєстри помилок.....114

Хрещення	«Perspectiwa» (116) «Λίθος» (118) Богословський резонанс (122)	
Миропомазання	«Perspectiwa» (124) «Λίθος» (127) Богословський резонанс (131)	
Сповідь	«Perspectiwa» (132) «Λίθος» (135) Богословський резонанс (142)	
Євхаристія	«Perspectiwa» (145) «Λίθος» (152) Богословський резонанс (174)	
Священство	«Perspectiwa» (178) «Λίθος» (182) Богословський резонанс (185)	
Подружжя	«Perspectiwa» (187) «Λίθος» (189) Богословський резонанс (191)	
Оливопомазання	«Perspectiwa» (194) «Λίθος» (197) Богословський резонанс (208)	
Устав	«Perspectiwa» (211) «Λίθος» (237) Богословський резонанс (282)	
«Paraenesis»	283
«Pro colophone»	289
«O pochodzeniu Ducha Świętego»	293
«O zwierzchności cerkiewney»	297
Висновки	309
Бібліографія	315
Показчик імен	336

архиєпископ Мелетій Смотрицький

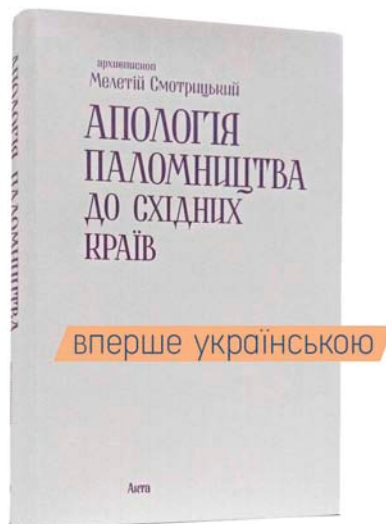
Апология паломництва до східних країв

Авторський проєкт, передмова,
коментарі, примітки: архієп. Ігор
Ісиченко; переклад зі старопольської:
Ростислав Паранько

Meletiusz Smotrzyski, arcybiskup

Apologia peregrinatiey do krajów wschodnich

Projekt autorski, przedmowa,
komentarze, uwagi: arcybiskup Ihor
Isiczenko; tłumaczenie z języka
staropolskiego: Rostysław Parańko

186

608 стор., 147*230 мм
ISBN 978-966-8917-87-5

Цивілізаційне протистояння, що розгортається на терені України в ХХІ ст., годі зрозуміти, не звертаючись до його передісторії, до епохи Мелетія Смотрицького, так містко відображеної в «Apologii peregrinatiey do krajów wschodnich» (1628). «Apologia» Мелетія Смотрицького, — твір вельми неоднозначний і до певної міри провокативний. Він відобра жає, зокрема, драматичний рубіж у суспільно-церковних пошуках українських інтелектуальних еліт. Ці процеси відіграли надзвичайно істотну, якщо не визначальну роль у формуванні стратегії національного розвитку України.

Драму Мелетія Смотрицького важливо відчутти й пережити як частину драми власної ідентичності кожного з українців ХХІ ст. Саме тоді ми зможемо помітити в «Apologii» відчайдушну спробу захистити себе й свій народ від катастрофи, що наближається, ховаючись за гаслами “захисту православної віри”.

Паралельно із текстом оригіналу, відтвореним сучасною польською графікою, подається переклад сучасною українською мовою.

ЗМІСТ

Перелік скорочень 13

Архиєпископ Ігор Ісіченко

**Поетика трансформації:
«Apologia» Мелетія Смотрицького (1628) 15**

187

архиєпископ
Мелетій Смотрицький
**Апологія паломництва
до східних країв**

Archiepiskop Meletiusz Smotrzycki
Apologia peregrinathey do kraioiw Wschodnych 146–552 (п)

Архиєпископ Мелетій Смотрицький
Апологія паломництва до східних країв
(переклад)147–553 (п)

Коментарі 555

Бібліографічний покажчик 579

Покажчик імен..... 593

Назар Федорак

канд. філол. наук, доцент кафедри
української літератури ім. акад. М. Возняка
Львівського національного
університету імені Івана Франка

188

архієпископ
Мелетій Смотрицький
**Апологія паломництва
до східних країв**

Свою «Апологію паломництва до східних країв» **Мелетій Смотрицький** написав у тому міжчассі, яке і дотепер впливає на сумнозвісну українську «різновекторність» – культурну, релігійну, геополітичну. Саме період між загальновідомими Берестейською унією 1596 року та Переяславською радою 1654 року дедалі частіше сприймається як часовий проміжок, який не тільки сформував ранньомодерний український проєкт, а й від погойдунь шальок культурних терезів якого залежав вибір історичного шляху ренесансно-барокової «нової Русі». Як відомо, терези гойднулись у бік козацького православно-московського вибору й відповідної моделі української ідентичності. На жаль, наслідки такого обраного цивілізаційного проступання Україна і досі скроплює кров'ю на Донбасі й не тільки...

Нововиданий переклад «Апології паломництва до східних країв» Мелетія Смотрицького сучасною українською мовою яскраво демонструє й обізаному читачеві, й цілковитому неофітові, що в той час були в Україні інтелектуально-культурні сили й соціальні кола і були яскраві представники цих сил, які пропонували та просували іншу – проєвропейську сарматсько-шляхетську – модель ранньомодерної української ідентичності.

Завдяки харківському видавництву «Акта», автору проєкту цього видання – творцеві передмови, коментарів і приміток – архієпископу **Ігореві Ісіченку**, а також перекладачеві **Ростиславу Паранькові** до нас прийшов довгоочікуваний текст, про який більшість допитливих чула, однак прочитати майже не мала змоги.

Мелетій Смотрицький – ранньобароковий письменник, упродовж кількох років мав сливе непохитне реноме автора лише одного вартісного літературного твору – «Тренос, або Плач єдиної святої помісної Вселенської Апостольської Східної Церкви з поясненням догматів віри».

«Апологія...» – текст уже зрілішого автора, який гостро критикує зокрема й себе самого як творця «Треносу...». Це не тільки не зменшує чести Мелетієві Смотрицькому, а навпаки – підносить його в очах читача: як інтелектуала,

здатного переосмислювати власні погляди, виявляючи та відкидаючи свої колишні хиби; як богослова, спроможно-го тверезо аналізувати тексти своїх попередників і сучасників; як політичного мислителя, котрий, здається, першим у нашій історії збагнув руйнівні для етносу наслідки конфесійної роздробленості (його прагнення «щоб не було дві Русі» стосувалося не територіяльної, а саме ментальної роздвоєності); врешті, як барокового письменника, котрому спершу випало прибирати собі літературну маску (*Теофіл Ортолог* як вигаданий автор «Треносу...»), а відтак рішуче її здирати і розвінчувати.

Загалом, тема «*Мелетій Смотрицький у контексті I половини XVII ст.*», що її вже в новому тисячолітті в монографіях розгортали *Сергій Бабич* і *Петро Кралюк*, якій значною мірою присвячено збірник «Біля джерел українського бароко» (один із випусків проекту «Львівська медієвістика*») і яку наразі довершує рецензоване видання «Апології...», давно, на мою думку, просить на стіл кіносценариста. Особиста доля Мелетія Смотрицького: злощасні перипетії нереалізованого кохання; едукативні мандри Європою, зворохобленою протестантськими ідеями; драми і трагедії його церковного служіння в литовських, білоруських та українських землях Речі Посполитої; його досвід (власне, відображений в «Апології...») занурення в реалії східних патріархатів; надії на об'єднання Київської митрополії і руського народу та крах цих надій; його контакти з найвідомішими історичними постатями свого часу – це той готовий кінематографічний матеріал, за який варто лише взятися зацікавленому і вдумливому режисерові.

Не знаю, чи мав або чи міг мати таке бачення владика Ісіченко, пишучи передмову до «актівського» видання «Апології», проте цей його кількасторінковий «Вступ» читається з таким захопленням, немовби початок історичного детективу. Зрештою, чому би й ні?..

Вступний текст архієпископа *Ігоря Ісіченка* до ново-виданої книги охоплює 130 сторінок, і його цілком можна трактувати як повноцінну монографію про поетику трансформації «Апології...» Мелетія Смотрицького. Владика виокремив найважливіші та найскладніші аспекти цього твору (і літературну спадщину Мелетія Смотрицького) впродовж століть (підрозділ «Історія дослідження»); спробував увійти в біографічний контекст автора «Апології...», пов'язаний із походженням Мелетія Смотрицького, формуванням його історичної, політичної та насамперед церковної свідомості (підрозділ «Еклезіяльні виміри авторського простору»); відобразив поступове самотнішання Мелетія Смотрицького, викликане передовсім його впе-

неністю в істинності власних принципів та ідей (підрозділ «Парадокси алієнізації»), а також блискуче проаналізував літературне лице барокової (не забуваймо!) «Апології...» (підрозділ «Словесна гра»).

У процесі такого всебічного аналізу точно та влучно визначено причини *«вельми критичного ставлення»* до Мелетія Смотрицького *«в патріотичному сегменті української гуманітаристики поза унійним середовищем»* (с. 28); звернено увагу читача на сарматсько-середньовічний аспект самопочуття Мелетія Смотрицького в контексті подій відновлення православної Київської митрополії 1620 року й після них, а також слушно акцентовано вищу вагу станової свідомості і солідарності, ніж національної чи етнічної, в тогочасному суспільстві (с. 48). У цьому контексті увагу загострено на подіях часів князювання та протистояння з низовим козацтвом князя **Костянтина Острозького**.

На думку владика Ісіченка, з-поміж низки причин, які спонукали Мелетія Смотрицького здійснити подорож на Близький Схід, «безперечний пріоритет» належав *«побожному намірові здійснити прощу в Святу Землю»* (с. 54). Тут висловлено оригінальну версію про тодішній стан Мелетія Смотрицького щодо «визначальної антиномії» для задуму «Апології...», який досить категорично названо *«ситуацією внутрішньої роздвоєності»* і сказано, що її причина – неможливість еклезіально *«сумістити відданість сарматській вітчизні й руйнівну співпрацю з її ворогами»*, себто насамперед із Османською імперією. Водночас дуже важливою тезою архієпископа Ігоря, як мені видається, є його спостереження про те, що *«джерела кризи візантійського Сходу в очах Смотрицького незвідні до турецького гноблення. Вони відкриваються в психології ексклюзивності, в самовдоволеній упевненості у власних перевагах над рештою християнського світу»* (с. 68).

У самій структурі своєї передмови-монографії та в переході від параграфа «На камені Петра» до підрозділу «Парадокси алієнізації» владика Ісіченко поміж рядками протягує логічну нитку між відношенням Мелетія Смотрицького до апостола Петра (в контексті набуття переконаності в непохитності «скелі» єдиного християнського престолу – Римського) і до апостола Павла (в контексті особистого переходу-прозріння від старого Савла до нового Павла). Так, вивіряючи своє рішення *«головним апостолом діла»* (Петром) і *«головним апостолом слова»* (Павлом), Мелетій упевнювався у правильності здійсненого особистого повороту. Як фарисей Савло був свідком каменування першомученика Стефана, так спершу Максим (іще світська особа) Смотрицький написав хибно-«фари-

сейський» «Тренос», а після того, як уже Мелетій Смотрицький став свідком забиття у Вітебську унійного єпископа **Йосафата Кунцевича**, відбулося нове переродження Савла в Павла – не тільки й не стільки іменем, скільки текстами «послань» і свідченням долучення до істинної віри. Крім того, ледве чи можна бути соратником Петра, коли перебуваєш у протистоянні з його наступником – римським архиєреєм.

Як і сам творець «Апології...», автор передмови до «активського» видання «Апології» не оминає та не замовчує складних і неоднозначних питань, наприклад про мовну руську спільноту, в якій Мелетій Смотрицький не розмежовував українців і білорусів, нехтуючи «говірними особливостями різних регіонів», але від якої зате відмежовував Москву. Висновок владики Ісіченка щодо цього полягає в тому, що для Мелетія Смотрицького Русь – це *«спільний етноконфесійний простір, що об'єднує мешканців Речі Посполитої за обрядовим чинником з інтегративною роллю церковнослов'янської («слов'яноруської») мови»* (с. 119). При тому сам Мелетій Смотрицький писав майже виключно польською мовою...

І у «Треносі», й в «Апології» Мелетій Смотрицький, за висловом архиєпископа Ігоря, лякав співвітчизників тим самим – *«винародовленням аристократії та її відходом від Руської Церкви»* (с. 121). Це цікаве спостереження, яке свідчить, із одного боку, про сталість пріоритетів Смотрицького, а з другого – про зміни, які швидко відбулись у руському суспільстві Речі Посполитої в проміжку між написанням «Треносу» й «Апології».

Чудово прописано владикою Ісіченком у передмові-монографії актуальність видання «Апології...» саме в наш час – час активної фази протистояння України з «руським міром» і з внутрішніми якщо не прихильниками його, то підтакувальниками. Україна на початку XXI століття немовби знову виборсується із ситуації України початку XVII століття, і кожен сучасний українець зробив або неминуче мусить зробити свій цивілізаційний вибір між Сходом і Заходом, між спотвореною викривленими мітами традицією та чесним шляхом у майбутнє, між «захистом православної віри» в її московському варіанті й захистом національної ідентичності під опікою Апостольського престолу, врешті-решт між статусом України як колонії та як вільної держави в європейському співтоваристві.

Загалом, актуальність – головний маркер цього, здавалося б, цілком архаїчного твору, заглибленого в далекі від наших часів проблеми далеких від нас людей і суспільств. Але, вчитуючись у сторінки роздумів, критики й аргументів Мелетія Смотрицького, раз у раз ловиш себе

на тому, що в українській проблематиці вибору майбутнього змінилося не так уже й багато за ті майже 400 років, які минули, відколи написано «Апологію...» Як вам, наприклад, отакий пасаж Мелетія Смотрицького щодо церковної та світської геополітики, а також щодо тягlosti київської церковної традиції: *«За часів наших предків наш єдиний митрополит Київський владичив і над руськими, і над московськими єпископами та над усім духовенством цих держав; і ні князям Литовським у Москві, ні князеві Московському в Русі це не могло і не може вдатися – бо не мають на це права від Бога»* (с. 289)?

Одна з головних релігійно-історичних ідей Мелетія Смотрицького – те, що з роз'єднанням єдиної Христової Церкви Схід почав утрачати всі свої й духовні, й інтелектуальні чесноти. При тому автор «Апології...» ставив на карб східним «схизматикам» насамперед утрату любові внаслідок від'єднання від Римського престолу. Західна Церква, за його спостереженнями, *«рухається й працює через любов»*, а Східна *«лежить облогом і байдидує через ненависть»*; Західна – *«прекрасна та показна»*, а Східна – *«позбавлена всякої оздобы»*. Причина *«бачиться, не без гнівного Божого допусту»*, бо через відмову від любові, що викликало Божий гнів, зокрема, *«скільки у неї було святих мощей – усі відібрав Господь і переслав їх Західній Церкві»* (с. 513). Мелетій Смотрицький пояснював ще раніше: *«Маю на увазі, що після відколу від Західної Церкви вона (тобто Східна церква – Н. Ф.) вже не привела до Господньої Христової віри жодного народу; зголодніла на слово Боже; втратила Боже слово, живе й діяльне. Останній патріярх Константинопольський у святій єдності – Ігнатій – є святим нашої Церкви й ми поминаємо його 23 жовтня. А після його смерті церковну єдність розірвано, і вже жодного патріярха того престолу наші церковники не вносили до переліку святих»* (с. 509–511).

Далі – про науку й освіту: *«Скільки було на Сході вчености – усю її Господь Бог переніс на Захід; і коли й має Схід якихось вчених мужів, то набуває їх із Заходу; а тим часом у Константинополі на Галаті отці Товариства Ісусового навчають грецьких дітей греки та латини <...> А у греків якщо і є вчені дидакаси – чи то вдома, чи то по італійських академіях – то їх свої ж зневажають та погорджують ними»* (с. 513). Дуже цікаво, що Мелетій Смотрицький добре знав і вказував на те саме, про що твердять і сучасні медієвісти: ще до захоплення Константинополя турками – *«за майже сорок років перед Флорентійським собором»* – із Греції подалося до Італії багато відомих філософів (власне, богословів) – *«грецькі Атени»*. *Мануїл Хрисолора, Константин Ласкарис, Філельфо, Мусурос, Теодор Газа, Ге-*

оргій Трапезундський, Мануїл Мосхопул, Димитрій Халкокондил, Марул Константинопольський та інші, котрі «подалися в італійські землі й там, прийнявши у часи схизми між греками та римлянами єдність із Римською Церквою, скінчили своє життя», – це ті немовби предтечі європейського Відродження: «Адже ці греки закорінили по всіх західних країнах грецьку вченість, яка й донині процвітає» (с. 437). Усе це також перегукується зі спостереженнями **Джорджо Вазарі** у сфері мистецтва з історією самого поняття культурологічного терміну «Відродження».

Оглядаючи такий поважний книжний труд, не може, звичайно, не похвалити праці перекладача – Ростислава Паранька. Український текст є легким, невимушеним, цікавим і передає авторську енергетику, закодovanу в польському оригіналі. До окремих перекладацьких знахідок належить слухне та дотепне послуговування фразеологізмами, подекуди навіть там, де їх не було в авторському тексті. Наприклад, місце про польського короля, який «*toczarze zsadza z maestatow, a bierze z gnoi u posadza z xiqzaty*» (с. 410), вдало перекладено так: «...владоможців позбавляє величі, а інших підбирає з гязі й садить у князі» (с. 411). Щоправда, інколи виникає плутанина, коли в оригінальному тексті Мелетія Смотрицького поруч ужито латинські або грецькі та польські слова з ідентичним значенням, а в українській версії їх однаково перекладено двічі. Може, варто було б латинські лексеми та фрази залишати в такому самому вигляді, як в оригіналі, бо ж далі за ними все одно завжди з'являється українське слово чи вислів, який є їх прямим перекладом?

Але ці дрібнички – це дійсно майже невагомні піщинки на тлі величезної праці ініціаторів і втілювачів цього непересічного й – вкотре повторюся – напрочуд актуального книжкового проекту. Не маю жодних сумнівів, що кожен – хай навіть той, хто ніколи й не чув імені Мелетія Смотрицького, – прогорнувши кілька сторінок цього видання «Апології паломництва до східних країв», уже не зможе відкласти книгу, не дочитавши її до кінця. А дочитавши – буде вражений напруженістю інтелектуального й суспільно-політичного життя на руських землях у першій половині XVII століття, а також тяглістю і «традиційністю» українських історичних викликів. ■

Дмитро Чижевський

Український літературний барок: нарис

194

460 стор., 125*163 мм
ISBN 966-7021-82-3

Ця студія Дмитра Чижевського вперше була оприлюднена на сторінках третього, четвертого та п'ятого томів «Праць Українського Історично-Філологічного Товариства в Празі» (1941–1944 роки). У вступі до своїх нарисів Чижевський писав: “Видаю їх з надією, що ті, хто має змогу легше дістатись до першоджерел, продовжать мою працю. Буду так само радіти, якщо усі висновки моєї праці даліше дослідження відкине, як і в випадку, коли більшість їх знайде підтвердження. Бо завданням моєї праці є в першу чергу поставити ті питання, на які україністика мала б дати відповідь”. Утім, склалося так, що піонерська студія Дмитра Чижевського й досі залишається єдиною ґрунтовною структуралістською працею про українську поезію XVII–XVIII століть.

Книга «Український літературний барок» Дмитра Чижевського представляє найфундаментальніше зацікавлення вченого — складну культурно-історичну епоху української літератури XVII–XVIII ст. Перед дослідником стояло два завдання: перше — подати чітку періодизацію історії літератури, в яку б органічно вписалося бароко (варто відзначити, — мало прописане на той час); друге — довести, що період бароко виявився самотньою епохою небувалого розквіту української літератури й містив “сонорні” коди з європейськими літературами (культурами).

За Чижевським, бароко виявилось “модерною” течією, що буквально сколихнула засади тогочасного мислення в усіх сферах культурного, суспільного чи соціального життя. Іншими словами, XVII ст. для України виявилось початком докорінних перетворень, утілення сміливих проєктів та ідей.

Цінність бароко полягає не лише у формальному аспекті — жанровому, стильовому, тематичному тощо розширенні. Здається, саме в XVII ст. українська культура дістала потужний мультикультурний досвід, всотала в себе різноментальні, різноетнічні, різномовні, різнорелігійні чинники. Поруч зі староукраїнським

словом у літературі утвердилося польське, латинське тощо. Українські письменники не обмежували себе й у виборі матеріалу, “літературним” могло стати все: високе, низьке, світське, церковне, поганське, народне, шляхетне, потворне, трагічне, сатиричне...

Українське бароко багато в чому завжди буде загадковим, оскільки та культурна, семантична тощо різноманітність, що лежить у його основі, здатні витворювати чимраз нові горизонти бачення, нові інтерпретаційні картини. Відтак цілком природно, що до бароко звертатимуться в наступні (ймовірно — “співзвучні”) культурні епохи як не лише до української традиції, екзотичної віхи в її континуальності, а й як до своєрідних “корисних копалин”, котрі ще треба віднайти й “упровадити” в гуманітарне, наукове, творче виробництво.

ЗМІСТ

Дмитро Чижевський

Український літературний
барок: нариси

Олекса Мишанич. Дмитро Чижевський
як історик давньої української літератури 6

ЧАСТИНА ПЕРША

Передмова	27
1. “Поезія барока”	37
2. З історії української епіграми	47
3. Майстер малих форм	80
4. Невідомий український поет 18-го віку	122

ЧАСТИНА ДРУГА

5. До перекладів Сковороди	160
6. Рештки підручника поетики Сковороди	184
7. Сковорода, яко реформатор віршування	194
Додаток до глави 7-ої	247
Григорій Сковорода. «Сад божественных пїсней, прозябшій из зерн Священнаго Писанія»	251

ЧАСТИНА ТРЕТЯ

8. Емблематична поезія	326
9. Гербовна поезія	379
10. До типології барокової віршованої літератури	404
Показчик імен	441

196

432 стор., 125*163 мм
ISBN 966-7021-83-1

Фундаментальна монографія Дмитра Чижевського «Філософія Г. С. Сковороди» вперше побачила світ у Варшаві 1934 року як двадцять четвертий том праць Українського Наукового Інституту. На багатющому джерельному матеріалі Чижевський досліджує тут засади сквородинської метафізики, антропології, етики тощо, править про місце та роль Сковороди в європейській мисленнєвій традиції. Універсалії та образи великого українського філософа яскраво виразняються на тлі античного платонізму й новоплатонізму, патристики, середньовічної та новочасної (передовсім німецької) містики. Ця книжка давно вже стала класикою історико-філософської сквородіани.

Чижевський зробив настільки багато, що його спіткала найкраща з можливих доль ученого: його висновки здаються тепер очевидними — і водночас продовжують рухати науку. З урахуванням того, що донедавна з ними мало хто міг ознайомитись.

Класичну гірацю Чижевського «Філософія Г. С.Сковороди», яку перевидано завдяки наполегливій праці Леоніда Ушкалова, присвячено широкоформатному аналізу світогляду Сковороди та формуванню його вчення.

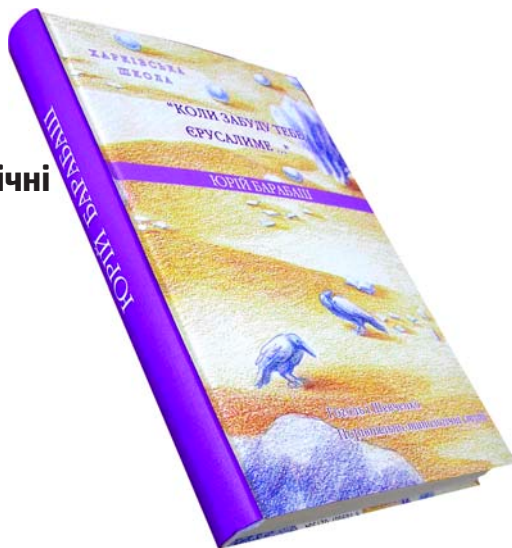
«Філософія Сковороди» виграє конструктивно: порівняно з «Бароком» ця монографія надзвичайно чітко вибудована. «Вступ — Підстави — Метафізика — Антропологія — Етика — Містика — До джерел Сковороди». Власне, це підручник — проблемний, новаторський, яким, власне, і має бути підручник. Чижевський визначає роль Сковороди у вітчизняній культурі («Сковорода стоїть у центрі української духовної історії») і його місце в традиції європейської думки («близькі відносини Сковороди до цих трьох філософічних та релігійних традицій не є в обставинах тодішньої України ніяке диво»).

Розум без зарозумілості; новаторство без екстремі; енциклопедичність без накопичення другорядних фактів. Навіть якщо всі висновки Чижевського були б спростовані (як він хотів; як він побоювався,— і чого не сталося), цих рис науко вого почерку вистачило б, аби його праці варто було перевидавати й перечитувати.

<i>Леонід Ушкалов.</i> Сковородяна Дмитра Чижевського	7
Передмова	31
I. ВСТУП	
1. Проблематика	36
II. ПІДСТАВИ	
2. Coincidentio oppositorum	44
3. Κύκλος τῶν κύκλων	58
4. Hieroglyphica, emblemata, symbola	71
5. Symbola et emblemata	85
6. Біблія	114
III. МЕТАФІЗИКА	
7. Матерія	137
8. Materia aeterna	144
9. Дуалізм	152
10. Ἄδιαιρέτως, ἀτρέπτως, ἀμερίστως, ἀσυγχύτως	170
11. Бог	175
12. Премудрість	190
13. Рослина як символ усевітту	197
IV. АНТРОПОЛОГІЯ	
14. Внутрішня людина	214
15. Серце	224
16. Кілька символів	234
17. Безодня	240
18. Мікрокосмос	246
19. Пізнання	257
V. ЕТИКА	
20. Θέωσις	266
21. Спокій, мир, субота	273
22. Світ	277
23. Самоприниження	287
24. Нерівна рівність	299
25. Педагогіка	324
26. Сковорода й Україна	328
VI. МІСТИКА	
27. Сковорода – містик	342
28. Сковорода – містичний поет	356
VII. ДО ДжЕРЕЛ СКОВОРОДИ	
29. Передсилки Сковороди	386
До таблиць. Тексти та пояснення	395
Показчик імен	403
Index symbolorum et emblematum	425

Юрій Барабаш

“Коли забуду тебе, Єрусалиме...” Гоголь і Шевченко. Порівняльно-типологічні студії

198

Серія «Харківська Школа»

376 стор., 135*195 мм
ISBN 966-7021-50-5

За цю книгу автор отримав Національну премію ім. Тараса Шевченка у галузі літератури за 2003 рік.

Розвідка Юрія Барабаша — це перша спроба комплексного порівняльного аналізу життєвих долі і творчих індивідуальностей М. Гоголя та Т. Шевченка як найвидатніших, воістину знакових постатей в українській культурі. У типологічному ракурсі, у широкому історичному та крос-культурному контексті розглянуто аспекти схожості й разом суттєві за своєю суб'єктивною й об'єктивною природою відмінності, розбіжності, часом і контроверсії, поміж двома мистцями, їхні естетичні, етичні, історіософські системи, соціальні концепції, конфесійні позиції, психологічні та поведінкові настанови, шляхи національної самоідентифікації та формування національної свідомості — з огляду на антиномічність і різноспрямованість векторів цього процесу. Виявляються як моменти етнічної, моральної, духовно-художньої близькості, корелятивної взаємозв'язаності, так і бінарні опозиції структурного і значеннєвого порядку.

- Оптимізм/Леван Фраїно — письменник, мистець, громадський діяч. Матеріалі Меморіалу вченої конференції. Львів, 25-27 вересня 1999 р.—Львів, 1999. • Клоузе Г. Поези Тараса Шевченка Сучасні інтерпретації.—К., 1998.
- 82 Серетов Е. Шевченко і час.—К., 1996.—С.103.
- 83 Дік І.м. Сильві-Стефанія С.Т. Шевченко. Інтерпретації.—Київ, 1954.—С.128.
- 84 Дік І.м. Ротундін В. «Москалка криниці» —примруження оном/Слово і час.—1991.—№11—с.38.
- 85 Шевченко Ю. Слово вступило до Босниці Панаши як історично-літературний факт.—Довідник стаття.—Київ, 1986.—С.16.
- 86 Пивов І. Тарас Шевченко. Навіщо «Москалка криниці»?—Довідник стаття.—С. 161.
- 87 Там само.—С.119.
- 88 Шестов Ю. Слово вступило до Леониди Панаши як історично-літературний факт.—С. 20.
- 89 Радичевський В. Шевченко.—К., 1996.—С.251.—Стор. 2.
- 90 Пивов І. Вказує Грота Шевченка. Навіщо «Москалка криниці»?—Довідник стаття.—С.20.
- 91 Дік І.м. Цей романі родів-літературної національної свідомості, вказує «Коли забуду тебе, Єрусалиме...».
- 92 Шварц Ю. Поезі Шевченка і Гоголя.—К., 1998.—С.55.
- 93 Дік І.м. Ротундін В. «Москалка криниці» —примруження оном.—С. 38-40, 43.
- 94 Шварц Ю. Поезі Шевченка і Гоголя.—С. 68.
- 95 Заблод О. Шевченко між України.—С.87—88.
- 96 Зиничевський В. Тарасові Гоголю/Література.—1998.—№ 7-8 (9-10)—С. 16.
- 97 Зиничевський В.В. Навіщо Гоголю. Тарас національний дім.—С. 304.
- 98 Зиничевський В. Тарасові Гоголю.—С. 17.

Випадок Хмельницького (Фрагмент)

Власне, цей фрагмент міг би бути «вмонтований» до попереднього розділу, до першої його частини. — він пов'язаний зі «Стрільцями помісто» (привірада, самим лише фактом її згадки), в головні, з історико-філологічною проблематикою, іде Хмельницький є не тільки реальною постаттю української історії, але водночас і одним з найвизначніших її міфів. Проте, ширше зглянувши, не хотілося відокремитися від, порівнявши, в дещо думки, поза тим, іде, любов, найбільше, в діалогі висновок, що локальне питання («випадок») — оцінка Гоголем і Шевченком легендарного гетьмана — має самостійний історичний, історико-літературний, методологічний (з огляду на методи порівняльного

Короткий впровід	9
Антиномії національної свідомості	15
Чиї ми діти?	19
“Коли забуду тебе, Єрусалиме...” (Бінарна опозиція “батьківщина — чужина”)	37
Дискурс “бусурманства”	70
«Страшна помста» у трьох вимірах (Міфологія. Історіософія. Етика)	107
Випадок Хмельницького (Фрагмент)	201
“Мій бідний protégé”, або Після Гоголя...	229
Дві містифікації	229
Гоголівський притяг	234
Мова імперії	240
“Художник петербурзький!” Гоголь. «Портрет» — Шевченко. «Художник»	255
Портрети й автопортрети	259
Підтексти “петербурзького(-их) тексту(-ів)”	271
В єдиній художній простороні	286
Войовничі реалісти?...	304
Що далі?	347
<i>Показчик імен</i>	351

Юрій Барабаш
 “Коли забуду тебе,
 Єрусалиме...”
 Гоголь і Шевченко.
 Порівняльно-типологічні
 студії

Марко Павлишин

Ольга Кобилянська: прочитання

друге видання

200

358 стор., 137*173 мм
ISBN 978-966-8917-40-0

Ця книжка
стала переможцем
у номінації
«Гуманітаристика»
рейтингу
«ЛітАкцент року-2008».

ЗМІСТ

<i>Переднє слово до другого видання</i>	5
<i>Передмова</i>	9
1. “Німеччина” чи ні?: Питання ідентичності	19
2. Природа людини	49
3. Ніцше чи ні?	81
4. «Земля» без братовбивства	145
5. “Мені не соромно отворити уст про мої чувства”: Взаємини Ольги Кобилянської з Осипом Маковеєм	173
6. Що таке нація? Пізня проза	231
 ОЛЬГА КОБИЛЯНСЬКА. ДОЛЯ	 283
 <i>Бібліографія</i>	 341
<i>Показчик імен та творів</i>	345
<i>Тематичний показчик</i>	357

Ольга Кобилянська — ідентичність чи автентичність?

Ярослав Поліщук

Може, треба починати від того, що ця книга давно була очікувана в Україні? Ще від початку десятиліття автор заінтригував читача, публікуючи свої інтерпретації Кобилянської на сторінках періодики, зокрема в журналі «Сучасність» (2001–2003). На підставі тих публікацій напрошувалося враження, що заповідається на цілісну працю, причому евристичну, яка по-новому розставить акценти літературної класики. Напроту підігрівав і той факт, що протягом цього періоду наша суспільна думка менш чи більш активно «переживувала» тему інтимних стосунків Кобилянської та Лесі Українки, неймовірно розрекламовану та розтиражовану в медіях. Оцінки ж Марка Павлишина виглядали в цьому контексті принаймні стриманими: дослідник явно не квапився приміряти на себе лаври скандальної слави першовідкривача «полунички», хоча назагал критицизму його позиції не бракувало. Авторитет ученого заслужено піднесла (принаймні, в Україні) його попередня праця «Канон та іконоста» (1997), часто дискутована та цитована в середовищі гуманітаріїв. Якщо, міркували, Марко Павлишин так відважно й переконливо звойовує стереотипи та кліше («іконостаси») української літератури, то й у царині Кобилянської від нього належить сподіватися нового погляду. Нарешті тепер згадана вище інтрига розкривається: харківське видавництво «Акта» оприлюднило монографію відомого австралійського вченого, професора М. Павлишина з непертензійною, на перший погляд, назвою «Ольга Кобилянська: Прочитання».

Головним персонажем книги стає текст Ольги Кобилянської. Уживаємо це поняття радше в його ширшому значенні, хоча не в універсально-лаканівському, де втрачається грань між вербалізованим та уявленим текстом. Коли ж оцінювати текст, опрідмечуваний у монографії Марка Павлишина, то він присутній принаймні на кількох рівнях та в кількох якостях: 1) канонічний художній твір, що піддається вникливим інтерпретаціям та виявляє приховані від попередників смисли; 2) нехрестоматійний, маргінальний твір, якому досі не надавали поважного значення, трактуючи його як тло для канону (наприклад, ранній «Щоденник» або пізній роман «Апостол черні»); 3) епістолярне письмо, знання якого дає змогу аргументувати критику стереотипних образів письменниці; 4) автодокументальні свідчення, як-от кілька біографій Кобилянської, писаних у різні часи та з різного приводу, — блискучі документи змінної автопрезентації авторки в літературному житті її епохи. До цього сухого переліку слід додати, що критик не лише блискуче знає тексти та метатексти Кобилянської, а й підходить до їх прочитання делікатно, уважно, неупереджено, диференціюючи свою дослідницьку оптику залежно від характеру та функції аналізованого текстового матеріалу.

...

Спробуємо коротко сформулювати цікаві, подекуди парадоксальні, висновки дослідника, що репрезентують його евристичні

Марко Павлишин

Ольга Кобилянська:
прочитання

версії прочитань Кобилянської. Зрештою, вони досить добре виопуклюються у структурі праці, кожен розділ якої перетворюється у своєрідний детективний сюжет та обдаровує читача альтернативним прочитанням хрестоматійно знаних творів та біографічних акцентів буковинської письменниці, до того ж, критично відсторонених щодо стереотипів – від соцреалістичного образу «гірської орлиці» до постмодерного кліше «хтосічка чорненського».

1. Відповідаючи на питання ролі «німеччини» в письменницькій біографії О. Кобилянської, автор студії заперечує популярне уявлення про нібито можливу успішну кар'єру письменниці в німецькій літературі. М. Павлишин доводить, що в таких твердженнях українські критики радше виявляли бажане за дійсне. Ще від першої оцінки Лесі Українки, яка наголошувала на провідній ролі «німеччини» в освіті та мистецьких критеріях буковинської авторки – як передумові її самотньої пошуків у українській культурі, – утвердився стереотип, що пов'язував Кобилянську з домінуючим німецько-культурним (власне, австрійсько-німецьким, мова йде про спільний мовно-культурний ареал) впливом. Критикуючи цю тезу, М. Павлишин перечитує біографічні свідчення самої авторки «Царівни», аналізує факти публікацій та відгуків у німецькій пресі, аби верифікувати загальноприйняте твердження.

2. Дилеми ніцшеанства відстежуються в кількох проекціях. М. Павлишин прагне локалізувати цю тезу, зіставляючи тексти Ф. Ніцше та постулюючи окремі запозичення або впливи, присутні у творах Ольги Кобилянської. При цьому впливи могли бути не безпосередніми, а опосередкованими – через інші лектури, в яких пропагувалися ідеї «божевільного філософа». Але й запозичення буковинської письменниці не буквральні, а творчі, свідомі. Іншу грань теми виявляють впливи дарвінівської теорії, поступових ідей Конта та подібні, – адже світогляд Кобилянської не формувався виключно на культі надлюдини-Заратустри. У праці М. Павлишина ніцшеанству загалом приділяється чимало уваги, – ця тема порушується в кількох розділах книги.

3. Інтригуючу версію автор пропонує щодо трактування «Землі». Відомо, що свого часу саме цей роман був поставлений у центр канону. Павлишин, однак, не обмежується деконструкцією соціологічного прочитання твору, як можна було б гадати. Він іде далі й зауважує стійку апорію інтерпретаційних схем, котру ніхто з дослідників так і не подолав. Це тема братовбивства в «Землі» – тема, яку, власне, критики нав'язали читачеві, бо в самому тексті відсутнє однозначне звинувачення Сави як братовбивці. Цей цікавий аспект твору різнобічно коментує автор, відділяючи авторський (аукторіальний) наратив від опосередкованих оцінок персонажів та беручи до уваги чинники, які пізніше нашарувалися на первісний текст, а саме: а) оцінки критиків; б) коментарі письменниці, зокрема в листах та виступах; в) советський ідеологічний шаблон, який вихолощував текст до ролі ілюстрації марксівської теорії соціальної боротьби. Останній, здається, остаточно приглушив автентичний голос письменниці, репрезентований текстом роману, і накинув читачеві стереотип, чинний і подосі, в студіях останніх років. І про це цікаво розважає дослідник, окреслюючи цілком конкретну лакуну в читанні класичного твору письменниці.

4. Традиційно табуваною сферою вважалося приватне життя «буковинської орлиці», передовсім її стосунки з чоловіками. Марко Павлишин знімає це табу на прикладі чи не найзагадковішої та найскандальнішої на свій час історії – романсу з Осипом Маковеем. Відтворити перипетії цієї любовної історії йому дає змогу кореспонденція обох літераторів, тим паче, що вона лише частково відома читачеві в 5-томному виданні, тоді як решта листів лишається неопублікованою. Уважно перечитуючи цей епістолярій в архівних сховищах, автор праці уточнює риси людського характеру своєї героїні. Утім, характерно, що він підходить до матеріалу неупереджено, адекватно – після стількох критиків, котрі дещо спрощено трактували ці взаємини та зазвичай докоряли Маковееві, котрий, мовляв, злегковажив, дезертирував од особливої місії, яку йому як патріотові належало прийняти беззастережно.

5. Інше табу перекочувало в нашу епоху, радикально змінивши смисл заборони. Якщо раніше критика взагалі замовчувала пізній роман «Апостол черні», вважаючи його незрілим та ідеологічно шкідливим, то в 90-х роках ХХ століття, навпаки, цей твір визнано мало не за еталонний, а його головного персонажа Юліана Цезаревича – за взірець національної ідентичності. Марко Павлишин, перечитуючи роман заново, засвідчує, що текстові інтенції виразно суперечать такій шаблонізації. Цезаревич зовсім не відповідає ідеалові письменниці (здається, ідеальний чоловічий персонаж узагалі не властивий її письму!), тоді як жіночі персонажі по-своєму конструктивніші у своїй життєвій програмі «малих діл», ніж він. Узагалі, Кобилянська трактує поняття нації модерно, доводить Марко Павлишин, — як предмет вільного вибору, а не мус походження й традиції. Ця теза знаходить прикметне вираження на сторінках останнього роману письменниці.

Але що таки водило пером О. Кобилянської – поміж контрверсій і драм її особистої долі? Це питання супроводжує інтригу читання книги Марка Павлишина від початку до кінця. Наприкінці книги, як додаток до розвідки, вміщено неопубліковане оповідання «Доля», яке видавалося дослідникам надто автобіографічним, щоб його оприлюднювати, — й воно цілком доречно завершує приватно-біографічну тему книги.

...

Марко Павлишин

Ольга Кобилянська:
прочитання

Александр Ф'ют

Зустрічі з Іншим

Переклад з польської
Ярослава Поліщука

204

Серія «Перекладацькі проекти»

268 стор., 137*173 мм
ISBN 978-966-8917-34-9

У книзі увага зосереджена на трьох проблемних вузлах: один шлях веде на так звані Креси, сприйняті зі зворотної, непольської перспективи; другий провадить на інші континенти — до Південної Америки, що постає у спостереженнях Гомбровича й естонського філософа Кейсерлінга, та до Північної Америки, побаченої очима Мілоша, Гловацького, Брихта, Косінського, Щепанського; третій мотив становлять рефлексії над досвідом обох тоталітаризмів на теренах Східної та Центральної Європи. Своїми постколоніальними, антитоталітарними та гуманістичними акцентами ця праця цілком актуальна для сучасної України і, очевидно, викличе зацікавлення українського читача.

Автор пропонує нову мову опису літератури, відсвіжує способи інтерпретації світу культури.

Передмова 7

Довкола «Серця пітьми»

1

Колонізація? Полонізація?
Велике Князівство Литовське:
між утопією та ностальгією

2

Ніби за вікном
Місто з багатьма іменами
Посмертні пригоди Бруно Шульца

3

Подоріж “Континентом Третього Дня Творення Світу” .
Вростання в Америку
Стрибок за океан

4

Зіткнення з антицивілізацією
Перед наступом світу фаст-фудів
Повернення до Центральної Європи?
Побачене з центру Європи

Післямова. Дискусійне поле ідентичностей (Ярослав Поліщук) ..

Бібліографія вміщених праць 247

Показчик імен і творів 251

Про автора 263

ПЕРЕДМОВА

Зізнаюся: трапилася зі мною дивовижна пригода. Коли я писав книжку «Питання про ідентичність», не припускав, що порушені в ній проблеми невдовзі перетворяться на загальне місце — стануть не лише предметом наукових праць чи будуть дискутовані у вузькому колі фахівців, а й потраплять на сторінки періодики та щоденної преси. Коли ж завершив «Бути (або не бути) центральноєвропейцем», мало хто в Польщі цікавився цими питаннями, сам конструктор Центральної Європи менше промовляв до уяви моїх земляків, аніж до уяви чехів, угорців або мешканців колишньої Югославії. Нині ситуація змінилася кардинально: центральноєвропейська література викликає жваве зацікавлення у країні над Віслою, а два знані видавництва — «Pogranicze» і «Czarne» публікують цілу серію книжок авторів із цієї частини континенту. Та й саме поняття Центральної Європи несподівано ожило під пером двох письменників, поляка й українця, — Анджея Стасюка та Юрія Андруховича. Коли, натхненний книгою Еви Томпсон «Трубадури імперії», я намагався перенести постколоніальну методологію на ґрунт дослідження польської літератури, зацікавлення постколоніалізмом були в моїй Вітчизні ще в зародковій стадії. Раніше такі спроби можна було знайти в Україні — в есеях Миколи Рябчука та Олі Гнатюк. Нині ж постколоніальні студії в Польщі стали дуже модними, ними займаються кафедри кількох престижних університетів.

Не криюся, що пишучи ці книги, які в моєму розумінні становлять своєрідний триптих, я насамперед шукав опосередкованої відповіді на питання, котрі нуртували в мені самому. Отже, я запитував також і про власну ідентичність, бо мої предки прибули до Галичини з Угорщини, приречені на вигнання за участь у визвольному повстанні 1848 року. Я повторював автоіронічно гамлетівську дилему, оскільки мій дід мандрував по всій Австро-Угорській імперії, а мій батько народився у Відні. Я пробував уявити свою зустріч із Іншим, бо мені назавжди лишився в пам'яті цивілізаційний шок, який довелося пережити громадянину Польської Народної Республіки, котрий, будучи тридцятилітнім, опинився на мітичному Заході, конкретніше кажучи, у Франції. Другим таким шоком стало для мене перебування в Сполучених Штатах у 1981–1986 роках. Небавом я спостеріг, що з такими дилемами змагаються не тільки мешканці Центральної Європи, а отже, рефлексія над польською літературою наближає до розуміння проблем, що їх багато людей досі сприймають як незагоєні рани. Можливо, через те, на мій великий подив, ці есеї про польських письменників викликають жваве зацікавлення в Чехії, Румунії, Сербії, а тепер і в Україні. Це передусім заслуга моїх перекладачів. Відтак хотів би тут висловити свою величезну вдячність Ярославові Поліщуку за труд і старанність, які він вклав у тлумачення моїх незугарних спроб.

Бувають “хуліганські книжки”, котрі викликають сум'яття в серцях і розумах сучасних їм читачів, не раз змінюючи їхнє життя. Проте бувають також книжки, спершу мало зауважувані, ба навіть легковажені, які набувають щораз вагомішого значення з плином літ, книжки майже пророчі. До них напевно належить «Сер-

це п'тьми» Джозефа Конрада. Опосередкованим доказом непроми-
нальної актуальності цього твору можуть бути палкі суперечки, які
нині точаться навколо повісті серед постколоніальних дослідників.
Проте ця лектура нерідко є міцно заідеологізованою, що шукає об-
ґрунтування для наперед прийнятих тез, згідно з якими письмен-
ник висловлює імперський погляд щодо культури країн Третьо-
го Світу. Тим часом архітвір Конрада чудово захищається перед
так грубо спрощеними інтерпретаціями, але також схиляє до ви-
бору значно цікавіших і більш інтригуючих шляхів, що їх започат-
ковує й визначає. Довкола нього, як виявляється, зосереджують-
ся надзвичайно актуальні питання та проблеми. Моя книжка по-
стала з роздумів над цією дивовижною оповіддю. До її написання
схилило мене відчитування «Серця п'тьми» як притчі про зустрі-
чі з Іншим, рясної на явні та приховані значення.

Інше у творі Конрада має не одне ім'я. Спокушає, вабить,
ошелешує, викликає захват, але також буває вбивчим. Воно то зму-
щує до авторефлексії, то знову загрожує зацикленням — у жесті
самозахисту — на тому, що знане, близьке, освоєне. Буває й так,
що воно лишається у шлейфі тіні, не зауважене й не спостереже-
не. То інший прибулець, ближчий чи дальший сусід, або також чу-
жий, котрий послуговується відмінною від нашої мовою, культи-
вує окремі традиції та звичаї чи сповідує погано нам знану релі-
гію; часом він виявляється приятелем, але не раз — смертельним
ворогом. Щоправда, іншого зображують у літературі, однак зазвичай
йому визначено місце опосередковане, другорядне, його втис-
кують у тло або замикають у клітці стереотипу. Та все ж іншість,
як добре повчає «Серце п'тьми», означає також явища ширшо-
го овиду: це можуть бути близькі чи далекі культури, старі й нові
цивілізації, віддалені континенти, зрештою — дружні чи недружні
політичні системи, відмітність і самість котрих, ніби сконденсова-
ні, володіють більшою силою притягання й відрази, викликаючи
навпереміну цікавість та страх.

Категорія Іншого зробила останнім часом шалену кар'єру,
головно завдяки студіям Левінаса, Лакана й Тодорова. Щоб запо-
бігти ймовірним непорозумінням, відразу підкреслюю, що надаю
їй передусім культурного сенсу. Таким чином, один шлях веде в цій
книжці на так звані Креси, побачені, одначе, немовби зі зворотної,
польської перспективи. Звідси питання: які були форми польської
культурної домінації на теренах давньої Речі Посполитої Обох На-
родів? Який портрет українця та образ України змальовує Іваш-
кевич, визнаний за незаперечного прихильника наших південно-
східних сусідів? Яке Вільно виникає зі спогадів польського й ли-
товського поетів, котрі належать до різних поколінь? Яким тай-
нописом сприймають нині прозу Шульца єврейські письменники,
що живуть у різних країнах світу?

Другий шлях провадить на інші континенти: до Південної
Америки, спостереженої Вітольдом Гомбровичем і естонським філо-
софом Германом Кейсерлінгом, і до Північної Америки, захоплену
таємницю котрої пробують осягнути та здефініювати як емігран-
ти — Мілош, Косінський чи Брихт, так і інтелектуали й гастарбайте-
ри, що відвідують її, шукаючи вражень і грошей: їх зображують ме-

муари й щоденники, між іншим, Щепанського, Кшиштона, Гартвіта та Мусяла, а також повісті Семьона, Редлінського чи Гловацького.

Аби стрітися з Іншим, не треба вирушати за океан. Адже Центрально-Східна Європа пережила протягом останнього століття інвазію двох, не відомих раніше на цих теренах, протилежних форм цивілізації: витворених тоталітаризмом — як у його фашистському різновиді, так і в комуністичному, а також ринковою економікою, в тій її фазі розвитку, котра містить початкові форми глобалізації. Інше промовляло до нас протягом півстоліття червоними прапорами, а тепер його знаком стає Мак-Дональдс. Особливо важливою пам'яткою і все ще актуальним аналізом зіткнення з антицивілізацією сталінізму є «Дорога в нікуди» Юзефа Мацкевича, зате свідчення інтелектуального безсилля перед загрозою другої конфронтації становить проза початку ХХІ сторіччя.

Зустрічі з Іншим вимагають, і це очевидно, відсвіжування мови опису літератури. Звідси беруться в цій книжці досить ризиковані, признатися, методологічні жести, а також мандрівки до теренів постколоніальних і міжкультурних студій, творення неповноцінних типологій, спроби визначення розмаїтих дискурсів та стратегій, виокремлення різноманітних ролей. Тракувати її належить як вступ до подальших солідних і докладних праць, котрі незабаром, мабуть, з'являться. Бо світ зменшується, й Інший стоїть уже у дверях.

І ще одна заввага. «Зустрічі з Іншим» становлять завершення триптиху, два крила котрого означили мої дві попередні книжки — «Питання про ідентичність» (Краків, 1995) та «Бути (або не бути) центральноєвропейцем» (Краків, 1999). Усі три порушують, у різних сенсах, подібні проблеми, зокрема проблему ідентичності, поступово розширюючи перспективу й ускладнюючи та збагачуючи контексти. У кожній з них зосібна та в усіх трьох разом перегукуються ті самі мотиви, постаті й теми, на взір музичного принципу повторів і трансформацій.

Автономія Орфея

варіації на тему поетичної творчості
і навколо неї

209

132 стор., 137*173 мм
ISBN 978-966-8917-16-X

Вступне слово (уривок)

В юні роки, читаючи Вітмена, я дійшов думки, що поезію, якою захоплююся, яка мене хвилює чи виводить зі звичного стану, навряд чи буду здатен пояснити та описати досвід власного переживання від прочитаного. Не тому, що стану безсилим у пошуку потрібних слів для пояснення (хоча цей страх лякав багатьох, хто намагався писати про поезію), а тому, що надзвичайно важко подолати внутрішній бар'єр: те враження від поезії, яке пробуджує своєрідне оніміння. Слово “оніміння” в українській мові має, загалом, негативний відтінок, що вказує на своєрідну недугу (німота) чи стан пригнічення й безруху. Щодо поетичного досвіду воно, проте, є дуже влучним, оскільки емоційно фіксує (на рівні першої сигнальної системи) первинний стан прочитання — враженість, лише після надходить наше суб'єктивне розуміння. Найважчим є пошук конкретних причин у поезії, що впливають на читача. Та, зрештою, й не це є головним. Чи зачаровані ми магією, чи енергією, чи поривом, чи унікальною поетичною уявою — все це наближає нас до не раціонального, а чуттєвого розуміння поезії. Це не потребує ані доказів, ані будь-яких балачок про хибність її або правдивість. Ми просто віримо-захоплюємося, бо нас приворожує художня автономія поета.

Я свідомий того, що мої подальші міркування будуть далекими від цього підходу. Тому пропонувана книжка — суб'єктивний і фрагментарний погляд на поезію.

...

Робота над *Автономією Орфея* розпочалася понад десять років тому, коли я ще не думав про книжку. Ця обставина пояснює певну світоглядну й методологічну “нестабільність” між окремими есеями, які було написано в різний час моїх ідейних пошуків і захоплень аналізом — феноменологічним, текстуальним або соціологічним. Перечитавши їх заново, я спробував надати есеям певної органічності й послідовності, але не настільки, щоб “затерти” ха-

рактер, стиль, словник та інші деталі як виплоду часу їх написання. Низка есеїв цієї книжки, серед них — *Берклі й творча уява*, *Уроки Гельдерліна*, *Поезія і містика*, *Контексти Павнда, або пластилін культури*, *Поезія юрського періоду*, *Археологія етнічної пам'яті*, — в тій чи тій редакції друкувалися в часописах «Література плюс», «Критика», «Кальміус», «Кур'єр Кривбасу», «Молода нація». Після нового опрацювання деякі з них зазнали суттєвих змін і редакційних уточнень.

<i>Вступне слово</i>	7
I. ТІНЬ ШЛЕГЕЛЯ	
<i>Зауваги до теми</i>	19
Спокій і фізика	27
Питання сенсу	32
Творчість і етика	36
Номо lassus і картина світу	40
II. БІЛЯ ДЖЕРЕЛ ГІПЕРТЕКСТУ: УЯВА, ПРОСТІР, РЕАЛЬНЕ	
<i>Зауваги до теми</i>	53
Берклі й творча уява	56
Уроки Гельдерліна	63
Поезія і містика	68
Контексти Павнда, або пластилін культури	79
Археологія етнічної пам'яті	89
III. МІЖ ТРАДИЦІЄЮ ТА ПРИЙДЕШНІМ	
<i>Вступні зауваги</i>	101
Поезія юрського періоду	107
Від усєдності до фрагментації	112
Автономія Орфея	117
<i>Іменний покажчик</i>	127

Ярослав Поліщук

Із дискурсів і дискусій

288 стор., 137*173 мм
ISBN 978-966-8917-12-7

211

ВСТУПНЕ СЛОВО (уривок)

Розмірковуванням про те, що таке література та які її властиві межі, немає ані початку, ані кінця. Теоретична рефлексія літератури триває, незважаючи на те, що скептики вже проголосили еру посттеорії. Автор цієї книжки також долучається до великої дискусії інтелектуалів, хоча, ясна річ, не має амбіцій знайти властиву відповідь на поставлені руба питання. Мабуть, узагалі вичерпати за допомогою раціональних аргументів сутність того, що називають красною словесністю, неможливо, позаяк феномен літератури — як усякого мистецтва, зрештою, — полягає в таємничому впливі на чуттєву сферу людини.

...

Якщо зміст перших двох розділів цієї книжки склали авторові рефлексії, винесені з дискурсивного поля, то в останній частині читачеві пропонується поринути в стихію дискусій новітньої епохи. Хоча претекстом суперечок стають переважно внутрішньолітературні справи, як-от пореволюційний конфлікт символістів та футуристів, вільна чи узалежнена (в тоталітарних умовах) культура або сучасна криза естетичних вартостей, проте характерно, що в цих дебатах неодмінно проявляється ширший розмах і — так чи інак — вони заторкують цілу гаму гострих суспільних проблем. Тим-то й цікаві ці дискусії в культурній історії: вони своєрідно діагностують спроби художньої словесності подолати межі та бар'єри власне естетичної свідомості. Це той випадок, коли Інший зустрічається з Тим Самим, пізнаючи себе й розкриваючи власні проекції ідентичності.

...

Вступне слово	7
---------------------	---

засадниче

1. АРХІТЕКТУРА УКРАЇНСЬКОЇ КНИГИ	
Традиція манускрипту	11
В епоху Гутенберга: естетика і технологія	23
Текст як модель світу	38
2. ФОЛЬКЛОР І ЛІТЕРАТУРНА ТВОРЧІСТЬ	
Традиція	47
Виклики нашого часу	59
3. ПОСТКОЛОНІАЛЬНА ТРАНСГРЕСІЯ	
Системне зміщення	69
Загумінкова фобія	81

актуальна геопоетика

4. ПРОСТІР ІДЕОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ	
До природи репрезентації	87
Ідеологія й література: спільні визначники	97
Метафори буття	105
5. ТОПОГРАФІКА МІСТА	
Освоєння урбанного простору	117
Дві столиці	124
Захід	141
Схід	150
6. ЛІТЕРАТУРНИЙ ГЕРОЙ: ІДЕНТИЧНІСТЬ ТА ЕМАНСИПАЦІЯ	
Індивідуальне просвітлення	163
Між пригадуванням і передчуттям	171
Історія навспак	180
Фатум Системи	184

дискусійне

7. СВІТЛО Й ТІНІ «МУЗАГЕТУ»	193
Формація символістів	194
До універсальних істин	200
Амбіції лідерства	204
Дилеми творчості	209
8. ПОВЕРТАЮЧИСЬ ДО ДВАДЦЯТИХ	217
Література й політика	218
Плюралізм позицій	225
Пік і спад	238
9. ГРУНТІВСТВО, ПОСТМОДЕРН І ПОП-КРИТИКА	243
Фронт і барикади	246
Народження поп-критики з духу кризи	262

Ярослав Поліщук

Пейзажі людини

триданцять історій
зі світу літератури

видання друге

213

498 стор., 137*173 мм
ISBN 978-966-8917-54-7

ЗМІСТ

Розділ 1. Краєвиди пам'яті

Палімпсест Гоголя
Історичний проект Михайла Старицького
Колоніальна риторика Михайла Булгакова
Археологія в белетристиці (Наталена Королева)

Розділ 2. Пейзажі людини

Слобожанський хуторянин (Яків Щоголів)
Голос Командора (Микола Хвильовий)
Ідентичності Уласа Самчука
Маска Шереха

Розділ 3. Ландшафти культури

Поет-художник (Михайло Жук)
Чехов в українській критиці
Відлуння Тетмаєра
Мандрівна муза Софії Яблонської
Краківські інспірації Максима Рильського

Задум цієї книжки постав на перехресті двох різних і, певною мірою, непоєднаних тенденцій. З одного боку, це дослідницька справа пізнавати якщо не нові сторінки, то бодай нові тіні й відтінки української літератури модерної епохи.

...

З іншого боку, не менш важлива потреба впорядкування й регламентування різнобічних суджень і оцінок, які на перший погляд видаються незіставними та взаємно суперечливими. Це справа методу, пошук методу, який — мабуть, таки більше — на щастя, ніж на жаль, — не дається нам у своїй завершеності, а тільки відкривається у становленні, в конструкції ризтовань.

...

У структурі книжки також поєдналися кілька принципів укладання матеріалу. Три розділи репрезентують три відповідні ракурси, крізь які автор пропонує перечитувати знані чи маловідомі тексти українського письменства. У першому розділі йдеться про ті факти літератури, які стають опорними елементами конструювання *культурної пам'яті* й, отже, ідеологічних матриць. Не випадково тут зібрано контрверсійні інтерпретації повісті Миколи Гоголя «Тарас Бульба», прокоментовано історичні твори Михайла Старицького, що вибудовували альтернативну до імперської українську ідентичність. «Біла гвардія» М. Булгакова править за інший приклад ідеологічного роману — канонотворчого вже для радянської доби (попри суперечливу логіку, за законами якої така канонізація відбувається, коли прийняття білогвардійського руху переходить в утвердження червоної тоталітарної влади). Своєю чергою, творчість Наталени Королевої — це приклад альтернативної пропозиції, «християнського роману», який в умовах своєї доби не міг набути ширшого впливу.

У другому розділі увагу зосереджено власне на *постах авторів*, українських письменників, зокрема на їхніх автокоментарях (у листах, біографічних замітках чи й просто в художніх творах), крізь призму яких спробуємо подивитися на смисл їхньої творчості.

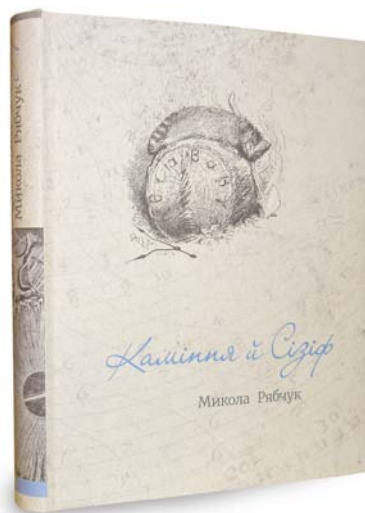
...

Третій розділ цієї книжки присвячено траєкторії, на якій літературний факт (зазвичай художній текст) перетинається з культурним тлом або входить у стосунки *культурного трансферу*.

...

Микола Рябчук

Каміння й Сізіф

215

354 стор., 137*173 мм
978-966-8917-74-5

«Каміння й Сізіф» — збірка літературних есеїв Миколи Рябчука, одного з чільних українських інтелектуалів, який здобув собі в останнє десятиліття міжнародну репутацію блискучого коментатора політичних подій, а проте лишився при тому вірним і своєму давнішому фахові літературного критика. Кожен із чотирьох десятків зібраних тут есеїв — це довірлива співбесіда з автором про ту чи ту книжку, постать, подію, — незмінно прониклива, ледь іронічна, стилєво вишукана, інтелектуально захоплива.

Оглав

Від автора 8

Per aspera

- 18 Французький Сізіф і українське каміння
· Альбер Камю
- 24 “Небо, наша справжня вітчизна”
· Луцій Анней Сенека й Аврелій Августин
- 33 Шевченкова трансатлантична подорож
· про книжку Юрія Луцького
- 40 Два Шевченки
- 48 Лист до султана · над картиною Іллі Рєпіна
- 54 Запізнілий предтеча · Олександр Олесь
- 63 Непростима недуга · Євген Плужник
- 70 Слава наборг · Еріх Марія Ремарк
- 76 Випробування Шевельовим
- 83 Стигми крил · Богдан Рубчак
- 98 Небесний протяг · Ігор Римарук
- 108 Людина пограниччя · Кишиштоф Чижевський

Межі канону

- 118 Про користь ревізйонізму · *Григорій Грабович*
124 Порцелянові пастушки та українська ідея
· про книжку *Олександра Гриценка*
135 “Міньєт з вершками”
· *Олександр Кривенко* й *Володимир Павлів*
151 Тексти не ангели · *Володимир Цибулько*
163 Закарпатці за Дунаєм · русинська поезія
170 Людина і символ · *Олесь Гончар*
175 Нелояльна підсвідомість · *Гончареві щоденники*
178 “Я поет робітничий останній” · *Володимир Сосюра*
183 Відчакловування Фауста · *Іван Драч*
190 Урок реставрації · *Євген Гуцало*
195 Яшмова проза на руїнах Діамантової Імперії
· *Володимир Яворський*

216

Микола Рябчук
Каміння й Сізіф

Пригоди з Історією

- 204 Множинність історій · *Орест Субтельний*
213 Кінець козацької Атлантиди · *Зенон Козут*
223 Між Гоголем і Шевченком
· про ще одну книжку *Юрія Луцького*
233 Імперська історія і національна культура
· *Вадим Скуратівський*

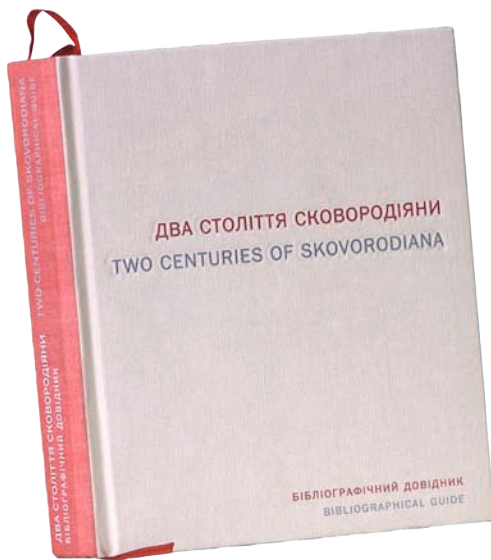
242 Спокута метафізичних провин
· «Пан Петлора?» · *Анджея Ковальчика*
262 “Підлішого часу не було й не буде...”
· *Михайло Грушевський* і ГПУ
270 Спогади з потойбіччя · про книжку *Надії Сурицовой*
277 Лікування амнезії · спогади *Анастасії Лисивець*
283 Життєпис на тлі доби · *Роман Волчук*
296 Історія в дійсному способі · *Юрій Шаповал*

In memoria

- 306 Чубай як спосіб існування
312 «Dances with Wolves» · *Джеймс Мейс*
321 Остання осінь Патріарха · *Юрій Луцький*
327 Придворний поет Її Величності · *Тед Г'юз*
331 Останнє послання пана Cogito · *Збігнев Герберт*
336 Присутність Мілоша

Два століття сквородіяни.

Бібліографічний довідник

217

528 стор., 135*165 мм
ISBN 966-7021-58-0

Бібліографічний довідник «Два століття сквородіяни» визнано Українською бібліотечною асоціацією кращим довідником 2003 року.

Також книжка посіла 1 місце у номінації «Довідкова література» V конкурсу «Книжка року» (2004 р.).

“У свідомості сьогочасного інтелектуаліста Григорій Сковорода (1722–1794), побіч Тараса Шевченка, є справдешнім символом української духовності. Життя Сковороди за звичай править за питомий вияв української вдачі, а твори письменника: філософські діалоги й трактати, притчі, езопівські байки, візії, псалми та канти, солілоквії, листи й переклади з латини — давно вже стали неодмінним складником класичного українського репертуару.”

Леонід Ушкалов

Бібліографічний довідник має на меті зафіксувати найповажніші видання творів Сковороди та численні праці про українського філософа, що з'явилися впродовж XIX–XX століть у цілому світі, насамперед у Європі й Америці.

Довідник подає матеріал в хронологічній послідовності. Усі позиції мають наскрізну нумерацію, а всі супровідні тексти подає українською й англійською мовами.

Довідник оснащений іменним та предметним покажчиками. Останній допоможе отримати інформацію щодо наукового опрацювання найрізноманітніших питань сквородіяни: від біографії Сковороди, його світогляду, мотивів та жанрів поетичної творчості до перекладів творів Сковороди різними мовами, зв'язку Сковороди з тими чи тими явищами світової культури.

Керівник проєкту — доктор філології, професор Леонід Ушкалов

Джон Сторі

Теорія культури та масова культура

Переклад з англійської
Сергія Савченка

218

Серія «Перекладацькі проекти»

360 стор., 140*175 мм
ISBN13 978-966-7021-90-1

*“Трацюючи над цією студією,
я понад усе намірявся створити в читача
початкове уявлення про академічне вивчення маскультури”*

Доктор Джон Сторі — викладач культурології і директор
«Центру досліджень ЗМІ та вивчення культури»
в Сандерлендському університеті.

Книга репрезентує досить широкий спектр поглядів на культуру, включно із маловідомими українському читачеві. Автор стисло і коректно викладає суть досить складних концепцій культури і маскульту. Замість просто оглянути царину, Автор намагається за допомогою цитат і докладних коментарів створити у людини, що досліджує маскультуру, відчуття “смаку” матеріалу. Виникає бажання прочитати дещо з цитованих праць.

Кожний розділ має список літератури, корисної для докладнішого розуміння теми.

Дж. Сторі створив гарний навчальний посібник. Книжка цікава для студентів культурологічних, соціологічних, філософських факультетів, науковців, що студіюють популярну культуру, ЗМІ, сучасне мистецтво, гендерні проблеми, тощо.

Передмови до британських видань	9
Подяка	11
1. ЩО ТАКЕ МАСОВА КУЛЬТУРА?	
Культура	14
Ідеологія	15
Масова культура	20
Маскультура як "культура інших людей"	35
2. ПІДХІД "КУЛЬТУРА ТА ЦИВІЛІЗАЦІЯ"	
Метью Арнольд	40
Левісизм	48
Американська маскультура: післявоєнна дискусія	56
Культура інших людей	65
3. КУЛЬТУРАЛІЗМ	
Ричард Гоґарт та його книжка «Користь від письменності»	70
Раймонд Уільямс та «Аналіз культури»	80
Е. П. Томпсон: «Формування англійського робітничого класу»	88
Стюарт Гол та Педі Веннел: «Популярне мистецтво»	91
Центр сучасного культурологічного аналізу	100
4. СТРУКТУРАЛІЗМ І ПОСТСТРУКТУРАЛІЗМ	
Фердінанд де Соссюр	103
Клод Леві-Стросс, Уіл Райт та американський вестерн	108
Ролан Барт: «Міфології»	113
Постструктуралізм	122
Жак Дерріда	123
Жак Лакан	126
Лискурвс і влала: Міпелъ Фвко та Елварл Сел	130
5. МАРКСИЗМ ТА ЙОГО РІЗНОВИДИ	
Класичний марксизм	137
Франкфуртська школа	141
Альтусеріанство	156
Неограмшіанство та культурологічний аналіз	168
Маскультура та карнавальна сміхова культура	176
6. СТАТЬ І СЕКСУАЛЬНІСТЬ	
Фемінізм	183
Популярне кіно, психоаналіз та культурологічний аналіз	184
Читання жіночих романів	193
Мильні опери	205
Читання жіночих журналів	215
Фемінізм як соціальна практика	225
"Чоловічий" аналіз та маскулінізм	226
Теорія нетрадиційної сексуальності	228

7. ПОСТМОДЕРНІЗМ	
Постмодерні умови	237
Постмодернізм у 60-х роках	239
Жан-Франсуа Ліотар	243
Жан Бодріяр	246
Фредрик Джеймсон	253
Постмодерна поп-музика	262
Постмодерне телебачення	266
Постмодернізм і плюралізм цінності	271
8. МАСОВА КУЛЬТУРА ТА ПОЛІТИКА	
Криза парадигми в культурологічному аналізі?	280
Сфера культури	284
Сфера економіки	302
Ще раз про гегемонію	310
Ідеологія маскультури	313

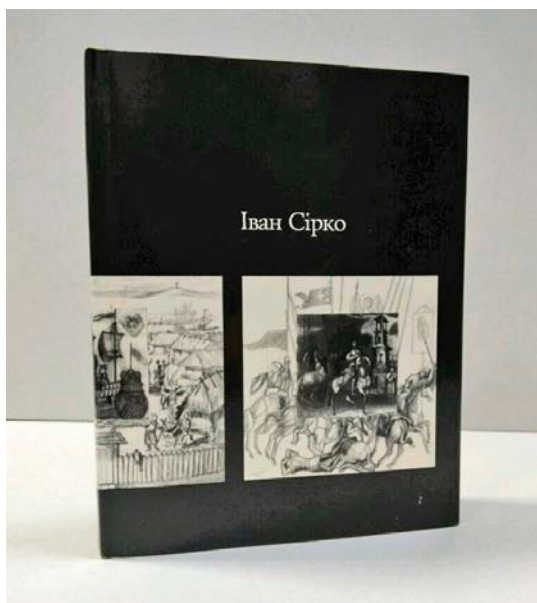
Джон Сторі

Теорія культури
та масова культура

Іван Саратов

Іван Сірко

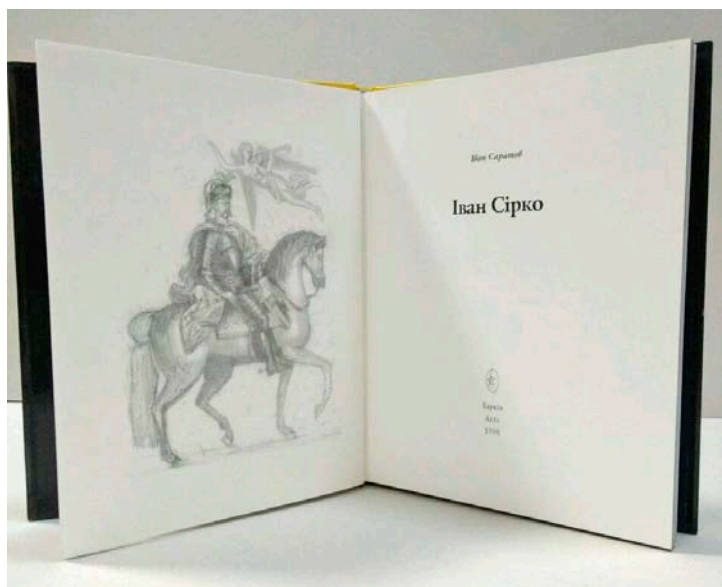
112 стор., 170*215 мм
ISBN 966-7021-19-X

221

ЗМІСТ

У боях звитяжних і трагічних
Славний лицар України
Таємниці минулого
Життєві інтереси і політичні ігри
Невдалий напад
Якби не козацтво
Порятунок Чигирини й Києва
На схилі буремного життя

Сучасне мистецтво

Науковий збірник
випуск 1

222

288 стор., 170*230 мм
ISBN 966-7021-87-4

ЗМІСТ

Вікторія Бурлака

Фігуративний живопис кінця 1980-х – початку 2000-х років:
тенденції розвитку

Олександр Соловійов

“Нова хвиля” в українському мистецтві 90-х рр. XX ст.
та її трансформація

Гліб Вишеславський

Деякі складові Нет-арту у практиці інвайронменту.
Акції київської мистецької групи
«Фіктивна галерея. Експедиція»

Марина Протас

Континуальне мистецтвознавство і візуальні практики

Олеся Авраменко

Актуальна українська образотворчість:
погляд крізь призму Музею сучасного мистецтва

Галина Скляренко

Сучасне мистецтво в умовах постколоніальної культури:
українська версія

Марина Протас, Євген Лоссовський

Аспекти сучасної культурно-мистецької практики у просторі
міждисциплінарних природничо-наукових досліджень

Віктор Сидоренко

Венеціанські Бієнале і проблеми сучасного мистецтва
в Україні

Марина Гринишина

Інноваційні процеси в театральному мистецтві України
XX століття. Київський ландшафт драматургії А.Чехова

Юрій Станішевський

Шляхи і проблеми розвитку національного
режисерського мистецтва в контексті історії
українського драматичного театру

Наталія Єрмакова

Режисерські покоління 90-х років

Юлія Раєвська

“Європейське обличчя” українського театру
початку XX століття: Людмила Старицька-Черняхівська

Андрій Карнак

Музика “іншого роду”: прогностика і реалії
сучасного стану музичного мистецтва

Ірина Зубавіна

“Стратегії гри” в просторі сучасної екранної культури
(Номо Ludens у пошуках нової цілісності)

Олег Сидор-Гібелінда

Українське кіно 1990-х: аспекти візуальності

Ірина Зубавіна

Нові екранні технології: специфіка комунікативної дії.
Віртуалізація світу як стратегія “нуль-дистанції”

Марина Кондратьєва

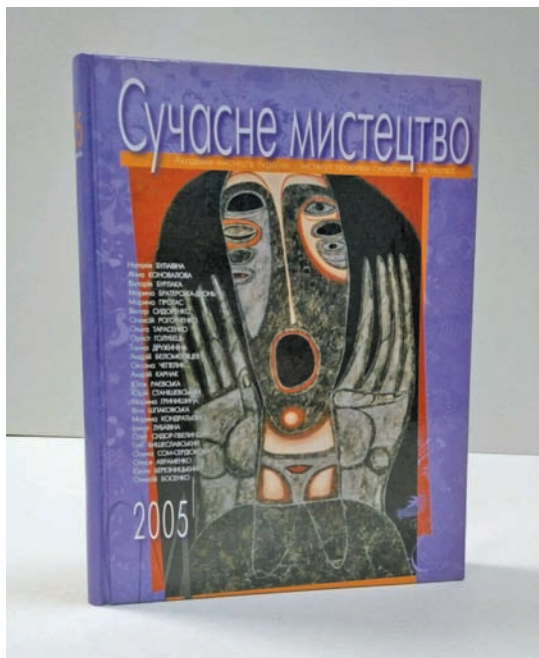
Документальна стилістика початку XXI ст.

Алексей Босенко

Блуждающие огни (Искусство и свобода?)

Сучасне мистецтво

Науковий збірник
випуск 2

224

300 стор., 170*230 мм
ISBN 966-7021-96-3

ЗМІСТ

Наталія Булавина

Нове розуміння актуального мистецтва

Анна Коновалова

До питання модернізації української культури
в умовах глобалізації

Вікторія Бурлака

Перевірка реальності — постмедійний реалізм у творчості
сучасних українських митців

Марина Братерська-Дронь

Значення феноменів інтуїції і фантазії у творчому процесі

Марина Протас

Еволюція мистецтва як складний фрактал
(До питання фазово-просторових інтерпретацій
сучасних візуальних практик у моделях теорії хаосу)

Віктор Сидоренко

Візуальне мистецтво України кінця ХХ – початку ХХІ ст.

Олексій Роготченко

Шлях у прірву чи позасвідомість нездійснених ілюзій

Ольга Тарасенко

Формирование пластического языка модернизма:
беспредметность и абстракция (М. Врубель и П. Филонов)

Орест Голубець

Львів: регіональні проблеми мистецького середовища

Ганна Дружиніна

Національні українські ознаки в сучасній архітектурі
(на прикладі архітектури центрального регіону)

Андрій Беломесяцев

Проблеми архітектурної творчості на сучасному етапі
розвитку філософії архітектури

Оксана Чепелик

Утопія у фокусі сучасного мистецтва та архітектури

Андрій Карнак

Нові комп'ютерні технології в сучасній музиці
та концепція творчого процесу

Юлія Раєвська

Державне регулювання театральної справи
за часів перших національних урядів

Юрій Станішевський

Сучасний український театр оперети:
проблеми, пошуки, парадокси

Марина Гринишина

Музична драма Ріхарда Вагнера і модерні інтенції символізму

Віта Шпаковська

До питань інтерпретації історичної теми у жанрі
сучасного музично-драматичного театру “рок-опера”

Марина Кондратьєва

Життєдайні фільми

Ірина Зубавіна

Ретроспектива «Берлінале-55»: на перетині
кінематографічних арт-просторів

Олег Сидор-Гібелінда

Гіччок та Україна. Текст-пунктир

Оксана Чепелик

Міжнародні фестивалі медіа-мистецтва
як лабораторії новітніх технологій

Гліб Вишеславський

Кураторські концепції міжнародних виставок
сучасного мистецтва на межі XX й XXI сторіч

Олена Сом-Сердюкова

Венеціанське Бієнале та український контекст

Олеся Авраменко

Художники на барикадах, або Романтика революції
та творчі прояви митців

Євген Березницький

Апропріативне мистецтво, запозичення та авторське право

Алексей Босенко

Блуждающие огни (Случайная свобода)

Сучасне мистецтво

Науковий збірник
випуск 3

226

196 стор., 170*230 мм
ISBN 966-8917-08-1

ЗМІСТ

Наталія Булавіна

Мистецтво в тенетах глобалізації.
Український варіант: “перезавантаження”

Віктор Сидоренко. «АУТЕНТИФІКАЦІЯ»

Алексей Босенко

Истребление пространства (Страсти по времени)

Олеся Авраменко

Тринадцятий, або Шлях до себе

Вікторія Бурлака

Лишитися серед живих

Андрей Пучков

Статика форми сопротивляющейся,
или Новый эпос Виктора Сидоренко

Олег Сидор-Гібелінда

Народилась людина? («Аутентифікація» Віктора Сидоренка)

Олександр Соловійов

“Комплекс мумії”, або Сеанс синестезії (контекстуальні нотатки)

Оксана Чепелик

Гнучкі простори, або Практики створення
трансформуючого мультимедійного середовища
у реальному часопросторі

Оксана Чепелик

НАНОмистецтво

Ганна Чміль

Мистецький авангард — зміна когнітивної установки
в пошуках нових смислів

Ірина Зубавіна

Промовиста мовчазність “зірок”

Анатолій Баканурський

Простір мовчання, або Семантика німоти у видовищі

Анатолій Баканурський

Природа сценічної еротики

Юрій Станішевський

Режисерські традиції Леся Курбаса в мистецьких пошуках
його учнів у 40–60-і рр. XX ст.: Режисура В. М. Складаренка
в українському оперному театрі

Марина Протас

Міжнародна асоціація критиків мистецтва (АІСА) та Україна

Андрій Карнак

Формування експертної думки в мистецтві:
у пошуках єдиного підходу

Анна Білик

Роль одеської критики у формуванні репертуару
драматичних театрів міста (кінець XIX – початок
XX століття)

Віктор Сидоренко

Мистецьке одкровення Харкова

Олег Сидор-Гібелінда

Метаморфоза профанічного артефакту
(Візитівки українських митців)

Алексей Босенко

Философия как предательство поэзии

Сучасне мистецтво

Науковий збірник
випуск 4

228

352 стор., 170*230 мм
ISBN 978-966-8917-11-9

ЗМІСТ

Марина Протас

Європейський досвід мультикультуризації
(тенденції, проблеми, перспективи)

Олеся Авраменко

Особливості інтеграції українського актуального мистецтва
в європейський мистецький простір
(досвід участі у Венеційській бієнале 2001–2007 років)

Наталія Булавіна

Неслухняне мистецтво теперішнього часу

Гліб Вишеславський

52 Венеційська бієнале

Олексій Роготченко

Б-52, або п'ятдесят друга Венеційська бієнале

Олег Сидор-Гібелінда

Як розпочиналася Венеційська бієнале...
та "українська присутність" на ній

Гліб Вишеславський

Постмодерністські тенденції у сучасному візуальному
мистецтві України кінця 1980-х – початку 1990-х рр.

Наталія Булавіна

Мистецтво в новому полі видимості
(не відсторонений погляд на ситуацію)

Марина Протас

Мистецтвознавчі моделі еволюції, теорія Шміта
та стильоутворювальні стратегії розвитку
української скульптури ХХ–ХХІ століть

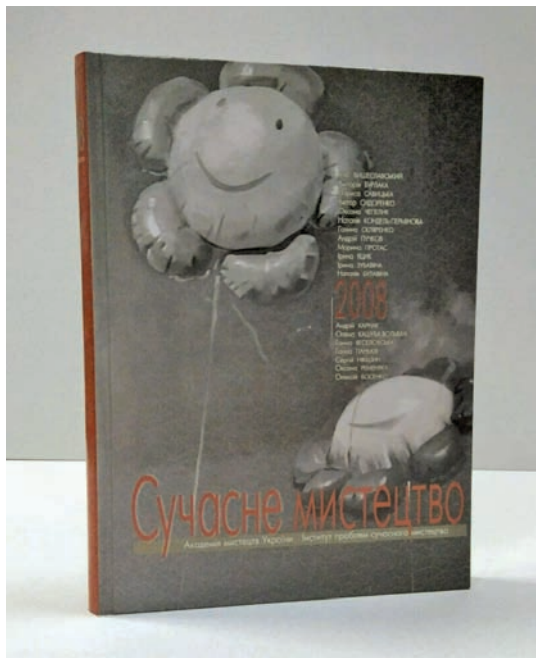
- Андрей Тарасенко*
“Иероглиф красоты” скульптора Бориса Румянцева
- Евгенія Морєва*
Музика і мультимедіа
- Юлія Раєвська*
Концепція національної культури та театральні роздуми
Івана Огієнка
- Наталя Єрмакова*
Українські театральні контакти — проблема діалогу
- Дар’я Шестакова*
Дім як образ світу в драматургії А. Чехова та її
сценічних втіленнях на сценах київських театрів
на межі XX–XXI століть
- Анна Липківська*
До проблеми часово-просторового континууму в драматургії
і театрі XX – початку XXI ст.
- Олег Сидор-Гібелінда*
Троє кіномистців з України (Назімова, Гайдаров, Стен)
- Марина Кондратьєва*
Сучасний кінематограф Німеччини
- Лариса Наумова*
Телебачення. Нереалізований потенціал
- Андрій Карнак*
Формування експертної думки в мистецтві:
у пошуках єдиного підходу (Частина 2)
- Олена Кащуба-Вольвач*
Кубофутуризм О. Богомазова:
стилістичні особливості творів 1914–1916 років
- Анна Носенко*
Живопись “тихих созерцаний”:
мастер одесской пленэрной школы Д. М. Фрумина
- Наталья Порожнякова*
Образы низшей славянской мифологии в изобразительном
искусстве конца XIX – начала XX вв. (На примере произве-
дений В. Васнецова, М. Врубеля, Н. Рериха, Е. Кульчицкой)
- Ольга Тарасенко*
Всадник К. С. Петрова-Водкина в пространстве искусства
“большого времени”: постижение смысла образа композиции
«Купание красного коня»
- Алексей Босенко*
Современность как анахронизм
(Еще не раз об абсолютной красоте)

Сучасне мистецтво

Науковий збірник
випуск 5

230

272 стор., 170*230 мм
ISBN 978-966-8917-14-1

ЗМІСТ

Гліб Вишеславський

Художні процеси у сучасному мистецтві України 1990-х рр.

Вікторія Бурлака

Багатозначна оптика мистецтва 2000-х

Лариса Савицька

Мистецтво Харкова на зламі сторіч

Оксана Чепелик. «ГЕНЕЗИС/GENESIS»

Віктор Сидоренко

Перетікання різних модальностей

Оксана Чепелик

Мультимедійний проект «Генезис»

Наталія Кондель-Пермінова

“Генезис” нашого буття від Оксани Чепелик

Галина Скляренко

Життя на замовлення: про проект Оксани Чепелик

Андрій Пучков

Над желтизною правительственных зданий...

(До «Генезису» Оксани Чепелик)

Марина Протас

Седнев-2008. Скульптурные пленэры в “тихом свете” критики

Ірина Яцик

Public Artу сучасному просторі Києва.

Інсталяція. Перформанс. Акціонізм

Ірина Зубавіна

Berlinale-2008: PostScript

(або роздуми після закінчення кінофестивалю в Берліні)

Наталія Булавіна

Мистецька критика в сучасних реаліях,

або голос позбавлених голосу

Андрій Карнак

Рейтингові конкурсні системи:

аналіз та перспективи впровадження

Олена Кашуба-Вольвач

Педагогічні програми з Фортеху.

Огляд авторських концепцій та їх аналіз

Ганна Веселовська

Візаві: театр і карикатура у взаємному віддзеркаленні

Ганна Паньків

“Образна геометрія”

як визначний принцип рішення композицій В.А.Гегамяна

Сергій Нікішин

Маніпуляція красою

Оксана Ременяка

“Український парадокс”: спроба організації

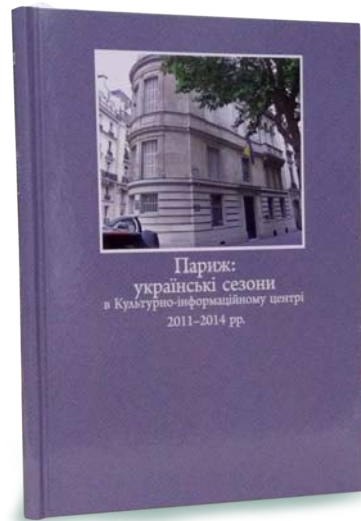
образотворчого матеріалу в концепцію виставки

Алексей Босенко

Вопрос времени...

**Париж:
українські сезони**
в Культурно-інформаційному центрі
2011–2014 рр.

Упорядник: Наталія Набокова

232

162 стор., 170*230 мм
ISBN 978-966-8917-78-3

ПОДЯКИ

Період 2010–2014 років був винятковим в історичному значенні для нашої держави, з глибинними змінами в національному розвитку, з драматичними суспільно-політичними колізіями і трагічними подіями, що завжди змінили країну. Якраз у цей час мені випало очолювати Культурно-інформаційний центр Посольства України у Франції, де з метою ознайомити саме французьку публіку з культурними здобутками України проводилися різноманітні культурно-мистецькі акції, які ми намагалися зробити інформаційно-насиченими, цікавими, актуальними, духовно піднесеними, представляючи брендові імена вітчизняної культурної спадщини, акцентуючи увагу на духовності, гуманістичній спрямованості, унікальності, багатобарвності й численності різноманітних жанрів і форм українського мистецтва.

Хотів би низько вклонитися всім митцям, які прийняли запрошення центру й погодились взяти участь у наших музичних імпрезах, багатограних тематичних виставках, театральних виставах, конференціях, кінопоказах, фестивалях, добродійних концертах. Велику подяку за співпрацю і допомогу у вирішенні організаційних питань та проведенні заходів складаю Олегові Ковалю, президентові асоціації «Український дім у Франції», Олені Місталь, директорці української школи мистецтв у Парижі, Любові Бондарчук, президенту української асоціації у Франції «ART culture et créativité», Володимирові Лазарю, президентові франко-української асоціації «Центр розвитку та міжнародного співробітництва», Дмитру Атаманюку, президентові франко-української асоціації «Медицина і благодійна допомога Франція – Україна», Тетяні Мельник, координатору культурних проєктів Президентського фонду Леоніда Кучми «Україна», Тамарі Лі, мистецтвознавиці, арт-критику і кураторці мистецьких проєктів, а також молодим активістам євромайдану у Франції — Ігореві Решетняку й Анні Гармаш.

Особлива подяка власному кореспондентові «Укрінформу» у Франції Романові Сущенку, який висвітлював ці події у своїх репортажах.

З глибокою повагою.

Олег Яценківський, директор Культурно-інформаційного центру при Посольстві України у Франції (2010–2014 рр.)

Передмова

Питання культури є важливим напрямом у міжнародних справах та відносинах, її роль у міжнародній дипломатії посідає особливе місце, діалог культур робить значний внесок у процеси збереження миру та запобігання конфліктів. Культурний складник, що його виконують дипломатичні місії та Посольства, завжди був важливим та актуальним у міждержавних відносинах та в багатосторонньому культурному діалозі, надаючи змогу влаштовувати виступи митців, конференції, круглі столи, виставки, презентуючи національні мистецькі надбання за кордоном з метою

233

Париж:
українські сезони

Будинок за адресою: авеню де Мессін 22, в якому розташовано Культурно-інформаційний центр при Посольстві України у Франції

Балюстрада центру, люстра, що залишилася з часів Алена Делона

234

Париж: українські сезони

інтегруватися до глобального культурного діалогу, ставши тим містком, так званою "м'якою силою", яка допомагає усунути непорозуміння між державами, котрі годі розв'язати на політичному чи економічному рівнях. На початку XXI століття стало на часі питання посилення культурної присутності України в світі. Насамперед, особлива роль у цьому питанні належить створенню закордонних культурно-інформаційних установ у складі дипломатичних місій. Їх мета — ефективно впроваджувати політику культурної дипломатії, щоб забезпечити результативний вплив Української Держави на формування її позитивного іміджу та поширювати український культурний продукт у країні перебування через культурно-мистецькі акції та ефективне залучення активних осередків української діаспори. Особливо це стає найактуальнішим питанням за сучасних умов, коли з'явилася нагальна потреба позитивно вплинути на формування думки міжнародної спільноти про нас, підвищити авторитет України у світі. Отже, міжнародний статус держави великою мірою залежить від того, як працює її культурна дипломатія, й ще від того, яким чином її запроваджують у практику на базі культурно-інформаційних установ. У Франції з 2004 року працює Культурно-інформаційний центр, який придбано того-таки року за сприяння тодішнього посла України у Франції Юрія

Сергеева. Завдяки престижному приміщенню в аристократичному старовинному восьмому районі Парижу, культурна політика в дипломатії України дістала нагоду впровадити у простір світового креативу мистецькі проекти через проведення художніх виставок, концертів видатних музикантів, популяризуючи класичну та народну спадщину, залучаючи іноземних фахівців до вивчення українського мистецтва. Платформою для цього і став Культурно-інформаційний центр Посольства України, розташований за адресою: авеню де Мессін 22. Місцем, де відтепер перетинаються різноманітні жанри українського та французького мистецтва, музики, кіно, літератури, народних промислів, освіти, де почали проходити виставки та міжнародні конкурси, які набули великого резонансу у французькому культурологічному просторі та про які не раз писали французькі й українські видання.

Завдяки потужним акціям, завзятому і ентузіазму небайдужих до подальшої долі України мистецтво українських авторів відкривається світові у своїй унікальності, у своєму глибоко національному дусі, у своєму героїзмі та непохитності. Окремо зазначмо, що й сама історична аура будинку сприяла успішному проведенню культурно-мистецьких заходів з метою представити самобутню українську культуру та її найновіші надбання французькій громадськості. Саме культура і наш національний дух є речником України — модерної нації, що інтенсивно творить своє майбутнє.

*Олег Яценківський,
директор Культурно-інформаційного центру
при Посольстві України у Франції (2010–2014 рр.)*

- 2 Передмова (Олег Яценківський)
 5 Подяки
 6 Закарбовані миттєвості мистецтва
 (Маріанна Копиця-Карабиць)
 7 Історія Будинку

**Париж: українські сезони
 в Культурно-інформаційному центрі
 2011-2014 рр.**

- 16 Внутрішнє сійво
 17 Театральні зустрічі
 18 Презентація моновистави «Послانیє» за мотивами поезії
 Тараса Шевченка
 19 Фільм Леоніда Осики «Вклонися до землі» у Франції
 20 Виставка Ірини Ксікевич «Тіні забутих предків»
 21 Фотовиставка «Києво-Печерська Лавра — святиня України»
 22 Дмитро Суховієнко з концертом у Культурно-інформаційному центрі
 26 «Українські сезони» та «Петриківський розпис»
 28 Пряма трансляція жеребкування фіналу Євро-2012 у Парижі
 29 Вернісаж виставки картин французького художника і композитора Жана
 Аві «Київ вічний»
 30 «Українські сезони II»
 36 Виставка робіт 7-річного київського художника Луки Осики
 37 Мирослав Скорик. Концерт для вишуканої паризької публіки
 40 Спільний вернісаж виставки робіт української та французької художниць
 Ольги Кошелевої та Наташі Тутен
 42 Виставка української вишивки
 43 Мистецька акція в рамках Міжнародного кінофестивалю «Харківський
 бузок»
 45 Концерт Національного ансамблю солістів музики «Київська камерата»
 52 Концерт із нагоди 100-річчя Національної музичної академії України імені
 П.І. Чайковського
 54 Персональна виставка сучасного живопису Дарії Скорубської
 57 Презентація мистецького альбому «Таїна Пінзеля»
 61 «Миттєвості» Маріанни Абрамової
 62 Нічний радіомарафон на знак пам'яті про 27 річницю аварії на ЧАЕС
 63 Концерт пам'яті Бориса Лятошинського
 69 Дні української аграрної освіти у Франції
 70 Виставка українського художника Андрія Набоки
 71 Міжнародний фестиваль мистецтв у Ля Ферте-Бернар
 87 Фотовиставка «Вулиці Одеси» французького режисера-документаліста
 Пабло Трейн-Марсо
 88 Персональна виставка французької художниці Наташі Тутен у Києві
 89 Концерт Антонія Баришевського та Віри Сімчич
 90 Європейське турне Ореста Манюка
 91 «Вікно до Парижа» Харківського національного університету мистецтв
 імені І.П. Котляревського
 94 Українське серце Парижа
 98 Музичні фрески Криму
 100 Концерт Дмитра Суховієнко

**Париж:
 українські сезони**

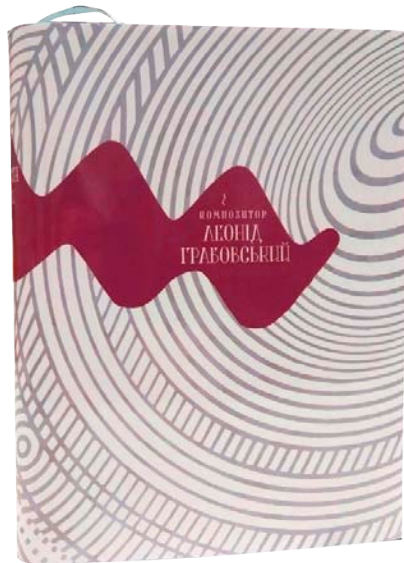
- 101 Концерт народної артистки України Людмили Марцевич «Не забудьте поміняти»
- 102 Концерт «Мистецтво за єдину і неподільну Україну»
- 103 Концерт у Сорбонні
- 106 Виставка фотографій «Вогонь уособлений» Ігоря Бабія
- 107 На перетині музики та живопису
- 108 Українські музичні сезони в Парижі
- 113 Виставка картин Володимира Філіппова «Прояв образу в буденному»
- 115 Концерт «Молодь підтримує Україну!»
- 116 Свято Кобзарєвого слова в Парижі
- 118 Благодійний концерт Марії Бурмаки
- 119 Три українські перлини в Нотр Дам де Марє
- 124 Концерт «За мир в Україні»
- 126 Мистецький проект «Омріяна великим Кобзарем»
- 127 Перший міжнародний фортепіанний конкурс «Резонанси»
- 132 Акція «Майдани 2004–2014 і КПП»
- 135 Концерт скрипаля-віртуоза Олександра Семчука
- 136 Виставка дитячого малюнка «Дружба без кордонів-2014»
- 136 Барви України
- 137 Полтавці у Парижі
- 139 Виставка французького художника українського походження Темістокла Вірсти
- 140 Концерт «З Україною в серці»
- 141 Нагородження Антона Соломухи та Ігоря Хранюка Європейським призом «Золота Європа»
- 142 Виставка дитячих малюнків «Моя мирна Україна»
- 144 Живопис Жана Кассіса, сюрреалізм та музика
- 145 Виставка «Артефакти Майдану»
- 146 Добродійний концерт «Рік з Майданом»
- 147 Допрем'єрний показ фільму «Одного разу в Україні»
- 148 Завершальний концерт програми «Золоті сторінки української музики» «Моя Земля — моя любов!»
- 152 Відзначення 200-річчя від Дня народження Тараса Шевченка
- 153 Зустріч із театральним режисером Павлом Юровим
- 154 Український кіноклуб
- 156 Довідкові й архівні матеріали
- 162 Перелік джерел

Лінії. Перехрестя. Акценти

Композитор
Леонід Грабовський
Бесіди, статті, матеріали

Ідея, укладання, загальне редагування,
коментарі Олександра Щетинського

239

780 стор., 170*230 мм
ISBN 978-966-8917-24-0

Книжка є першим виданням, цілком присвяченим видатному українському композиторові Леоніду Грабовському. Зібрані матеріали відтворюють життєвий і творчий шлях мистця, містять чимало фактів і відомостей, необхідних для осмислення епохи, в якій Грабовському випало жити та працювати. Книжка містить як суто наукові дослідження його творчості, так і есеїстичні й публіцистичні нариси. Перший розділ становлять діалоги Грабовського і Олександра Щетинського, в яких докладно обговорюється життєвий шлях композитора й окреслено його основні твори. Наступний розділ укшталтовують аналітичні статті про композиторський метод і творчість Грабовського. Статті належать музикознавцям і композиторам, а також самому Грабовському, який вдається до самоаналізу. Наступний розділ містить листи Грабовського до друзів і колег, написані в 1960–90-і роки. До книги вміщено два поетичні твори, пов'язані з Грабовським: його власний переклад поеми Рільке та вірш М. Бажана, присвячений композиторові (вірш уперше друкується в авторській редакції). Завершує книгу вперше складений і вивірений з автором повний список музичних творів Грабовського. Усі матеріали зібрані й детально прокоментовані Олександром Щетинським.

ОГЛАВ

[Замість епіграфа] *Микола Бажан*. Ніч на Івана Купала (7)
Олександр Щетинський. Передмова (9)

Леонід Грабовський і Олександр Щетинський:

Бесіди

I. Час і люди (17). II. Твори (153)

Статті

Леонід Грабовський. Мій метод (307)

З інтерв'ю *Гайнца Голлігера* (329)

Світлана Савенко. Константи стилю Леоніда Грабовського (330)

Алла Загайкевич. Міркування про метод Л. Грабовського (349)

Олександр Грінберг. Додекафонія у творчості Л. Грабовського (359)

Ігор Пяковський. «Чотири українські пісні» Л. Грабовського (365)

Ігор Пяковський. Оновлення поліфонічних засобів
у музиці Л. Грабовського (385)

Ігор Пяковський. Неоготичні риси в музиці Л. Грабовського (401)

Ігор Пяковський. Ювілей Леоніда Грабовського (413)

Ігор Пяковський. Публіцистика Леоніда Грабовського (421)

Леонід Грабовський:

Листи до

Едісона Денісова (437), Вірка Балея (597),
Світлани Савенко (627), Ніколая Корндорфа (671)

Вітольд Лютославський, Казімеж Сероцький:

Листи до Леоніда Грабовського (717)

Список музичних творів Л. Грабовського (723)

Додаток

Райнер Марія Рільке. Дума про кохання і смерть
корнета Крістофа Рільке
(з німецької переклав Л. Грабовський) (735)

Покажчик імен (747)

ПЕРЕДМОВА

Про Леоніда Грабовського я вперше дізнався, будучи ще школярем, — у середині 1970-х років. Тоді мені до рук потрапив довідник «Спілка композиторів України» з короткими, статистично-формальними біографіями всіх членів Спілки, а також списками їхніх творів. Цей довідник я ретельно простудював і знайшов у ньому чимало цікавого про українських композиторів і їхні доробки. Відчуваючи себе переконаним прихильником музичного авангарду, я за назвами творів і між рядків небагатослівних біографій визначив, хто з сучасних українських авторів належить до цього напрямку. Мою увагу привернули В. Сильвестров, А. Нікодемівич і Л. Грабовський. Бо кому ж ще, як не авангардистам, мали належати «Есхатофонія» та «Спектри», «Сонористична композиція» і «66 експресій», «Мікроструктури» й «Гомеоморфія I–III»? Тоді ж у нас вийшли друком переклади польських книжок В. Котоньського про ударні інструменти і Й. Хоминського «Історія гармонії та контрапункту». Мені впало в око ім'я перекладача цих унікальних видань — Леоніда Грабовського. З його біографії я пам'ятав, що він є композитором, народився 1935 року, живе в Києві. Трохи пізніше я прочитав — в його ж таки перекладі — статтю К. Штокгаузена «Ритмічні каданси у Моцарта» і підручник Е. Кшенека з додекафонії. Тимчасом пізнати Грабовського як композитора було нелегко, бо в ті роки його музика у нас практично не виконувалася. Моє знайомство з нею обмежилось, здається, кількома дитячими п'єсами для фортепіано, записом на платівці «Симфонічних фресок» і почутими по радіо уривками з «Чотирьох українських пісень».

Так тривало аж до 1990-х років, коли Грабовський зазвучав в Україні частіше, хоча й далеко не в повному обсязі. Раніше його знали головню за кількома творами, написаними на початку творчого шляху. Тепер же поволі почала відкриватися його цілісна творча особистість. На той момент самого композитора вже давно не було в Україні: на початку 1980-х років він переїхав до Москви, а відтак — до Америки. Вдатись до такого кроку його змусили як особисті обставини, так і надто несприятливе ставлення до нього київського офіціозу: українські музичні інституції фактично ігнорували Грабовського і його творчість. Оточений суцільною байдужістю, позбавлений житла, роботи й елементарних засобів до існування, він був змушений залишити Україну.

Лінії.
Перехрестя.
Акценти
Композитор
Леонід Грабовський

Важко уявити, яку внутрішню драму пережив тоді композитор, змінивши “місце постійного проживання”, адже зв'язок із Україною надто багато важив для нього. Хоча за своїми творчими принципами, за характером мислення він суттєво відрізняється від усталених уявлень про “питомо українського мистця” і нібито далеко відходять від традиційної парадигми українського мистецтва, на глибинному рівні Грабовський віддавна й на рідкість міцно пов'язаний з рідною культурою, добре її знає і відчуває своєю. Його модерне “українство” формувалося в середовищі київських шістдесятників, і саме воно стало сенсом його життя, осердям його творчої праці і в Україні, і в еміграції. Його зацікавлення, можливо, оминають наше трагічне, розхристане народницьке ХІХ сторіччя, але й не обмежуються модерним чи авангардним ХХ-м. Його інтелектуалізм хоч і є виплодом нової доби, проте стоїть у гармонії із бароковими звитягами думки. Його заглибленість у себе, презирство до будь-якого спрощення і загравання зі слухачем — явище, суголосьне тому, про що думали і писали в середньовічних руських монастирях. У його вокальних творах звучить, окрім української, німецька, французька, латинська і російська мови, а це нагадує про багатомовність освіченого українського середовища як доби бароко, так і 1920-х років.

Перед нами постать, що істотно оновила українську музику, влила до неї нової, свіжої крові. Рідкісне, як на сьогодні, явище! Справжнє осмислення ролі Грабовського і його місця в нашій культурі, либонь, іще попереду. Його творчі принципи, ба навіть і значна частина самих творів, — ще майже не пізнані нашим мистецьким середовищем, не почуті, а тому і не засвоєні й ніким не підхоплені. Навзагал його й дотепер знають доволі поверхово і неповно — з багатьох причин, зокрема, через істотну технічну складність, герметичність, інтровертність, смислово багатозначність його музики. Вона ніколи не стелитиметься м'яким килимом перед слухачем, не огортатиме приємними пахощами, не заспокоюватиме і не заколисуватиме. Вона не соромиться бути шорсткою, нетовариською, нетерпимою до заялжених банальностей, потребуватиме мисленнєвої роботи, напруження пам'яті, естетичної відкритості, готовності до експерименту. Ця музика, коли звучить, потребує миттєвої слухової реакції, бо в ній безліч критично важливих деталей, що пролітають повз вас на шаленій швидкості. Проґавили якусь із них — утратили часточку змісту. Потрібен вигострений слух і незашорена уява, тоді відкривається її вишукана краса й оригінальність.

Записувати наші бесіди з Леонідом Олександровичем для майбутньої книжки я розпочав у лютому 2010 року, а про-

Лінії.
Перехрестя.
Акценти
Композитор
Леонід Грабовський

довжив у кінці листопада – на початку грудня 2013-го, обидва рази під час його приїздів до Києва з Нью-Йорка. Чимало речей ми обговорили влітку 2014-го, цього разу по Скайпу. Окремі деталі додавалися й уточнювались у другій половині 2015-го і в 2016-у. Я намагався максимально зберегти стиль висловлювань композитора, обмежившись лише редакторськими правками тексту, однак широко застосовував ремонтування окремих його фрагментів, аби досягти послідовності і формальної стрункості оповіді. Чимало зусиль я доклав, щоб подати якомога точнішу й перевірену інформацію та звести неминучі помилки до мінімуму. Навколо Грабовського поступово накопичується інформаційне сміття: журналістські неточності у формулюваннях, перекручені історії про появу окремих творів, списки робіт композитора із багатьма помилками тощо. Час усе це виправляти і вичищати, тоді далі осмислюватимемо його мистецтво на чистому ґрунті.

Його життя — це майже безперервний ланцюжок зустрічей і спілкування з людьми, деякі з яких стали знаковими постатями доби. Оповідючи про себе чи про інших, композитор створює дуже виразний портрет свого часу. Розказуючи про власні твори, допомагає зрозуміти їх, хоча говорить часто про зовнішні, начебто неважливі обставини — коли розпочав чи скінчив роботу, на якому папері і чим писав тощо. Проте, для розуміння мистецького явища важливим є все! Живі деталі іноді скажуть більше, ніж нудний і безкрилий псевдоаналіз, — тим паче, що пам'ять композитора зберегла чимало “дрібниць”. Серед них — і навдивовижу точно запам'ятовані дати подій, що відбулися 40–50 років тому, і виразні “мізансцени” та промовляння тодішніх “дійових осіб”, і хронікально достовірні “краєвиди” й “декорації”. Багато чого доповнюють листи Грабовського, писані по гарячих слідах. Його листування з друзями — це звурушливий, подеколи пронизливий документ епохи, незамінне джерело достовірної інформації від очевидця й учасника подій.

Значну частину книжки становлять статті про творчість Грабовського, зосібна його власний аналіз свого творчого метода. Ці матеріали публікувалися раніше, однак для нашого видання вони були заново переглянуті, а всі редакторські зміни — узгоджені з авторами. Статті різняться за жанрами і спрямованістю: представлені як наукові студії, так і есеїстичні та публіцистичні нариси. Лаконічна описовість статей Олександра Грінберга і Светлани Савенко можуть стати ґрунтом для докладніших і більш розгалужених досліджень життя і творчості композитора. Струнка й дисциплінована наукова думка Ігоря Пясковського сусідить з метафоричним стилем Алли Загайкевич та й самого голов-

ного героя книжки — попри репутацію затятого раціоналіста, він, доводячи власну думку, чимраз вдається до емоційно насиченого навіювання, апелює не так до логіки, як до поетичного образу. Звідти неважко було перекинути місток до справжньої поезії — присвяченого Грабовському вірша М. Бажана і поеми Р.М. Рільке, перекладеної молодим Грабовським. Обидва поетичні шедеври також знайшли своє місце в книжці.

Завершує студію укладений нами повний список музичних творів Грабовського. Ця, здавалося б, найлегша і найпростіша для виконання частина книги піднесла низку проблем. Список, що його надіслав мені автор, був інформаційно неповним, містив чимало неточностей, а декілька важливих творів були там загалом відсутні. Аби уникнути плутанини в майбутньому, потребували переосмислення деякі назви, що майже дублювали одна одну. Автор активно долучився до розв'язання усіх цих питань. Завдяки численним бесідам і листуванню з ним ми нарешті все ретельно вивірили й уточнили.

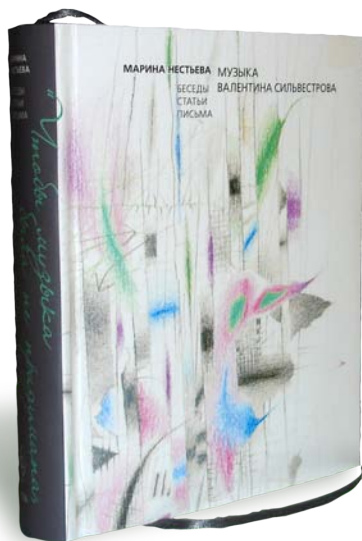
Висловлюю щиро подяку всім, хто в різний спосіб — порадами, консультаціями, наданими матеріалами тощо — допоміг появі книжки. Це В. Балей, Ю. Бентя, Т. Бондаренко, В. Брайнін, О. Войтенко, Володимир Грабовський, Є. Громов, О. Грінберг, О. Жарков, А. Загайкевич, О. Зінькевич, Є. Купровська-Денісова, О. Микитенко, Ю. Микитенко, А. Парін, Л. Пясковська, Л. Резнікова, С. Савенко, І. Тукова, І. Шеремета, Ю. Щербінін.

Олександр Щетинський

Марина Нестьева

Музыка Валентина Сильвестрова

Беседы, статьи, письма

245

442 стр., 137*173 мм
978-966-8917-51-9

Содержание

17	Вместо предисловия
21	<i>Его музыка — пение мира о самом себе...</i> Творчество Валентина Сильвестрова
89	Пять вечеров с музыкой Валентина Сильвестрова
97	<i>Горящий дар.</i> Беседа поэта Геннадия Айги с музыковедом Мариной Нестьевой, посвященная композитору Валентину Сильвестрову
111	<i>Сокровенны разговоры.</i> Беседы с Валентином Сильвестровым
381	Письма Валентина Сильвестрова к Марине Нестьевой
395	<i>Автопортрет композитора в интерьере его музыки</i>
411	Основные произведения Валентина Сильвестрова
417	Указатель произведений Валентина Сильвестрова
423	Указатель других произведений
427	Именной указатель

Марина Нестьева

Музыка

Валентина Сильвестрова

Валентин Сильвестров, творческий принцип которого можно выразить словами названия этой книги, — **крупный** современный композитор. Живет он в Киеве и является ныне — после десятков лет **непризнания** у себя на Родине — народным артистом Украины и вполне заслуженно имеет мировое имя. Сильвестров был четырежды номинирован на престижную премию Grammy, его произведения записывают знаменитые фирмы, такие как *Sony Classical*, *EMC Records*, его музыка звучит в исполнении известных музыкантов — дирижеров И. Блажкова, Р. Кофмана, В. Ашкенази, А. Борейко, В. Юровского, пианистов А. Любимова и В. Фельдмана, виолончелистов И. Монигетти и А. Рудина, скрипачей Т. Гринденко и Г. Кремера и многих других.

Познакомившись с героем, перейдем к содержанию книги и ее структуре.

Первый раздел — “теоретический”. В нем есть статья о творчестве Валентина Сильвестрова, написанная двадцать с лишним лет назад и примечательная тем, что и сегодня дает представление о художественном облике композитора в целом, представление, которое, судя по всему, не утратило своей актуальности. В этом разделе также размещен отклик-информация на первый масштабный фестиваль музыки Сильвестрова, прошедший в Екатеринбурге в начале 90-х годов, — характеризуя путь киевского композитора, нельзя было пройти мимо этого уникального события, отразившего достаточно полно его музыкальный портрет.

Следующий раздел состоит из моих бесед с известным российским поэтом Геннадием Айги, на стихи которого композитор написал несколько произведений. Геннадий Айги, наблюдающий Сильвестрова — художника и человека — в течение многих лет, в этой беседе рассуждает об особенностях личности

Марина Нестьева
Музыка
Валентина Сильвестрова

композитора. Вторая беседа, имеющая название “Сокровенны разговоры”, — наиболее значимый и актуальный фрагмент книги. Сосредоточенные преимущественно вокруг музыкально-философско-эстетических проблем, как связанных с творчеством самого Сильвестрова, так и обсуждаемых сегодня, а может быть и всегда, в мире, они свидетельствуют о своеобразии мировоззрения композитора, о свежести его мышления. В этом издании читателю предлагается и новый корпус бесед, состоявшихся спустя восемь лет после первого цикла.

При работе над текстом «Разговоров...» собеседница старалась сохранить не только оригинальность мыслей, но и сам способ их выражения. Поэтому пусть читателя не удивляют некоторые повторы, некие “темные места” — для более обыденного сознания, порой медленное нащупывание формулировки, определенная шероховатость изложения, присутствующие в беседах. Все это оставлено специально, чтобы в тексте бесед не исчезла способность Сильвестрова думать “не как все”.

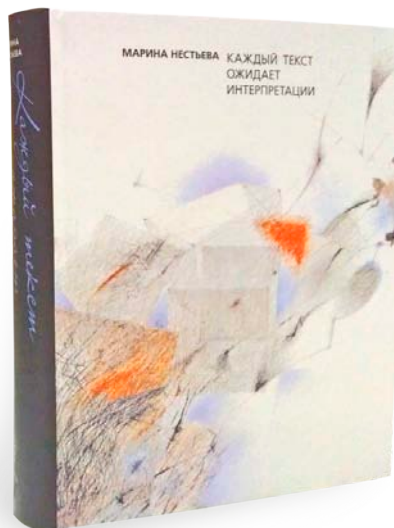
В **последнем разделе** приведены несколько писем композитора разных лет к Марине Нестьевой, в которых композитор также предстает очень своеобразным мыслителем, чутким, отзывчивым человеком и преданным другом. Далее следует статья-рецензия на книгу «Дождаться музыки», вышедшую в издательстве «Дух и литера». В этой книге отражено неординарное событие — встречи Сильвестрова с киевскими музыкантами и любителями музыки.

Завершает книгу список избранных произведений Сильвестрова.

Марина Нестьева

Марина Нестьева

Каждый текст ожидает интерпретации

248

408 стр., 137*173 мм
978-966-8917-25-7

Содержание

- 5..... Вместо предисловия
- 61..... Интерпретации современные
и традиционные...
- Бизе.* «Кармен» (63)
- Моцарт* (93)
«Свадьба Фигаро»;
«Похищение из Сераля»;
«Cosi fan tutte»; «Дон Жуан»
- Вагнер.* «Кольцо нибелунга» (119)
- Верди.* «Травиата» (156)
- Дебюсси.* «Пеллеас и Мелизанда» (168)
- Берг.* «Лулу» (185)
- Мессиан.* «Франциск Ассизский» (200)
- Чайковский.* «Евгений Онегин» (211)
- Шостакович.*
«Леди Макбет Мценского уезда» (245)
- 255..... Сравнительные этюды
- «Любовь и жизнь женщины» Шумана (256)
- Три фортепианные сонаты Шуберта (274)
- Первый виолончельный концерт Бориса
Тищенко. Сравнение авторской редакции
и редакции Дмитрия Шостаковича (295)

309. Рыцари музыкально-театральной сцены
Сергей Прокофьев (310)
Евгений Колобов (324)
Владимир Атлантов (333)
353. Театр — сотворец рождающихся спектаклей
Традиции, которые оживают
(1970–80-е гг.) (354)
Преображение оперы
на театральных подмостках (364)
381. Вместо послесловия
382. Именной указатель

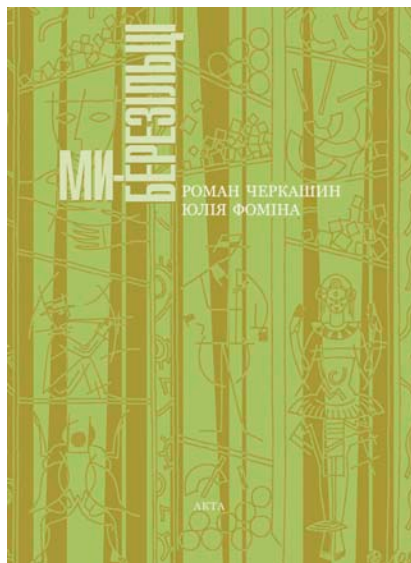
Марина Нестьева

**Каждый текст ожидает
интерпретации**

Роман Черкашин, Юлія Фоміна

Ми—березільці

театральні спогади-роздуми

250

338 стор., 171*230 мм

ПЕРЕДМОВА

...

Коротка зустріч із Лесем Курбасом визначила всю подальшу історію родини Черкашиних. «Скінчилися блукання молодості, у наше життя остаточно увійшов український театр. Міцно й назавжди», — напише згодом Роман Олексійович, виокремлюючи цей момент біографії, як мить здійснення свідомого вибору і творчого шляху, і символу віри. Вони стають *березільцями* — «міцно і назавжди». І це самовизначення виявилось пророчим.

Назва спогадів Романа Черкашина — «Ми — березільці» — не констатація конкретної життєвої ситуації, а оприлюднення кредо. Романтична піднесеність такої словесної формули не позбавляє її природності та щирості. Без ознак бравади, але з очевидним наполяганням, автор наголошує особливий духовний родовід, вірність якому він та його дружина зберігатимуть до останньої хвилини. Коли про це думаєш, укотре переконуєшся, що честь, справедливість, відданість — не абстракція, а стійкий та непорушний моральний імператив, на якому тримається світ. Важко у цьому сенсі не поцінувати як вищу закономірність зв'язок публічного виступу Романа Черкашина на захист Леся Курбаса 1933 року й того факту, що самого молодого актора — важко хворого, сухотного — доля надалі боронила в усіх репресіях, чистках, голодних роках і воєнному лихолітті. Як боронила вона ще двох захисників Учителя — Івана Мар'яненка та Бориса Балабана.

... На цих сторінках постають люди, явища, часто маловідомі, навіть зовсім призабуті, такі, що лише завдяки цим рядкам зостаються в історії, — стає очевидним непересічне значення останньої роботи Романа Черкашина.

Окрім «Споминів» Йосипа Гірняка (Нью-Йорк, 1982 р.) та книжки В.Василька «Театру віддане життя» (Київ, 1984) ми не маємо жодних інших «березільських» мемуарів. Наразі не зайве буде

■ Брат Романа Черкашина Костянтин

■ Роман Черкашин у віці двох років
■ Будинок у Старокостянтинові, де народився Р.Черкашин

11 Ятір — риболовне знаряддя на взір насткі (сітка, натягнута на обручі), що його встановлюють на дно водоймиці.

12 Спогади Р. Черкашина написані ним за радянських часів, коли автор не міг сказати, що

Лютнева революція в Росії призвела до Української національної революції і про своє сприйняття її. Ймовірно, у Старокостянтинові до 1920 року не було встановлено радянської влади, бо ця територія перебувала під контролем УНР.

нагадати, що в Україні з роботою Йосипа Гірняка можна вільно ознайомитися лишень останнім часом, а монографія В. Василька, який покинув «Березіль» 1926 року, не висвітлює подій подальшого існування Курбасівського дїтяти. Отже, не буде перебільшенням стверджувати: «Ми — березильці» посїдає особливе місце в історії нашої культури, сприяючи відновленню втраченого «зв'язку часів», правдивому окресленню театрального простору України. Нарешті, оскільки спогади Романа Черкашина змальовують життя колективу до початку 1950-х років, тим надається унікальна змога простежити долю Курбасового творчого спадку, утвореного колосальною напругою його мистецького генія.

Більшість розвідок про березильську епоху Харківського театру імені Шевченка незмінно закінчується «відлученням» Леся Курбаса від створеного ним колективу, утворюючи враження цілковитого винищення всіх здобутків, накопичених реформатором національної сцени. Натомість Роман Черкашин — єдиний серед його учнів, хто, оповїдаючи про подальші події, фактично заперечує ідею остаточної руйнації справи Леся Курбаса. Вона ним змальована як незнищенна, здатна за найгірших обставин відновлювати творчі сили митців березильської школи; увійшовши в їхню «плоть і кров», назавжди лишитися органічною ознакою кращих творїн кожного з них.

...

Наталія Єрмакова,

кандидат мистецтвознавства, доцент,
провідний науковий співробітник
Інституту проблем сучасного мистецтва
Академії мистецтв України.

РОМАН ЧЕРКАШИН. МИ—БЕРЕЗІЛЬЦІ

Коротко про себе	13
Як я став «березільцем»	17
Леся Курбас. «Березіль» і березільці у Харкові	34
Режисерський театр Леся Курбаса	103
Без Леся Курбаса — з Мар'яном Крушельницьким	116
Театр і війна (1941–1945)	171
Діяльність театру у кінці 1940-х років	192

253

ЮЛІЯ ФОМІНА. МЕМУАРИ

Семья (Детство актриси)	
Дом №70 (Из жизни одной семьи)	215
▪ Воспоминание о семье. ▪ На Троицкой, 70	
Мои сестры (Зарисовки к семейным портретам)	223
▪ Маруся. ▪ Шура	
▪ Мизинчик (Моя маленькая сестричка Танечка)	
Мальчики	230
▪ Мой брат Николай. ▪ Жорж.	
Снова на Троицкой, 70	235
▪ Колокольный звон.	
Паньковка (Из воспоминаний)	238
Павлоград	244
Весенний шум (Юность актриси)	258
Весенний шум (Москва)	289

Роман Черкашин,
Юлія Фоміна
Ми—березільці

ДОДАТКИ

Роман Черкашин. <i>Леся Дубовик</i>	309
Роман Черкашин. Пам'ятні зустрічі (Спогади про В. С. Василька)	315
Юлія Фоміна. <i>Софія Федорцева</i>	322
Юлія Фоміна. <i>Ганна Бабійвна</i>	325
Юлія Фоміна. <i>Мар'ян Крушельницький</i>	327

329 . . . Іменний покажчик

Марина Черкашина-Губаренко

Оперний театр у мінливому часопросторі

254

380 стор., 171*260 мм

198 фото

978-966-8917-67-7

Від автора

Ідея цієї книжки постала зі спостережень за живим оперним театром Європи та є підсумком роздумів над тими процесами останніх 10–15 років, які так різко змінили його обличчя. Зміни, що сталися, не схожі на природну еволюцію, але мають характер вибуху. З позицій народженого нового театру творчість його безпосередніх попередників — таких режисерів, як В. Фельзенштейн, Б. Покровський, Ж.-П. Поннель, Ф. Дзеффреллі, являють собою приклад досконалої гармонії, вищої єдності музичного й театральних складників оперного синтезу. Їхні безпосередні послідовники заявили про себе як про одноосібних творців нового феномену — сучасного оперного спектаклю, включно з його концепцією, епатажним зовнішнім виглядом, трансформованою на свій штиб сюжетною канвою.

Як і всі явища культури, що народжуються внаслідок вибуху, режисерський оперний театр на сьогодні виглядає аж ніяк не сталим. Він не вільний від суперечностей і крайнощів, а до того таки не цілком посів місце традиційнішого театру. Є як його прихильники, так і безоглядні невизнавці й поміж глядачів, і серед самих театральних діячів. Проте вже зрозуміло, що Опера остаточно стала Театром. І цей виниклий наново музичний театр не схожий на ту оперу, яка існувала протягом двох попередніх століть, починаючи від становлення романтичного репертуару і до спектаклів, народ-

жених класиками оперної режисури другої половини ХХ ст.

Цей новий оперний театр я побачила на європейських оперних фестивалях, на котрі потрапила завдяки газетам «Дзеркало тижня» й «День», журналу «Музика», російському журналу «Музична академія». На їхніх сторінках оприлюднено деякі розвідки, що слугували підготовчим матеріалом до книжки. Хочу подякувати людям, без яких ця книга ніколи б не з'явилася. Це журналісти й музикознавці Марина Нестьєва і Юрій Корєв (обоє з Москви), журналісти Світлана Короткова, Ганна Шеремет, Тетяна Поліщук, Ольга Голинська (усі з Києва). Важливою спонукою до роботи було спілкування з моїми учнями. Так, з Аделіною Єфіменко ми протягом кількох років разом відвідували та обговорювали спектаклі Баварської державної опери. Важливою була й постійна підтримка творчих ініціатив і заходів, що її надає Національна музична академія ім. П. Чайковського, де я працюю вже понад чверть століття.

І останнє. Моя любов до оперного театру, розуміння його специфіки, знання деяких таємниць, пов'язаних з появою нових творів, ніколи б не реалізувалися такою мірою, якби поруч зі мною не було настільки яскравої й самобутньої творчої особистості, як композитор Віталій Губаренко. Він пішов із життя якраз тоді, коли новий оперний театр тільки-но народжувався. Проте одним зі спектаклів-провісників цього нового, безумовно, стала постановка на одеській сцені опери-балету В. Губаренка «Вій». Ця книжка є даниною пам'яті моєму чоловікові й творчому наставнику, автору тринадцяти оперних партитур, більшість із яких мали активне сценічне життя.

Марина
Черкашина-Губаренко
Оперний театр
у мінливому часопросторі

Оглав

Велика прогулянка / Ганна Веселовська (5) Від автора (7)
Передмова (9)

Оперний Мюнхен (15)

Від Монтеверді до Глюка (22)

- (26) *Перший історичний відступ*
Опера і грецький міф,
міф та історія на оперній сцені
- (40) *Другий історичний відступ*
Опери Генделя в теорії та практиці
сучасного театру
- (60) *Третій історичний відступ*
Два «Орфеї» в діалозі оперних епох
- (81) *Четвертий історичний відступ*
Крах романтичного героя
в «Засудженні Фауста» Ектора Берліоза

Моцарт, Бетховен, рання романтична опера (65)

Географічна модуляція слідом за музикою Дж. Россіні

Подорож з Німеччини та Австрії в Італію

Трохи історії — і сьогодні (90) Viva Italia, viva Rossini (104) Веселі пригоди та щасливі випадковості (105) Відомий і невідомий Россіні (112) «Севільський цирюльник» на сцені Мінської опери (128) Подорож у казку (131)

Метаморфози добре знайомого репертуару

Гуно. Бізе. Массне. Леонкавалло. Пуччіні (135)

Опери Джузеппе Верді в Києві, Мюнхені, Зальцбурзі

Флотилія Верді на берегах Дніпра (158) Опері Верді в місті Вагнера (164) «Макбет» на фестивалі в Зальцбурзі (172)

Ріхард Вагнер:

театр сьогодні і майбутнього (175)

Марина
Черкашина-Губаренко

Оперний театр

у мінливому часопросторі

(176) *П'ятий історичний відступ*
Озираємося у часі: Меєрбер

Вагнерівський Байройт. Театр на зеленому пагорбі (181)
Байройт. Пристрасті навколо Ріхарда Вагнера тривають (190) Театр Ріхарда Вагнера на сценах нового тисячоліття (192)

(231) *Шостий історичний відступ*
Сни і сновидіння в біографії та в творчості Ріхарда Вагнера

Лоєнгрін XXI століття, або на якого Месію ми очікуємо? (236)
Вагнер contra Верді, або «Аїда» в Дрездені (248)

(251) *Сьомий історичний відступ*
Фаустіанська модель і архетипи несвідомого в опері XIX ст.

Російська оперна класика

«Руслан і Людмила» М. Глінки в естетиці сучасного оперного театру (258) Дві версії «Бориса Годунова» М. Мусоргського (266) «Снігуронька» в Мінську — шлях від казки до міфу (271) Опері П. Чайковського в Мюнхені й на фестивалі в Екс-ан-Провансі (273)

(279) *Восьмий історичний відступ*
Про що розкажуть нам оперні сюжети: трістанівські мотиви «Євгенія Онегіна»

Оперні шедеври XX століття виборюють сцену століття XXI

Оперний Берлін двадцять років по тому. «Єнуфа» Леоша Яначека (284) Ріхард Штраус (287) «Жінка без тіні» Р. Штрауса – Г. фон Гофмансталя (290) Оперні міфи і символи XX століття. Клод Дебюссі. Альбан Берг. Феруччо Бузоні (294) Естафета поколінь. С. Прокоф'єв. І. Стравінський. Б. Бріттен. Нові імена (307)

Кілька слів про українську оперу

(330) *Дев'ятий історичний відступ*

Слово, музика й театральна дія в українській опері:
історія та сучасність

Оперна столиця Галичини — рух у часі (340) Опера-балет
Віталія Губаренка «Вій» у партитурі й на сцені (344)

Роздуми над феноменом опери (349)

Показчик оперних творів (359)

Іменний показчик (365)

Марина
Черкашина-Губаренко
**Оперний театр
у мінливому часопросторі**

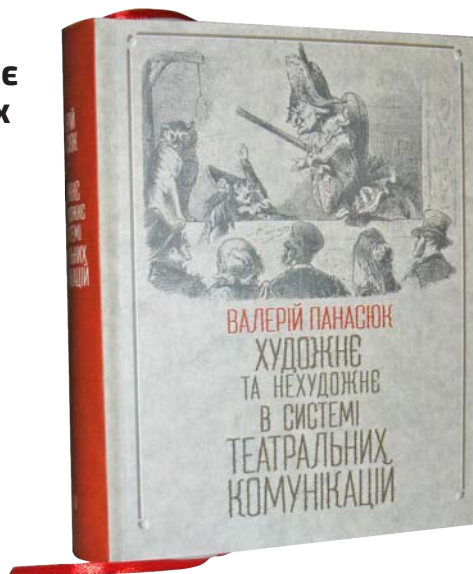
Валерій Панасюк

Художнє та нехудожнє в системі театральних комунікацій

видання друге

258

532 стр., 137*173 мм
978-966-8917-80-6

У монографії в перспективі комунікативної та семіотичної теорії досліджено процеси взаємодії художнього та нехудожнього, що спостерігаються в театральному мистецтві. Розкрито специфіку діалогу, який встановлюється між комунікантами в місці здійснюваного контакту. Досліджуються процеси театральної експансії в повсякденне житт. особливості функціонування елементів нехудожньої сфери у сценічному тексті.

Монографія адресована науковцям, діячам театру, всім, хто цікавиться теорією й історією сценічного мистецтва.

УДК 792-044.9
П 16

© «Акта», видання, 2013, 2016
ISBN 978-966-8917-80-6

Пісенний фольклор Харківщини

зібрав, упорядкував і
транскрибував
Олександр Щетинський

240 стор., 137*175 мм
ISBN 978-966-8917-01-1

261

До збірки увійшли народні пісні, записані на Харківщині в 1979–1983-х роках фольклорними експедиціями, що склалися зі студентів Харківського інституту мистецтв. Тоді я навчався у цій вишій і щороку під час літніх канікул разом із моїми друзями-студентами їздив збирати фольклор. Ця робота мене захоплювала. Посеред тогочасної суспільної стагнації, байдужості, фальші й лицемірства я відчував, що торкаюся чогось справжнього, невідомого, такого, що несе на собі правдивий відбиток історії. Мабуть, подібні почуття огортають археолога, коли він очищує від вікових нашарувань руїни стародавньої будівлі або викопує якусь коштовну річ, що століттями пролежала в землі.

Порівняння з археологією тут не випадкове. В мене справді було відчуття, що ті поважного віку люди, що погоджувалися заспівати старих пісень для нашого запису, відкривають перед нами напівзруйновану історичну пам'ятку. Багато з їхніх пісень, зокрема майже всі обрядові, під ту пору на Харківщині вже не використовувалися за тих побутових обставин, для яких їх було створено. На щастя, вони ще зберігалися, бодай фрагментарно, у пам'яті переважно дуже літніх людей. Молодші їхні односельці, що згодилися взяти участь у наших записах або приходили послухати неочікуваний "концерт", не могли приховати свого захоплення і здивування, коли старі співали нам петрівки, купальські чи масляничні пісні. Молодші цих пісень вже не знали, їхній репертуар складався здебільша з родинно-побутової лірики і новіших жанрів, серед яких особливо улюбленим була мелодраматична, з явними елементами кітчу, балада. Траплялися нам і старі пісні, до яких набагато пізніше (ймовірно, у ХІХ чи на початку ХХ сторіччя) було додано нові строфи значно нижчого мистецького рівня. Стилистична строкатість

Пісенний фольклор Харківщини

зібрав, упорядкував і
транскрибував Олександр
Щетинський

таких зразків була разючою, але наші сучасні виконавці цього не помічали. Таке мирне співіснування у селянській свідомості на одному естетичному щаблі відшліфованих століттями мистецьких перлин і сумнівної якості новотворів потребує окремого осмислення.

Багатовіковий ланцюжок передачі фольклорної спадщини від старшого покоління до нащадків рвався на наших очах. Селяни зберігали в пам'яті чисту, як лісове джерело, мову стародавніх пісень. А навколо них звучала мова, попсована суржилом. Вони ще могли самі виконувати старі пісні й любили їх, але їхні молодші родичі вже надавали перевагу пасивному споживанню того звукового продукту, що його приносили радіо, телебачення і магнітофон. Цей продукт був у 80-і роки ХХ сторіччя в Україні переважно "радянською естрадою" чи примітивною західною поп-музикою. Мене не полишало відчуття, що ми є свідками зникнення предкової культури, але зарадити цьому об'єктивному процесові неможливо, бо вже майже не існувало того традиційного селянського суспільства, що породило цю народну культуру. Ми знаходили самі її рештки, уламки, як після кораблетроші, й серед цих залишків був пісенний фольклор — благородні й цілющі трави народної мудрості, дарма що в одному жмутку із кількома бур'янами. І ті, й ті лежали висмикнутими невблаганним часом зі свого природного ґрунту, а тому були приречені на загибель.

Власне тоді й виникла думка зафіксувати на папері окремі зразки нашої пісенної культури в тому стані, в якому вони на той час збереглися у своєму природному середовищі. Будь-які заходи з відновлення, відродження чи розвитку цієї культури виглядали б суцільною утопією. Натомість єдино доцільною видавалася спроба зберегти для майбутнього обрис руїни, яка щодня більшала. Ця збірка містить пісні, що фахівцям можуть бути відомі з інших публікацій, а деякі з них добре знають усі шанувальники української пісні. Головною моєю метою було не відкрити нові фольклорні взірці й не нагадати про щось загальновідоме, а відобразити декотру, на жаль завершальну стадію розвитку нашого фольклору в певний час і в певному місці. Саме в такій формі ці пісні співали або пам'ятали у зазначених селах Харківщини наприкінці 70-х – на початку 80-х років ХХ ст. Мені важливо було показати не тільки пісні самі по собі (хоча більшість із них мають незаперечну мистецьку цінність), а й той стан, в якому вони тоді існували у свідомості природних носіїв фольклору. Тому під час розшифрування я зберігав особливості вимови, намагався зафіксувати найменші деталі тексту і музики — навіть ті, що, ймовірно, були випадковими чи могли варіюватись у виконанні інших мешканців цієї ж таки місцевості. У примітках до кількох весільних пісень я подаю коментарі самих виконавців, що пояснювали весільний обряд. Ця збірка — своєрідне історичне свідчення про один з етапів розвитку нашої культури. Сподіваюся, воно зможе спонукати до роздумів не тільки людей мистецтва, а й краєзнавців, істориків, соціологів, психологів. Утім я розраховую не тільки на це, бо збірка містить чимало справжніх шедеврів народної творчості, що можуть захоплювати самі по собі, в позаісторичному контексті. Відчуття їхньої правдивої і непоказної мистецької величі вразило мене ще тоді, коли

я почув їх уперше в бідних українських селах. Це відчуття не полишає мене й зараз, чверть сторіччя по тому.

Насамкінець хочу із вядчістю згадати тих, з ким разом я мандрував селами Слобожанщини у пошуках фольклору. Передусім це тодішні студенти — композитори Олександр Грінберг і Олександр Гугель, музикознавці Лариса Мунтянова й Олена Фаль. Вони майже завжди входили до складу нашої пошукової групи. Заслужує на добру згадку і тодішній керівник фольклорного кабінету Харківського інституту мистецтв Сергій Олександрович Нікітін. Саме він дав нам перші орієнтири в роботі фольклориста. Без участі цих людей така збірка ніколи б не з'явилася. Головна ж подяка — тим українським селянам, що їх ми відволікали від справ, коли просили заспівати для нас. Крізь усі лихоліття вони пронесли в собі мистецький вогник, що спалахнув у свідомості їхніх далеких пращурів. І це є справжнім чудом.

**Пісенний фольклор
Харківщини**

зібрав, упорядкував і
транскрибував Олександр
Щетинський

Олександр Щетинський
композитор

Олександр Щетинський

Узнай себе

Симфонія для мішаного хору а cappella
на слова Григорія Сковороди
та з інших джерел

264

Час звучання 35 хв.
220*290 мм
ISBN 978-966-8917-07-0

У хорівій симфонії «Узнай себе» (2003) використано слова Григорія Сковороди, а також окремі фрази з Біблії й античних філософів, що їх цитує Сковорода у своїх творах. У всіх випадках збережено мову оригіналу, тобто староукраїнську книжну, якою послуговувався філософ, а також церковнослов'янську, давньогрецьку і латинську. На відміну від інших музичних творів на слова Сковороди, тут переважно використані не поезії, а уривки з філософських трактатів — основної частини його літературної спадщини. В обраних текстах окреслено засадничі для Сковороди-філософа теми. Це, зокрема, поділ суцього на три світи: великий світ, малий, або мікросмос, що втілений в людині, й символічний світ, або Біблія. Це першість духу над матерією, духовного буття над грубими «речовинними» стихіями. Це містичне уподібнення сонця до ока і ока до сонця. Це діалектика співіснування плачу і сміху, голоду і ситости, світла і п'тьми. Це титанічний пошук смислу людського буття, де Сковорода виступає наступником Платона з його славетним закликом: «Узнай себе». Саме в цьому — у пізнанні своєї природи бачить Сковорода шлях до щастя.

Його філософські праці вражають не тільки всеосяжністю і глибиною, а й емоційною та інтелектуальною напругою. В цих текстах щільно пов'язані висока філософська абстракція і повсякденне буття, а відсторонений містицизм відтінюється теплим і щирим почуттям любови до людини. Це дає змогу шукати звуковий еквівалент філософським роздумам Сковороди. З'ясувалося, що не тільки його поетичні тексти, а й наукові розвідки містять невичерпний потенціал для звукових музичних образів. Музика Симфонії не містить поверхово-зображальних елементів, в ній збережено «високий стиль». Проте водночас її стилістика має численні жанрові елементи, запозичені з різних за часом і географією культур. Тут є й елементи старого і новішого православного співу, і мелодика українських кантів, і поєднання діатоніки з хроматикою, прозорих

і найвних у своїй простоті тональних фрагментів із драматичними дисонантними епізодами. Разом зі славетним текстом «Всякому городу нрав і права» використано і мелодію, що за переказом належить самому Сковороді (цю мелодію я подаю з багатьма паузами і в декілька разів повільніше, наче крізь нашарування двох сторіч). Як і в інших моїх творах останніх років, усі елементи різних стилів, культур та епох подано тут не цілісно, а радше як натяки, як мерехтливі обриси, що легко зникають і непомітно переходять одне в одного, утворюючи разом новий “метастиль”.

Симфонія склалася як одночастинна композиція, що має певні ознаки сонатної форми. Вона триває понад півгодини і є не легкою ані для виконання, ані для сприйняття — подібно до творчості самого Сковороди, що також вимагає від читача чималих інтелектуальних і духовних зусиль.

Прем'єра твору відбулася 2006 року на Четвертому фестивалі сучасної духовної музики в Ужгороді у виконанні Ужгородського камерного хору *Cantus* під керуванням Еміла Сокача.

Олександр Щетинський

Олександр Щетинський
Узнай себе

“Я зміг ознайомитися з партитурою хорової симфонії «Узнай себе» — цього, безперечно, глибокого, сильного твору... На мій погляд, цей твір є “бомбою”, заради якої вже треба було робити фестиваль. Він — етапний не тільки для нашого хору, а, можливо, і для композитора. Основа тексту — слова Сковороди, його головні ідеї, праці, цитування ним давньогрецьких філософів. Це дуже точний портрет Сковороди-філософа, справжня реабілітація його в контексті нашої культури, де це ім'я по-справжньому оцінене лише вузьким колом науковців. Ця симфонія має перспективу на довге життя.”

Еміл Сокач,

диригент, художній керівник Ужгородського камерного хору *Cantus*
«Дзеркало тижня» 27.05–2.06.2006 р.

Віталій Губаренко

Concerto grosso

для струнного оркестру

266

Час звучання 22 хв.

215*300 мм

ISBN 978-966-8917-84-4

Віталій Губаренко (1934–2000) — український композитор, Народний артист України, лавреат Шевченківської премії (1984). Народився в Харкові, 1960 р. закінчив Харківську консерваторію по класу Дмитра Клебанова. З 1985 р. жив і працював у Києві. Розпочавши творчий шлях у 1960-і рр., невдовзі став одним з найуспішніших українських композиторів. Виробив власний стиль, однаково далекий як від радикалізму тогочасного європейського авангарду, так і від консервативної застигlosti багатьох українських творів післявоєнних десятиліть. Музиці Губаренка притаманний рельєфний тематизм, в основі якого — лаконічні, виразні, часом гостро характеристичні зерна-мотиви, а також терпка й індивідуалізована сучасна гармонія, що постає на ґрунті розширеної тональності й модальності. Його оркестрове письмо завжди дуже практичне, з великим запасом міцності, без “зайвих нот” чи рафінованих ефектів, але водночас різноманітне й барвисте. Найулюбленіші жанри композитора — це опера і балет. Його перша опера «Загибель ескадри», поставлена Стефаном Турчаком 1967 р. в Києві, мала значний резонанс і вивела 33-річного композитора на рівень провідних митців країни. Відтоді Губаренко звертався до театрального жанру протягом усього життя. Так само постійним було його зацікавлення симфонічною музикою. На початку творчого шляху (Перша симфонія, 1961–62) він орієнтувався на усталену сонатно-симфонічну форму, але надалі застосовував неklasичні принципи побудови циклу — як-от у Другій симфонії (1965), що складається з трьох частин (Прелюд, Соната і Фуга) або у симфоніях-балетах «Ассоль» (1977), «Зелені Святки» (1992), «Liebestod» (1997). Нестандартним за будовою та образністю є й Concerto grosso для струнного оркестру (1981). На відміну від Альфреда Шнітке, Арво Пярта, Яана Ряетса та інших, Губаренко не вдається до стилізації барокових ідіом чи гармонічних і поліфонічних прийомів XVIII сторіччя. Його твір цілком витриманий у власній стилістиці з її гостро дисо-

нантною гармонією, потужними оркестровими tutti, виразними інструментальними монологами, деталізованою фактурою і, можливо, стриманим, але внутрішньо емоційним і щирим мелодизмом. Про бароковий прототип нагадують чергування інструментів соло (скрипка, альт, віолончель) і оркестрових груп. Цей прийом стає тут не лише колористичним засобом, а й важливим формотворчим чинником, що вагомою мірою визначає напрям і динаміку розвитку. Форма побудована не як традиційний для концертного жанру діалог солістів та оркестру, а як цілісне розгортання — сповідальний за характером монолог, де сольні висловлювання пластично переходять у групові, а грані розділів вуалюються. Притаманні бароковому concerto grosso різкі темпові й образні контрасти у Губаренка майже відсутні, натомість переважають відносно повільні темпи і суворо-заглиблена або просвітлена, мрійлива лірика, якій зрідка протистоїть енергійна, втім завжди психологічно напружена рухливість. Твір складається з трьох частин, що виконуються без перерви. Тривалість звучання — близько 22 хвилин.

Олександр Щетинський

Ольга Лучук

Пантелеймон Куліш і Микола Лукаш: перехресні стежки перекладачів

Шекспірова драма
«Троїл і Крессида» в контексті
української культури

268

556 стор., 147*230 мм
ISBN 978-966-8917-23-3

У монографії проаналізовано доробок Пантелеймона Куліша й Миколи Лукаша як перекладачів Шекспіра, висвітлено типологічні паралелі між Кулішевим культурництвом і Лукашевою ідеєю пересотворення української літератури засобами художнього перекладу. Найбільшим твором, у якому текстואльно переплелися шляхи українських перекладачів, була Шекспірова драма «Троїл і Крессида», на основі якої докладно досліджено лінгвальні та екстралінгвальні особливості перекладів із часовою дистанцією у понад сто років і продемонстровано перекладацькі стратегії Куліша й Лукаша.

Книжка містить різні додатки, серед яких текстологічно опрацьований і прокоментований текст Шекспірової драми «Троїл та Крессида» в українському перекладі Пантелеймона Куліша, котрий уперше вийшов друком ще 1882 року і давно вже став бібліографічним раритетом. Це його друга публікація.

Для літературознавців і перекладознавців, викладачів і студентів вишів, усіх, хто цікавиться українською літературою як інтегральною частиною літератури світової.

ЗМІСТ

Передмова 7

Пролог. **Що спільного між Пантелеймоном Кулішем і Миколою Лукашем?** 15

РОЗДІЛ ПЕРШИЙ, *шекспірознавчий*

«Троїл і Крессида» в контексті творчості Шекспіра 31

269

Ольга Лучук

Пантелеймон Куліш і
Микола Лукаш: перехресні
стежки перекладачів

РОЗДІЛ ДРУГИЙ, *кулішезнавчий і лукашезнавчий*

Літературно-культурний контекст українських різночасових перекладів Шекспірової драми «Троїл і Крессида» 49

1. Шекспір у творчій спадщині Пантелеймона Куліша 53
2. Микола Лукаш та його Шекспіріана 78

РОЗДІЛ ТРЕТІЙ, *перекладознавчий, теоретичний*

Часовий чинник і перекладна множинність 115

РОЗДІЛ ЧЕТВЕРТИЙ, *перекладознавчий, практичний*

Інтерпретація Шекспірового тексту в українських різночасових перекладах 135

1. Відтворення в перекладі лексико-фразеологічного рівня оригіналу 138
2. Семантико-стилістичні функції звертань у різномовних і різночасових текстах 165
3. Монолог Улісса про порядок та його трансформація у процесі перекладу 200
4. Версифікаційні параметри оригіналу та їх відтворення в різночасових перекладах 214

Епілог 233

Додатки

1	Лексико-семантичний контекст англійських фразеологізмів та їх українських інваріантів	241
2	Лексичне наповнення структурних моделей звертань у драматичному творі	267
3	Спорадична рима у білому вірші Шекспірової драми «Троїл і Крессида» та її збереження/незбереження в українських перекладах	285
4	Шекспірова драма «Троїл та Крессида» в перекладі Пантелеймона Куліша (Текстологічне опрацювання і коментарі <i>Ольги Лучук</i>)	291
	Бібліографія	515
	Показчик імен і назв	537

Список рисунків, таблиць, діаграм та ілюстрацій, поданих у тексті монографії і в додатках

Рисунки:

1.	Схема сюжетних ліній у Шекспіровій драмі «Троїл і Крессида»	46
2.	Система форм звертань у Шекспіровій драмі «Троїл і Крессида»	166
3.	Українські ситуативні відповідники англійської лексеми lord(s)	184
4.	Українські ситуативні відповідники англійської лексеми sir(s)	184
5.	Українські ситуативні відповідники англійської лексеми prince(s)	185
6.	Українські ситуативні відповідники англійської лексеми lady	186
7.	Графічне зображення опозиції <i>order</i> Š <i>disorder</i> у Шекспіровій драмі «Троїл і Крессида»	204
8.	Графічне зображення опозиції <i>order</i> Š <i>disorder</i> в українських перекладах Шекспірової драми «Троїл і Крессида»	210

Таблиці:

1. Фразеологізми у Шекспіровій драмі «Троїл і Крессіда»	142
2. Паремії у Шекспіровій драмі «Троїл і Крессіда» та їх відтворення в українських перекладах	162
3. Частотність уживання традиційних форм увічливості в ролі звертань	172
4. Частотність уживання термінів спорідненості як самостійних звертань і в різних компонентних моделях	173
5. Частотність уживання власних імен у ролі самостійних звертань	180
6. Українські відповідники англійських звертань-лайок	194
7. Відтворення українською мовою імен богів у ролі звертань-вигуків	195
8. Українські відповідники абстрактних іменників у ролі непоширених звертань	197
9. Середня довжина слова в різних мовах	216
10. Дотримання еквілінеарності під час перекладу	218
11. Спорадична рима у білому вірші Шекспірової драми «Троїл і Крессіда»	226
12. Морфологічна структура рими	228

[Таблиця б/н = Додаток 1]

Лексико-семантичний контекст англійських фразеологізмів та їх українських інваріантів	244
--	-----

[Таблиця б/н = Додаток 2]

Лексичне наповнення структурних моделей звертань у драматичному творі	270
--	-----

[Таблиця б/н = Додаток 3]

Спорадична рима у білому вірші Шекспірової драми «Троїл і Крессіда» та її збереження/незбереження в українських перекладах	286
--	-----

Діаграми:

1. Розподіл наголосів у п'ятистопному ямбі Шекспіра, Куліша й Лукаша	224
--	-----

Ілюстрації:

1. Титульна сторінка першодруку першого тому «Шекспірових Творів».....	426
2. Переднє слово Пантелеймона Куліша до першого тому «Шекспірових Творів».....	468
3. Сторінка з переліком дійових осіб драми «Троїл та Крессіда» в першому томі «Шекспірових Творів»	472
4. Титульна сторінка другого тому «Шекспірових Творів».....	474
5. Титульна сторінка п'ятого тому «Шекспірових Творів».....	482
6. Порядок драм Шекспіра в перекладі українською мовою.....	490

Хист і Глузд:

Теорія і практика перекладу

Випуск 1.

272

390 стор., 170*230 мм
ISBN 978-966-8917-46-2

Оглав

І знову — переклад / Максим Стріха	5
■	
<i>Christopher Rundle</i> / Resisting Foreign Penetration in Fascist Italy: the Anti-translation Campaign in the Wake of the Ethiopian War	10
<i>Козлова М.Н.</i> / Розвиток теорії перекладу Джоном Драйденом в “Передмові до “Байок, давніх та сучасних” (“Fables, Ancient and Modern”)	28
<i>Віталій Радчук</i> / Перекладацький метод Миколи Лукаша	40
<i>Жан-Поль Віне, Жан Дарбельє</i> / Методологія перекладу	52
<i>Вальтер Беньямін</i> / Завдання перекладача (Передмова до перекладу “Tableaux parisiens” Ш. Бодлера) ..	66
<i>Валерій Подмінюгін, Олександр Кальниченко</i> / Есеї “Завдання перекладача” Вальтера Беньяміна про перекладність і “чисту мову” на тлі німецької перекладознавчої традиції	80
<i>Anne Lange, Boris Baljasny</i> / Testing the relevance of translations	99

2

<i>Сергій Лучканин</i> / Зауваги щодо римованих перекладів з давньогрецької та латинської мов	114
Переклади з греки та латини Ольги Страшенко	117
<i>Сергій Борщевський</i> / Українські пісні в іспанських перекладах	131
З німецької поезії / Пер. <i>Олександри Ковальової</i>	147
Стефан Гермлін / Пер. <i>Петра Рихла</i>	157
Максим Богданович / Пер. <i>Майї Львович</i>	171
<i>Максим Стріха</i> / Марина Новикова — перекладач Йосипа Бродського	181
Йосип Бродський / Пер. <i>Марини Новикової</i>	187
<i>Олена О'Лір</i> / Поезія Михайла Ореста в російських перекладах Сергія Шоргіна	191
Зі збірки Михайла Ореста “Душа і доля” / Пер. <i>Сергія Шоргіна</i>	198

3

<i>П. Филипович</i> / Пушкін в українській літературі	212
--	-----

4

<i>Коломієць Л.В., Москаленко М.Н.</i> / Опис художніх перекладів 1920–30-х років	276
<i>Ігор Оржицький</i> / Українські тлумачення Гоголя: “дозволено цензурою”	365
<i>Галина Чернієнко</i> / Французький шарм — українській чарівності	377
Про авторів	384

Загальновідомо: ми живемо в добу глобалізації. 98% науково-технічної інформації оформлюється сьогодні англійською мовою (мова йде про реферовані видання, які оглядаються в універсальних базах Web of Science та SCOPUS). Пристойне володіння принаймні однією іноземною мовою нині стає сьогодні неодмінною рисою більшості європейців (у силу історичних причин поза цим правилом поки стоять лишень англійці й французи). У кулуарах серйозно розглядають пропозицію про оголошення англійської основною робочою мовою Євросоюзу.

І водночас саме в наш час перекладознавство остаточно утвердилося не в ролі частини лінгвістики чи історії літератури, а як самостійна інтердисциплінарна наука. Саме тепер у перекладознавстві відбувся “культурний поворот” і стало зрозуміло: перекладач діє не в інтересах мови-джерела, а виключно в інтересах власної “цільової” мови. На зміну традиційному упродовж майже всього останнього століття структуралізму приходять нові методикі — насамперед постколоніальні й гендерні. А число текстів, які видасть будь-який поважний пошуквик після введення слів “translation studies”, зростає з часом у геометричній прогресії.

Україна має давню перекладознавчу школу. Досі не втратили своєї вартості тексти Івана Франка й Миколи Зерова, Максима Рильського та Григорія Кочура. Саме у Харкові й саме українською мовою вийшла понад вісімдесят років тому книжка Олександра Фінкеля “Теорія й практика перекладу” — перша з такою назвою на теренах колишнього СРСР. Протягом останніх десятиліть українське перекладознавство уособлюють імена Віктора Коптілова, Роксолани Зорівчак, Марини Новикової, Олександра Чередниченка, Михайла Москаленка й багатьох інших першорядних дослідників.

Нарешті, попри всі проблеми, викликані непослідовністю нашого “запізнілого націєтворення” й дальшими суспільними дискусіями (значною мірою інспірованими ззовні) щодо місця, яке має посідати в майбутньому українська мова, незаперечним фактом є колосальне розширення упродовж періоду незалежності сфер побутування українського перекладу.

В УРСР ми мали блискучу школу художнього перекладу (не раз “проріджувану” децимаціями то 1930-х, то початку 1970-х рр.). Мали прекрасні перекладні серії видавництва “Дніпро”. Але цим усе й обмежувалося за умов, коли офіційне життя, наука, виробництво, масова культура, спорт тощо функціонували в СРСР майже виключно російською мовою.

Річ була зовсім не в якійсь “неповноцінності” української мови чи невиробленості українських терміносистем. Як відомо, саме українською мовою в Києві вийшли такі піонерські праці, як “Лекції з квантової статистики” академіка Миколи Боголюбова (1949) чи перша у світі “Енциклопедія кібернетики” за редакцією академіка Віктора Глушкова (1973).

Проте в умовах багатонаціональної імперії головною (а в багатьох сферах — єдино офіційно прийнятною мовою) була

саме російська. Відтак ВНЗ УРСР готували саме перекладачів з англійської, французької, німецької, іспанської тощо — російською (а також перекладачів з російської усіма названими й неназваними світовими мовами). Українська залишалася на маргінесах, перекладачами українською (і з української) талановиті філологи робилися здебільшого самотужки.

У незалежній Україні українською мовою перекладають не лише художні книжки (їх успішно перекладали й за доби УРСР), а й офіційні документи, міждержавні переговори, наукові тексти, технічні інструкції, телесеріали й кінофільми (перелік можна вести далі). Не все це роблять однаково добре. Від самого початку корпус наших перекладачів формувався з тих, що пройшли вишкіл ВНЗ відповідного профілю (а відтак мали поважні проблеми саме з українською мовою), або ж із письменників (які намагалися привнести в інші сфери принципи художнього перекладу). Великий масив освоєваних текстів потребував широких дискусій про принципи перекладання, які в гуманітаристиці й у фізиці могли суттєво різнитися. Знаменно, що в перші роки незалежності в цих дискусіях брали участь люди найрізноманітнішого фаху.

На жаль, з трибуною для таких дискусій у нас досі не складалося. Симпатичний фаховий збірник “Теорія і практика перекладу” припинив виходити ще в першій половині 1990-х. Цікаві видання на кшталт “Записок” і “Альманаху” “Перекладацької майстерні”, що успішно діяла у Львові на межі тисячоліть завдяки ентузіазмові Марії Габлевич, мали разовий характер. Часопис “Всесвіт”, що виходить нині раз на два місяці, може приділити теоретичним питанням перекладу лише невелику частину свого обсягу (читачі все ж очікують від нього насамперед художніх текстів).

Отже ідея перекладацького альманаху “Хист і глузд: теорія та практика перекладу”, число якого нині приходить до читача, є надзвичайно своєчасною. У ньому друкуватимуться нові переклади художніх та науково-гуманітарних творів різних жанрів, висвітлюватиметься розвиток перекладознавства, розглядатимуться питання теорії перекладу й історії перекладу та перекладацької думки. З метою введення в науковий обіг друкуватимуться в українському перекладі класика перекладацької думки, а також маловідомі чи малодоступні матеріали з перекладу, створені вітчизняними авторами минулих часів. А крім того — огляди словників, розвідки з лексикографії, рецензії книжок. Альманах інформуватиме про помітні явища та тенденції й у зарубіжному перекладознавстві.

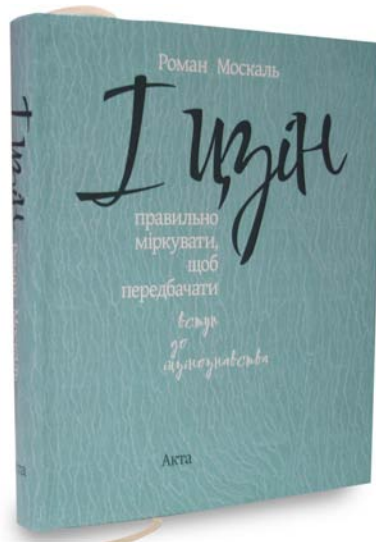
Таким чином, видання має посісти в нашому книжковому продукті місце, аналогічне до того, яке посідав колись дуже добрий московський збірник “Мастерство перевода”. (Читали його далеко не лише самі перекладачі, а може і не в першу чергу вони. То було улюблене читво багатьох інтелігентів із широкими гуманітарними зацікавленнями). Чи вдасться упорядникам і редакційній раді виконати цю амбітну програму — покаже майбутнє. Але ми спільно докладатимемо для цього всіх наших зусиль. Наразі ж — запрошуємо до співпраці тих, хто цікавиться минулим, переймається теперішнім і майбутнім українського перекладу.

Роман Москаль

І цзін:

правильно міркувати, щоб
передбачати

Вступ до іцзінознавства

276

248 стор., 135*175 мм
978-966-7021-89-8

СЛОВО ДО ЧИТАЧА

Мільйони людей у світі цікавляться Китаєм: його культурою, історією, образотворчим мистецтвом, бойовими мистецтвами, прогностичними практиками, мистецтвом фен-шуй.

Є сенс вивчати Китай ще й тому, що через “зустріч із іншим”, міркуючи над китайськими традиціями можна краще зрозуміти самих себе.

Наскільки Китай є “іншим”, читач переконається зі сторінок цієї книжки, в якій ідеться про головний текст — Канон китайської цивілізації — *І цзін*, що його також можна вважати і за своєрідний “ключ” до розуміння Китаю.

Згідно з *І цзіном* — щоб добутися успіху, важливо належні дії вчиняти вчасно — інакше сприятливий час спливе, а тоді дії не матимуть сенсу.

Від першого видання книжки минуло два роки й уже маємо певну спільноту тих, хто зацікавлений цією темою. Тому, на наш погляд, варто знову запропонувати читацькому загалу нагоду наблизитися до *І цзіну*, аби згодом мати змогу будувати міст ефективного діалогу між нашими доволі різними культурами.

Сподіваємося, такій меті прислужиться й ця книжка, що виходить у початковій редакції.

Маємо надію, що Україна навзагал, і ті українці, котрі зацікавилися Китаєм, не проґавлять час у справі пізнання Китаю — з цього матимемо користь і як спільнота, і кожен із нас як особистість.

Слово до читача	5
Передмова	7

1. Про текст і контекст

<i>І цзін</i> : світ літератури й науки — деякі цікаві факти	16
Дослідження <i>І цзін</i> у в Європі та США	20
Дослідження <i>І цзін</i> у в країнах Південно-Східної Азії	25
Дослідження <i>І цзін</i> у в Росії	29
Дослідження <i>І цзін</i> у в Китаї: іцзіністика	33
Для чого призначено <i>І цзін</i>	50

277

Роман Москаль

І цзін:

**правильно міркувати, щоб
передбачати**

2. Основи іцзіністики

<i>І цзін</i> — таємниця походження	54
Структура тексту <i>І цзін</i> у	60
Нумерологічні схеми <i>І цзін</i> у й важливі категорії іцзіністики	69
<i>Тайцзі</i> (Велика Межа)	74
<i>Інь і Ян</i>	77
Чотири Образи	80
Чотири Властивості. Чотири Великі	81
Вісім триграм (вісім <i>гуа</i>)	87
П'ять стихій (<i>У син</i>)	97
Схеми <i>Хе ту</i> і <i>Ло шу</i>	105
<i>Ті-Юн</i>	108
Гексаграми	111

3. Техніки прогнозування за допомогою *І цзін*у

Виникла потреба спрогнозувати розвиток ситуації... ..	122
Як ставити запитання	126
Різновиди традиційних китайських прогностичних технік	130
Як побудувати <i>гуа</i> класичним способом за допомогою деревію	135
Як побудувати гексаграму за допомогою техніки “трьох монет”	142
Як побудувати гексаграму завдяки розуму	146
Способи тлумачення <i>гуа</i>	151
Спрощений спосіб <i>Най цзя</i> у варіанті Реймонда Ло	187
Техніка Шао Юна, або “Числа перетворень дикої сливи <i>мей хуа</i> ”	211
Утілення прогнозу	238
Післямова	240
Перелік літератури	243

Додатки

№1. Таблиця визначення номера гексаграми у порядку Вень-вана.....	252
№2. Розмічання гексаграм за Реймондом Ло...	254
№3. Гексаграми I цзіну у порядку Вень-вана. Господар знака	259
№4. Варіанти перекладів назв гексаграм I цзіну у порядку Вень-вана.....	265

Роман Москаль

I цзін:

правильно міркувати, щоб
передбачати

Пауло Фрайре

Вчителі як працівники культури. Листи до тих, хто насмілився вчити

Переклад з англійської
Сергія Савченка

Серія «Перекладацькі проекти»

279

266 стор., 125*175 мм
ISBN13 978-966-7021-68-5

Ця книга є останньою роботою всесвітньо знаного бразильського освітянина Пауло Фрайре (1921–1997).

У ній найвидатніший педагог другої половини ХХ ст. намагається звернути увагу людей, які насмілилися вчити, на велику відповідальність роботи вчителя, бо

“свобода як творча діяльність людських істот, як подія, як відчуття ризику та процес творення, присутньо залежить від зв'язку між тим, що ми успадковуємо, й тим, що отримуємо впродовж життя” (тобто коли вчимося).

На думку Фрайре варто витратити час лише на вдосконалення та навчання світу — тому загальне тло книжки є оптимістичним. Книжка виходила у багатьох країнах світу, перекладена гарною українською і здатна багато у чому допомогти не лише вчителям, а й учням та їх батькам.

Передне слово до читачів	5
Передмова	9
Передмова до американського видання	31
Вступ.	
ПЕДАГОГІЧНА ПАСТКА	35
“КОНВЕРНА” ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛІВ	53
НАВЧАННЯ — ЦЕ НЕ ПОТУРАННЯ ПРИМХАМ	69
Перший лист.	
ЧИТАННЯ СВІТУ — ЧИТАННЯ СЛОВА	73
Другий лист.	
НЕ ДОЗВОЛЯЙТЕ СТРАХУ ПЕРЕД ТРУДНОЦЯМИ ПАРАЛІЗУВАТИ ВАС	95
Третій лист.	
Я БЕРУ УЧАСТЬ У ПРОГРАМІ ВДОСКОНАЛЕННЯ ВЧИТЕЛІВ ТОМУ, ЩО НЕ МАЮ ІНШОГО ВИБОРУ	109
Четвертий лист.	
ЯКОСТІ, ЩО ЇХ СЛІД МАТИ ПРОГРЕСИВНОМУ, СУЧАСНОМУ ВЧИТЕЛІВІ	123
П'ятий лист.	
ПЕРШИЙ ДЕНЬ У ШКОЛІ	143
Шостий лист.	
СТОСУНКИ ПЕДАГОГА Й УЧНІВ	159
Сьомий лист.	
ВІД УЧИТЕЛЬСЬКОГО МОНОЛОГУ ДО ДІАЛОГУ З УЧНЯМИ. ВІД УМІННЯ СЛУХАТИ ДО ВМІННЯ ДОНЕСТИ ДО НИХ СВОЮ ДУМКУ	177
Восьмий лист.	
КУЛЬТУРНА ІНДИВІДУАЛЬНІСТЬ ТА ОСВІТА	191
Дев'ятий лист.	
КОНКРЕТНИЙ КОНТЕКСТ — ТЕОРЕТИЧНИЙ КОНТЕКСТ	205
Десятий лист.	
ЩЕ РАЗ ПРО ДИСЦИПЛІНУ	229
Післямова.	
ЗНАТИ Й ЗРОСТАТИ — А НЕ ЛИШЕ СПОСТЕРІГАТИ	239
Показчик	251

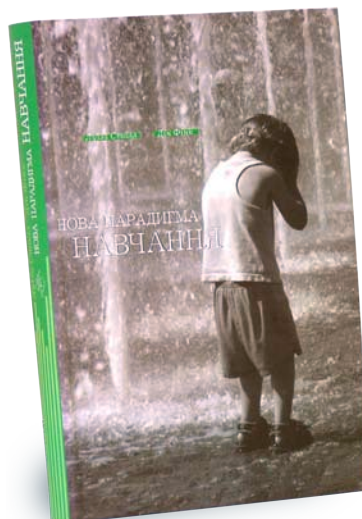
Луїза Столл, Дін Фінк

Нова парадигма навчання або Як змінити наші школи

Переклад з англійської
Наталки Бордукової

Серія «Перекладацькі проекти»

276 стор., 155*230 мм
ISBN13 978-966-7021-86-3

281

Світова криза засадничих форм освіти, що їх зформовано для епохи важкої промисловости й механізованого виробництва збіглася із необхідністю створення сучасної національної освітньої системи в Україні. Книжка Луїзи Столл й Діна Фінка «Нова парадигма навчання або як змінити наші школи» установлює й витлумачує природу та масштаби змін в існуючій системі освіти. Ми можемо скористатися глибоким, у певному сенсі панорамним, описом змін для того, щоб зрозуміти які саме сили беруть участь у складному процесі реформування шкіл; дослідити причини, з яких базові структури шкільної освіти мусять змінитися та спосіб, у який це можна досягти.

Книжка написана гарно й розумно. Розлогу картину соціальних змін вона пов'язує з конкретними прикладами того, що ті зміни означають на практиці. Гарний переклад цієї книжки державною мовою може прислужитися в усіх регіонах України.

Від редакторів серії	11
Передмова і слова подяки	15
глава 1. Контекст змін: гарні школи ... як на 1965 рік	23
Доба непослідовності (25) Парадокс змін та безперервності (27)	
Парадокс “якість – справедливість” (30) Висновок (36)	
глава 2. Галтонський проект ефективності шкіл.	
Хроніка змін	37
Історичний контекст (37) Проблемна група з ефективності	
шкіл (39) Школа як епіцентр змін (43) Інтегрування наявних	
структур (45) “Три хвилі” реформи (47) Розповідь про Фрон-	
тенак (48) Висновок (52)	
глава 3. Ефективність як джерело інформації	
про поліпшення роботи шкіл	53
Що таке ефективна робота школи (53) Які результати шкіль-	
ного навчання визначають ефективність (56) Яким чином на-	
мір та методологія впливають на наслідки (57)	
Яким чином на ефективність впливають процеси в класі, в школі	
й у системі (57) Характеристичні риси ефективної школи (59)	
Чи можна визначити причини неефективності школи (61)	
Що таке диференційна ефективність (64) Чи можна здобути	
в одній ситуації результати поширювати на різноманітні кон-	
тексти (65) Чи лишається ефективність шкіл тривалою	
у часі (65) Наскільки значним є вплив школи (66) Чи є в нас	
теорії ефективної роботи шкіл, спроможні допомогти нам	
зрозуміти, що до чого (67) Як упритупити для освітян	
дослідження з ефективності (69) Чи можна втілити в життя	
ознаки ефективності (70) Висновок (71)	
Глава 4. Можливості й завдання поліпшення роботи школи .72	
Що таке поліпшення роботи шкіл? (72) Розуміння	
змін (74) Започаткування змін (77) Поліпшення шкільної	
роботи як пріоритет (80) Стратегії вдосконалення	
школи (80) Внутрішні умови (82) Керівництво (85)	
Перепопи на шляху до поліпшення шкільної роботи (88)	
Зрослі зв'язки між ефективністю школи й поліпшенням	
її роботи (93) Висновок (97)	
Глава 5. Планування розвитку школи: шлях до змін	98
Цілі, які ставить планування розвитку школи (99) Процес	
планування (99) Питання, пов'язані з плануванням розвитку	
школи (102) Висновок (117)	

- Глава 6. Сила шкільної культури** 118
 Що таке шкільна культура і яка її дія (119) Що впливає на шкільну культуру (121) Чи є шкільна культура незмінною (121) Стосунок між культурою і структурою (123) Різні типи шкільної культури (123) Чи існують субкультури в школі (126) Як відбуваються культурні зміни (129) Культурні норми, що підтримують успішне вдосконалення шкільної роботи (132) Як ці норми стосуються більш і менш ефективних шкіл (139) Значення, що його має змінювання шкільної культури (141) Висновок (142)
- Глава 7. Запрошувальне керівництво** 143
 Парадокс керівництва (144) Концепції керівництва (145) Дійсність (149) Запрошувальне керівництво (151) Виміри запрошувального керівництва (153)
- Глава 8. Зміни в уявленнях про викладання і навчання** 163
 Традиційна парадигма навчання (163) Нова парадигма навчання (165) Приховане значення новітньої навчальної парадигми (167) Реструктуризація заради навчання (176) Висновок (180)
- Глава 9. Потреба в партнерстві** 181
 Батьки як партнери (182) Партнерські взаємини з громадськістю та шкільними радами (185) Учні теж мусять бути партнерами (187) Місцевий відділ освіти як партнер (189) Партнерські стосунки з вищими навчальними закладами (192) Органи державного управління як партнери (197) Інші партнери (199) Висновок (200)
- Глава 10. Навчання для всіх — час сформувати навчальну спільноту** 201
 Організації, що навчаються (201) Навчання для всіх (203) Вчителі як учні (203) Як вчать вчителі (204) Мінливе обличчя професійного розвитку (207) Роль школи у професійному вдосконаленні вчителів (211) Роль учителів у їхньому власному розвитку (212) Зв'язок між розвитком учителів й учнів (215) Керівники як учні (215) Батьки, урядовці, шкільні радники — як учні (217) Висновок (219)
- Глава 11. Оціни, чого ти вартий** 220
 Якими мають бути цілі поцінування школи (222) Хто має поцінувати школи? (224) Які аспекти поліпшення шкільної роботи ефективності школи слід поцінувати (226) Показники (241) Як управляти даними щодо поцінування як зробити їх позитивними (243) Висновок (244)
- Глава 12. Як змінити наші школи: зв'язок між ефективністю школи та поліпшенням її роботи** 245
 Контекст (245) Підмурівки (247) Процес планування розвитку школи (247) Партнери (248) Проміжні досягнення (249) Учнівські успіхи (249) Ефективність школи, поліпшення її роботи та реструктуризація (250) Останній складник (251)

Існує одна історія, поза сумнівом апокрифічна, про двох людей, що заблукали в лісах північної Канади. З лісу вони забрели до маленького містечка – знесилені, голодні, розтріпані. Першого місцевого жителя, що їм зустрівся, вони запитали: “Як дістатися до Торонто?”. Стисла відповідь незнайомця була такою: “Ну, звідси б я не починав”. У повному сенсі наша книжка нагадує цю історію, бо спочатку ми збиралися написати щось геть інше. Ми обоє декілька років наполегливо займалися проектом зі збільшенням ефективності шкільної освіти в окрузі Галтон в Онтаріо, Канада, та ретельно задокументували цей проект. Ми гадали, що “галтонську історію” буде легко написати й що вона стане своєчасним внеском до літератури про зміни в школі.

Проте, як більшість явищ в освіті впродовж кількох минулих років, події розгорталися надто стрімко! В усьому світі школи зазнали політичної атаки. Загальновизнаною практикою, серед іншого, стала децентралізація, ринкові реформи та тестування з високими вимогами. Таким побитом ретроспектива процесу змін, ініційованих системою, здавалося дещо відставала від свого часу. Отже, ми взяли до уваги ризикованіший, але, на нашу думку, корисніший підхід до змін. Протягом усієї розповіді ми намагаємося зазирнути в майбутнє, яке, гадаємо, є неминучим та водночас жаданим. Роки в Галтоні, досвід, що його ми накопичили, покинувши Галтонську раду, а також розвиток галузей досліджень повели нас у напрямку, на яким ми навряд чи міркували, коли вперше обговорювали цю книжку.

Наша книжка призначена для всіх, хто серйозно зацікавлений у тому, щоб змінити систему шкільної освіти й, відтак, покращити життя всім учням. Зокрема вона має допомогти директорам шкіл, групам з розвитку шкільної освіти, всім, хто співпрацює зі школами, а також студентам — майбутнім педагогам — допомогти осмислити питання та висунути конкретні пропозиції щодо їх вирішення. Ми також сподіваємося, що освітяни визнають нашу студію за корисне доповнення до літератури з ефективності шкільної системи та вдосконалення навчального процесу.

Поєднавши поняття та складники з декількох різних дисциплін, ми спробуємо, наскільки нам дозволить обшир книжки, намалювати цілісну картину змін у роботі шкіл.

Дехто доводив, що всі претензії на знання бувають “доладними або суперечливими” лишень у їхньому контексті, парадигмі чи соціумі. “Дійсність є наслідком суспільних процесів, що їх визнано за норму в певному контексті”. Глава 1 розпочинає цю тему з припущення, за яким у підвалинах історії лежать зміни й послідовність, тимчасом як ми живемо в епоху непослідовності. Саме в контексті неспокою, сумнівів, розмаїття, складнощів та змінюваних понять часу і простору школи мусять пристосовуватися до цих суперечливих, але непереборних сил. Формуючи парадокси, що з ними стикаються школи, ми чинимо спробу допомогти читачеві збагнути широкий контекст, у якому мають працювати школи, й те, чому тупцювання на місці або повернення міфічного минулого є неприйнятними альтернативами.

Аби розв'язати ці парадоксальні питання, у всьому світі докладають чимало зусиль і витрачають купу грошей заради змін у сис-

темі освіти. Однак ледве мають сенс спроби покращити школи, не маючи при тому моральної мети та чіткого уявлення про те, чого саме треба досягти.

Якщо ви не знаєте, куди йдете, то згодиться будь-яке місце призначення. Такою є друга тема глави 1; ми повертаємося до неї упродовж усієї книги. Однаковою мірою, намагання визначити мету й описати наслідки дій має небагато сенсу, якщо лишень не з'являться засоби, що пояснять неповторність шкіл та шляхи, якими школи прямуватимуть до поліпшення системи навчання. Поєднуючи “чому” (моральна мета), “що” (ефективність роботи шкіл) та “як” (вдосконалення шкільної освіти) процесу змін, ми надалі намагаємося допомогти всім, хто відданий освітній реформі, надати їм як теоретичні засновки, так і практичні поради.

Глава 2 знайомить читачів із трьома хвилями освітніх реформ у 1980-90-х рр. – ефективністю роботи шкіл, її вдосконаленням, а також із реформою або реструктуризацією у контексті “галтонської історії”. Ця глава допоможе читачеві зрозуміти досвід, який вплинув на нашу віру в змінювання шкільної системи та, зокрема наше переконання, за яким ефективність шкіл має бути пов'язана з удосконаленням їх роботи, якщо в школі мають трапитися справжні зміни.

У главі також ідеться про досвід, набутий шкільною системою та однією зі шкіл, де подибуємо спроби впровадити присутні зміни, ґрунтовані на сучасних дослідженнях. Тут викладено підстави для глибокого аналізу ефективності шкіл, покращення їх роботи та планування їх розвитку, що є чималими темами відповідно розділів 3, 4 та 5.

У главі 3 ми розглянули еволюцію досліджень над ефективністю роботи шкіл, починаючи з найраніших часів – коли школи вважалися ефективними, яких вони демонстрували прогрес у базових навичках за результатами стандартизованих тестів, – і завершуючи вибагливішими поглядами, котрі намагаються визначити ту “додану вартість”, що її з плином часу набули школи. Ця парадигма розвинула з простої моделі “викладання – віддача” до докладнішого й, відтак, ускладненого поняття ефективності. Центром уваги студій над ефективністю роботи шкіл став прогрес учнів, як наслідок навчального процесу. Такі дослідження ґрунтуються також на вельми демократичному уявленні, згідно з котрими школа має бути ефективною для всіх учнів, а не лише для тих, хто досягає гарних результатів чи має кращі життєві умови.

Зосереджуючись на найліпших шкільних практиках, дослідження щодо ефективності напружують питання “що”, яке стосується змін.

У главі 4 ми пильно розглядаємо “як” процесу змін, себто вдосконалення шкільної освіти. Синтезувати вагомі внески до процесу змін, цей розділ окреслює умови та стратегії, що виявилися пожиточними в багатьох контекстах, допомагаючи школам долати складні проблеми модерного суспільства. Він також розглядає деякі перешкоди, що заважають спродати удосконалити роботу шкіл. Насамкінець ми спробували пов'язати ефективність роботи шкіл з її вдосконаленням, аби створити цілеспрямований підхід до процесу змін.

Глава 5 продовжує тему вдосконалення роботи шкіл, оскільки

в ній розглянуто поняття цілковитого планування розвитку шкіл. Ми переглядаємо різні моделі та визначаємо ключові складники процесу. Але, що важливіше, із власного досвіду та літератури ми виводимо певне число нерідко ірраціональних питань, до яких конче слід звернутися, перш ніж почнуть діяти такі раціональні підходи, як планування розвитку шкіл. Ми доводимо, що цим питанням варто приділити увагу для того, щоби планування розвитку шкіл не перетворилося на звичайнісіньку паперову тяганину, яка марнує багато часу.

Концепції на кшталт планування розвитку шкіл виявляються успішними лишень у рамках багатой культури, що сприяє співробітництву між учителями, яке й собі позитивно впливає на вдосконалення шкільної системи. Поняття культури ми визначили достоту так, як то робили інші, дуже простими словами: культура – це “те, як ми поводимося саме тут”. Виходячи із цього окреслення, у главі 6 ми опишемо шляхи, що ними розвиваються культури. Ми пропонуємо типологію шкільних культур та низку культурних норм, що сприяють розвиткові всіх учнів. Цей розділ також подає практичні способи, в які інколи можуть вибудувати культури, ліпше наділені співпрацею та змогою розвиватися. Студії, присвячені організаційним культурам ефективності роботи шкіл та її покращенню, погоджуються щодо важливості лідерства. Децо суперечливим постає питання про роль лідерів у тій чи цій дослідницькій традиції.

У главі 7 ми простежуємо еволюцію літератури з проблем лідерства та пропонуємо думку, за якою суперечливості нашої доби потребують іншої концепції лідерства в системі освіти. Та модель лідерства має бути гнучкою, динамічною, місткою, людяною та присвяченою моральним цілям. Із цією метою ми визначили, описали й навели приклади запрошувального лідерства. Наприкінці розділу цей стиль лідерства приплюсовано до типології шкіл, запропонованої в главі 6.

Запрошувальне лідерство базується на вірі в те, що люди є здібними, відповідальними та гідними поваги. У главі 8 це переконання достосоване до процесу викладання й навчання. Це і є “чому”, яке стосується змін. Поважна частина реформ, що відбулися,— і, безперечно, неабияка частина пов’язаного з ними красномовства — мала обмежений позитивний вплив на учнів та вчителів. Ця глава розглядає традиційні підходи до навчання й те, яким чином вони вплинули на викладання, а також нову парадигму, що тепер набирає сили й що повинна змінити та зрештою змінить те, чого навчають, як навчають і наш погляд на те, як навчали раніше. Це нова парадигма, як ми передбачаємо, потребуватиме суттєвих змін у тих способах, якими ми організуємо й підтримуємо школи з метою поліпшити навчання для всіх учнів.

Школи не острови і вони потребують підтримки. Кожна школа має чисельних пайовиків. Якщо мусять статися зміни, цілі та напрямки діяльності всіх цих різних осіб та груп повинні бути узгоджені. Системи шкіл, батьки, шкільні ради, громадські групи та установи, бізнесові підприємства та університети (серед іншого) здатні бути ефективними та можновладними партнерами в справі допомоги школам та тим, хто в них навчається. Проте занадто часто школи засвоювали менталітет зверхника, і це нині ізолює їх від потенційних джерел підтримки або й протидіє їм. Отож, у главі 9 проаналізовано ролі різних партнерів та подано приклади й пропозиції щодо того, яким

чином школи та їхні партнери, звернувшись до “позитивної політики”, можуть установити плідні зв’язки.

Навчальний заклад одночасно являє собою організацію, що навчається, та організацію, що дбає про навчання всіх людей, котрі в ній перебувають. Тимчасом як досі основний предмет нашої книжки зосереджувався на організаційному навчанні, глава **10** має справу з професійним навчанням учителів, лідерів та деяких партнерів школи. Вона описує принципи навчання дорослих, а також поради щодо “інтерактивного професіоналізму”. Ми наводимо чисельні приклади програм ефективного розвитку шкільного колективу. Сумнів є початком мудрості, а гарна поінформованість завдяки прогресивній системі оцінювання відіграє ключову роль як запорука того, що професійне навчання зосереджено на речах, які важать для учнів. Нажаль, у багатьох країнах зле обмірковані моделі підзвітності злетунили довіру людей у школі до всіх, хто перебуває поза її стінами.

Глава **11** припускає, що школи та шкільні системи мають бути ближчими до дійсності та “оцінювати, чого вони варті”. Ми стверджуємо, що відповідальність і вповноваження є цілком сумісними за умови розсудливості та доброї волі. У цьому розділі описано й відповідну проблему: як виміряти зміни. Із цією метою ми розробили модель, за якою, oprіч кінцевого результату, агенти зі збору інформації про зміни будуть змушені призибувати дані щодо того, наскільки успішно триває процес, дані про проміжні висліди, що стосуються роботи вчителя та ефективності школи, і нарешті – дані про успішність учнів, ґрунтовані на цілях змін.

Аби показати взаємозв’язок наших уявлень та підбити підсумок нашого підходу до змін у главі **12**, ми вишталтували всеохопну модель. Ця модель висвітлює деякі з ключових понять, наголошуваних на сторінках книжки, та н-амагається остаточно закрити заторкнуті в ній найповсюдніші теми. Книжку завершує розгляд зв’язку між ефективністю роботи шкіл, й вдосконаленням та реструктуризацією, а також аналізом поняття, що його зрідка обговорюють, розмовляючи про зміни, реформи, вдосконалення, розвиток чи будь-що інше, чим заступають уявлення про трансформацію школи з метою вдоволення потреб майбутнього. Це “м’яке” та “розпливчасте” поняття в нашому надраціоналістичному світі вважають чимось трохи старомодним. Його важко виміряти, одначе виживання наших шкіл – і, гадаємо, наступне припущення не звучатиме аж надто мелодраматично – виживання нашої цивілізації залежить від нашої здатності піклуватися: піклуватися достатньою мірою, щоб забезпечити всім дітям успіх у школі та в житті.

Ця книжка є наслідком співпраці представників різних країн та призначена для міжнародної аудиторії. Наш вибір слів потребував значних компромісів. Подібно до більшості компромісів, наш вибір буде не всім до вподоби, але, сподіваємося, ніхто дуже не розгнівається.

Посилаючись на певний контекст, ми, однак, вживаємо мову, якою зазвичай користуються у такому випадку.

Луїза Столл, Дін Фінк

Нова парадигма

навчання

або

Як змінити наші школи

Василь Сухомлинський

Серце віддаю дітям

переклад з російської

оригінальний авторський текст
без кон'юнктурної радянської
редакторської правки

підготувала до друку
Ольга Сухомлинська

видання друге

288

538 стор., 137*173 мм
ISBN 978-966-8917-49-3

ЗМІСТ

Ольга Сухомлинська. У пошуках справжнього 5

I. «СЕРЦЕ ВІДДАЮ ДІТЯМ»

НОВЕ ПРОЧИТАННЯ 24

Робота над рукописом 461

II. РЕДАКЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ

Листування з видавництвом з НДР 482

Рецензія на книгу в НДР 492

Листування з видавництвом «Радянська школа».
Рецензії та відгуки на рукопис
«Серце віддаю дітям» 504

III. ПОДАЛЬША ДОЛЯ КНИГИ

Бібліографічний покажчик видань
книги «Серце віддаю дітям» 529

Бібліографічний покажчик публікацій
про книгу «Серце віддаю дітям» 534

Василь Сухомлинський
Серце віддаю дітям

... Підготовку нового видання книжки «Серце віддаю дітям» Усеукраїнська асоціація імені Василя Сухомлинського довірила мені, дочці Василя Олександровича. Попри свою надзвичайну популярність, книга має дуже непросту історію створення та видання, яка заслуговує на окрему розмову. І хоча перше видання було прижиттєвим, виникли питання, стосовно автентичності тексту, його відповідності оригіналу.

Працюючи з матеріалом, заглиблюючись у всі нюанси, я, скільки мала сили, максимально вивчила всі його складники і дійшла висновку, що треба опублікувати всі документи, що стосуються книжки. Це дасть нам змогу не тільки набагато більше дізнатися про Василя Олександровича і його книгу, а й продемонструє, «як це відбувалося в СРСР».

Наше видання складається з трьох частин. У першій частині поміщено первісний, автентичний текст книжки «Серце віддаю дітям», такий, яким його написав Василь Олександрович. Сюди ж задля більшої наочності та наближення до майстерні педагога включено і матеріали, що розповідають про його працю над рукописом, про конкретних дітей — його вихованців.

Наступним завданням було показати шлях рукопису до видання, який розтягнувся на кілька років. Цей шлях був непротим і для Василя Олександровича, і для тексту його книжки. До цієї другої частини увійшло листування Сухомлинського з видавництвами і рецензії на книгу.

І, нарешті, в третій частині розміщено матеріали, за якими можна простежити долю книжки «Серце віддаю дітям» після її публікації в 1968–1969 роках, а також бібліографічний покажчик рецензій і відгуків на неї.

...
Коли, якого року він розпочинає роботу над «Серцем»? Коли книжка потрапляє до видавництва? Як сталося, що вона спочатку була опублікована в Берліні, а потім уже — в Києві?

Свої пошуки я почала в Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України, куди ще на початку 1980-х років дружина Сухомлинського і моя мама — Ганна Іванівна Сухомлинська — передала багато матеріалів його великого архіву (Ф.5097). У фонді Сухомлинського серед численних матеріалів є вісім варіантів рукопису книги «Серце віддаю дітям». Найраніший з них датується 1964 роком і має загальну назву «Виховання людини. Роки дитинства» (Ф.5097. Оп.1. Спр.179.– 320 арк.). Це означає, що Василь Олександрович на початку 1960-х рр. замислив тематично пов'язану серію книжок про виховання людини, почавши її з дитинства («Серце віддаю дітям»), продовжив книгою «Серце віддаю дітям. Роки отрочтва друге народження людини» (вийшла

1970 р. у видавництві «Радянська школа» як «Народження громадянина»). Працював він також над твором «Листи до сина» — про виховання юнацтва, але не встиг побачити його опублікованим (твір вийшов окремим виданням 1979 р.). У передмові до «Серця», яку ми вперше публікуємо в цьому виданні, В.О. Сухомлинський маркує цю книжку як першу з трилогії.

За рукописом 1964 р. можна припустити, що Сухомлинський почав працювати над цією темою приблизно 1962 року. Переглянувши рукописи в архіві, звіривши їх з опублікованим текстом 1969 року, я зупинилася на рукописові 1966 р. (Ф.5097. Оп.1. Спр.193) тому, що його текст максимально відповідав прижиттєвому виданню. Дуже важливим було те, що рукопис іще не мав змін та доповнень, внесених Василем Олександровичем за заувагами рецензентів і рекомендаціями видавництва.

...

Отже, перед вами, читачу, рукопис книжки «Серце віддаю дітям» 1966 року. Рукою Василя Олександровича написано: «четверта редакція». У процесі звіряння цих текстів (опублікованого 1969 р. і рукопису 1966 р.) відразу ж виявилось безліч не те що розбіжностей, а, точніше сказати, доповнень, змін, вставок, ініційованих рецензентами, видавництвом. У цьому контексті хочу звернути увагу читача на те, що в первісному, авторському рукописі немає таких параграфів, як «Наші подорожі в світ праці», «Від світу речей — до суспільства. Що звідки береться», «Що таке імперіалізм», «З думкою про Комуністичну партію». Замість параграфа «Директор школи» є параграф із більш промовистою назвою: «Мої педагогічні переконання». Текст передмови в нашому варіанті також узятو з рукопису 1967 року (Спр.180). Назви й тексти параграфів подаються відповідно до рукопису 1966 року. У цьому виданні ми фіксуємо всі, навіть найменші, зміни та розташовуємо їх у запропонованій нами структурі.

Аналізуючи ці зміни, зробити висновок про характер правок можна, навіть не читавши рецензій. Правки можна розбити на три групи. Перші, найвагоміші, — ідеологічні: додаткове насичення текстів політико-ідеологічною риторикою (хоча якщо дивитись об'єктивно, то Василь Олександрович, з огляду на реалії, і сам віддав достатню данину цьому необхідному тоді складникові педагогічних текстів). На другому місці — вставки про ті педагогічні експерименти, що їх проводив не особисто автор, а колектив; про те, що Сухомлинський радився з «досвідченими вчителями» й що його ідеї підтримували і обговорювали в педагогічному колективі Павлиської школи. Рецензентів особливо дратував невимушений стиль Сухомлинського, виклад від власного імені, замість цього вони хотіли бачити загальноприйнятий стиль безособових педагогічних текстів.

І, нарешті, вставки, які я б назвала «теоретичними»: вони мають науковий, узагальнювальний характер. Василь

Олександрович, змушений тривалий час працювати над книжкою, природно, багато що переосмислював, доходив нових висновків і, звичайно, додавав їх до книги. Мені дуже кортіло їх залишити в тексті, та оскільки вони є пізнішими, ми теж їх помістили у примітки.

Авторський текст В. О. Сухомлинського відтворено не буквально. Деякі розбіжності з рукописом таки залишилися. Вони другорядні й не стосуються основних думок або ідей. Під час відновлення тексту я орієнтувалася на прижиттєве видання книжки, адже правки в нього вносив сам Василь Олександрович. Моїм завданням також було зберегти впізнаваність, чільну канву книги «Серце віддаю дітям». Це виявилось нескладно, оскільки редакторські (не кон'юнктурні) правки були мінімальними.

“Кон'юнктурна” корекція тексту «Серце віддаю дітям», як і багатьох інших творів Сухомлинського, на цьому не закінчилася. Досить порівняти видання «Серце віддаю дітям» 1969 року і текст цього самого твору в п'ятитомному виданні «Вибраних творів» В. О. Сухомлинського (Т. 3, 1977 р., — українською мовою; Т. 3, 1980 р. — російською мовою). Отож-бо добре, що “рукописи не горять”.

Родзинкою цього річного видання вважаю список дітей у розділі «Робота над рукописом», який я знайшла в особистому архіві Сухомлинського. Те, що в книзі показано живих, реальних дітей, з іменами (і прізвищами), надано їхні психічні й педагогічні характеристики, описано дійсні долі дітей та їхніх батьків, знайшло документальне підтвердження в зошиті, у якому Сухомлинський ретельно і скрупульозно вказав прізвища, імена дітей та їхні псевдоніми, назвав їхніх батьків, описав їхні особистісні риси, набуті та природжені. У першому і другому варіантах рукопису «Серця...» діти мали не тільки імена, а й прізвища, які в наступних редакціях були прибрані, а імена деяких дітей змінені. Всі діти з цьогошкільного зошиту впізнавані, їхні долі відповідають тому, як їх представлено в книзі.

Те, що дітей в «Серці...» персоніфіковано, описано їхнє життєве (і культурне) середовище, рівень їхнього інтелектуального й емоційно-морального розвитку, теж було незвичайним для тодішньої педагогічної літератури, яка оперувала усередненим поняттям “учень”, “школяр”. Підхід Сухомлинського неначе повертав до педології, такої популярної в СРСР 1920-х років, з її глибинним вивченням дитини. Опис нелегких і навіть трагічних доль дітей викликав у рецензентів обурення, протест. Такі “критики” писали, що Сухомлинський це все вигадав, що він очорнює “щасливе дитинство” радянських дітей.

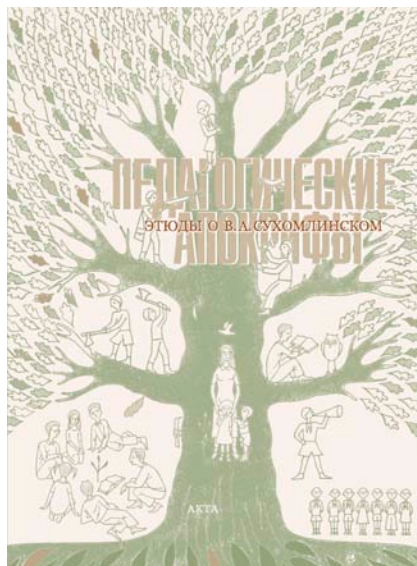
...

Ольга Сухомлинська

Педагогические апокрифы

этюды о В. А. Сухомлинском

составитель Ольга Сухомлинская

292

432 стор., 171*230 мм
ISBN 978-966-8917-13-5

СОДЕРЖАНИЕ

11 . . . Предисловие

ЧАСТЬ I

В. СУХОМЛИНСКИЙ. <i>Годы отрочества — второе рождение</i>	19
В. Малинин — В. Сухомлинскому (14.XII.1966)	
В. МАЛИНИН. <i>Коллектив и личность. (Отрывки из статьи)</i>	28
В. Сухомлинский — В. Малинину (декабрь 1966)	
В. СУХОМЛИНСКИЙ. <i>Наша добрая семья (Записки пионервожатого)</i> . . .	31
В. Малинин — В. Сухомлинскому (24.XII.1966)	
В. Сухомлинский — А. Бойму (9.I.1967)	
В. СУХОМЛИНСКИЙ. <i>Этюды о коммунистическом воспитании</i>	35
(начало)	
В. Сухомлинский — А. Бойму (9.IV.1967)	
В. СУХОМЛИНСКИЙ. <i>Не топтаться на месте</i>	63
В. Малинин — В. Сухомлинскому (24.IV.1967)	
Б. ЛИХАЧЕВ. <i>Нужна борьба, а не проповедь</i>	76
В. Сухомлинский — А. Бойму (21.V.1967)	
В. Сухомлинский — А. Бойму (23.V.1967)	
И. Ткаченко — В. Сухомлинскому (6.VI.1967)	
Т. Снегирева — В. Сухомлинскому (29.V.1967)	
В. Малинин — В. Сухомлинскому (8.VI.1967)	
М. Дмитриев — В. Сухомлинскому (10.VI.1967)	
Т. Снегирева — В. Сухомлинскому (2.VI.1967)	
В. Сухомлинский — А. Бойму (10.VI.1967)	
П. Костенков — Редакции «Учительской газеты» (20.V.1967)	
П. Калика — Редакции «Учительской газеты» (21.V.1967)	
Мало одной полемики	
Отклик М. Дмитриева на статью Б. Лихачева	
Г. Волков — В. Сухомлинскому	

■ Помещение школы

■ Интересная сказка

■ Праздник урожая

■ В лесу

С. Мазурик — Редакции «Учительской газеты» (15.VI.1967)

Нужна борьба, нужна и... проповедь

Е. Головатый — В. Сухомлинскому (4.VI.1967)

Н. Кодак — В. Сухомлинскому (17.VI.1967)

О. Аксенова — В. Сухомлинскому

П. Калика — В. Сухомлинскому (11.VI.1967)

Н. Касьянов — В. Сухомлинскому (10.XI.1967)

Нужно творить, а не повторять

И. Ткаченко — В. Сухомлинскому

И. Ткаченко — Редакция «Народного образования»
и «Учительской газеты» (19.VI.1967)

Нужна критика, а не критиканство

И. Харламов — Редакции «Учительской газеты»

К чему такой наскок?

Переписка с редакцией «Учительской газеты» по поводу статьи Б. Лихачева	117
Р. Атаян — Редакции «Учительской газеты»	
Я. Резников — Редакции «Учительской газеты»	
А. Левшин — Редакции «Учительской газеты»	
В. Сухомлинский — А. Бойму (24.VI.1967)	
В. Сухомлинский — А. Бойму (14.VI.1967)	
Д. Маргулис — В. Сухомлинскому (27.V.1967)	
Л. Левшин — В. Сухомлинскому (1.VIII.1967)	
Ф. Кузнецов. Воспитание новой нравственности	126
В. Кумарин. Коллектив — воспитатель личности	128
Л. Айзерман — В. Сухомлинскому	
Г. Гасилов. Нравственность формируется в борьбе	134
Э. Костяшкин — В. Сухомлинскому (28.VIII.1967)	
Н. Кузин — В. Сухомлинскому (16.IX.1967)	
В. СУХОМЛИНСКИЙ. Этюды о коммунистическом воспитании (продолжение)	139
В. Сухомлинский — А. Бойму (31.VIII.1967)	
В. Сухомлинский — А. Бойму (16.VIII.1967)	
И. Ткаченко — В. Сухомлинскому (17.IX.1967)	
В. СУХОМЛИНСКИЙ. Вижу человека	153
В. Сухомлинский — А. Бойму (28.XI.1967)	
Р. Атаян — Главному редактору «Учительской газеты» (20. XII.1967)	
Л. ГОРДИН. В воспитании нет универсальных средств	160
С. МАЗУРИК. Педагогическое значение «Этюд о коммунистическом воспитании» В. А. Сухомлинского	162
В. Сухомлинский — А. Бойму (13.X.1967)	
В. СУХОМЛИНСКИЙ. Этюды о коммунистическом воспитании (продолжение)	168
В. Сухомлинский — А. Бойму (14.X.1967)	
В. Сухомлинский — А. Бойму (31.X.1967)	
В. СУХОМЛИНСКИЙ. Этюды о коммунистическом воспитании (окончание)	198
Б. Лихачев — Редакции «Учительской газеты»	
А. ЗЕЛЕНГУР. А. С. Макаренко сегодня и завтра	206
В. СУХОМЛИНСКИЙ. Воспитание без наказаний	212
В. Сухомлинский — А. Бойму (2.VII.1967)	
В. СУХОМЛИНСКИЙ. Отзыв на вступительную статью В. Кумарина к сборнику «А. С. Макаренко. Коллектив и воспитание личности»	216
В. СУХОМЛИНСКИЙ. Что такое добро и зло	220

В. СУХОМЛИНСКИЙ. Педагог — коллектив — личность	233
Б. ЛИХАЧЕВ. Идеологическая борьба и классовое воспитание . . .	239
Л. Гордин, В. Коротов, Б. Лихачев — Редакции «Юности» (Апрель 1972 г.) Отношение к истине В. Сухомлинский — Редакции «Учительской газеты» А. Дзевежин — М. Нежинскому (28.IV.1972)	
Б. ЛИХАЧЕВ. Теория коммунистического воспитания (отрывок) . .	249
Т. САМСОНОВА. Конкретный гуманизм воспитательной системы В. А. Сухомлинского	252
В. КОВАЛЕВСКИЙ. О чувстве меры	266
Ф. БОНДАРЬ. По поводу одного комментария	267
Ю. АЗАРОВ. Слабые аргументы “сильной личности”	270
Е. КОГАН. «О чувстве меры» без чувства ответственности	273
Ю. АЗАРОВ. Гражданственность и человечность	281
И. КОШЕЛЕВА. В единстве духовной жизни... Обзор писем журнала «Коммунист»	291
ДМ. КАБАЛЕВСКИЙ. Большой резерв в педагогическом арсенале . .	303
А. АНТИПИН. Остановиться, оглянуться	305
Б. ЛИХАЧЕВ. Нова ли “Новая педагогика”?	308
С. СОЛОВЕЙЧИК. Педагогика застоя	316
В. КУЗНЕЦОВ. Двадцать лет спустя	319
И. РУДЕНКО. Вместо покаяния	321
Б. Лихачев — Редакции «Комсомольской правды» (25.XII.1987) Кому же надо покаяться? В. Малинин — О. Сухомлинской (3.III.1988) В. Малинин — О. Сухомлинской (7.V.1988)	
И. ТКАЧЕНКО. Вчера и сегодня	338
Э. ГОРЮХИНА. Что же с нами происходит?	341
Г. КОРНЕТОВ, М. БОГУСЛАВСКИЙ. Некоторые итоги и перспективы...	343
В. СУХОМЛИНСКИЙ. Идти вперед!	346
В. КУМАРИН. Вперед... к Макаренко	357
Я. ТУРБОВСКОЙ. Диалог через двадцать лет	362
В. МАЛИНИН. Сухомлинский о Макаренко: незавершенный труд .	370

ПРЕДИСЛОВИЕ

2008 год — год “круглых” дат для Василия Александровича Сухомлинского: 28 сентября ему исполнилось бы 90 лет; 60 лет назад, в 1948 году, он стал директором Павлышской средней школы и бессменно руководил ею до конца своей жизни; 40 лет назад в ГДР впервые увидела свет его главная книга «Сердце отдаю детям», ставшая впоследствии педагогическим бестселлером, изданным многомиллионными тиражами у нас в стране и далеко за ее пределами.

40 лет назад, а точнее, в 1967 году, в советской педагогической прессе началась полемика вокруг очерков Василия Александровича «Этюды о коммунистическом воспитании», которые из номера в номер публиковались на страницах журнала «Народное образование». Эта полемика значительным образом повлияла не только на судьбу отца, его творчество, но и, на мой взгляд, в большой степени на дальнейшее развитие педагогической науки и школьной практики в стране. Формально начавшись в 1967 году, она продолжалась много лет и, как представляется, продолжается и сейчас.

Отец очень остро воспринял критику своего творчества, своей работы, всего того, что он делал. Он недоумевал, был возмущен, обижен, растерян и в большой мере унижен всем тем, что происходило в педагогической и журналистской среде. Вне всякого сомнения, эта критика решающим образом повлияла на раннюю смерть Василия Александровича, обострила его болезни и психологический настрой.

Все эти страдания и метания происходили на глазах у семьи, а точнее, жены Василия Александровича Анны Ивановны (дети уже покинули родительский кров), которая не просто разделяла его взгляды, а была вдохновителем, помощником, другом. Пережив отца на много лет, мама занималась упорядочиванием большого архива, который он оставил, сбором и изданием его трудов. С особенным вниманием она относилась к материалам, касающимся полемики, отслеживая и собирая по возможности все документы, которые в той или иной степени были к ней причастны. Таким образом, за 40 лет накопилось довольно много разнообразных материалов, раскрывающих ее содержание.

Дискуссия во многом сформировала меня, потому что ее материалы хранились у нас дома, в личном архиве Василия Александровича, без устали пополняемом Анной Ивановной. Вновь и вновь перечитывая их в разные годы и по разным поводам, я не оставляла мысли об издании этой полемики, чтобы показать истинные ее масштабы, движущие силы, противодействия и определенные результаты, итоги. Но все как-то не складывалось: то у общества интерес к трудам Василия Александровича был гораздо выше, чем к полемике, то были активны и деятельны многие участники дискуссии, то Украина отделялась, то Сухомлинский стал слишком “коммунистическим”, то он предлагал педагогику для “детей из народа”, а кому они сейчас нужны, если мы воспитываем элиту, и т.д. Все эти годы я в большей степени была поглощена своими научными интересами, все время пыталась в научном смысле дистан-

цироваться от творчества отца, найти свой предмет изучения, свой стиль, свою манеру изложения.

Но я не упускала дискуссии из поля зрения и так долго о ней думала, что публикация этих материалов стала для меня первоочередной задачей, своего рода дочерним долгом перед памятью родителей, их делом, в которое они вложили весь смысл своей жизни.

И юбилей — 90-летие Василия Александровича — стал хорошим поводом для того, чтобы поднять на поверхность, из глубин известные, малоизвестные и совсем не известные апокрифические материалы, касающиеся полемики. Они содержат оригиналы статей, выступлений, писем всех участников дискуссии и представлены в хронологическом и логическом порядке. История сама, своим голосом говорит о проблемах, которые обсуждались. Я лишь снабдила эти тексты комментариями, призванными облегчить понимание текстов. Но все же я представляю и свою точку зрения на то, что происходило вокруг В. А. Сухомлинского. Это мое видение, и я его выстраиваю и комментирую. При этом полагаю, что могут быть и иные подходы, мнения, иные тексты и контексты. Я же считаю, что полемика, хотя и начинает разворачиваться вокруг такой концептуальной для Сухомлинского работы, как «Этюды о коммунистическом воспитании», своими корнями восходит в более ранние годы, к середине 1960-х годов, когда Василий Александрович начал более смело освещать в союзной печати свои взгляды на воспитание, что далеко не всем понравилось. На мой взгляд, «Этюды...» были видимой частью айсберга, все остальное высвечивалось в переписке, в намерениях, в побуждении к действиям.

Несколько слов о названии книги. После колебаний и раздумий было выбрано название: «Этюды о В. А. Сухомлинском. Педагогические апокрифы».

Я вынесла слово «апокриф» в название книги. Оно не слишком употребимо, поэтому позволю себе дать пояснение. Первоначальное значение слова «апокриф» (греч. *apokryphos* — тайный, сокровенный) — это произведение религиозной (иудейской и раннехристианской) литературы, не вошедшее в библейский канон. Впоследствии апокрифическими, то есть «посторонними», стали считаться все тексты, не вошедшие в главные религиозные книги — Библию, Евангелие. В современной лексике, особенно литературной, слово «апокриф» встречается чаще всего как обозначение книги, написанной на основе уже существующей, но с иной точки зрения.

Мы же употребили этот термин и в первом, этимологическом значении, как тайное, сокровенное, и во втором, литературном значении — как известное в общих чертах содержание, представляющее иную, чем устоявшаяся, точку зрения. Я представила книгу как «этюды» прежде всего потому, что здесь раскрыты темы и сюжеты, которые, по моему мнению, первоначально связаны с дискуссией 1967 года и представляют не все творчество Василия Александровича, а ее часть. К тому же слово «этюды» — ключевое в дискуссии. А поскольку полемика с годами расширялась и углублялась, растянулась на много десятилетий, то каждое десятилетие отображало свои особенности, свои акценты, свои темы, которые тоже подходят под определение «этюды».

Хронологически материал книги поделен на три части: Первая часть: «Начало дискуссии: 1966–1970 годы — прижизненная полемика». Здесь материал сосредоточен, естественно, вокруг «Этюд о коммунистическом воспитании», которые публиковались в журнале «Народное образование» в течение 1967 года и вокруг которых происходили баталии. Здесь много писем отцу от разных корреспондентов и писем отца относительно полемики, где не только предельно откровенно выражены позиции, взгляды на сущность проблем, но и затронуты личностная, интимная сфера, особенно острые и болезненные переживания.

Во вторую часть включены материалы дискуссии, растянутые во времени с 1970-го до 1990 года. Практически они охватывают период изменения взглядов на педагогику, обучение, воспитание в советской стране и вовлеченность в них творческого наследия Василия Александровича. Здесь предметом дискуссии выступают уже не «Этюды», как это было в первом периоде, а все творчество Сухомлинского. Как мне кажется, в процессе второго этапа полемики впервые была дана оценка всего творчества Василия Александровича, произошла его кристаллизация, вычленение.

Третья часть содержит материалы с 1993 года и по нынешнее время. Они тоже касаются дискуссии, но в основном она носит уже исторический характер и в большей части, к сожалению, творчества отца не касается. Речь идет о том, “кто виноват”, а не “что делать” (как это было в предыдущие годы), причем “кто виноват” носит личностно агрессивный характер, но уже с обратным эффектом: нападающая сторона превратилась в защищающуюся. И все же, как мне представляется, окончательная точка в дискуссии еще не поставлена и нам еще предстоит узнать много интересного.

И поскольку дискуссия растянулась на несколько десятилетий жизни общества и школы, я, обозначив ее периоды, к каждому добавляю краткую характеристику времени, в котором происходят события, уделяя, конечно, педагогике особенное внимание.

В книгу помещены тексты, касающиеся дискуссии и личности Василия Александровича, выходившие в Советском Союзе. Я исключила зарубежные публикации, потому что их оценки представляют чисто научный интерес и не оказывали, по большому счету, влияния на ситуацию в отечественной педагогической науке. Перечень зарубежных публикаций по этой теме включен мной в рубрику: “Что еще можно почитать по поводу дискуссии”.

Итак, читатель, таковы мои намерения, моя логика в освещении таких далеких, но вместе с тем и близких людей, событий и явлений.

Этой книгой я отдаю свой долг родителям — отцу и маме. Восхищаясь тем, как они жили, что делали, во что верили, как поступали, я хочу поделиться этим с вами, читателями этой книги.

Июнь 2008 г.

Ольга Сухомлинская

Омелян Прицак і Юрій Луцький. Листування

Публікація, текстологічне опрацювання
і коментарі
Ольги Лучук

Colloquia Epistolaria

160 стор., 171*230 мм
978-966-8917-63-9

Оглав

*Ольга Лучук. Листування між Омеляном Прицаком
і Юрієм Луцьким, або Причинки до історії українознавства*

v

Омелян Прицак і Юрій Луцький: Листування (1969–2000 рр.)

1

*Ольга Лучук. Гарвардський проект
Омеляна Прицака*

115

*Ольга Лучук. Просопографія Юрія Луцького
крізь призму його епістолярію*

131

Джерела та згадувані твори

142

Іменний покажчик

146

**Юрій Луцький і
Богдан Рубчак
Юрій Луцький і
Юрій Тарнавський.
Листування**

Публікація, текстологічне опрацювання
і коментарі
Ольги Лучук

302

Colloquia Epistolaria

160 стор., 171*230 мм
978-966-8917-63-9

Оглав

Ольга Лучук. Юрій Луцький і поети Нью-Йоркської групи

v

**Юрій Луцький і Богдан Рубчак:
Листування (1968–1990 рр.)**

1

**Юрій Луцький і Юрій Тарнавський:
Листування (1960–1978 рр.)**

146

Ольга Лучук. Історія одного епістолярного діалогу

221

Джерела та згадувані твори

277

Покажчик імен і назв

284

Юрій Шевельов і Юрій Луцький. Листування (1950–2000 рр.)

Публікація, текстологічне опрацювання
передмова і коментарі
Ольги Лучук

Colloquia Epistolaria

Книга 1: xxxiv + 672 стор.;
Книга 2: viii + 724 стор.,
170*230 мм, палітурка
978-966-8917-30-1
978-966-8917-88-2

303

Оглав

*Ольга Лучук. Юрій Шевельов і Юрій Луцький:
інтелектуальні мандрівки в часі*

v

**Юрій Шевельов і Юрій Луцький:
Листування (1950–2000 рр.)**

Книга 1: 1950–1984 рр.

1

Джерела та згадувані твори

605

Показчик імен і назв

617

Список ілюстрацій (635) Summary (637)

Оглав

Від авторки-упорядниці

v

Юрій Шевельов і Юрій Луцький:

Листування (1950–2000 рр.)

Книга 2: 1985–2000 рр.

1

Джерела та згадувані твори

681

Показчик імен і назв

695

Список ілюстрацій (721)

304

Юрій Шевельов і
Юрій Луцький.
Листування
(1950–2000 рр.)

Михайлина Коцюбинська

Книга Споминів

305

288 стор., 171*230 мм

Моя Книга Споминів складається з трьох органічно взаємопов'язаних частин, з яких вимальовується (принаймні цього хочу) цілісна мемуарна версія життя автора. За специфікою своєї пам'яті я не схильна (а то й нездатна) до докладної епічної оповіді — віддаю перевагу окремим “кадрам”, зосередженості на важливих, знакових, стереоскопічно побачених й екзистенційно відчutih епізодах, подіях, постатях, знаю ціну моменту з його “смаком” і “запахом”, з його тривалим відлунням у моїй (і не тільки моїй) долі. Марно шукати тут детальних описів, хронологічної послідовності, фактографічної повноти, натомість є свідомий мемуарний пунктир «Із Книги Споминів».

Мандрівка поживклими сторінками маминих щоденників — це вже дещо інша, в “бічному” освітленні версія тих самих подій і персонажів, що перехрещується з моєю. І нарешті, мозаїка спогадів про тих, хто зустрівся на моїй життєвій ниві та завдяки кому нива ця виявилася рясною й родючою — осяяною Світлом Людей. Я свідома того, що спомини мої не вільні від повторів, та, мабуть, їх не уникнути з огляду на вигадливі сплетіння подій і доль.

Щаслива, що ношу в собі цей кінофільм душі, який існує в єдиному примірнику, зігріває і збагачує мене, не дає мені згудитися, зневіритися, почуватися самотньою. Як писав Шевченко, “я не одинокий, є з ким в світі жить...”. І буду рада, якщо знайдуться охочі переглянути цей мій “кінофільм” разом зі мною.

Михайлина Коцюбинська

5 . . . Від автора

ІЗ КНИГИ СПОМИНІВ 9

НАД МАМИНИМИ ЩОДЕННИКАМИ 107

“Сродна праця”	113
Тичина	133
Уфа	140
Щирість і офіціоз	149
Перелити себе в дитину	166

МЕМУАРНА МОЗАЇКА

З любов’ю і болем: <i>Павло Тичина</i>	179
Вітраж пам’яті: <i>Алла Горська</i>	191
“Наструнений і себе гідний”: <i>Борис Антоненко-Давидович</i>	197
У свідчіді пам’яті: <i>Василь Стус</i>	203
Зіна: Слово про друга	216
“Бо ти на землі — людина...”: <i>Володимир Підпалий</i>	221
Ірпінь. Кочура, 12	225
Шляхетний ідальго української культури: <i>Микола Лукаш</i>	234
Діалоги з <i>Юрієм Луцьким</i>	237

ДОДАТОК

Відкритий лист до газети «Молодь України»	247
Автопортрет: Відповіді на анкету журналу «Слово і Час»	252
Моральний імператив і виклики часу	258

275 . . Іменний покажчик

285 . . Перелік світлини

Григорій Гусейнов

Станційні пасторалі

Сповідь дитинства

видання 2-ге, доповнене

308

540 стор., 120*190 мм
ISBN 966-7021-92-0

А може, все це мені лише снилося?
Й ніколи в світі не існувало степової залізничної станції. Ніхто вже цього ні підтвердить, ані заперечить. Бо і в живих людей тих давно немає, й усе переплелось, переплуталось, перемінилося, зібгалось, розривнялось та розвіялось чимось світлим і хвилюючим у моїй недосконалій пам'яті.

Обличчя тих славних людей пам'ятаю, очі, слова, події, характери... Не забути мені ніколи вуличних драм і нездоланих ні за яких обставин трагедій та болючих образ. Однак невблаганний час примирив непримиримих, напоїв усіх спраглих студеною водою, а моїх знайомих дитинства наділив лише добрими вчинками, завершивши ідилічний малюнок сумними посмішками вчорашнього дня. Й усе це без слів, без напруги, ніби сизий туман над вечірнім ставком.

Григорій Гусейнов

Віталій Портников

Євора

роман

Серія «Ars Poetica»

309

124 стор., 115*152 мм
978-966-8917-21-9

Ключем до роману «Євора» Віталія Портникова можуть бути, наприклад, слова з умовного першого розділу твору: «...*прийде час, і я теж ітиму зі своїм букетом до свого вагона*». І хоча надалі в романі (чи ж дійсно в романі? – про це пізніше) сливе нема ні букетів, ані вагонів, усе насправді нанизується на метафору часу: саме він єдиний приходить і надає сенсу метушні людей, поколінь та цілих народів.

Дебютна (принаймні з надрукованого) художня річ Віталія Портникова, видана в харківській «Акті», й вельми зацікавлює, і якось немовби відштовхує водночас. Цей притягально-відштовхувальний магнет формують особа автора та обсяг твору, безапеляційно означеного як роман.

В. Портников – надзвичайно добре відомий в Україні журналіст, есеїст, мислитель – публіцист у справжньому глибокому сенсі цього визначення. Його вербальне та життєве сповідання європейських демократично-ліберальних вартостей разом із виробленим і декларованим фундаментальним моральним кодексом, у якому поєднано єврейську ментальну й українську політичну ідентичності, – це той монумент «передтексту», який нависає над кожною книгою цього автора. А тут іще й таке тендітне, малоформатне дебютне криження, як «Євора»! Чи виборсається воно як щось художнє та самодостатнє в читацькому сприйнятті з-під довготелесої тіні сучасного трибуна й відомого іроніста?

Виборсування починається десь під час третього (з 13 загалом) умовного розділу твору. Разом зі зникненням із його сторінок Києва та столичного заробітчансько-продажного мас-медійного середовища й ефемерної жриці цього середовища на ім'я Майя поступово розмиваються портретні та інтонаційні риси реального В. Портникова, а натомість усамостійнюється й виразнюється один із двох головних персонажів «Євори» – вже таки не Віталій,

а інший український журналіст – Олександр-Александрю. Ще перед тим читача знайомлять із головним персонажем № 2 – єврейською дівчиною з «новохристиянської» португальської сім'ї Ребекою-Пілар. Не відразу стає зрозуміло, що подвійність імен обох головних героїв – це не тільки в певному сенсі подвійність ідентичностей, але також і подвійність часів (Пілар – сучасниця єврейських погромів у Португалії доби найбільшого військово-морського могуття країни – доби Ренесансу), а ще – подвійність гендерних самоусвідомлень. Адже «Александрю» закохується у скульптурне зображення юнака-рапсода в одному приватному музейчику Евори, а відтак сам стає об'єктом чоловічої пристрасти професора-літературознавця Луїша. Натомість Ребека-Пілар змушена переодягнутися парубком, урешті вона імпульсивно прибирає ім'я свого коханого Бернадина – загиблого поета-класика ренесансної Португалії – й велику частину свого життя проживає в чоловічій подобі, в чоловічому товаристві й у знанні чоловічого серця.

Кількадесят сторінок «Евори» надзвичайно конденсовані. Часові межі твору – від середини XVI до початку XXI століття. Просторові – від Києва та Львова з Карпатами до Лісабона, Коїмбри та, звичайно ж, Евори, а далі – й до Гібралтару. В. Портников сконструював дійсно романний сюжет: із паралельними часовими та персонаж ними подієвими лініями, зі сливе лицарсько-середньовічними пригодами, перевдяганнями та перевтіленнями, з виходами в історичну, культурну та гендерну проблематику, зі справжньою кульмінацією у вигляді «розгадки» видатного «поета суму» португальського Відродження Бернадина Рибейру, причому «розгадки», яку здійснює дилетант-іноземець без знання мови, але з чимось набагато важливішим у душі – з почуттям справжнього кохання. У цьому контексті авторська конструкція сюжету не лише романна, а й глибоко гуманістична, як прийнято визначати такі речі либонь із часів самого панування гуманізму в європейській культурі.

І все-таки сюжетна схема – це ще не роман. Звичклий до творів такого типу, який остаточно утвердив ще Сервантес, читач не встигає насолодитися-порозкошувати біло-жовтим антуражем Евори, заглибитись у катарсисні стани осиротілої Ребеки-Пілар чи нежданого новочасного пігмаліона Олександра, зануритися в атмосферу релігійно-ренесансної чи й модерної Португалії з її споконвічними океаном і сумом.

Якби добродій Портников був такий ласкавий (зумисне звертаюся тут до іронічного тону нашого найбільшого літературного критика та публіциста – Івана Франка) і розбудував свою «Евору», а нас запросив до лабіринтів душ її персонажів, а не лише до умовних схем цих лабіринтів, – ціни б не було і йому як писателю, і його прецікавому творінню!

Словом, треба готувати друге видання «Евори» – «розширене та допрацьоване», – яке виросте з поки що майстерного «лібрето» і доросте до не менш майстерного справжнього роману.

Назар Федорак

612 стор., 115*152 мм
978-966-8917-04-6

“... «Вибрані твори» від «Акти» — найстильніша книжка прози за останні кілька років.”

(Костянтин Родик, «Дзеркало тижня»)

“... Поговоримо не про нову книгу, написану Забужко, а про нову книгу Забужко, видану харківською «Актою». ... Без жодної іронії, «Акта» приготувала самій авторці та її шанувальникам незлий, оригінальний, не позбавлений легкого інтелектуального стьобу дарунок. Між іншим, я знаю ще одну категорію книжок, де зазвичай немає нумерації сторінок. Це Святе Письмо. Біблія, скажімо, чи Новий Заповіт. Можливо, твори Оксани Забужко, особливо “програмний”, стали для когось Святим Письмом. ... Отже, лишається лише позаздрити пані Оксані за стильне видання, а також за те, що з її творчого доробку вже можна сміливо робити вибране, тобто — краще з кращого. ... Це свідчить ... про стабільну популярність письменниці. ... Переконаний: в кожному селі знайдеться вчителька, котра мріє купити книгу Забужко, але не має такої змоги. По райцентрах таких вчительок може бути мінімум десяток. ... До речі, формат цієї книжки один в один подібний на іноземні видання, котрі в Америці та Європі продаються в супермаркетах. На жаль, така практика до України ще не дійшла. Тому, зібравши та видавши «Вибрану прозу», видавництво «Акта» зробило подарунок Оксані Забужко, її шанувальникам.”

(із рецензії А.Кокотюхи у «Книжник-реву»)

До книжки вміщено найкращі прозові твори та передмову авторки.

«Казка про калинову сопілку»

«Дівчатка»

«Інопланетянка»

«Польові дослідження з українського сексу» —

твори, що вже перекладені багатьма мовами і здобули популярність як в Україні, так і за її межами.

Назар Федорак

Земляне тіло

Малюнки Наталі Лавренчук

312

Серія «Ars Poetica»

112 стор., 115*152 мм
ISBN 966-7021-33-5

Експресіоністичний урбанізм Назара Федорака дає химерне відчуття міського ландшафту, в якому все органічно змішане з усім: сонце, лід, вежі, бруківка та сміття. А от тяжіння автора до абсурду можна зарахувати до позитивних якостей його творів. У вірші «Інкарнація у Варні» він перетворює образ бодлерівського альбатроса у фантазмагоричний, хоч дещо “знижений”, метафорі — оживлюючи до нового буття:

*До Варни, мов додому,
вертають альбатроси
І, втомлені, займають
помешкання міщан.
Похнюплені міщани
вступають у матроси
І спільно надувають
міський катамаран.*

Подібний принцип перетворень і перехідних станів поетичного світу (в поєднанні з предметною конкретністю образу) притаманний іншим Федораковим поезіям: білий виноград ронив плоди над колами осінньої кінноти (ні, не як сльози,— радше повні ноти) на струни тятиви вряди-годи. Та ще безшумно коливались вежі, з туманами заходячи у тан. Від музики лишився нотний стан і — як закінчення усіх фата морган — на місці нот важкі сліди ведмежі.

День святого Назарія припадає на двадцять сьоме жовтня. Тож величаймо Федорака “жовтневим поетом”! Він залишається ним навіть тоді, коли пише академічні розвідки з медієвістики. Направду, хіба здужав би хтось інший, окрім поета, назвати свої конгресові виклади так «Сирійська «Пісня про перлину» й легенда про евшан-зілля»?

Тим часом Федоракове втішання Філологією робить його поезію напрочуд тонкою і книжною. Призабуті сонети сусідують тут із геть забутими епіталамами, бестіарії — з романсами, химерні львівські візії — з не менш химерними листами у вічність.

Федорак розказує на свій лад “сто історій про одне кохання”, різдвяні апокрифи, Україну-Макбет і чорнокнижника Фавста. Він залюбки слухає голоси Величковського й Семенка, Шевченка й Тичини. Йому смакує “бубабістський” епатаж і бунтівничий “червонофірівський” патос. Зрештою — все це починає жити граційним ритмом сорока чотирьох октав поеми про “земляне тіло”, себто про Боже твориво...

Колись, мудруючи над загадкою “слова мовленого”, я намалював собі ламкий образочок:

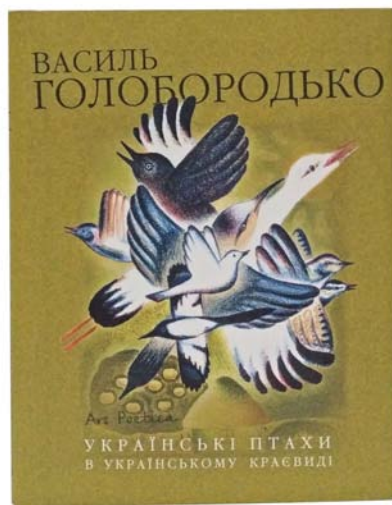
запах
дощу
на долонях
губи
тремтливі
і плинні
срібний
карасик
заплутався
у соняшному
жабуринні.

Не знати чому, але саме оце сюрреальне мереживо приходиться на пам'ять, коли читаєш Назара Федорака.

Василь Голобородько

Українські птахи в українському краєвиді

Літографії Ділявера Сейтаптієва

314

Серія «Ars Poetica»

172 стор., 115*152 мм
ISBN 966-7021-53-X

Ще одне розкішне видання від «Акти» — поетична збірка Василя Голобородька «Українські птахи в українському краєвиді», що з'явилася в серії «Ars poetica». Один із найкращих сучасних українських поетів у яскраво постмодерному ключі відчитує прафольклорні коди національного безсвідомого. Ця книжка — на-солода для читача, клондайк для етнографа, парадокс для лінгвіста й головний біль для літературознавця. Погодьтеся, нечасто поети зважуються подарувати нам подібні “естетичні ребуси”.

Лелеко, біла лелеко,
ми для тебе на Благовіщення, 7 квітня,
випікаємо тістечка:
голвоту — тістечко із зображенням тебе,
тістечко із зображенням твоєї ноги,
борону — тістечко у вигляді борони,
серп — тістечко у вигляді серпа —
діти показують ці свячені хлібці і примовляють:
“Лелеко, біла лелеко,
на тобі голвоту — дай мені жита копу,
на тобі борону — дай мені жита сторону,
на тобі серпа — дай мені жита снопа!” —

Рибалочко, рибалочко,
 ти — синій-синісінький зверху, а черевце твоє рудувате,
 ти — птах, який забарвлений у кольори відсутності:
 шуліка — ворог твій — згори тебе не бачить,
 бо ти синій, як плесо,
 а верховодка, за якою ти полюєш, знизу тебе не бачить,
 бо ти темний зі споду, наче листок на дереві;
 ти — синій-синісінький зверху, а черевце твоє рудувате,
 ти був би увесь ясно-синій, коли б ти не занурюювався
 по сто разів на день у воду,
 та не синив, наче вузликом із синькою,
 своєю ясно-синьою мастю воду,
 ти — синевод.

Рибалочко, рибалочко,
 ти занурюєшся по сто разів на день у воду,
 ти не тільки синиш, наче вузликом із синькою,
 своєю ясно-синьою мастю воду,
 ти ще й холодиш, наче грудочкою криги,
 своєю ясно-синьою мастю воду,

он, я бачу,
 ти вилетів із води, куди пірнав за рибинкою,
 знову увівся на сухій вербовій гілці
 і стріпуєшся — трусишся від холодної води,
 а не стріпуєшся — струшуєш воду із себе,
 ти сам холодиш, наче грудочкою криги,
 своєю ясно-синьою мастю воду
 і сам мерзнеш від холодної води, аж синієш,
 ти — морозік.

Рибалочко, рибалочко,
 ти занурюєшся по сто разів на день у воду,
 ти не тільки синиш, наче вузликом із синькою,
 своєю ясно-синьою мастю воду,
 ти не тільки холодиш, наче грудочкою криги,
 своєю ясно-синьою мастю воду,
 але іще ти перед відльотом у вирій
 останній раз занурюєшся у воду,
 і після твого останнього занурення вода замерзає,
 ти — водоморбз;

Поетія Василя Голобородька надається до того, аби її безтямно любити або ж люто ненавидіти, — але в кожному разі це мусить бути надзвичайно сильне почуття.

Люди, свято переконані в тому, що поезія має перш за все спричиняти естетичну насолоду, а відтак уже “все інше”, знайомлячись із творчістю Голобородька, мусять відчувати неабиякий дискомфорт. Цей неперебутній автор, — у тій своїй іпостасі, до якої вже звикли читачі й критика, — радше шокує, змушує поглянути на світ зовсім іншими очима. Він виводить зі звичного затінку на сліпуче денне світло такі риси в людині, про які вона нерідко й не здогадується, а частіше вдає, що не здогадується. Він проникає в найглибші нетрі підсвідомості, вивертає їх нутрощами назвні й безцеремонно кидає закривавлене ошмугтя читачеві, як зголоднілому собаці: ось тобі, ти цього хотів, їж! Так, він здатен лікувати за давнені національні комплекси, але яким безжальним, яким жорстоким є іноді це лікування, котрого ми, ніде правди діти, нерідко аж сто-крат заслужили:

31

ГОРЛИЦЯ
ЛІСОВА ТКАЛЯ

У сільській школі мого рідного села замість фотосвітлини випускників за минулі роки висять їхні черепи на тину навколо школи. Коли я іноді проходжу повз школу, бачу, як нинішні школярі на великій перерві грають у футболу моїм черепом, бо напів'ячі тепер вийшли із моди і ними вже не грають. Після перерви прибиральниця розшукує на шкільному моріжку мій череп випускника-семикласника, знову чіпляє його на попереднє місце на тину, протирає ганчіркою для миття підлоги.

Василь Голобородько — поет національного страху. Тематично і психоемотивно його твори народжуються з хронічного для української ментальності конфлікту народнописенного, міфологічного первня дитинної, незіпсутої нашаруваннями цивілізації душі з цинізмом довколишнього світу. Зрештою, це безконечні ремінісценції вічного конфлікту добра і зла, духа й тіла, Бога та Сатани, які власне й перебувають у підложжі поезії. Це семантика вічного страху буття, страху народжуватися і страху помирати ...

Проте все на світі має здатність змінюватися. Відчуття творчої еволюції, пошуку все нових іпостасей себе притаманне кожному справжньому поетові. Тим разючіші зміни, які подібуємо в цій книжці. Тут усе той самий потужний і непередба-

чуваний, як у «Зелен-дні», Василь Голобородько, який ... дарує естетичну насолоду. Ба більше — тут ані тіні страху, комплексів, “шокової терапії”, ані всього іншого, що так вабило-відштовхувало в раніших текстах поета. Натомість учувається розважлива, плавна, дуже довірлива розмова з читачем, яка також стосується підсвідомих національних глибин, але вже інших, тих, з яких починається краса й відчуття краси, творчість та її пізнання. Ширше — людина й людське в ній.

На перший погляд, «Українські птахи в українському краєвиді» справляють враження “роблених” текстів. Особливо — «Лелека». Справді-бо, структура вірша прочитується так просто й легко, що аж ніяково. Це дбайливе і скрупульозне, майже як у добротному підручнику з етнографії, перелічування всіх прислів’їв, приказок, загадок, повір’їв, епітетів, порівнянь, замовлянь, грашок, дражничок, примовок, жартів etc., пов’язаних у народній свідомості (й підсвідомості) з кожним оспіваним птахом, — а про лелек їх особливо рясно. Це намагання ретельно дотримуватися стилістики й поезики народних замовлянь з їх вічними й одвічними повторами й самоповторами. Це безневинна приреченість раз і назавжди ув’язненої змістом форми...

Утім, не поспішаймо з висновками. Свого часу, заскочений позірною “неоковирністю” тексту Голобородькового «Лелеки», я наївно спокусився на спробу його “відшліфувати”, — власне, для самого себе, так би мовити, “для хатнього вжитку”. Але одна “правка” тягла за собою іншу, та — ще іншу, і я, незчувшись, опинився перед необхідністю переписувати текст наново, — але то був уже зовсім інакший текст, вторинний і нецікавий, в якому втрат було незмірно більше, аніж набутків. Глибина Голобородькових інтуїтивних осяянь разюча, а його ритміка, попри численні й позачисленні повтори, повторення, повторювання, переповторювання, не заколисує, а збуджує — немов на позір одноманітний, але такий, що витягує душу в струну, шаманський гул тулумбасів; як безконечне, на самозасліплюючий мотив, щебетання коломийок; як до хрускоту в горлі протяжний вітрової чумацьких пісень...

Стократне, тисячократне повторювання одного і того самого ритуального дійства на щораз іншому витку психологічного надриву є неодмінною умовою екстатичності.

Лелеко, біла лелеко,
ти твориш загадку про саму себе за ознакою:
та, хто має чорний знак на білому,
та, хто ловить гадів і всяку іншу нечисть,
та, хто їсть гадів і всяку іншу нечисть, —

самочинно повторює хор, усе глибше входячи в екстатичний ритм і створюючи тло для сольного дійства шамана:

ніби-Пресвята-Богородиця-дала-одного-разу-свою-сорочку-служниці-щоб-та-пішла-на-море-й-випрала-її-а-до-того-суворо-заборонила-дивитися-на-сорочку-служниця-не-послухалася-а-коли-подивилася-то-побачила-безліч-різних-гадів-тоді-Пресвята-Богородиця-мовила-якщо-ти-така-то-будь-лелекою-і-їж-цих-гадів-звідтоді-й-досі-лелеки-ходять-і-збирають-всіляких-гадів.

А хор, сприйнявши запропоновану шаманом символіку, потрактуює її для себе:

відгадкою такої загадки-небилиці є те, як дівчина із дівчинки-підлітка, півдівки, стає дорослою дівчиною, дівкою, тим, хто уже має місячку, тим, хто має чорний — нечистий — знак на білій дівочій сорочці.

РАКША
ЗАМИКАННЯ ВИРІЮ

Вочевидь, таки не про птахів розкаже нам Василь Голобородько, а про мітичні й містичні глибини, які чаються в нашій — людській — мові, у наших — людських — ритуалах.

Отож, насправді не так уже й багато змінилося в природі Голобородькової поезії, як це здалося нам на початку. Так — інші мотиви, на інші міти спирається постова інтуїція, плавнішою й “округлішою” стає мова. Але — все той самий принцип “відлякування” наївного читача — як не жахіттями, то повторами. Усе та сама глибина проникнення в царину підсвідомого.

Визначний антрополог Клиффорд Гірц свого часу блискуче описав церемонію півнячих боїв на індонезійському острові Балу. Відштовхнувшись від найпопулярнішого в тих краях ритуалу, він насправді подав розгорнуту картину звичаїв, психології, соціальних та економічних засад цього народу. Так само й Голобородько, узявши за основу “пташині” повір’я та звичаї, розповідає світові про українців, надавши своїм спостереженням ще й природньої для нас поетичної форми самовідчування й самоосмислення. Я не здивуюся, якщо інші народи, забажавши якомога більше дізнатися про нас, перекладуть собі не розлогі наукові трактати, а саме цю поетичну книжку. Принаймні, з неї вони не просто чимало дізналися б, але змогли б і чимало відчутти. І — почути. Бо що не кажіть, люди такі схильні сприймати одне одного на рівні відчуттів та почуттів. І може воно й на краще ...

Василь Голобородько
Українські птахи в українському
краєвиді

Іван Андрусяк

Ростислав Мельників

Подорож рівноденням

Малюнки Олександра Судакова

Серія «Ars Poetica»

319

60 стор., 115*152 мм
ISBN 966-7021-30-0

Про збірку віршів Ростислава Мельниківа мабуть достатньо було б сказати лише те, що це Справжня Поезія Справжнього Поета. Але ці вірші є творами не тільки поета, але й філософа, точніше щасливого (і саме тому справжнього) філософа. Поетичні мандри Ростислава Мельниківа чимось схожі на сонячні акварелі, на туші, розмиті дощем. Такий, трохи незвичний, поетичний імпресіонізм, де сонячне світло вихоплює спалахами краплі “помаранчевих дощів”, де кожен рядок є образом, де немає зайвих слів для заповнення пустоти й тиші, де мелодія мови створює мозаїку гармонійного і трохи нереального світу.

Специфічними особливостями поезій Ростислава Мельниківа є побудова композиції рядків вірша за принципом малюнку і звукопис, завдяки чому музичні співзвуччя слів відіграють додаткову роль в створенні чуттєвого простору поезій. Так виникає “Степом сколисаний сон”. Заворожує дивна манера автора писати без крапок. Від того поетичні образи, сформовані в межах рядків, перетікають один в одного, створюючи смислові зв'язки в усіх напрямках. Поет ніби залишає відчинені дверцята, з яких читач може обрати ті, які йому до вподоби. (Галина Шевцова)

СПРОБА ФІЛОЛОГІЇ МАНДРІВ

Напевно, вирушаючи в дорогу чоловік зазвичай перетворюється на поета:

їхали купці з Харькова,
Стали явора рубати,
Тонкі гуслоньки тесати ...

Цю пісню записав колись Олександр Потебня — легенда харківської філології.

Подорож Рівноденням перейнята, звісно, патосом біжучої доби “мовних грашок” з її domeжною суб'єктивністю та еkleктикою. Маю на думці не лишень примітні “штучки поетицькі” на взір “острова текстів” чи кралі, що “абсурдує”. Поезія Мельникова — герметична навзагал.

“Час / перемелено / час / перемолено / нам / не вертати / додому долами”. У своїй peregrinacii поет покладає надію щонайперше на мову. “Як мисливець обережний”, він дослухається до кожного її звука, аби почути, скажімо, “степом сколисаний сон”, небо “на роздоріжжі діжі”, “оселю осіннього сонця”, скитів, що сунуть “на Захід возами”. Бувши суголосними, слова мимоволі перебігають одне в одне — така собі еманация вагітного словом звука. Тож

не дивуймося, що, приміром, геть усі заголовні чужинецькі (або схожі на них) слова, серед яких “Евольвента”, “Експлікація”, “Енцикліка”, ба навіть славнозвісна Арістотелева “Ευτελέχεια”, походять із одного гнізда мельниківського vocabularium'a.

А ще — постові кортить перетворити звуки мови на звуки музики, і тоді виникають пасажі на кшталт ось цього: “Поїзд / приходить / о / пів на четверту / оберту / зву / -ку / СУРМИ”. Музика закарбована тут не лишень звуковою вервечкою, але й зламами графіки вірша, надто стрімкою діагонально п'ятірнього “у”:

Поїзд
приходить
о
пів на четверту
оберту
зву
-ку
СУРМИ.

Пошук розради у слові навертає поета до традиції. Час од часу мельниківська мандрівка вбирається, зокрема, в шати старозаповітної історії Йони: кит, “царство рибини”, Ніневія... Хто він, Амїттаєвий син Йона, що кинувся був навікача від Усевишнього, а перегодом отямився: “Вода аж по душу мене обгорнула, безодня мене оточила, очерет обвиває кругом мою голову” (Йона, 2,6)? Найперше — то сколок екзистенційної самоти:

Я твій Йона, маленький Боже,
Я сто років Тебе не бачив.

Його складені “при свічах” вірші-молитви — правдиві tristia, скорботні елегії в яких жевріє надія на порятунок. Не дурно ж мельниківський Йона легко покидає нелюбу йому Ніневію та вже як “сивий Назон” опиняється межі сарматами. Мельників, либонь добре знає, що поезія, байдуже, чи вона гебрайська чи латинська, народжується з самоти. І наша рідна так само: колись в Україні подейкували нібито автор «Скорботних елегій» був нашим першим поетом — сарматське слово полонило Овідія.

Одначе, мельниківським протагоністом є закутий у лати вічний перегрин, один зі жменьки лицарів славного війська “не-запорозького”. Цей характерник переминається то на вояка Орієнту, то на вікінга, а то й на hidalgo з Ламанчі (“лицарство наше спечалене...”). Тим часом грайлива нетожсамість його “парсуни” на театрі життя не повинна вводити в оману. Справді-бо, запорозький лицар на позір мало схожий на мальтійського, але їхнє ество, як запевняв ще Мелетій Смотрицький,— одне й те саме: “Zaporosky abowiem ten żołnierz, co Maltensky we Włoskiey ziemi...”. Лицар — то Божий войовник, чие життя має сенс та виправдання з погляду antemurale. Отже й лицар Рівнодення стоїть в обороні власного світу. Крім того, він — едукований філософ і поет.

Мандруючи порубіжжям буття (де ж бо вона, ота незвідана Еспанада?), мельниківський Homo viator збагнув його нестатечність. Часопростір ураз проростає перекотиполем:

“Плинність / води / зрошує / ступні / ніг / тих / хто витягує сіттю / на берег / СОНЦЕ / Осені / дерев’яний годинник / змовчує / мить / усвідомлення / ВСЕСВІТУ / ПЕРЕКОТИПОЛЯ”. Тож плин води перебіг Гераклітовим річищем у плинність часу, а та, своєю чергою, нечутно згорнулася в колючий клубок всесвіту-перекотиполя. На цьому тлі мінливим, ледь не примарним вогником мерехтить людське існування, накидаючи на світ мереживо власних ритмів.

Перегринція Рівноденням розпочинається в мілітарному ключі. Хо́да Божого войовника рівна та енергійна. Вірш стремить у часопростір, немовби спис, що з ним тут порівнюється перший день мандрівки.

По тому буде різне. Скажімо, «пісенька на захист канадійських ведмедів» — із граційними повторами, легким, справді пісенним ритмом, її графіка — звивиста мокра стежка, що нею біжить кумедне волохате ведмежа grizzly, все далі й далі від дитинства.

“Острів, звичайно, щось значно серйозніш...” Тут питомо візійні образи ніби гойдаються на хвилях сонетового ритму, навіяного, либонь, тропічним морем, яке мірно набігає на піщаний берег поетового острова.

Одначе, все тут підлягає ритмові дощу. Цей мельниківський дощ таки надовго, бо відчайдушному перегринові чомусь забаглося вирушити в дорогу якраз під “сезон дощів”. Такої пори небо “розкреслюють” зливи, а люди, степи, ріки та міста дихають дощами. Певно, й оте янголя, що вместилося на поетовій долоні, зіткане з дощу, принаймні, з “дощу ілюзій”. Справдешня подорож Рівноденням та “сліпими” дощами. Вони струмують “поміж садів-небес”, “густі.., солодкі, теплі, сонні”, “помаранчеві” — барвиста й геть просякнута сонцем приміта горнього світу,— чи то жаль за втраченим Раєм, чи його обіцанка.

Власне, цілий світ Рівнодення напоєний не лишень дощами, але й сонцем. Воно сяє на його маківці — сонце-птаха, сонце осені, сонце Ельдорадо, — а всяке твориво є зроду сонячним.

У дощах та сонці — й поетове місто: “Місто — яблуко червоне / З підвіконня впало й покотилось, / Дощ пішов — солодка хтива злива / Шумом екіпажів й конок / У зіниці ранок сипле / Жовте листя і зніма панчохи / То є осінь, дівчино, й патьоки / На лиці од фарб лиш символ / Синій, як і сонце наше / У дощі ілюзій Ніфертіті / Панно, починається століття / Й впало яблуко на аркуш”.

Мабуть, це місто — Харків, тільки вилущений зі своєї модерної (чи то пак постмодерної) шкаралуці прозорою, власне малярською стилістикою вірша. Питоменний імпресіонізм. Ба більше — крізь химерний маскарад “столиці на Лопані” Мельникову заманулося побачити старожитню “країну мандрованих дяків”. Звідси, зокрема, його варіації на тему *Vanitas*, ризикований агон із вічністю та яскравий бароковий декор: “Але / ніхто не знав, / що / уламки / розбитого дзеркала — / все, / що залишилося / від / країни / мандрованих дяків”.

Хто ж бо після цього, услід за Сквородою, не величатиме Харків, як “місто пророка Захарія” (“*Zachariana polis*”) та правдиве “Боже око”?

У самісінькому його серці — Покровський монастир, поруч — Бурсацький узвіз. Може, з отого пагорба побрів галасвіта “любитель священної Біблії” Скворода та й не озирнувся... Втім, побалакавши якомсь зі Степаном Сапеляком на сходинках будинку “Слово”, що нічим не нагадували *gradus ad Parnassum*, я раптом відчув присмак загубленої “країни мандрованих дяків”. Так само, коли на хорах Свято-Дмитрівської церкви розповідаю спудеям Колегії Патріярха Мстислава про аристотелівсько-мельниківську “ентелехію”, картата ніщота великого міста одразу втрачає на силі.

А ось — конструктивістська дивовижа — майдан Свободи. Ачей, на білому світі годі шукати такий “супернатуральний” майдан Свободи. Не дурно бо казав колись, ще під мазепинську пору, Іван Орновський, що край цей освячений солодким словом “свобода” (“*Od wolności kray Slobodzki nazwany...*”).

Однак, заповітним краєм поетового підсоння є неозорі скитські степи, з високим небом, спекою, запашним різнотрав’ям та райським спокоєм. Екзотичні образки: муєдзин,

що читає мекканську суру, мулатка, що “сходить у води тілесні босоніж”, гобеленні дракони й замки кругом Піднебесся — бліднуть на тлі містеріального сюжету про народження степів, себто про їхнє воскресіння: “ Це / усе / вже й не так випадково: / риба весен / і / на / щастя / підкова / А по тому / народиться / степ ”.

Можливо, саме туди, покладаючись на Божу волю, прямує наш перегрин шляхами текстів.

Леонід Ушкалов

Оксана Забужко

Новий закон Архімеда. Вибрані вірші

Малюнки Ільдана Яхіна

324

Серія «Ars Poetica»

252 стор., 115*152 мм
ISBN 966-7021-25-4

Ліричний персонаж (можливо, альтер-его поетки) почасти медитативної, почасти метафізичної, завжди софіоикованої й подекуди чи не сповідальної лірики у збірці Оксани Забужко блукає звивистими стежками та битими шляхами того двадцятиліття, котре добігло-таки свого кінця,— блукає, мружиться, поглядає навколо, пригадує щось призабуте, а радше й незнане, та, скидається на те, усвідомлює потроху, які то були дивовижні часи, попри всю їхню марноту, коли достоту ловили вітер, пересипали пісок і креслили на ньому незрушні кола ще незайманих силабо-тонічних рядків.

Сильними сторонами творчості авторки є тонка психологічність персонажів, знання життя і неординарні висновки, які вона може зробити з ординарних фактів. Твори Оксани Забужко є оригінальними і відмічаються гарною поетичною технікою.

ГАВ!

Завше вітаюсь з усіма псами на вулицях.
— Привіт! — кажу: голосно, коли сам, і нишком —
коли з господарем.

Реагують по-різному.

Запалобокі дворняги, що вічно спішаться в пошуках наїдку,
сахаються, заскочені (“а цій чого треба?”), —
а то й оциряються.

Славні, добротні вгодовані, як західні туристи,
сенбернари і коллі
з сердечною готовністю махають хвостами,
аж ледь не розкланюються.

Вівчарки сторожко вдивляються —
озираються, натягуючи повідок,
несучи в карих очах запитання: у вівчарок найважче
заслужити подріг хвоста — не раніш, як на третій хвилині.

Сплутані вовняні клубки — пудлі, болонки та інша дрібнота —
заливаються безглузким дзявкотом, наче моя сусідка,
котра з місця пускається торохтіти, де була і почім купила.

Як розбещує псів співжиття з людьми! — зітхаю нещиро.
...І махаю хвостом до сонця в шибках і калюжах.

Відчуваю острах, і то цілком зрозумілий. Як зможу я — музикант, що у своєму житті не написав жодного поетичного рядка, хоча й скомпонував чимало творів звукових, — як зможу я сказати щось путяще про поета і його збірку? Серед мистецтв кожне має свої секрети, котрі важко зрозуміти тому, хто сам не втягнений у процес подібного творення або робить це іншими засобами. Кажуть, серце все відчує. Спробувати, звичайно, можна, але ж не лишень задля серця пишуться вірші.

Поет добирає слова, лаштує їх одне до одного, шукає несподіваних зіставлень, порівнянь, натяків, прислухається до звукової гами, долає опір матеріалу, “лупає скалу” свого первісного творива. Думка починає бриніти в тексті, ширяє його простором, вагається, намагає шлях, полемізує, розростається, перевтілюється, гамселить у двері (часом відкриті)... Або *не* починає, *не* вагається, *не* намагає, *не* розростається — залежно від доброї вдачі твору і від мистецького рангу автора, що, між іншим, ніколи не вимірюється кількістю чи пишнотою офіційного визнання, особливо нашого — традиційно запізнілого. Тим більше, що досягнутий мистецький щабель — річ нетривка, не пожиттєва; його утримання вимагає сумнівів і саморефлексії. Здається, у нашої поетки все гаразд із цими “сторожевими псами”: вони достатньо гризуть її тим убезпечують від перепочинку на лаврах. Як, зрештою, гаразд у неї і з поетичним рівнем:

“В заламах бганок, ніби знак питання,
Летить над світом малиновий плащ.”

“Незнищене ewig-weiblich!
Ми всі — твої відбувайли”

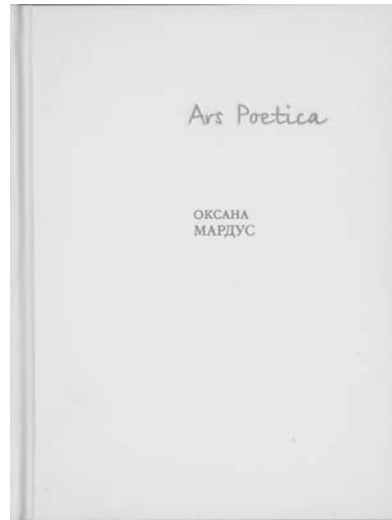
Точно і водночас красиво. Такою й належить
бути справжній поезії.

Олександр Щетинський,
композитор

Оксана Мардус

Дім за узгір'ям грому

Малюнки Маргарити Єфімової

326

Серія «Ars Poetica»

62 стор., 115*152 мм
ISBN 966-7021-31-9

Поезії зі збірки Оксани Мардус «Дім за узгір'ям грому» відзначаються первісною простотою анімістичного погляду на світ, предковичним язичницьким сенсуалізмом:

«Вночі гасали яблука в саду, лоби спітнілі утирали листям», «Зорі вічками стоять на захід», «Народжують мами маленькі Сонця», «Сосновим биркам боляче, коли вони ростуть»... Сутєвим, однак, тут є те, що гігантизм народного епосу, який легко ставить поряд людське й космічне начала, поєднується в Мардус зі щемливим жіночим ліризмом: «Закотилося сонце під груди жінці», «Сонце важке улітку — нести несила», «Припнула доня сонце на кілочок».

Оксана Мардус відчуває світ, як живу істоту. Тому все в її світі теж здатне народжуватися, жити, «поводити себе». І все в її світі рідне, близьке. Там можна торкнутися сонця і розмовляти з дощем, відчуваючи себе не чужинцем, а органічною частиною, рівноправним співучасником всього. Це первинно, таке не можна вигадати. Так треба жити. Багато мудреців все життя прагнули цього, але далеко не всі навчилися.

Вночі гасали яблука в саду,
лоби спітнілі утирали листям.
А я іще ту яблуньку знайду,
де вже по зливі зріли зорі чисті.

Де нам судилось перебути дощ,
де ти труснув важке плодюче небо,
де не було ні голубів, ні площ,
де нам, крім нас, нічого ще не треба.

1.06.99

Входячи в Текст, спершу думалося про Амазонію наших Степів, про сотенне містечко Володарів Води, про Первісність, а чи Дитинність світовідчуття ... та чим довш горталися вірші, перекладалися з однієї купки до іншої, відкладалися і поверталися — закрadalася до свідомості певна підозра, як ото у ведмежати Вінні з приводу бджіл, що першими Поетами на сім Світі були жінки. Зрештою, у цьому можна і не сумніватися, адже саме їм доводилося все означувати Назвами та Іменами, вимолювати Дощ і заговорювати Біль,— власне, вибудовувати *Всесвіт свого існування*.

Відтоді майже нічого не змінилося, хіба що з плином Часу чоловіцтво перебрало на себе зовнішні атрибути Буття у Слові та й то — всотуючи його в сакральних ритмах маминих коліскових. Навіть технізоване інформаційне суспільство навряд чи одразу на щось посутньо та вплине — північноамериканська поезія, скажімо, потребувала кілька століть, аби з її образно-символічної системи зник “соловей”, що переходив зі збірки до збірки радше як данина англомовній традиції, аніж реальний представник місцевого птаства. У нашому ж випадку маємо справу таки з автентикою.

Отож бо, саме *Справжність* — чи не найперша ознака поезії Оксани Мардус, коли б кому забаглося раптом розбити її вірші на складові. Йдеться, передусім, про щирість слова і достеменну природність світу, твореного авторкою у його текстовому втіленні — на чистих аркушах паперу, а чи на *білих кахлях*. І в першому, і в другому випадках — все починається спочатку, і через те видається, що зачаття та народження постають одним із ключових мотивів, який ненав'язливим рефреном пронизує збірку:

Закотилося сонце під груди жінці.
Стала жінка на сонце до щастя ближчою.
Я вдивляюсь, читаю жіночі обличчя,
мудрість досвіду серця на гілочку вищає.

Дивно очі болять — сходить сонце.
Розкривається брунькою сутність оця.
Ти не знаєш, чому нам так світло?
Це народжують мами маленькі сонця.

Одвічний космогонічний цикл творення множиться на особисте, до сліз щемке і по-людяному тепле, а інакше й не пишеться в “*домі за узгір'ям грому*”, принаймні, не мусять писатися... У цьому світі просто немає місця для фальші, що робить його привабливим і водночас беззахисним, бо ж він “такий крихкий, мов печиво в дитячій долоньці, і тому дорослішаємо, щоб тримати його обережніше”. І хай це тільки ілюзія, така ж ламка, як і відстані снів дитинства й дорослості, що коротшають із примірянням маминих суконь та визріван-

ням дощів. Але вже і ніхто не скаже “чому в “колисковій для доні” “зірочки солоні”. Хіба

... У клітці зайчик сонячний заплаче —
і будуть вперше сльози недитячі...

А по тому, знов-таки “чомусь”,— сум самоті, втім, самоті світлої й напрочуд “дощової”. Щоправда, причина можливо криється в дивній властивості дощів, котрі “лиш спочити приходять з весни у любов” та залишають по собі біль і “мокрый слід від босих ніг / в мою кімнату”. Так чи інакше, саме Дощ, попри всю його нетривкість, навіть деяку деструктивність і безвідносно до ролі, що йому відводиться у цю мить — коханця, розрадника, випадкового свідка або перехожого, а то й просто кудлатого пса, якого доня відпускає на ніч,— набуває виняткової значущості та вагомості в розгортанні поетичного *Всесвіту*, без нього світ неповний, усічений. А те, що дощі випадають не так вже й часто — ділу можна і зарадити:

*Невигасні сузір'я сама навігадую,
кожне буде по імені. Заздрісно хмарам.
В ластовинні зірок, що ніколи не падають,
в ніч грози завагітнію Волосожаром, —*

адже саме Вона — Володарка й Творець зітканого із мозаїчних переплетень мрій, дощів, бажань, почуттів та сонця — райдужного Дому-Всесвіту, що знаходить прихисток разом зі “світлячками” чи то у бабусиній скрині, чи то за горіховою шкаралущею поетичного слова, коли хочете — пра-слова, слова-імені, першообразу що з такою дитячою легкістю народжується повсякчас, варто тільки запримітити як “Маленька скрипачка, зростом із скрипку, / тонесенькими пальчиками / на захлюпаній машини огорожі / витирала біленьку квіточку”. Спробуйте лиш відчутти світ по-справжньому, просто прислухатися до свого серця “у лісі стихлого дощу”:

Воно збентеженим дитям
стриба, на себе сипле листя...
І я відчую, як життя
не може
встояти
на місці.

І вже таки цілком ймовірно, що за наступним обертом сонця або ж перегорненим аркушем книги — народяться вже Ваші сюжети “дому за узгір'ям грому”... та й — у домі ж Доня підроста і

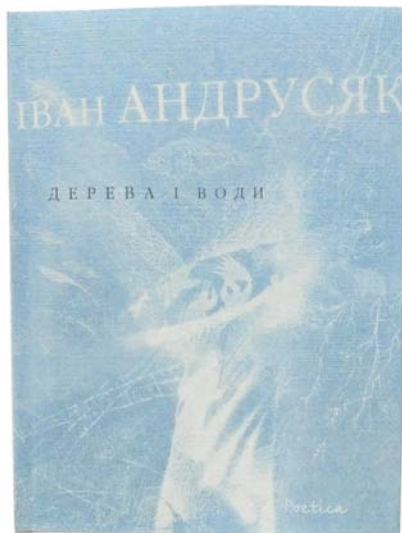
Дощик Олі ниточку дав сріблясту й чисту...

Ростислав Мельників

Іван Андрусяк

Дерева і води

Офорти Ільдана Яхіна

Серія «Ars Poetica»

329

80 стор., 115*152 мм
ISBN 966-7021-53-X

У “покрайніх записах” до збірки «Дерева і води» Леонід Ушкалов називає вірші п. Андрусяка солілоквієм. Солілоквій – це промовляння актором у п’єсі «внутрішнього монологу».

Можна сперечатися про окремі твердження післямови (чи є богонатхненним образ вавилонських річок чи, точніше, каналів; чи належить сто тридцять сьома псалма Давиду; чи є богонатхненним образ знищуваних дітей тощо), але помічена критиком гіпертекстовість дискурсу і запровадження терміну “солілоквій” на означення жанру ліричної поезії в постмодернізмі – можна зарахувати до справжніх прозрінь. Не приведи лишень, Боже, аби в нас почали масово творитися солілоквісти на кшталт метафористів і сповідальників.

Цікаво, що текст першого рівня в п. Андрусяка сам по собі не складний. Часом він близький до авторської пісні, часом – до метафоризму, як його тлумачили у вісімдесяті й дев’яності, але за своєю естетикою споріднений з концепцією брандмауєру або сараю в архітектурі постмодернізму. А вже відтак починаються складні виходи на поетичні кластери різних епох і народів. Одні прочитуються просто (якщо це улюбленець Андрусяка п. Герасим’юк або Антонич чи ще хтось із наших відомих західних поетів), інші альязії другого й третього рівня треба пошукати у німців, австрійців, поляків, американців. Тобто зручність постмодернізму полягає в тому, що на кожному рівні інтелектуальних можливостей можна прочитати своє. І читач з простими запитамі також не буде писати до якого-небудь органу-притулку для радянських літераторів, зойкуючи про модернову незрозумілість творів Івана Андрусяка. Так само буває з полотнами знайомих малярів та описами музик.

І в цьому, звичайно, є чимала заслуга харківського видавництва «Акта», яке вміє знаходити й публікувати справжню поезію.

Великий Платон, мабуть, таки помилявся, гадаючи, що на стрімчастій ліствиці воплочень душа поета перебуває ген-ген унизу. Може, та душа є найшляхетнішою з-поміж усіх, бо власне тільки їй під силу наслідувати незбагненний Божий чин *creatio ex nihilo* або, принаймні, почуватися Адамом, який надає правдиві ймення всілякій звірині, оприявнюючи тим самим своє панування над світом.

Отож, у ґрунті речі, поезія не знає інших жанрів, окрім *соллоква* — мовчазної розмови поета із самим собою. І від цього йому стає часом лячно. Казав-бо хтось із мудрих: “*Homo solitarius aut bestia est fera, aut Deus*” — “Самотній чоловік — або дикий звір, або Бог”.

Дерева Івана Андрусяка — то мерехтливі приміти Господньої благодаті на тлі безугавного плину *вод*. У цьому “лісі речей” усе переплітається, перетікає, сіється, сочиться, піниться, роїться, шириться, проростає, набрякає, висихає, розсипається, виливається, скресає, кришиться, ламається ... — плотяна розкіш життя, що хоруге на смерть. Одначе тут-таки *споковіку були вишні*:

*ти знаєш як спіють вишні
яким тоненьким туманом
їх душі ламкі і грішні
вкриваються спозарана.*

Вони зринають символами пожаданого спокою, утихомиреності душі, зрештою, — незвіданого райського блаженства. З чудернацької “рахуби всіляких дерев”, складеної бозна-коли й для чого одним нашим вагантом (“Дубина, грабина, рябина, вербина. Соснина, кленина, тернина, вишнина. Ялина, калина, в'язина, лозина...”), Андрусяк обирає собі на втіху *вишнину* — питоменне райське дерево українця. Не дурно ж за кілька днів до смерті Тарас Шевченко волів був, якби здужав, посадити вишневий садочок

*... над самим Флегетоном
Або над Стіксом ...*

Під тим оглядом, Іван Андрусяк, попри всю непіддєглість традиції та засадниче багатоголосся його поетичних візій, міг би з повним правом, услід за Антоничем, охрестити себе “хрущем”, що живе на Шевченкових вишнях.

Утім, наш поет, здається, не менше шанує й *вербу* — ще одне священне дерево української мітології (класичний екфрасис *дерев та вод* по-українському: “Широкою долиною... тихо тече... невеличка річка... Серед долини зеленіють розкішні густі та високі верби, там ніби потонуло в вербах село...”), — він-бо є з роду тих містичних бджіл, що, “утоплені в горлі верб”, таки “прозріли і перегризли кору”.

Ця поезія просякнута метафізикою. Вона влючує в ритмі та слові *буття й ніцоту, гріх, самотність, страх* (найперше страх Божий), *біль, віру*, — властиво, сподіваючись без надії, торкається *останніх* питань:

*і крила що спираються на крила
і люди що воляють до людей
і де на світі є остання сила
яка веде...
куди вона веде?*

Драматичні за власним єством, екзистенціалії набувають тут ще більшої драматичності, як-от, приміром, плачевний вхід у життя, що ним немовлятко засвідчує своє існування в “долині сліз”. “... Щойно народжена дитина, — стверджував колись Сковорода, — одразу ж починає плакати, тому що вже тоді вона передчуває, на які злигодні доведеться їй переходом наразитися”. Тим часом людина, що народжується на лоні *дерев і вод*, не плаче, а криком кричить. Той екзистенційний згук — плінний, нестямний, самотній та розпачливий — примхлива імпровізація на тему Едварда Мунка:

*маєш голос
щоб перетікати з крила на крило
ховаючись в мокрому листі
...
лиш коли
чиясь цікава душа
прогортатиме встояне листя
шукаючи черв'яка
ти помилишся
і закришиш*

і так почнеться життя.

Старі мотиви метафізичної лірики ведуть фантазію поета стежками сюжетів-архетипів. Ось тоді й з'являються схиблений на своєму камені (“лицар абсурду”?) Сізіф, місяць-Актеон, золотий дощ Данаї або ж зліплени в одно Лотова дружина та горгона Медуза:

*це ж при дорогах люди-солонці
на нас чигають викриті щитами
а що у тебе голубе в руці
невже ріка
вона прийшла за нами.*

Досить часто в цьому плінні фантазії постають Богонатхненні образи Святого Письма — Авель, Вавилонські річки й немовлята зі сто тридцять сьомого Давидового псалма, Іван Предтеча, зрештою, — сам Спаситель, його дива та хресна мука:

*прощання смислу — вирок і пророцтво
словам не доторкнутися до слів
допоки губи вимочивши оцтом
не заговориш: істина — в землі.*

вічними не будемо ніколи
мертвими не станемо навіки
осінь як останню непокору
збережуть поети і каліки

дощ як перестояне мовчання
вкриють до зажмуреної жмені
тільки голоси немов прочани
сухо обійматимуть легені

332

тільки до корозії дозрілі
кашлем вириваючись понурим
будуть як мурахи жити в тілі
створюючи мову крізь фістули

мова кара — їй потрібен отвір
страх і Бог оскома і спокуса
золотих дощів нічні полотна
усмішки держава світло-руса

осені наврочена крамола
сонця перестояного ліки
і вона залишиться ніколи
і вона просочиться — навіки

І все це — на тлі вибагливого мережива *власних* імагінацій — від питоменно сюрреалістичних метаморфоз, коли “палець прорізаний вздовж” раптом вибухає брунькою, а “пасеровані корінці поту” губляться в позеленілій траві, — до сливе голої протипокладеності часу й вічності:

*ти завжди маєш час
подумати
що вічність не така вже й довга
як здавалося на початку, —*

не менш промовисто-гіркої, ніж, приміром, старожитня українська химерія піднебесної макової гори, до якої раз на сто літ прилітає крихітна пташина та й клює, скільки їй там треба.

Поезію Івана Андрусяка проймає напрочуд болісне відчуття нестатечності світу, примарності “нині”, що існує лишень як невловима переміна сподівань на спомини:

*так тонко
осипаються нині твої міста
ніби цегла
з якої вони народжені
розбухла і знепритомніла.*

Оце руйновище, так само як свічадо,
квітка (чи “нитка трави з перерізаним горлом”),

метелик у його божевільному леті на вогонь,
є тут класичними “ванітативними” образами.
А понад усе — сон, таємнича подобизна життя
та смерті.

Воістину, Андрусякові *дерева і води*
народжені під знаком *перемін*.

Леонід Ушкалов

Д Е Р Е В А І В О Д И

333

5	«ти знаєш як спіють вишні ...»		
10	Облога		
18	«вічними не будемо ніколи ...»		
20	«тонкого сну зникне відображення ...»		
22	«текст як відмазка — живеш і листаєш ...»		
		Проповідь	30
		«гірка темнота вавилонських рік ...»	34
		Ріка-1	36
		«мислимо тінь над озером ...»	46
		Ріка-2	48
		«ти деревам шептаєш ...»	54
		Ріка-3	56
		«прощання смислу — вирок і пророцтво ...»	64
		Кода	66

Серюгина Алла Сергеевна

Экспертиза промышленной интеллектуальной собственности и заявка на изобретение

337

398 стр., 165*240 мм
978-966-8917-55-4

От автора

В основу предлагаемой вниманию читателей книги положена программа курса научно-технической экспертизы, который автор много лет читала в Центральном институте повышения квалификации руководящих работников и специалистов народного хозяйства в области патентной работы (ЦИПК, Харьковский филиал). Многие из слушателей этих лекций, окончив институт, стали действительно высококлассными специалистами в области патентной работы. В силу ряда объективных причин, в последние годы большая часть того, что было наработано ранее, к сожалению, утрачено и это видно по уровню подготовки описаний изобретений к патентам на изобретения и полезные модели. Учитывая это, автор посчитала необходимым систематизировать имеющийся материал и представить его читателю.

Целью настоящей работы является намерение показать широкому кругу руководителей, научных и инженерно-технических работников необходимость патентной защиты результатов их интеллектуального труда, а, во многих случаях, и бизнеса. Обеспечение необходимой патентной защиты требует специальных знаний в области патентной работы.

Основанием успешной и правильной защиты прав интеллектуальной промышленной собственности является не только знание законов и нормативных документов, но и правильное их применение, базирующееся на знании правил и методов логического мышления.

Курс логики, который читают в юридических высших учебных заведениях (поскольку юристам по роду их деятельности постоянно приходится собирать факты, делать выводы и формулировать доказательства), необходим значительно более широкому кругу специалистов.

Отсутствие нужных знаний приводит к тому, что даже научные работники не всегда понимают необходимость наличия доказательства эффективности своей работы. В лучшем случае они публикуют информацию о проделанной работе в открытой печати. Эта информация не содержит, как правило, ссылок на патентную защиту результатов исследований и разработок. В таком случае она является доказательством только того факта, что учёные и инженеры ходили на работу. Доказательством эффективности может

быть наличие ссылки на патент Государственной научно-технической экспертизы в отношении новизны, изобретательского уровня и промышленной применимости выполненной работы. Такой патент и свидетельствует о положительном результате.

Я надеюсь, что эта книга поможет научным работникам, разработчикам новой техники и технологий приобрести необходимые знания для защиты своих интеллектуальных прав.

Содержание

ЧАСТЬ 1. ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ЭКСПЕРТИЗЫ ИЗОБРЕТЕНИЙ

§1.1. Мышление и научно-техническое творчество	9
§1.2. Основные логические формы мышления	10
§1.3. Правила правильного мышления	20
§1.4. Методы научного мышления, используемые при правовой охране научно-технических разработок	26
§1.5. Индуктивные методы отбора фактов	31
§1.6. Процесс познания и экспертиза изобретений, творческий процесс и приёмы научного мышления	57
§1.7. Объекты экспертизы	63
§1.8. Экспертиза и исследование: понятие и сущность	64
§1.9. Применение специальных познаний при экспертизе результатов научно-технического творчества с целью выявления охраноспособного решения и составления заявки на изобретение	68

ЧАСТЬ 2. СОДЕРЖАНИЕ ОСНОВНЫХ ПОНЯТИЙ НАУЧНО-ТЕХНИЧЕСКОЙ ЭКСПЕРТИЗЫ ИЗОБРЕТЕНИЙ

§2.1. Изобретение, объект изобретения, цель и задача	76
§2.2. Техническое решение задачи, охраноспособность объекта	86
§2.3. Изобретательский уровень, технический результат, промышленная применимость, единство изобретения, группа изобретений	93
§2.4. Аналог и прототип изобретения, заявка на изобретение, описание изобретения	102
§2.5. Устройство как объект изобретения. Целое и часть целого	108
§2.6. Способ как объект изобретения. Некоторые особенности защиты способа как объекта изобретения	116
§2.7. Вещество как объект изобретения. Некоторые особенности характеристики вещества.	128
§2.8. Штамм микроорганизма как объект изобретения. Новое применение. Группа изобретений	134

ЧАСТЬ 3. МЕТОДИКА ВЫЯВЛЕНИЯ ИЗОБРЕТЕНИЙ И ЭКСПЕРТИЗА

§3.1. Экспертиза — понятие и сущность	140
§3.2. Экспертное исследование при оценке результатов НИР (ОКР, ПКР) с целью выявления охраноспособных технических решений	156
§3.3. Неохраноспособные объекты, изобретение и обычное проектирование.	165
§3.4. Оценка признаков решения, формулировка существенных признаков, синтез технической сущности решения, особые случаи формулирования существенных признаков	172
§3.5. Общая методика исследования охраноспособности технических решений, некоторые особые случаи исследования охраноспособности.	181
§3.6. Исследование изобретательского уровня и новизны, заявляемого технического решения	191
§3.7. Матричный метод обработки результатов поиска аналогов, эквивалентные признаки и их использование при экспертизе	200

Серюгина А.С.
Экспертиза
промышленной
интеллектуальной
собственности и заявка
на изобретение

ЧАСТЬ 4. ФОРМУЛА ИЗОБРЕТЕНИЯ

§4.1. Общие положения.	210
§4.2. Структура формулы изобретения, использование математических выражений в формуле изобретения	219
§4.3. Структура многозвенной формулы изобретения	224
§4.4. Методика составления формулы изобретения и некоторые особенности формулы в зависимости от вида изобретения	234
§4.5. Формула группы изобретений.	242
§4.6. Особенности формулы изобретения в некоторых областях науки и техники. Доктрина эквивалентов. Установление факта использования изобретения.	249

ЧАСТЬ 5. ЗАЯВКА НА ИЗОБРЕТЕНИЕ

§5.1. Заявка на изобретение — понятие и сущность.	262
§5.2. Состав документов заявки на изобретение. Общая структура описания изобретения	268
§5.3. Связь описания с формулой изобретения. Требования к разделам описания	272
§5.4. Требования к описанию примеров конкретного выполнения изобретения	282
§5.5. Особенности описания некоторых объектов изобретения	292
§5.6. Заявка на группу изобретений	296

ПРИЛОЖЕНИЯ* **

- Пример 1. §2.5.
Стул опора.
Описание к заявке №2001128751 от 18.12.2001
(патент Украины №49513, патент РФ №2214789,
ЕП №1458265)
- Пример 2. §2.6.
Способ изготовления нетканого иглопробивного материала
армированного сеткой.
Описание к заявке №а 200707545 от 05.07.2007
(патент Украины №84508, патент РФ №2360050)
- Пример 3. §2.7.
Состав для обработки пар трения
Описание к заявке №2000115547 от 15.06.2000
(патент РФ №2168663, патент Украины №34768,
патент США №6423669, патент Китая ZL 00801330.6)
- Пример 4. §4.2.
Устройство для смешивания текущих сред
Описание к заявке №а 2008 от 17.06.2008
(патент Украины №89878, патент РФ 2383386)
- Пример 5. §4.3.
Многослойная труба из композиционных материалов
Описание к заявке №а 200813618 от 25.11.2008
(патент Украины №88588, патент РФ №2397399)
- Пример 6. §4.5.
Нетканый иглопробивной материал
и способ его **изготовления**
Описание к заявке №а 200713953
(патент Украины №83335, патент России №2365687)
- Пример 7. §4.5.
Способ подготовки природного газа и установка
для **осуществления способа**
Описание к заявке №а 200904100 от 27.04.2009
(патент Украины №92835)
- Пример 8. §4.5.
Способ прогрева бетона. электронагреватель для **осущест-
вления способа, индукционный нагревательный элемент
электронагревателя и способ изготовления индукционного
нагревательного элемента**
Описание к заявке №а 201104239 от 07.04.2011
(патент Украины на изобретение №990388)
- Пример 9. §4.5.
Аттрактант (варианты)
Описание к заявке №а 201004823 от 22.04.2010
(патент Украины №93169)
- Пример 10. §4.5.
Приманка для рыб (варианты) и способ её изготовления
Описание к заявке №А 201008660 от 10.01.2011
(патент Украины №93172)
- Пример 11. §5.5.
Бронированная башня "ТАЙФУН" боевой машины
Описание к заявке №20031110536 от 21.11.2003
(патент Украины №70514, патент РФ №2254546)
- Пример 12. §5.1.
Опросный лист

Роман Корогодський

Культура книжки

Трохи історії

Від часів «Київського псалтиря», «Пересопницької Євангелії» українська книжка стала носієм не лише духовної сутності, а й ряду інших чинників (включно з державницькими), серед яких для мене важливим є культура видання, естетика художнього оформлення, скажімо, «Київського псалтиря», що залишається для мене взірцем, еталоном гармонійного злиття духовного змісту ветхозавітного спадку і національно-художнього осмислення видатної пам'ятки культури. Буквиці, герої піснеспівів створюють атмосферу духовного життя киян XIII–XIV ст.

У XVII–XVIII ст. разучі книжки творилися в Лаврській друкарні, яка обернулася на Школу книгодрукування. Там працювали видатні майстри книги: брати Леонтій і Олександр Тарасевичі, Никодим Зубрицький, графічна культура котрих подала неперевершені зразки українського бароко як національного стилю. Після цього — спалах культури української книжки з бароковими буквицями, мевами, картушами, фронтонами, розмаїтою архітектурою, образами святих заступає період занепаду — помазепова доба.

Революція в Україні (1917–1921 рр.) зняла всі заборони й утиски української мови, й 20-і роки позна-

чені як Відродження. Відразу тон задав видатний художник-графік Георгій Нарбут. Поруч працювали Василь Кричевський, Антін Середа, Василь Седляр. Саме про виконане Седляром художнє оформлення «Кобзаря» існує ціла легенда від Юрія Шевельова: це була настільна книжка науковця (буквально!), і він її переглядав щодня, не згоргаючи. А Юрій Володимирович фахово розумівся на мистецтві книжки. У Західній Україні 20–30-х років працювала ціла плеяда художників книжки, назву бодай двох — Павла Ковжуна і Святослава Гординського.

Відродження в 30-х було розстріляним, і знову пауза, сірість, занепад аж до 60-х, коли на хвилі “відлиги” з'явилися майстри книжкової графіки: Георгій Якутович, Григорій Гавриленко, В'ячеслав Дозорець, Олександр Івахненко, Іван Гаврилюк, Богдан Со рока, Іван Остафійчук.

І знову репресії в Україні, й масштабні проекти стали неможливими до кінця 80-х. Аж тоді прийшла Незалежність.

Книжка наукового видавництва «Акта»

Історичний міні-мінієккурс мені був потрібен, аби нікого не переконувати, що культура книжки — це не картинка на обкладинці й не забаганка естетів, не комп'ютерні (часом дуже цікаві!) ефекти й не надпатріотична неадаптованість. Культура книжки — це передусім культура мислення художника текстом автора, достоту як у давні часи творення «Київського псалтиря». З такою культурою мислення зустрівся випадково на презентації в центральній офісі Міжнародного фонду «Відродження» — видавництво «Акта» презентувало фоліант Юрія Шевельова понад 1000 сторінок обсягом формату А4. Йдеться про «Історичну фонологію української мови» — подія з подій!

...Після офіційної церемонії, як з'ясувалося, директор видавництва «Акта» Галина Федорець робила презенти відомим гостям — дарувала книжку «Барокова поезія Слобожанщини». Я був офіційно запрошеним, але зовсім не відомим. І що робити, коли багато років цікавлюся поезією бароко, щось із цієї проблематики ще 30 років тому писав (стаття називалася «Ілленко бароковий»), після того виникла ідея створити два фільми: «Український ренесанс» і «Українське бароко» (співавтор Анатоль Макаров), — що робити! Пішов і сказав, що готовий купити... Без видимого ентузіазму пані Галина відповіла: «О, ні! Прошу...».

Прийшов додому і відразу почав роздавати книжку: коробка, суперобкладинка... І тут, нарешті, історія, географія і цікава бувальщина зникли, бо з'явилося в усій повноті мистецтво.

* * *

Хочу поділитися деякими спостереженнями й думками щодо цього. Передусім, стратегія видавництва, яке творить (саме творить!) два типи видань: подарункові суперкнижки й «масові», але обидва обов'язково в межах культури. Ширивжитку (масову советську й, ніде

правди діти, українсько-«незалежну») «Акта» не видає. Те, що я назвав «подарунковими», є книжками просто необхідними для спеціалістів і знавців вишуканої поезії. Назву спочатку лише серії. Отже, «Ars poetica»: Оксана Забужко, Оксана Мардус, Іван Андрусяк, Василь Голобородько, Ростислав Мельників, Назар Федорак; «Харківська школа»: Юрій Барабаш — «Коли забуду тебе, Єрусалиме...», Григорій Сивокінь — «Давні українські поетики», Леонід Ушкалов — «З історії української літератури XVII–XVIII століть» і «Українське барокове богومислення. Сім етюдів про Григорія Сковороду».

Одним з пунктів стратегії оформлення кожної серії є заманіфестована подібна неподібність кожної книжки. Спочатку щодо подібності — всі видання коштовні, навіть суто матеріально, технічно: якщо йдеться про серію «Ars poetica», то це крейдяний папір, бездоганний блок книжки (блок — окрема пісня!) в твердій палітурці, на корінці якої абrevіатура «AP», на всіх палітурках — тиснення «сріблом» двох слів серії — «Ars poetica», ніжно-сіра графіка прикрашає всі книжки, іноді малюнок з одного аркуша (сторінки) віртуозно, вишукано переходить на наступну — це просто диво зорово-пластичної культури, можливо, від кіно.

Книжки в розкішних суперобкладинках. Кожна книжка «запакована» у прозорий целофан. Європа!

Тепер-бо про неподібність: суперобкладинки різного кольору, само собою, різні не лише малюнки, а й принцип композиції — іноді малюнок взято в рамцю (Оксана Забужко), як правило — малюнок посторінковий, подекуди абrevіатура «AP» (ars poetica) закомпонована «на виліт» усією сторінкою (Ростислав Мельників), як правило, «AP» — лише на корінці. До неподібностей відношу цілком дискримінаційний «нюанс»: лише в книжках Оксани Забужко і Василя Голобородька на клапанах «сорочки» надруковано лице поетки, поета, довідка про їхню творчість, а на

другому клапані у книжці поетки — відгуки преси про Оксану Забужко. Мені завжди подобалася Оксана, приємно на неї дивитися, про неї читати, але допитливість моя нарікає: де світлини решти поетів? Хотів би ще щось про них знати, навіть якщо про них газета «New York Times» і півслова не написала. Усі автори цієї серії — справжні поети. А про В. Голобородька ж є ціла література і, зокрема, про нього писали Стус, Дзюба. Одне слово: неподібність...

Не на один копил й ілюстрації. Писав про ніжну графіку, неначе водяні знаки (художники Олександр Судаків, Маргарита Єфімова, Наталя Лавренчук), та в трьох книжках (Забужко, Голобородько, Андрусяк) — колір офорта (художник Льдан Яхін), літографії — Ділявер Сейтаптієв, малюнки — той-таки Льдан Яхін.

Я вже нічому не дивувався, хоч таке (!) ніде не бачив: цифри сторінки зазначені іноді з горизонтальною лінією, часом — з вертикальною, інколи — з пропусками сторінок, і нарешті — сторінки надруковано словами з довжелезними пропусками решти сторінок (О.Забужко. «Вибрані твори»). Ця артистична гра макетувальників — лише один з означених нюансів, який заслуговує на окрему увагу, бо, власне, культура книги починається, як на мене, з макета. Макетувальників у видавництві двоє — Тетяна Рубашенко й Денис Ткаченко. Йдеться про вишуканих мистців з бездоганним смаком і високою загальною культурою.

* * *

Наступна серія — «Харківська школа». То є елітарна, науково-глибинна, національно-сутнісна література. Серію репрезентують ряд видатних авторів. Леонід Ушкалов — напевно, інтелектуальне осердя багатьох видавничих проектів «Акти». Сама назва його книги звучить як музика: «Українське барокове богомислення. Сім етюдів про Григорія Сковороду». Юрій Барабаш за останні п'ятнадцять років постав цілком новим ученим-літературознавцем,

ширше — культурологом, філософом, а його книжка «Коли забуду тебе, Єрусалиме...» стала явищем української літератури. Григорій Сивокінь від 60-х років студював давні українські поетики і явив себе у серії «Харківська школа» як гідний репрезентант “Київської школи” літературознавства. Звичайно, всі ці книжки (назву ще розвідку Л. Ушкалова «З історії української літератури XVII–XVIII століть») заслуговують на докладну статтю із сутнісним аналізом самого феномену «Харківська школа». Я ж лише торкнувся художнього оформлення названої серії.

Макет усієї серії створив Денис Ткаченко: майже всі елементи серії «Ars poetica» присутні й у «Харківській школі». І тут паує принцип подібної неподібності, але все-таки ця серія має своє виразне обличчя. Ті самі достоїнства, що й у серії «Ars poetica»: класний блок, тверда обкладинка, тиснення “дерева життя”, а під деревом підпис — «Харківська школа». Книжки вдягнені в “супер-сорочки”. Малюнки умовні, та відповідно до змісту становлять бароково кручені й навіть загадкові знаки (художник — Рашид Оруджев. — *Ред.*). Ціла знакова культура: умовні пташки, рибки, листівки, писанки — це форзац, а на тонованому шмуцтитуллі — поет грає на сопілці, ангел летить крізь хмари... Усе це зорво-пластична увертюра до Авторського вступу «Сковорода на тлі старожитнього українського письменства». Та диво-вижа ще полягає в тому, що з другого боку шмуцтитула у строфі по одному слову подано зразок чудової сучасної поезії:

“ Тоді
коли
нічого
не болить
лиш
пада
дощ
розсипаним
намистом
в патьоках
джазу

з'являється
на мить
сумного
янгола
зникає
подобизна ”.

Я спробував знайти в книжці, чия це поезія,— слідів немає. Мов сон. Та подив зник, коли у шмуцтитулі до першого розділу «Боже об'явлення» з філіжанки, що гойдається на хвилях безмежних вод як Ноєв ковчег, вилітають і прямують до місяця обидва герої «Вступу». На цей раз янгол без крил. А безіменна поезія таким же стовпчиком сугестує:

“ Холодна
кава
чорний
шоколад
молочний
присмак
місячного
сяйва
колись
давно
наснилися
мені ”.

Ця поезія з елементами салонного модерну початку століття спершу видалася мені далекою від пристрастей доби бароко, але мірою заглиблення в текст знаменитого “Сну” Сковороди, контраверсійних його, сну, тлумачень, я, нарешті, наблизився до розуміння, що: “Оцей ”архетип”, як явище культурове, надається до окреслення передовсім у рамках духовного досвіду українського бароко” (Леонід Ушкалов). А художнє оформлення книжки другим голосом творить атмосферу доби бароко, що вичитується в XXI столітті. Під цим оглядом художня атмосфера книжки плюс поетичний голос, сподіваюсь, Автора є елементами багатоголосся всього дослідження творчості і життя Сковороди. І в різних книжках серії «Харківська школа» художнє оформлення в неоднаковий пластичний спосіб тче атмосферу “риторичної ”матерії”, що є ”принципом інди-

відуалізації засадничих богословсько-філософських міркувань та містичних візій”... українського літературного бароко” (Леонід Ушкалов).

...Наприкінці книжки повторюватиметься той самий образ (форзац і прикінцева заставка) — однобанна церква і самотня людина...

Усі чотири книжки серії «Харківська школа» різними засобами розповідають про драму української духовності, її дивну незвичність. На рівні давніх поетик і героїв цих книжок, світло яких нам сяятиме довіку, адже там репрезентовано імена й творчі стежки Сковороди, Шевченка, Гоголя, Костомарова, Агатангела Кримського. Постає, зрештою, цілий пласт культури від Святого Августина до сучасності, що відтворений науковою серією «Харківська школа» яко надійний фундамент української духовності.

* * *

Окремо тішать зір три книжки відомого вченого й вельми шанованого автора архієпископа Ігоря Ісиченка: «Загальна Церковна Історія», «Монашество давнього Єгипту», «Історія Христової Церкви в Україні». Це — не серія, хоч обидві “Історії” могли б бути такими, адже видані в єдиному форматі, одна одну доповнюють і розраховані на студентів вищих богословських шкіл як підручники. Малюнки на обкладинках обох студій зробив художник Дмитро Бублик. Використано єдиний принцип — погляд зверху, тобто Боже око споглядає своє твориво. Якщо на обкладинці «Загальної Церковної Історії» методом монтажу зображені бані храмів Риму, Стамбула, Парижа, Москви, Києва й ще якихось міст, то монументальний образ епічно-розгорнутої обкладинки «Історії Христової Церкви в Україні» є напрочуд ліричним. Делікатно, умовним пунктиром розліновано простір, а на ньому — Храми. В центрі, природно, Софія Київська, праворуч — манюня Десятинна церква, й усі вони неначе сфотографовані

з вертольота. На зворотньому боці обкладинки у верхньому правому кутку зображена сільська дерев'яна однобанна церковця зі зрощеною дзвіницею. І дерева, дерева... А в тому умовному краєвиді від Києва до, скажімо, Чорних розкидані цяточки — це прихожани, вірні отих соборів і церков. Чую, як калатає дзвін і поспішає наш люд на службу Богу. І твориться “Історія Христової Церкви в Україні”...

Зовсім інакше оформлена третя книжка архієпископа Ігоря Ісіченка. Макетувальник Денис Ткаченко тут виступає і як віртуозний винахідник оформлення. Усе просто і скромно: м'яка обкладинка, перетинання ліній утворює геометричні фігури, що формують сферичну троху опуклу площину, на якій зверху ім'я Автора й назва книжки, а внизу повтор — «Монашество давнього Єгипту». І кольоровий сенсовний акцент: у колі зображено ченця, який фіксує, гадаю, події того часця. Значно нижче, артистично навскіс подана назва видавництва: «Акта». На звороті — кольоровий фрагмент географічної мапи Африки, а саме території давнього Єгипту. Власне, несподівана інтрига звороту гармонійно доповнює образ обкладинки книжки, а відтак, хочеться читати і пізнавати зміст, який є “невимушеною” рекламою видання, — зміст, що закомпонований на звороті обкладинки. Повторюся: Денис Ткаченко — майстер.

* * *

І насамкінець, кілька зразків літератури “масової”. Слово “масова” беру в лапки, бо це так само елітні автори, елітні книжки, лише видані не так коштовно, як решта, тобто їм властиві книжковий папір, м'яка обкладинка, скромніше художнє оформлення. Тим часом деякі книжки, як на мене, принципово важливі для культури. Почну зі студії «Слобожане. Історико-етнографічна розвідка». Автор — Микола Федорович Сумцов. Коли думаю про творчість Сумцова, Потебні, то не

можу бути об'єктивним: без найпроникливішого, найґрунтовнішого занурення в бездонну криницю знань цих світочів української науки, культури, без вивчення і творчого засвоєння їхніх безмежних осягів, без запровадження цих знань на усіх щаблях інститування України національна духовність не здатна бути повноцінною, українці не усвідомлять своєї національної ідентичності. Тому бачу цю книжку супервиданням — книжкою-альбомом, яку цілі генерації читали-розглядали б як коштовність. Поки що це — мрія...

...Іван Олексійович Світличний підштовхнув мене до самоосвіти саме через мовознавчі праці Потебні й «Культурні переживання» Сумцова. Засвоївши ці глибинні пласти, я, нарешті, збагнув не на публіцистичному рівні й сьогодні надактуальні слова Миколи Сумцова: “Український нарід вступає в нове політичне життя в часи великого занепаду своєї культури, що особливо яскраво відбилосся на безграмотності народу, того самого народу, який два з половиною віків тому назад до єдності з Московією своєю освітою своєю дивував чужинців, який для самої Московщини ціле століття постачав письменників, вчених і мистецьких майстрів”. З часу цієї констатації минуло замалим не дев'яносто років. Дев'яносто!

Тут коментар зайвий, але пригадалися мої злигодні в 70-х рр. минулого століття у видавництві «Радянський письменник», коли з намови Анатолія Макарова я написав для його збірника статтю про О. Довженка, точніше, зробив структурний аналіз фільму «Земля», що був базований на дослідженні Сумцова «Культурні переживання». Цензурна рать “Радпису” не сприймала Сумцова, і жодні «Енциклопедії» не допомагали: “Знаємо ваших (!) академіків 1919 року”...

Ось чому кожне видання книжок Сумцова в мене викликає індивідуальне “культурне переживання”. Дякую видавництву «Акта», дійсно, науковому.

Романтична й щемка за драматизмом проза знаної і незнаної (для мене й мого кола) авторки Інни Христенко видана відповідно до назви повісті «І вітер пелюстки змете останні... Оповідання». Тут повна гармонія формозмісту. Книжка Інни Христенко, на мою гадку, дуже цікава проблематикою і відчуженнями вчорашнього дня, а мені здалося — вічними. У нас, виявляється, була спільна приятелька — Оксана Соловей, і так шкода, що немає тепер з ким обговорити цю подію.

Окрім ґрунтовно представленої хвилі давньої літератури, видавництво «Акта» дозволяє собі репрезентувати «Поезію нової хвилі» в особі Сашка Ушкалова. Збірочка називається «Перипатетика-блюз». Глибокі тривожні питання, що ставить поет, і на які, на щастя, не знає відповіді,— від

його філософських медитацій (перипатетика), а дивна задумка оформлення (напрочуд поетична) — від модерного світовідчуження (блюз). “Переповісти” дизайн обкладинки все одно, що розповісти поезію “своїми словами”. Чи музику! Книжка — суцільний блюз.

* * *

Видавництво «Акта» за своїм естетичним потенціалом дизайнерської вправності творення книжки є одним з провідних в Україні. Та й науковий мейнстрім видавництва — відповідний, тобто автура класна. У Харкові твориться українська суперкнижка.

24.II.2005 р.
м. Київ

Показчик авторів

- Авраменко, Олеся 222, 225, 226, 228
 Андрусак Іван 329
 Ахизер Наум Ильич 9
 Баканурський, Анатолій 227
 Барабаш Юрій 198
 Березницький, Євген 225
 Беломесяцев, Андрій 225
 Білик, Анна 227
 Білоус, Петро 142
 Богданець, Світлана 143
 Бордукова Наталка 39, 52, 74, 281
 Босенко, Алексей 223, 225, 226, 227, 229, 231
 Братерська-Дронь, Марина 224
 Бределев, Олексій, о. 134
 Булавіна, Наталія 224, 226, 228, 231
 Бурлака, Вікторія 222, 224, 226, 230
 Вакуленко Сергій 149, 217
 Веселовська, Ганна 231
 Вишеславський, Гліб 222, 225, 228, 230
 Вілсон Браян 76
 Возняк, Михайло 142
 Гаск Фрідріх А. 34
 Герші Тревіс 39
 Глобус, Марина 22
 Голобородько Василь 314
 Голубець, Орест 224
 Горбачов Дмитро 155
 Грабовський, Леонід 239
 Гринєв, Борис 22
 Гринишина, Марина 223, 225
 Губаренко, Віталій 266
 Гудь, Богдан 102
 Гудь, Марія 101
 Гусарчук Тетяна 155
 Гусейнов, Григорій 308
 Гелнер Ернест 55
 Гетка, Йоанна 140, 142
 Готтфредсон Майкл 39
 Гудзяк, Борис 113–117
 Даниленко Андрій 149
 Джиджора, Євген 136, 138
 Дністровий Анатолій 209
 Дружиніна, Ганна 225
 Євтушенко Алла 217
 Єрмакова, Наталія 223, 229
 Єфімова Маргарита 326
 Жаботинский, Владимир 65
 Журавльова, Світлана 137, 139, 142
 Забужко Оксана 311, 324
 Зубавіна, Ірина 223, 225, 227, 231
 Ігор Ісиченко, архиеп. 113, 118, 120, 123, 134, 137, 139, 140, 143, 144, 155, 176, 178, 180, 183, 186
 Ісаєвич Ярослав 155
 Кара-Васильєва Тетяна 155
 Карнак, Андрій 223, 225, 227, 229, 231
 Кашуба-Вольвач, Олена 229, 231

- Кашуба Марія 155
 Кисельов, Роман 141
 Климовський Семен 169
 Книженко, Оксана 48
 Кондель-Пермінова, Наталія 230
 Кондратьєва, Марина 223, 225, 229
 Коновалова, Анна 224
 Корогодський Роман 343
 Косевич Арнольд Маркович 17
 Коцюбинська Михайлина 305
 Кречотень Володимир 155
 Крижний, Сергій 79
 Кримський Сергій 155
 Лавренчук Наталя 312
 Ларін, Юрій 142
 Левченко-Комісаренко, Тетяна 134
 Левченко, Наталія 136, 138, 140
 Липківська, Анна 229
 Локк Джон 52
 Лосієвський, Ігор 134, 136, 141
 Лоссовський, Євген 222
 Лучук, Ольга 268, 301, 302, 303
 Луцький, Юрій 301–303
 Мандельбаум, Майкл 72
 Мардус Оксана 326
 Марченко Володимир 15
 Марчук, Катерина 136
 Матушек, Олена 139, 140, 142
 Мелетій Смотрицький, архієп. 186
 Мельників Ростислав 319
 Михед Павло 155
 Морєва, Євгенія 229
 Москаль, Роман 276
 Набокова, Наталія 232
 Наливайко Дмитро 153, 155
 Наумова, Лариса 229
 Нестеренко, Оксана 50
 Нестьєва, Марина 245, 248
 Ніка, Оксана 134
 Нікішин, Сергій 231
 Німчук Василь 155
 Новик, Ольга 134, 137, 139
 Нога, Геннадій 142
 Носенко, Анна 229
 Овсійчук Володимир 155
 Онуфрій, архимандрит 169
 Павленко, Ганна 136
 Павлишин, Андрій 102
 Павлишин Марко 200
 Панасюк, Валерій 258
 Паньків, Ганна 231
 Паранько, Ростислав 186
 Пащенко Євген 155
 Пелешенко, Наталія 137, 139, 143
 Пелешенко, Олена 142
 Пелешенко, Юрій 136, 138, 140
 Петренко-Цеунова, Ольга 142
 Познер Ричард 25, 43
 Поліщук Ярослав 204, 211, 213
 Помазан, Ігор 134, 141, 143
 Порожнякова, Наталія 229
 Портников, Віталій 73, 309
 Потульніцький, Володимир 97
 Прицак, Лариса 83, 88
 Протас, Марина 222, 224, 227, 228,
 231
 Пучков, Андрій 226, 230
 Раєвська, Юлія 223, 225, 229
 Ранюк Юрій 107
 Ременяка, Оксана 231
 Роготченко, Олексій 224, 228
 Руда, Олена 141
 Рябчук, Микола 215
 Савицька, Лариса 230
 Савченко Сергій 25, 43, 55, 218, 279
 Саламаха, Пантелеймон, ЧСВВ 140

Саратов, Іван 221
Світлана, Журавльова 140
Сейтаптієв Ділявер 314
Семків, Ростислав 142
Серюгина Алла 337
Серяков, Сергій 134
Сивокінь Григорій 157
Сидор-Гібелінда, Олег 223, 225,
226, 227, 228, 229
Сидоренко, Віктор 222, 224, 226,
227, 230
Сінкевич, Наталія 134
Скляренко, Галина 222, 230
Сковорода Григорій 169, 264
Скуратівський Вадим 155
Сліпушко, Оксана 136
Соловійов, Олександр 222, 226
Сом-Сердюкова, Олена 225
Станішевський, Юрій 223, 225, 227
Столл Луїза 281
Сторі Джон 218
Судаков Олександр 319
Сулима, Віра 139, 140
Сулима, Микола 136, 139, 141, 142,
155
Сумцов Микола 94
Сухомлинська, Ольга 288, 292
Сухомлинський, Василь 288
Тарасенко, Андрей 229
Тарасенко, Ольга 224, 229
Терещенко-Кайдан, Лілія 137
Тоффлер Елвін 74
Трофименко, Тетяна 141
Ушкалов Леонід 137, 139, 140, 155,
162, 164, 169, 217
Фаріон, Ірина 137
Федорак, Назар 136, 138, 142, 166,
312
Филипович Ілля 169
Фінк Дін 281
Фрайре Пауло 279
Фрідман Томас 68, 71, 72
Ф'ют Александер 204
Хорольська Марина 76
Цехмістро, Іван 59
Чепелик Віктор 155
Чепелик, Оксана 225, 227, 230
Черкашина-Губаренко, Марина 254
Чижевський Дмитро 194, 196
Чміль, Ганна 227
Чуешов Ігорь 14
Шевельов Юрій 149, 303
Шевченко, Тетяна 134
Шевчук Валерій 155
Шестакова, Дар'я 229
Шліхта, Наталя 104, 128
Шпаковська, Віта 225
Шумило, Світлана 136
Щетинський, Олександр 239, 261,
264
Юдкін-Ріпун Ігор 155
Яременко, Максим 90
Ясіновський, Юрій 136, 138
Яхін Ільдан 166, 324, 329
Яцик, Ірина 231
Kuran, Michał 134
Szymczak, Dawid 134

Наукове видавництво «АКТА»

www.acta.com.ua order@acta.com.ua

(057)–751–21–25

Замовити вподобане видання можна прямо
з веб-сторінки видавництва

www.acta.com.ua

або телефоном **(067)–708–15–60**

чи електронною поштою **order@acta.com.ua**

Приватним замовникам

«Акта» висилає замовлення

Укрпоштою чи Новою поштою накладною платою.

Дякуємо.